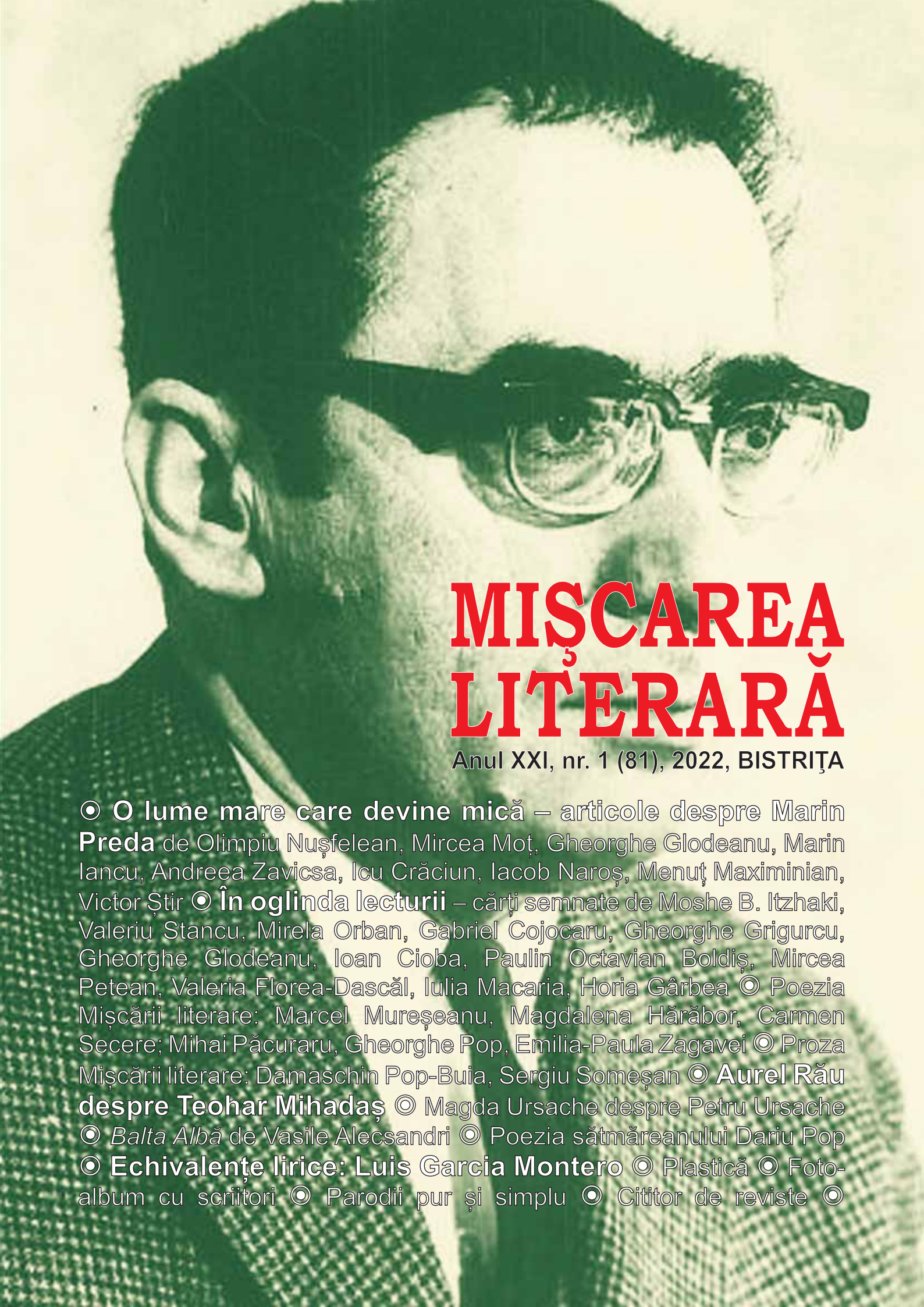

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XXI, nr. 1 (81), 2022, BISTRIȚA

© **O lume mare care devine mică** – articole despre Marin Preda de Olimpiu Nușfelean, Mircea Moț, Gheorghe Glodeanu, Marin Iancu, Andreea Zavicsa, Icu Crăciun, Iacob Naroș, Menuț Maximilian, Victor Știr
© **În oglinda lecturii** – cărți semnate de Moshe B. Itzhaki, Valeriu Stancu, Mirela Orban, Gabriel Cojocaru, Gheorghe Grigurcu, Gheorghe Glodeanu, Ioan Cioba, Paulin Octavian Boldiș, Mircea Petean, Valeria Florea-Dascăl, Iulia Macaria, Horia Gârbea
© **Poezia Mișcării literare**: Marcel Mureșeanu, Magdalena Hărăbor, Carmen Secere; Mihai Păcuraru, Gheorghe Pop, Emilia-Paula Zagavei
© **Proza Mișcării literare**: Damaschin Pop-Buia, Sergiu Someșan
© **Aurel Rău despre Teohar Mihadaș**
© Magda Ursache despre Petru Ursache
© *Balta Albă* de Vasile Alecsandri
© Poezia sătmăreanului Dariu Pop
© **Echivalențe lirice**: Luis Garcia Montero
© Plastică
© Foto-album cu scriitori
© Parodii pur și simplu
© Cititor de reviste
©

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă

Anul XXI, nr. 1 (81), 2022, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Biblioteca Județeană George Coșbuc
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct

Vasile VIDICAN - redactor asociat

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine - Marin Preda)

Număr ilustrat cu lucrări de Ileana URCAN.

Fotografiile lucrărilor: Iulia POP.

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Secretariat de redacție, corectură:

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpintea2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară.

Acest număr apare și cu sprijinul Centrului
Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: Marin Preda după revizuire/	1
Mircea MOȚ: Ca să se mire proștii!/	3
Gheorghe GLODEANU: Jurnalul lui Marin Preda/	6
Marin IANCU: Marin Preda. romanul unei atitudini/	12
Andreea ZAVICSA: Aspecte ale vieții de elev la Marin Preda (Tema școlii în romanul Moromeții)/	15
Icu CRĂCIUN: Teatrul lui Marin Preda/	18
Iacob NAROȘ: Marin Iancu, Lumea personajelor lui Marin Preda/	23
Menuț MAXIMINIAN: Neamul Moromeților și literatura română/	27
Victor ȘTIR: Preda, zidirea intelectuală la tinerețe/	31
Marin Preda – Note biobibliografice/	35
Foto-album Marin Preda/	40
Olimpiu NUȘFELEAN: Între veșnicie și trecere/	41
Iacob NAROȘ: „de Verb, de Taină, de Singurătate”/	43
Alice Valeria MICU: Un paradis înfrânt/	46
Delia MUNTEAN: Cântec de multașteptare/	48
Virgil RAȚIU: Iluziile: doi pentru o gară, peron pentru doi, ori niciuna/	51
Victor ȘTIR: Jurnalul lui Gheorghe Grigurcu sau descoperirea sinelui și a lumii/	53
Olimpiu NUȘFELEAN: Explorări ale literaturii fantastice/	57
Vasile VIDICAN: Scrisori misterioase/	59
Virgil RAȚIU: Lumea lui Fa și Pi, cu voia dumneavoastră, carte pentru copii/	61
Cornel COTUȚIU: Mozaic narativ. Realitate secundă (Din Basarabia)/	63
Vasile V. FILIP: Modă, modernitate, modelare/	65
Alexandru JURCAN: Mesaj imaginar: Scrisoare deschisă domnului scriitor Horia Gârbea/	68
Marcel MUREȘEANU: Poezii/	69
Magdalena HĂRĂBOR: Poeme/	71
Carmen SECERE: Poezii/	74
Mihai PĂCURARU: Poezii/	77
Gheorghe POP: Poezii/	81
Emilia-Paula ZAGAVEI: Poezii/	84
Damaschin POP-BUIA: O zi diferită/	86
Sergiu SOMEȘAN: O moarte politicoasă/	89
Aurel RĂU: Teohar Mihadaș – un destin/	95
Magda URSACHE: Ce oră o fi dincolo?/	99
Irina Maria MĂERUȚ: Balta Albă de Vasile Alecsandri – Magia drumului și magicianul călător, scriitor –/	103
Ioan NISTOR: Poezia sătmăreanului Darius Pop, născut în spațiul năsăudean, la Măgura Ilvei/	109
Icu CRĂCIUN: Graalul, Parsifal și Merlin/	114
Luis García MONTERO: Poezii/	123
Ramona BĂLUȚESCU: Negru ispititor/	125
Marian COMAN: Confesiuni în culoare	126
Foto-album cu scriitori/	128
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/	131
CITITOR DE REVISTE/	133

Marin Preda după revizuire

Imediat după Revoluție (termen de referință), a început și o perioadă de revizuire a literaturii, mergându-se oarecum în tandem, o vreme, cu revizuirile politice. Apoi revizuirile politice au luat-o într-o direcție, amestec de tendințe punctuale cu tendințe generale, cele literare, din ce în ce mai anemice, în altă direcție, aproape eșuând în atitudini convenționale. Furia revizionistă, dacă o putem numi așa, mai mult metaforic, a scăzut în intensitate, concomitent, din păcate, cu scăderea interesului pentru literatură. Din moment ce scriitorul, în general, nu mai interesa și nu mai era susținut (după cum își și dorea) politic, interesa tot mai puțin și ca om de litere. Încet-încet/ incert își pierdea vocea, în agora. Unii scriitori s-au retras aproape cu totul din viața literară, mulți s-au pierdut în activități publicistice sau politice, puțini, cu stomac mai tare, au digerat realitatea și au mers mai departe, cu scrisul, amestecându-se în bolboroseala, originală sau caducă, a noilor valuri. Fenomenul era conturat atât de critica literară, cât și de cititori. Critica literară devenea tot mai potolită, cititorii - poate derutați și furați de spectacolul străzii. Unii cititori își vedeau idoli coboriți de pe soclu și reacționau fiecare în felul său, ascuns în propriul suflet. Marin Preda a rezistat totuși destul de bine contestațiilor. Nu știu dacă punerea lui sub semnul întrebării poate ține de relația scriitorului cu ideologia vremii (căreia i-a făcut concesii), sau cu estetica romanului. Opera i-a rămas vie. Cât de persuasivă, e de discutat.

Vorbind, azi, despre Marin Preda, e greu să-i cuantificăm succesul și rezistența literară în situația în care interesul pentru literatură pare să scadă constant iar reperul moral – pe care l-a ilustrat în epoca literară – este subminat de reevaluări și chiar de insuficienta cunoaștere a contextului social-istoric în care a evoluat spiritul scriitorului. În nerăbdarea timpului pe care îl parcurgem, sau care trece peste noi, s-a adunat mult trecut incongruent, pe care e tot mai greu să-l descifrăm. Dar Marin Preda are încă multe teme de interes, într-o desfășurare ce merge de la sociologie la filozofie. E un maestru al enigmei. Nu mărturisește oare scriitorul că „*Salcâmul* era [...] un cod care nu trebuia divulgat. [...] Scriind și spunând tot despre *el* și aceea amintire, o să găsești răspunsul. Și dacă n-o să-l găsești, nu te neliniști. O să lași istoria cu o enigmă.” Enigma poate fi ascunsă, ignorată chiar, dar nu-i dispărută. Enigma sau minunăția opere.

Scrisul lui Preda poate oferi încă multe enigme de descifrat, poate să se dovedească ineputabil. Iată cum, în

Editorial

viziunea lui Eugen Simion, romanul-capodoperă ne arată că „Omul creator este învins de omul social”. E o temă care poate fertiliza comentariile privind condiția omului de azi, care poate inspira teme și subiecte eseistice sau romanești. Universul rural nu-i epuizat nici de romanul *Ion*, nici de *Moromeții*, nici de *Strigoii* lui Ion Agârbiceanu, o operă insuficient intrată în atenția criticii literare. Deci Preda poate fi, în continuare, un impuls și în această direcție, o provocare pentru scriitorii care doresc să i se alăture, deși romanul său nu mai poate fi imitat. Dar opera lui întreagă poate inspira direcții de abordare scriitoricească a lumii, reveniri reflexive...

Olimpiu NUȘFELEAN

Marin Preda este un scriitor care se lasă relecturat, care se așteaptă să fie relecturat, chiar dacă o parte din *magia receptării* sale a dispărut. Recent am recitit *Moromeții* și am descoperit delicii de lectură care m-au impulsionat să merg cu lectura până la capăt, fără ezitări. Mărturisesc însă că, pe când am citit *Cel mai iubit dintre pământeni*, obținut de la librărie „pe sub mână”, volumul trei nu m-a mai tentat. Filele i-au rămas, cum s-ar zice, netăiate. Mi se părea prea lungit. Impresie de moment, dar, cum nu aveam de scris vreo cronică sau o lucrare de specialitate, n-am găsit motive să duc lectura până la capăt. Nu știu dacă voi avea timp să revin asupra textului... Asta nu înseamnă că nu-i acord celebrului roman dreptul la existență. Percepția mea se înscrie într-o diversitate de percepții, care nu sînt deloc asemănătoare. Da, poate m-a afectat și o anumită „inconsistență” a demersului scriitoricesc, faptul că scriitorul lăsa unele lucruri în suspensie, cum ar fi volumul doi din *Delirul*, neîncheierea ciclului balzacian al țaranului. Țaranul român încă nu are o „condiție umană” rotunjită literar. Cu toată fuga literaturii noastre de ruralitate, universul rural nu e reflectat întreg. Poate că scriitorul a tras prea mult cu urechea la vocile care îi sugerau ce ar trebui să scrie. Și nu e vorba de vocile... ideologice. A scris, de exemplu, teatru, în loc să-și întreprindă proza.

Marin Preda e o ființă literară enigmatică. E, poate, printre ultimii scriitori care au impresionat în spațiul public, ca personalități de referință. Vor veni evenimentele din '89 și scriitorul, în general, va dispărea din arena publică. În raportarea la evenimentele prin care a trecut, Marin Preda a avut istețimea și viclenia (ludică) a țaranului pe care l-a ilustrat literar. A fost un singuratic, un „mare singuratic”. A avut un model (literar) luat din viață: tatăl său. O legătură strînsă cu viața, cu viața profundă, distingînd mereu între fals și autentic, chiar dacă a făcut uneori jocurile falsității. A avut, după 1989, potrivit lui Nicolae Manolescu, „șansa

unei revizuii serioase”, a operei și vieții. Mai ales a operei, căci viața unui scriitor (care se inspiră din viață) e greu să fie revizuită. E plină de tot felul de subiecte, iar scriitorul nu poate să le privilegieze pe unele sau pe altele. Le trăiește după cum i le propune istoria. Revizuirea operei este, desigur, o șansă. Asta înseamnă concentrare de atenție, atragere de atenție, descoperire de noi subiecte de abordat. A fost un reper moral, dar nu cred că e de discutat (deși se poate discuta) moralitatea în sine a scriitorului, cît „condiția” acestei moralități, comportamentul scriitorului și foamea de moralitate, care nu era doar a lui, ci și a societății, avidă de repere morale. Scriitorul a oferit un asemenea reper și s-a lăsat „încărcat” de calitative morale de către cei care îl admirau. E vinovat că nu s-a scuturat de încărcături în plus? Cum? Cînd? Unde?

Odată depășit punctul critic al revizuirilor (v. N. Manolescu), e vremea unor noi abordări. Școala îi acordă încă atenție. Critica? Nu știu câte lucrări de licență, masterat sau doctorat se fac *din* Marin Preda, cred totuși că se fac. Pot să se schimbe modurile de prezență a unei opere în actualitate, dar cred că opera marelui romancier înaintea prin actualitate, așa cum se configurează această actualitate. Nu cred că-l putem socoti pe Marin Preda un scriitor epuizat. Mai repede am putea zice că e cam tocit simțul nostru de receptare a literaturii. E de văzut. A pus societatea timpului sub semnul întrebării. A pus lumea sub semnul întrebării. Mai e un asemenea gest de luat în seamă de scriitorul de azi? Nilă, atunci cînd află că tatăl său vrea să taie salcîmul, pune această întrebare fără răspuns: „De ce?” Mai rostește scriitorul de azi o asemenea întrebare?

Avem oare alți idoli literari? Care sînt aceștia? Noi, cei formați în spiritul înnoirii literaturii, prin generațiile șazeciste, șaptezeciste, optzeciste, ne întrebăm, asemenea bardului francez: „Unde-s scriitorii de altădată? Nichita, Blandiana, Io(a)n Alexandru, Păunescu (din primele cărți) Breban, D. R. Popescu, Ileana Mălăncioiu, criticii Manolescu, Simion, Negoîtescu și alții asemenea lor, unii cu niște păcate, dar mari – ca personalități – nu în fața dictatorului, ci în sălile de lectură, în lecturile publice, în cărțile căutate în librării?! Scriitori întîmpinați cu dragoste largă, sentiment care nu se mai manifestă azi, în viața literară. Nici „Poșta redacției” (care funcționa și ea într-un cult) nu mai e ce a fost, revistele au renunțat la ea, conexiuni între maestri și ucenici nu se mai fac, ucenicii se nasc direct maestri, dar fără aură. Am mai avea puterea și inocența de a pleca în căutarea aurei pierdute a literaturii?

Ca să se mire proștii!

Mircea MOT

Întrebarea ce revine în celebra secvență a tăierii salcâmului este de ce a tăiat Ilie Moromete salcâmul *ăsta*? Tocmai salcâmul *ăsta*!. Întrebarea i-o pune lui Moromete mai întâi Nilă, în grădină, apoi, pe rând, membrii familiei, siliștenii și fetița care i se adresase atât de firesc și respectuos în același timp, de ce-ai tăiat salcâmul, „nea Pațanghele”?

Ilie Moromete îi răspunde mai întâi lui Nilă. El a tăiat salcâmul „ca să se mire proștii”. Cei care se miră sunt ceilalți. Se miră mai întâi Nilă („Salcâmul *ăsta*? De ce să-l tăiem? Cum o să-l tăiem? Cum o să-l tăiem? De ce?!...”). Se miră apoi, de pe potecă, „un glas” neliniștit: „Bine, Ilie, de ce-ai tăiat salcâmul?”. Glasului neliniștit „de pe poteca viroagei” i se alătură „un glas de după gardul din față”: „– Ce făcuși, Moromete? se auzi un glas de după gardul din față”. Glasurilor li se alătură „cineva”, care pune aceeași întrebare: „– Bine, Moromete, alt salcâm nu găseai să tai?” În sfârșit, întrebarea o pune Paraschiv: „– De ce-ai tăiat mă, salcâmul? se pomeni Paraschiv întrebând”. Pentru absolut toți este valabil răspunsul dat lui Nilă („– Întrebați-l pe Nilă, că el știe”, răspunde Moromete cu „un glas ciudat”, care nu trebuie trecut cu vederea). Și Nilă le răspunde într-adevăr tuturor: „– Ca să se mire proștii, îl cită Nilă pe taică-său și zâmbi nătâng, bucuros pesemne că putea la rândul lui să-l prostească pe Paraschiv”).

Socotit de unii critici un „dublu vegetal” al lui Ilie Moromete, un simbol al demnității și verticalității țărănești sau chiar un „axis mundi”, salcâmul din romanul *Moromeții* nu-

și dezmințe într-adevăr semnificațiile simbolice. Înainte de a vedea cum este perceput copacul în universul romanului, voi aminti că un celebru dicționar de simboluri, des citit și la fel de des citat, face o serie de trimiteri la salcâm:

„Chivotul legii este făcut din lemn de salcâm poleit cu aur (Ieșirea, 37, 1-4). Coroana de spini a lui Hristos era împletită din spini de salcâm [...]. Simbolul salcâmului comunică deci cu ideea de inițiere și de cunoaștere a lucrurilor secrete”, „pretutindeni salcâmul este legat de valorile religioase, ca un fel de suport divin, cu o înfățișare solară și triumfătoare”. Salcâmul este un simbol al regenerării, consideră

Nadia Julien într-un *Dictionnaire des symboles*. Pe monumentele funerare egiptene, „figura un sarcofag din care ieșea un salcâm și deviza *Osiris se înalță* semnificând «viața de după moarte sau renaștere»”. În al său *Dicționar de simboluri*, Ivan Evseev insistă asupra semnificațiilor acestui copac: „Salcâmul, cu lemnul său dur ce nu putrezește și cu florile albe (galbene sau roz) cu gust de lapte dulce, e un vechi simbol al imortalității și al esenței spirituale nepieritoare.”

Ivan Evseev menționează semnificațiile salcâmului în romanul lui Marin Preda: „În literatura română, Marin Preda a făcut din acest copac simbolul perenității țărănești, iar tăierea copacului de salcâm din ograda Moromeților a asociat-o tragediei țăranului român”.

**O lume mare
care devine mică**

Înainte ca Moromete și Nilă să taie copacul, naratorul îi face copacului o scurtă și semnificativă prezentare: „Ceea ce umbrea întreaga vâlcea a grădinii era un salcâm uriaș care la început, pentru că era stufos și înalt, nu se băga în seamă”.

De altfel, salcâmul le este cunoscut tuturor siliștenilor, având chiar legături afective cu aceștia: „Toată lumea cunoștea acest salcâm. Copiii se urcau în el în fiecare primăvară și-i mâncau florile, iar în timpul iernii jucau mija, alegându-l ca loc de

întâlnire. Toamna viroaga se umplea cu apă, iar în timpul iernii îngheța. Când erau mici, Paraschiv, Nilă și Achim curățau șanțul de zăpadă și gloduri și netezeau cea mai lungă gheață de prin împrejurimi.

Lunecuşul pornea de undeva din susul grădinii și se oprea la rădăcina

copacului. În fiecare iarnă era aici o hărmălaie nemaipomenită. Ajungând la capătul gheţuşului, vrând-nevrând, copiii îmbrăţişau tulpina salcâmului, lipindu-şi obrajii înfierbântaţi de scoarţa lui neagră şi zgrunţuroasă. Primăvara, coroana uriaşă a salcâmului atrăgea roiuri sălbatice de albine şi Achim se căţara ambiţios în vârful lui să le prindă. Salcâmul era curăţat de crăci în fiecare an şi creştea la loc mai bogat”. Tocmai de aceea se miră Nilă atunci când află că tatăl său vrea să taie salcâmul: „– Salcâmul ăsta? De ce să-l tăiem? Cum o să-l tăiem? De ce?”

În absenţa acestui salcâm, locul şi oamenii suferă o vizibilă metamorfoză, asupra căreia voi reveni: „Salcâmul tăiat străjuia însă prin înălţimea şi coroana lui stufoasă partea aceea a satului; acum totul se făcuse mic. Grădina, caii, Moromete însuşi, arătau bicsnici. Cerul deschis şi câmpia năpădeau împrejurimile!”.

La începutul romanului, Tudor Bălosu îi cere lui Ilie Moromete să-i vândă salcâmul din spatele casei. Moromete are un vizibil dispreţ faţă de acest vecin care, apărut şi el la podişcă, este departe de a fi interlocutorul ideal: „Iată că se ivise totuşi cineva. Moromete ridică fruntea şi îl văzu pe vecinul său din spatele casei apropiindu-se de podişcă. Se uită numai o dată la el, apoi începu să se uite în altă parte; se vede că nu o astfel de apariţie aştepta”.

Tudor Bălosu doreşte de la Moromete un anumit salcâm, „salcâmu-ăla” (ceilalţi individualizează copacul prin articol hotărât sau prin adjectivul „ăsta”!), ca material de construcţie. Mai mult, din perspectiva aceluiaşi salcâm, Tudor Bălosu îl scoate pe Moromete dintr-un timp caracterizat prin fumul ţigării ca fiind „fără grabă şi fără scop”, aducându-l în realitatea concretă a satului: „– Mă întâlnii pe la prânz cu Albei. Zicea că mâine dimineaţă o porneşte prin sat după *fonciire*.” Apoi continuă: „Că cine are de achitat *fonciire* şi n-o s-o achite mâine, o să le ia din casă”.

Ilie Moromete trebuie să aleagă între un salcâm încărcat de semnificaţii simbolice (pentru ceilalţi, pentru săteni înainte de toate, dar şi pentru sine, ca „dublu vertical”) şi utilitatea imediată a copacului. Cu toate că Marin Preda nu plasează opţiunea personajului în contextul unor subliniate frământări lăuntrice, hotărârea de a tăia salcâmul rămâne esenţială pentru condiţia personajului: el întoarce spatele mentalităţii rurale şi reminiscenţelor de gândire mitică, ce presupun un anumit tip de relaţie cu lumea. Prin tăierea salcâmului, ţăranul din Siliştea Gumeşti îşi ucide simbolic dublul (vegetal), eliberându-se de tirania semnificaţiei, pentru a evolua dezinvolt într-o lume ce stă sub semnul utilităţii (ideea este întărită de prezenţa lui Nilă, care, în planul simbolic al naraţiunii, săvârşeşte un adevărat paricid). Nu poate fi trecută cu vederea unealta folosită de Moromete (şi de Nilă), securea ca sugestie a despărţirii, a delimitării. În *Dicţionarul de simboluri* al lui Ivan Evseev, securea este prezentă ca „simbolul distrugerii, al separării, văzute însă drept preambul al unei noi

întemeieri și ordini” (s.n.). Ideea de separare este asociată securii și în *Dicționarul de simboluri* al lui Jean Chevalier și Alain Gheerbrant: „Despărțirea, discernământul înseamnă și o putere de diferențiere”. Mai mult, după amintitul dicționar, pentru psiholog, securea este „semnul intervenției mediului social asupra conștiinței individuatoare, reflexive, intervenție exterioară indispensabilă pentru creația individuală”. Cu alte cuvinte, prezența securii presupune despărțire, moartea dar și o nouă întemeiere.

Moartea se insinuează în grădina lui Moromete înaintea tăierii salcâmului, prin bocetele ce ajung până la tată și fiu: „Moromete și Nilă se opriseră în fundul grădinii. Vaierul cimitirului răzbătea acum printre salcâmi atât de aproape încât se părea că bocetele ies chiar din pământ. Într-un timp, un glas se desprinsese ciudat de celelalte și ajunsese șoptit până la urechile celor doi”.

O dată anulat simbolul, realitatea și oamenii se redimensionează vizibil. Totul se „făcuse mic”, fiindcă totul este privit din perspectiva realității imediate, totul este acum demitizat; grădina (cu nelipsitele sale sugestii), caii și Moromete însuși arătau „bicisnici”. Despovărate de semnificațiile pe care le proiecta asupra lor salcâmul, împrejurimile devin vulnerabile, amenințate de „cerul deschis” și de golul câmpiei. Ceilalți

îl percep acum pe Ilie Moromete din alt unghi. El este pentru prima dată apelat prin poreclă, Pațanghel, tocmai de un copil.

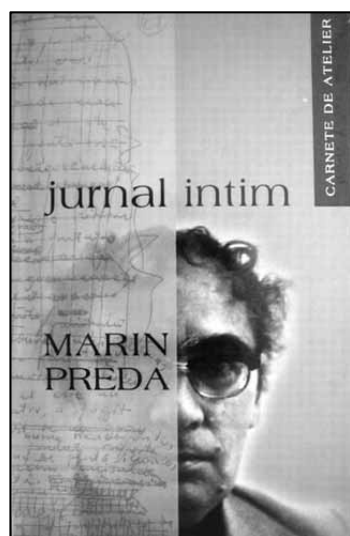
Mai mult decât o simplă expresie, cuvintele lui Ilie Moromete îi au în vedere pe cei opaci, care nu pot înțelege că timpul răbdător cu oamenii este o iluzie, și că de fapt contează celălalt timp, istoric, ce-l obligă pe individ să renunțe la o anumită relație cu lucrurile și cu lumea. Ilie Moromete întoarce spatele „dublului vegetal” și simbolului demnității țărănești. Probabil că nu i-a fost ușor să taie tocmai acest salcâm. Nu putem ști, putem bănuși doar. Ceea ce este sigur însă este faptul că prin acest gest, el, Ilie Moromete din Siliștea Gumești, începe să se despartă de condiția sa de țăran. Este moartea simbolică a unei condiții, marcată de bocetele din grădină, dar mai ales, desprinzându-se de celelalte, de acel „glas plin de mirare”, care, asemenea celor din sat ce nu pot să înțeleagă tăierea salcâmului, „parcă nu înțelegea nici acum ce se întâmplase”.

Autoarea de cărți

Jurnalul lui Marin Preda

Gheorghe GLODEANU

Jurnalul intim al lui Marin Preda (1922-1980) a apărut abia în 2004, la aproape un sfert de veac de la brusca și tragică dispariție a prozatorului, după ce, timp îndelungat, s-a crezut că manuscrisul a fost pierdut. Intitulat *Jurnal intim. Carnete de atelier*, volumul a văzut lumina tiparului la Editura Ziua din

București, sub îngrijirea lui Eugen Simion și a Oanei Soare. Din punct de vedere structural, volumul este un amalgam ce amintește de jurnalul lui Liviu Rebreanu, asemănare întărită și de subtitlul cărții. La fel ca în cazul autorului lui Ion, cartea semnată de Marin Preda conține nu numai pagini

propriu-zise de jurnal intim, ci și o serie de caiete de creație, interviuri, șantierul unor romane la care tocmai lucra. Extrem de interesante se dovedesc informațiile lui Eugen Simion din *Introducerea* cărții. Reputatul critic precizează că, după dispariția fulgerătoare a lui Marin Preda, jurnalul acestuia nu a fost recuperat integral. O parte dintre hârtii a fost încredințată familiei, în timp ce altă parte a ajuns pe mâna procuraturii și s-a pierdut. Cornel Popescu, redactorul-șef al Editurii Cartea Românească, a păstrat două carnete de însemnări de atelier și manuscrisul jurnalului intim din perioada 22 noiembrie – 23 decembrie 1959. Fragmentele au ajuns în posesia lui Eugen Simion în 2002, prin intermediul văduvei lui Cornel Popescu. Câteva pagini din carnetul pierdut al scriitorului au fost publicate în suplimentul

literar al ziarului „Ziua” („Ziua literară”), în numerele din 5 și 15 august 2002, purtând titlul *Jurnal foarte intim*. Și acest text a fost inclus în impozantul tom publicat în 2004.

Ca și în cazul lui Mircea Eliade, volumul tipărit de către Eugen Simion conține doar o serie de *fragmente dintr-un jurnal*. În consecință, nu putem cunoaște cum arăta jurnalul în totalitatea lui. Cu toate acestea, din însemnările păstrate, putem constata că însemnările reiau marile teme ale scriitorului. Ba mai mult, unele dintre note au fost reluate în cărțile de imaginație. Un bun exemplu reprezintă, în acest sens, rândurile impresionante despre moartea mamei sau cele despre amurgul tragic al tatălui romancierului.

Ce conține exact volumul semnat de Marin Preda aflăm din *Nota asupra ediției*. Opul reunește cinci caiete, la care se adaugă *Jurnalul foarte intim* publicat în „Ziua literară”. Este vorba de *Jurnalul intim. Partea a doua*, care se referă la perioada 24 august-12 noiembrie 1958. O altă secțiune este reprezentată de carnetul de atelier al romanului *Risipitorii*. Cea de a treia parte a cărții reunește *Jurnalul intim. Partea a treia*, cu referiri la perioada 22 noiembrie – 23 decembrie 1959. Urmează *Jurnalul foarte intim*, care conține însemnări din 1964, 1966 și 1967. Un alt Carnet de creație reconstituie geneza romanului *Delirul*. Volumul conține și o serie de note pentru romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*. La toate acestea se adaugă un corpus de *Anexe*, care întregesc sau nuanțează informațiile din jurnal: scrisori, fragmente din articolele și interviurile scriitorului, unele pasaje din romane, articole scrise despre opera scriitorului etc. În final, editorii au inclus și o serie de mărturisiri ale altor scriitori despre Marin Preda. Merită să fie pomenite și textele mai puțin cunoscute din *Addenda* cărții, strâns legate și ele de viața și opera romancierului.

Deși nu exprimă idei la fel de radicale precum G. Călinescu, Marin Preda nu crede în valoarea genului diaristic și nici nu îi vede utilitatea literară. Nu concepe ca un mare scriitor să noteze detaliile insignifiante ale existenței sale cotidiene, dar nu refuză să treacă pe hârtie crizele provocate de boală. *Jurnal intim. Partea a doua* se deschide cu o însemnare datată 24 august 1958. Prozatorul se afla în convalescență la Sinaia, dar marea problemă nu o reprezenta boala, ci soția, Aurora Cornu, care îl anunțase că dorește să îl părăsească. În esență, însemnările se transformă în cronică dramatică a unei despărțiri, iar informațiile din jurnal pot fi completate prin cele din corespondența scriitorului. Marin Preda menționează momentul de spaimă resimțit când a primit vestea despărțirii. Trăiește câteva zile de chinuri cumplite și nu se poate împiedica să îi ceară femeii iubite să rămână. Clipele de implorare îi fac însă și mai mult rău, prozatorul devenind ținta răutății și cruzimii feminine. În mod treptat, deși puternic bulversat, începe să vadă situația cu un ochi realist. Acceptă ideea despărțirii și consideră că Aurora va avea de suferit foarte mult, deoarece nu era o femeie bună și generoasă, ci una extrem de orgolioasă. Este poetă și vrea să își urmeze destinul. Cei doi se hotărăsc să nu pună în aplicare decizia luată până când Marin Preda nu se vindecă. Întrebându-se de ce vrea Aurora să se despartă, diaristul răspunde în felul următor: „Sunt tentat să răspund: foarte simplu; ea n-a fost și nu este partenera mea *convinsă* la dragoste și căsătorie, ci doar partenera mea *cucerită*”. Își reproșează faptul că a dorit cu orice preț o femeie frumoasă, deși avea dovezi elocvente că iubirea unei asemenea femei nu e pentru căsătorie și viață îndelungată. A dorit-o, a cucerit-o și a păstrat-o cât timp s-a ocupat de ea, dar a pierdut-o de îndată ce acest lucru nu a mai fost posibil. În ciuda faptului că acceptă cu aparentă seninătate ideea despărțirii, recunoaște că îi este foarte greu simțindu-și sufletul sfâșiat și trist.

Zugrăvind câteva momente de criză din biografia scriitorului, jurnalul lui Marin Preda este important, deoarece, din rândurile lui, se

desprinde imaginea unui mare prozator. Marin Preda se dovedește un remarcabil povestitor, el însuși devenind eroul central al unui dramatic roman erotic. Având de a face cu niște însemnări la persoana întâi singular, prozatorul se transformă în protagonistul unei narațiuni de factură autenticistă. În conflictul teribil dintre sentiment și rațiune, Marin Preda își propune să analizeze totul cu o luciditate extremă, camilpetresciană. Își reproșează că a uitat faptul că nu există primejdie mai mare decât aceea de a te îndrăgosti total de o femeie, care nu i-a fost destinată decât parțial. Scriitorul se întreabă retoric: „De ce ne îndrăgostim pentru ca pe urmă să ne silim a uita, a smulge din noi ființa iubită?” Rememorează farmecele fizice și morale ale femeii, alături de care a trăit timp de patru ani și simte o imensă durere. Apoi, rațiunea devine mai puternică și exclamă: „Ah, dar destul cu lamentațiile, e ceva înspăimântător cât rău poate să-și facă un om lui însuși. Destul pe astăzi”.

Marin Preda scrie jurnal așa cum scrie și roman. Povestește cu lux de amănunte crizele unei căsnicii de doar patru ani, el însuși fiind subiectul investigațiilor sale psihologice. Deși bolnav de nevroză, Preda recunoaște că Aurora nu are o logică atât de riguroasă ca a lui. Suferința provocată de dragoste nu face altceva decât să amplifice teribila oboseală psihică pe care o resimte. Îndrăgostitul deprimat meditează pe tema timpului, care face și desface marile pasiuni. Speră să nu se lase copleșit de criză, dar conștientizează faptul că numai trecerea timpului îi poate atenua suferința. Se gândește la vina pe care o are și la cum ar putea să o păstreze pe Aurora. Bolnavul de nevroză se psihanalizează și, prin intermediul meditațiilor sale, jurnalul erotic devine teritoriul unor lamentații dureroase. Dar și un substitut al celebrului pat al psihanaliștilor. Marin Preda o prezintă pe Aurora Cornu ca pe o femeie de lux și nu ca pe o „tovarășă de bucurii și suferințe”. În loc să aducă fericirea visată, iubirea devine o ineputabilă sursă de suferință. Scriitorul îndrăgostit constată cu surprindere că, radiografiindu-și cu luciditate propriul for interior, a scris opt pagini de jurnal fără efort. Nu are aceeași facilități a scrisului și atunci când elaborează o operă de imaginație.

Consecința ar fi că jurnalul reprezintă un gen minor, ușor de abordat.

Aurora Cornu și Marin Preda

Pornind de la marile teme asumate, jurnalul intim al lui Marin Preda are câteva coordonate specifice: *jurnal erotic*, *jurnal de sanatoriu* și *jurnal de creație*. Prozatorul notează zilnic câte ceva în caietul său, iar materialul este împărțit pe zile și chiar pe ore. Începe să fie obsedat de cuvintele iubitei, iar despărțirea îi declanșează în suflet o infinită tristețe. Suferă depresii sfâșietoare, cu atât mai mult cu cât motivele despărțirii nu sunt prea clare. Oricum, nu este vorba de apariția unui alt bărbat în viața femeii adorate. Copleșit de durere, diaristul vrea să se apuce de scris, deoarece cunoaște funcția terapeutică a artei. Profund dezamăgit, nu vrea altă pasiune în afara scrisului. În acest sens, meditațiile din data de 25 august 1958, ora zece seara, se dovedesc elocvente privind viziunea despre literatură a prozatorului: „Arta nu trădează niciodată dacă îi jertfești consecvent tot ceea ce ai mai bun. E singura pasiune care crește din propriul ei foc și pe care numai moartea o curmă. Acum trebuie să închei pentru astăzi, a curs destulă cerneală”.

Diaristul dezvăluie crizele sale de creație, care apar atunci când vrea să scrie micul său roman vietnamez. Crede că opera de imaginație îi va valorifica talentul literar și va demonstra în ce măsură are putere de fabulație. Dorește să se salveze prin scris, dar nu reușește, deși numai arta mai poate aduce alinare și seninătate în sufletul lui. E îngrijorat că, la 36 de ani, încă nu are o familie, în timp ce Aurora, la numai 27, este obsedată exclusiv de destinul ei literar. O altă salvare ar putea veni de la iubirea pentru o altă femeie.

Lansată în mod discret, ipoteza va fi pusă în aplicare în viitorul apropiat, iar următoarea parte a jurnalului prezintă noua relație ce a acaparat existența scriitorului. La 30 august, diaristul circumscrie principalele trăsături ale Aurorei, însă îl obosește ideea de a povesti lucruri sfâșietoare ce țin de amintirea ei. Pentru ca portretul spiritual al femeii să fie cât mai complex, Marin Preda rememorează o serie de întâmplări elocvente din biografia iubitei. Reușește să o cucerească prin creație, mai ales prin manuscrisul primului volum din *Moromeșii*. Femeia are însă o nedumerire și o aprehensiune ciudată la gândul de a trăi toată viața alături de un singur bărbat. În ciuda durerii resimțite, prozatorul recunoaște că nici el nu a fost tocmai un inocent. În ultimii doi ani, a suferit și el din cauza faptului că fidelitatea față de iubită îl împiedica să cunoască alte femei.

Diaristul recunoaște că își scrie jurnalul cu pasiune și că, pentru prima dată, singurul personaj despre care poate vorbi este el însuși. Vrea să își recitească ulterior însemnările și, dacă eroul i se pare reușit, dorește să plaseze evenimentele în sfera imaginarului, renunțând la genul minor al jurnalului intim în favoarea operei de imaginație. A romanului.

La 31 august, își exprimă durerea de a nu fi avut până acum un copil de la o femeie care să îi fie devotată și care să îi fie alături. Confruntat cu un moment dificil din biografia sa, prozatorul se gândește să renunțe definitiv la iubire, pentru a se putea dedica integral aspirațiilor sale literare. Asemenea lui Marcel Proust, Marin Preda face distincție între omul care scrie și omul care viețuiește. Recunoaște că este vulnerabil în sfera existenței cotidiene, adevăratul său eu profund ieșind la iveală în sfera creației. Omul cotidian aleargă după bucuria iluzorie datorată femeilor. Știe însă că, adevărata fericire, cea durabilă, este adusă de creație. Porniri distincte ale sufletului, iubirea și creația nu se exclud, dar declanșează alternări ale nefericirii, când în sfera creației, când în iubire. Sfatul diaristului sună în felul următor: „Iubiți femeia numai când sunteți puternici, feriți-vă ca de moarte când sunteți slabi”.

La sfârșitul însemnărilor din 3 septembrie 1958, autorul *Moromeșilor* menționează că nu îi mai plac observațiile din jurnalul pe care îl scrie. Își recitește periodic

însemnările și recunoaște faptul că menirea sa este creația, nu autoficțiunea. În data de 9 septembrie, la ora șase după-amiază, lansează o serie de noi ipoteze asupra genului. I se pare că jurnalul intim reprezintă o literatură minoră, care îl introduce pe cititor într-o lume „*de-un familiarism extrem de coborât și nesemnificativ*”. Nu crede în posibilitățile notelor zilnice și nu îi înțelege pe entuziaștii care răscolesc această „bucătărie a scriitorului” și publică, după moartea autorului, volume întregi din memorialistica lui. Deși privește genul cu un dispreț olimpien, Marin Preda redescoperă virtuțile autoficțiunii ori de câte ori trece printr-un moment dificil al existenței sale. Odată criza depășită, nu mai simte nevoia să se exprime într-un jurnal intim.

Există la subsolul uneia dintre pagini un dialog între Marin Preda și Aurora Cornu despre condiția notelor zilnice, dialog ce amintește de conversația despre artă purtată de Camil Petrescu și Doamna T. în romanul *Patul lui Procust*. Din acest scurt dialog se desprinde neîncrederea celor doi scriitori față de această literatură de frontieră. La observația prozatorului că scrie despre sine, că acum el este eroul, soția îi cere să abandoneze genul. Bănuiește că este încondeiată în observațiile diaristului, în consecință amenință că va începe și ea un caiet de note zilnice. În finalul considerațiilor sale, prozatorul precizează că, dacă i se va părea că a fost prea subiectiv, își va arunca însemnările pe foc.

Scriind un „jurnal de spital”, asemenea lui M. Blecher, Marin Preda abordează problema bolii. Analizându-se cu maximă luciditate, romancierul constată că a devenit extrem de pretențios și de nerăbdător. Trece în revistă câteva din metehnele de care suferă principalii săi confrăți și ajunge la concluzia că trebuie să fie fericit cu problemele sale minore de sănătate. De aici, concluzia: „Boala e o realitate înspăimântătoare, nu un accident trecător, cum am crezut eu până acum”. Spre deosebire de lumea anticilor care nu cunoșteau noțiunea, spitalele reprezintă infernul modern. Ia în derâdere propria sa boală, deoarece o nevroză autentică ar fi avut consecințe dezastruoase. În antiteză, mult mai gravă i se pare durerea provocată de despărțirea de Aurora. Știe că nu este vorba de un rău trecător, ci se va chinui cumplit în

perioada imediat următoare. Suferă de depresie, o depresie provocată de eșecul unei căsnicii axate pe o mare iubire. Visează la o afecțiune sinceră și devotată, la o afecțiune plină de o vitalitate simplă și ocrotitoare. Știe că este înzestrat cu o mare capacitate de a iubi femeia, dar știe că este un om dificil și că o femeie trebuie să facă eforturi serioase pentru a intra în universul său intim.

În repetate rânduri, Preda justifică eșecul mariajului său prin faptul că Aurora nu l-a conceput ca pe un drum ce ține toată viața. Suferă cumplit din cauza despărțirii, dar subiectul i se pare mediocru, melodramatic: „Există, mă întreb acum, ceva mai banal și mai lipsit de interes spiritual ca în această dezamăgire a mea cu Aurora?” Este decis să nu mai acorde o importanță prea mare acestui subiect și este de părere că zilele sale de personaj de autoficțiune au început să fie numărate.

Meditează asupra sentimentului nefericirii și afirmă că nefericirea nu este o expresie a egoismului individual. Nu suferă pentru că trebuie să se despartă de niște plăceri, ci pentru că ele dădeau sens vieții sale. Se întreabă dacă nu s-a atașat cumva prea tare de Aurora și recunoaște că nu atât de Aurora, cât de ideea pe care ea o reprezenta: familia, o legătură pentru toată viața. Se întreabă dacă a făcut o eroare căsătorindu-se sau dacă eroarea a constatat doar în alegere. Nu acceptă însă ideea că iubita lui nu este făcută pentru căsătorie.

Citește jurnalul lui Tolstoi și este puternic decepționat. Ajunge la concluzia că, atunci când moare artistul dintr-un om, ceea ce rămâne este îngrozitor de josnic și lipsit de sens. Marele scriitor rus a dispărut în paginile propriului său jurnal, locul lui fiind preluat de un fel de popă de țară. Își recitește notele zilnice sub impresia acestei lecturi esențiale și observă că cenzura lui artistică nu a funcționat îndeajuns când își etala suferințele provocate de boală și de dragoste. În consecință, nu mai simte nicio plăcere ca să își continue însemnările. Pornind de la cazul Tolstoi, se întreabă dacă e posibil să rămânem artiști până la capăt.

La 30 septembrie menționează că starea depresivă care l-a chinuit atâta timp a cedat considerabil și că se simte aproape vindecat. În consecință, dorește să rezolve problema

spinoasă a despărțirii cu seninătate și dragoste. Senzația de angoasă, pe care a simțit-o atunci când Aurora i-a făcut declarația de despărțire, dispare după o lună de zile. Rămâne marcat de eșecul pe care l-a trăit, dar speră să depășească momentul critic fără consecințe nefaste pentru spiritul său. Pe măsură ce efectele crizei se atenuează, scrie tot mai rar în paginile jurnalului. Își reia notațiile în data de 12 noiembrie, după o lună de tăcere. Între timp s-au petrecut lucruri importante, dar nu a simțit nevoia imperioasă de a se adresa hârtiei. O face, totuși, pentru a relata istoria despărțirii sale definitive de Aurora. Ca romancier autentic, duce povestea celei mai grele crize din viața lui până la capăt. Rămâne senin și împăcat în momentul

fatal, doar lacrimile îi trădează puternicul zbucium interior. După șase luni de chinuri teribile, plânsul reprezintă o supapă de ușurare. Ziua frumoasă de toamnă contrastează teribil cu ceea ce se petrece în sufletul îndrăgostitului părăsit. Paradoxul acestei despărțiri constă în faptul că, la senec-

tute, Aurora Cornu recunoaște că a greșit părăsindu-l pe marele prozator. Cu atât mai mult cu cât nu a reușit să se impună prin propria ei creație, rămânând cunoscută doar ca destinatară scrisorilor de dragoste ale maestrului.

Partea a treia a *Jurnalului intim* se referă la perioada cuprinsă între 22 noiembrie și 23 decembrie 1959. Scriitorul își reia însemnările într-un nou moment de criză, când este internat în spital. Ca urmare, avem de a face cu un al doilea *jurnal de sanatoriu*. Potrivit mărturisirilor prozatorului, *jurnalele de spital* au constituit un prețios material documentar pentru elaborarea romanului *Risipitorii*. A trecut un an de la ultima însemnare, răstimp în care s-a despărțit de Aurora Cornu și a reușit să își mute atenția asupra altei femei. Diaristul recunoaște că i-au plăcut întotdeauna, în egală măsură, atât

femeia cât și femeile. În consecință, părăsind-o pe Aurora, nu a avut sentimentul unei dezamăgiri, ci doar al unei nereușite. Cu toate acestea, recunoaște că nu i-a fost ușor. *Jurnalul de sanatoriu* este dublat și de un interesant *jurnal de creație*. Marin Preda lucrează din greu la romanul *Risipitorii* și este preocupat de finalul narațiunii. Dacă Liviu Rebreanu era obsedat de frazele-prag ale cărților sale, Marin Preda este chinuit atât de începutul, cât și de finalul acestora. Recunoaște că o carte bună se scrie cu dificultate. Obosit, încă nu a găsit finalul salvator. *Risipitorii* este cartea tinereții sale, tot așa cum *Moromeții* e cartea copilăriei. Detaliu important, alături de Marin Preda se găsește Eta Vexler, cea care va deveni cea de a doua soție a scriitorului.

Luni, 23 noiembrie 1959, rezumă povestea divorțului de Aurora Cornu, după o destul de lungă perioadă de tergiversare. Ar vrea să treacă sub tăcere și să uite perioada dificilă prin care a trecut. Evenimentul îl marchează însă cumplit, iar când scrie aceste note nu se simte bine deloc. Reușește să aducă jurnalul la zi, dar se simte din ce în ce mai prost. La 26 noiembrie se întreabă care ar fi centrul de interes al acestei părți a jurnalului? Nu știe exact, dar simte nevoia unor notații făcute într-o înșirare logică, specifice unui scriitor realist. De aici o serie de propoziții emblematice: „Înainte de a continua, simt nevoia să pun și să răspund la următoarea întrebare: care va fi centrul de interes al acestei părți (a III-a) a jurnalului meu intim? Nu știu. Simt doar nevoia să notez, într-o înșiruire succesivă și logică, tot ceea ce mi se pare că se petrece interesant cu mine și cu alții”.

La 1 decembrie, își face proiecte de viitor. Visează să trăiască mult, pentru a-și putea definitiva opera: încă vreo patruzeci de ani pentru a scrie cele patru romane proiectate; zece-cincisprezece pentru memorii; încă zece ani pentru marea operă gândită demult și încă zece ani pentru a-și revizui opera cu un ochi critic și pentru a-și îndrepta erorile din tinerețe.

Jurnalul de spital descrie simptomele bolii și insistă pe medicația care i se administrează scriitorului. Oboseala și tristețea amplifică boala, dar diaristul admite că are și o doză de ipohondrie. Este internat

de două săptămâni și îl deranjează faptul că nu l-a vizitat niciun coleg și niciun prieten. Reușește să treacă destul de repede peste criza sentimentală provocată de divorț și, la 4 decembrie, se gândește din nou la însurătoare, de data aceasta cu Eta. Scribe nestingherit în jurnalul său, nu se cenzurează, dar ar prefera ca iubita să nu îi citească însemnările. Îl vizitează, în sfârșit, poetul Miron Radu Paraschivescu, cel care l-a ajutat în momentul debutului. Reconstituie, pe scurt, biografia spirituală a autorului *Cânticelor figănești*, iar paginile se transformă într-o interesantă radiografie a faunei scriitoricești a epocii.

Citește literatură S.F. de Ivan Andronovici Efremov și marile romane ale lui Stendhal, iar comentariile sale se dovedesc extrem de pertinente. În felul acesta, *jurnalul de sanatoriu* se împletește cu un interesant *jurnalul de lectură*. Este îngrijorat că oboseala fizică persistă și nu poate ieși să se plimbe. De îndată ce începe să se simtă mai bine, refuză tot mai mult să se autoanalizeze în paginile jurnalului. Nu întâmplător, la 20 decembrie afirmă: „Am din ce în ce mai puțin chef să continui acest jurnal”. Cel mai sigur semn că boala a cedat este faptul că nu îi mai vine să vorbească despre propria sa persoană în paginile caietului său de însemnări, iar atenția îi este deplasată tot mai mult înspre lumea obiectivă.

La 23 decembrie, notează cum a cunoscut-o pe Eta, la Sinaia, cu un an în urmă. Noua iubire îi readuce inspirația și începe să lucreze la romanul *Risipitorii*. În luna martie a obținut divorțul, dar a continuat să mai trăiască un timp, în aceeași casă, cu Aurora Cornu. A început să îl preocupe propriul său destin și ajunge la concluzia că conștiința de sine obosește spiritul. De aici afirmația: „Trebuie curmat din rădăcină acest rău care mi-a furat candoarea și naivitatea”.

Jurnalul foarte intim se referă la perioada dintre 1964-1967. Însemnările au fost descoperite de către Darie Novăceanu și au fost publicate în „Ziua literară”, în numerele din 5 și 12 august 2002. Înainte de toate, se dovedesc importante opiniile diaristului despre condiția literaturii autoficționale. Marin Preda împărtășește opiniile severe ale lui G. Călinescu, cel mai

înverșunat dușman al genului în literatura română. Romancierul este de părere că jurnalul exprimă o necesitate interioară, iar publicarea lui este treaba posterității. Pornind tocmai de la caracterul intim al observațiilor, a scrie un jurnal cu scopul de a-l da publicității reprezintă un nonsens. Diaristul își susține ideile trimițând la câteva mari jurnale, cum ar fi cele semnate de Gide și de Kafka.

La 2 mai, se duce la țară ca să își viziteze mama, iar scena întâlnirii este demnă de un roman. Aceasta îi povestește lui Preda dialogul pe care l-a avut în vis cu tatăl scriitorului. Marin Preda evocă figura arhetipală a tatălui său, iar confruntarea bătrânului țăran cu timpul care trece implacabil are ceva din lupta inegală a eroului din tragediile antice cu destinul potrivnic. Prozatorul vorbește de dispariția tatălui său, iar scena poate fi comparată cu cele mai bune descrieri din romanele sale.

La 25 iunie, notează că trece printr-o acută criză de creație și că, de un an de zile, nu a mai scris nimic, deși a încercat de nenumărate ori. Vorbește de condiția scriitorului din perioada totalitară, un scriitor mai puțin preocupat de propria lui profesie și de talent decât de ierarhii, de acapararea de bunuri și privilegii. Constată cu tristețe că nu i se permite să plece la Paris pentru un consult medical, deși alții primesc destul de ușor un pașaport.

Notațiile se dovedesc mult mai rare în *Jurnalul foarte intim* al scriitorului. Însemnările nu numai că nu sunt zilnice, dar, adesea, timpul scurs de la o notă la alta se măsoară în luni sau chiar în ani. În ultima însemnare, datată 25 ianuarie 1967, Marin Preda vorbește despre geneza volumului al II-lea din *Moromeții*. În viziunea prozatorului, romanul trebuia să alcătuiască ultimul tom dintr-o tetralogie intitulată *Comedia țărănească*.

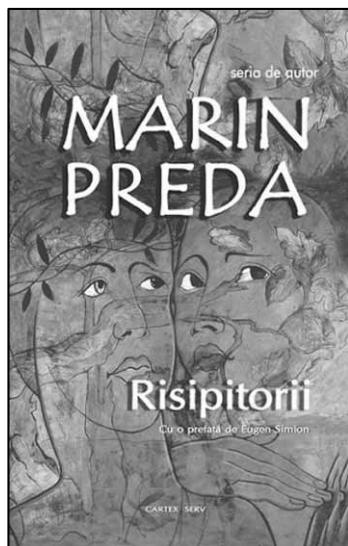
Scriitorul apare în dimensiunea lui umană în jurnal, departe de obiectivitatea rece și realistă a operei. Este vorba de un personaj cu problemele sale cotidiene, cu succesele și eșecurile sale. Reflectând momentele de criză ale unei existențe, notele zilnice ne lasă să cunoaștem omul din spatele operei, ceea ce a existat dincolo de mitul Marin Preda.

Marin Preda – romanul unei atitudini

Marin IANCU

1. Îndepărtarea de moromețianism.

Deși trece de la lumea satului în lumea orașului, *Risipitorii* se păstrează totuși în datele aceleiași problematici fundamentale proprii primului roman: raportul omului cu timpul, cu istoria. În ceea ce privește construcția literară avem însă aici un alt Marin Preda. Dacă *Moromeții* este cartea unei

familiei, *Risipitorii* este romanul unei atitudini. Pe de altă parte, dacă în primul roman aproape toate întâmplările sunt concentrate în jurul lui Ilie Moromete și al familiei sale, în al doilea nu există un asemenea personaj sau o asemenea familie, din moment ce, nici chiar indirect, familia Sterian și doctorul

Munteanu nu devin nucleul tuturor faptelor. *Risipitorii* nu este romanul unei idei și nici al unui singur personaj. El este, prin excelență romanul unei atitudini a scriitorului în postura de creator și, totodată, a personajelor ca mod de viață, autorul sugerându-ne, în mod spontan, că epoca de acum pare a fi sortită să facă o risipă incalculabilă de energii materiale și spirituale. Apreciat ca o întreprindere temerară și ambițioasă, *Risipitorii* încearcă să închidă în sine doi ani (1952 – 1953) din viața unei lumi „care fierbe”, cum o caracterizează doctorul Munteanu. După câte știm de la autorul acestuia, romanul a presupus o încordare permanentă a forțelor creatoare, un mare consum de talent și o muncă cu „reveniri istovitoare”. Scris inițial în doi ani, acesta ajunsese la opt sute de pagini, ca ulterior,

reduc la trei sute cincizeci, să i se mai adauge în perioada finalizării încă o sută de pagini. După toate aceste nesfârșite reveniri și rescrieri, autorul optează, în cele din urmă, pentru edițiile a treia și a patra, considerate definitive și cele mai realizate artistic. Față de aceste aspecte, „*Risipitorii* arată o conștiință adâncă a unei boli perfide, misterioase (...), și o voință extraordinară de a ieși din starea de boală, de a nu accepta răul interior, de a nu se instala în boală (cum face un personaj al lui Thomas Mann în *Muntele vrăjit*) ca într-o posibilă stare de existență” (Eugen Simion.).

Personajele romanului se impun în primul rând prin lăcomia lor fără măsură de a-și consuma viața, energiile individualității, poate împinse la aceasta și de teama ce se naște în epocile frământate că individul uman ar fi putea azvârlit la margine, că timpul trece neluându-i cu el. Prea avizi de viață și de succes, în acele vremuri în care „lupta pentru existență” era atât de necruțătoare, „risipitorii” nu mai au capacitatea de a-și da seama că istoria este un vector între „doresc” și „trebuie”. Abia mai târziu, doctorul Strihan, care mărturisește că a început să se ocupe cu „filosofia” (mai bine zis cu „filosofarea”), va putea pune un diagnostic mai precis situației. În sine, doctorul Munteanu își va fi pus și el întrebarea dacă nu cumva s-a născut prea târziu, sau poate prea devreme. Nu este exclus ca imboldul de a afla răspuns unei asemenea întrebări să-i fi strecurat mâhnirea în suflet. Ca și alte personaje din roman, el se crede că trăiește anii realizării lui, care – o dată duși – ar putea lua cu ei momentul oportun. Poate de aici, un anumit tip de oportunism (și arivism) cu totul specific la doctorul Munteanu. Aviditatea acestor oameni de a-și trăi anii și de-aș lămuri problemele vieții este atât de mare încât toți par că uită de natură. Dorința nesăbuită de a trăi și afla adevărul îi împinge

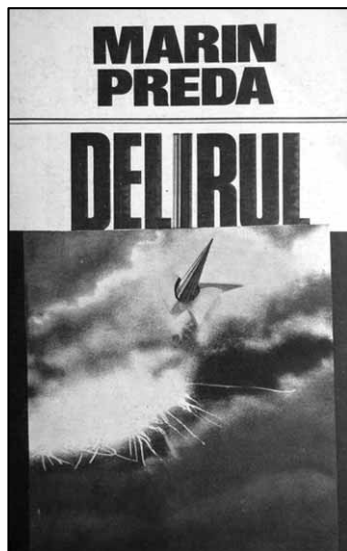
să-și cheltuiască fără nici o opreliște resursele interioare, iar risipitorul – ca simbol – devine prin artă o proiecție în intemporal și absolut. Sub raportul construcției literare, mai aproape de *Risipitorii*, decât *Moromeții* și *Intrusul*, se află, mai degrabă, *Marele singuratic*, care, deși ar putea fi considerat romanul unui singur personaj, substanța și lumea lui sunt cu mult mai pestrițe decât în *Moromeții* sau *Intrusul*. Pe când în *Intrusul*, Călin Surupăceanu, ca personaj evocator, se situează și se autoimpune în miezul întâmplărilor, în *Risipitorii* există un principiu care unifică personajele și planurile, aducând totul la același numitor. Pe acest principiu se ridică însă un amestec al personajelor, o continuă facere și desfacere a numeroaselor cupluri. Tipică este, în această privință, migrația doctoriței Tiberiu: urmând să se alăture doctorului Sârbu, cu care cochetează, ea trăiește cu doctorul Munteanu, dar, fără să rămână cu aceasta, sfârșește, în cele din urmă să se mărite cu eruditul doctor Stamate. De același tip sunt și trecerile doctorului Munteanu: este însurat cu Constanța, de care însă se desparte și, mânat de un duh oportunist, își leagă cariera de un socru cu influență, ajungând consilier la ambasada română din Roma, exact după aceleași calcule făcute de Gabi Sterian, care mereu se ceartă cu Mimi Arvanitache, pe care o părăsește pentru a reveni la aceasta.

2. O lume „care fierbe”. Sub raportul construcției, romanul se constituie dintr-o continuă suprapunere de personaje și de planuri în cadrul unor medii și relații diverse. Pentru aceasta, sunt investigate, pe rând, mediul muncitoresc al familiei Sterian, sau cel intelectual al atâtor medici, mediul „foștilor” ajunși în mizerie (la familia Arvanitache, cu trimiteri la fiica fostului bijutier regal), cu același interes față de lumea cea mai de jos (în cartierul Tei), mediul țărănesc rămânând mai succint investigat prin intermediul lui Petre Sterian, ajuns președinte de Sfatul popular înainte de cooperativizarea agriculturii. Personajele înseși sunt puse să se îmbie între ele în cele mai diferite direcții: vlăstare ale intelectualilor cu copii de muncitor, fiul unui activist cu frumoasa odraslă a unei familii de

„foști” etc., între aceste planuri și personaje apărând tot felul de contradicții și de ciudate corespondențe. În aceste împrejurări ia naștere o lume în febră, privită de un ochi lacom, sau de fapt de mai mulți ochi deodată, refăcută, reconstruită în plan artistic ca de un arhitect, în năzuința de a rezolva pe loc problemele complicate ale istoriei în curs și de a finaliza astfel o scriere cu multiple și neașteptate perspective în căutarea unui drum, a unui sens și a unui scop. Urmărind o anumită atitudine, fundalul romanului se distinge prin aceeași culoare pe care sunt dispuse faptele și reacțiile personajelor, legate prin același desen. Aproape peste tot faptele sunt când relatate de scriitor, când personajele povestesc unele despre celelalte, întâmplându-se ca uneori același lucru să fie povestit de persoane diferite, comentat din perspective diferite și chiar opuse, dând naștere unor complicate valențe și semnificații. Sub acest raport, cel mai interesant contrast rezultă din punctele de vedere opuse din care prezintă lucrurile doctorul Munteanu și doctorul Strihan, perspectivele amândurora fiind atât plauzibile, în încercarea de a justifica o anumită atitudine, încât de aici se nasc multiple sensuri dubitative incitatoare la reflecție.

În romanul *Risipitorii* integrarea elementelor se face prin atitudinea fundamentală a personajelor de a-și risipi energiile, dar și prin efortul scriitorului, aflat în căutarea a ceea ce poate da stabilitate ființei umane. Poate și din această perspectivă, chinuitoarea elaborare a *Risipitorilor* aduce scriitorului o satisfacție pe care realizarea capodoperei sale i-o refuzase. Referindu-se la acest efort de a-și schimba stilul și domeniul de investigație literară, pentru a introduce propria temă („tema autorului”), Marin Preda face mărturisiri cu totul relevante. „Prin 1953, adică după terminarea *Moromeților*, vol. I, dar care era încă la mine în sertar, m-am apucat să scriu volumul al doilea. M-am chinuit o iarnă și o vară. Zilnic luptam cu o neputință de a scrie a cărei explicație îmi scăpa. Pur și simplu nu știam să scriu (...). Mă simțeam stăpânit de dorința imperioasă de a vorbi eu, și nu personajele mele țărănești, de a gândi cu mintea mea, și nu cu a lui Ilie Tăbărgel (era

unul care mă obseda), sau mai știu eu cu a cărui alt țăran care își scotea capul printre rândurile mele trudnice și vorbea tot el, dar fără să-mi dea sentimentul că spusele lui reprezintă sensul vieții lui pe acest pământ (și pe acele timpuri) și ce soartă îl așteaptă!

Exasperat, am abandonat totul și mă gândeam cu seninătate să mă las de scris (...). Mă îmbolnăvii de exasperare, seninătatea mă părăsise, zăcui în spital, apoi mă însănătoșii. Și într-o zi îmi veni următoarea idee: foarte mulți oameni din vremea noastră pătesc ce-am pățit eu. Nu este oare exas-

perarea, provocată de neputința de a-ți atinge un scop dorit, o realitate a lumii noastre moderne? Șocurile la care suntem supuși din pricina pierderii seninătății și echilibrului sufletesc, seninătate și echilibru, supuse unei continue agresiuni a mediului și de care nici măcar nu suntem totdeauna conștienți, nu sunt ele cauza unor mari tulburări în comportamentul omului de azi? Și așa am început să scriu romanul *Risipitorii*". Dimpreună cu *Intrusul* și *Cel mai iubit dintre pământeni*, *Risipitorii* este considerat „un roman al eșecului: eșecul în prietenie, în dragoste, în relațiile dintre părinți și copii, constituind un dialog pasionat despre factorii obiectivi și subiectivi care conduc la nefericirea și ratarea individului” (Elena

Zaharia-Filipaș), De fapt, de la Moromete până la Petrini, personajul lui Marin Preda e într-un continuu dialog cu istoria. Examinată îndeaproape, relația dintre om și istorie devine predominantă în *Risipitorii*. Romancierul și o bună parte din personajele sale se arată conștienți de separația dintre orizontul conjuncturii, care e o ordine a faptelor, și cel al Istoriei, care e „un univers de semnificații”.

Trecerea spre un *alt mediu* aduce *noi tipologii* și inaugurează o cu totul *altă problematică*. Noutatea cu care vine pe urmă *Delirul* este, în acest context, asumarea, în cadrul romanului, a condiției dosarului istoric pe o întinsă parte din suprafața narațiunii și împletirea acestui fir mai puțin exploatat cu un altul, preluat din tradiționalul mozaic al destinelor pornite să cucerească lumea, orașul, metropola, viața. În această ordine de idei, *Cel mai iubit dintre pământeni* este, la fel ca romanul *Scrinul negru*, nu doar un roman citadin, ci unul al intelectualului, în speță, al celui capabil de creație. Petrini se dovedește, pe multiple planuri, o replică a lui Marin Preda la prototipul încarnat de Ioanide. În această privință paralelismele pot fi identificate, începând cu temele în jurul cărora gravitează materia epică: *problema creației* ca mod de existență, *erosul*, *tema paternității* și a *perpetuării biologice*. Prin deschiderea spre citadin, proza lui Marin Preda asimilează *noi tipologii*. *Risipitorii* este „romanul din mediul intelectualilor proveniți din muncitori și lumea medicilor, romanul unor energii disponibile, experimentând politica, știința și tehnica, aventura sentimentală și cerebrală, riscul, indiferent de eșec, dezgustul de viață, ca și nevoia de ideal, rivalitatea și solidaritatea.” (Al. Piru).

Aspecte ale vieții de elev la Marin Preda (Tema școlii în romanul *Moromeții*)

Andreea ZAVICSA

„Se spune de obicei că există o nostalgie a paradisului pierdut, care este copilăria. În realitate, copilăria este locul de refugiu al problemelor insolubile. Omul matur sau chiar foarte tânăr descoperă, de pildă, condiția sa, că mai devreme sau mai târziu, fericit sau nu, bun sau rău, el trebuie să moară. Și-și aduce aminte că odinioară această mare trecere se putea face surâzând” (Marin Preda, *Imposibila întoarcere*). Aceste „reflecții risipite” ale lui Marin Preda încapsulează esența lucrării de față, care își propune să se concentreze asupra copilăriei, dar nu în tot ceea ce presupune vastitatea tematică a acestei vârste, ci cu precădere asupra anilor de școală parcurși de un personaj emblematic al literaturii cu note autobiografice, adică Niculae Moromete, din saga *Moromeților* (1955 / 1967).

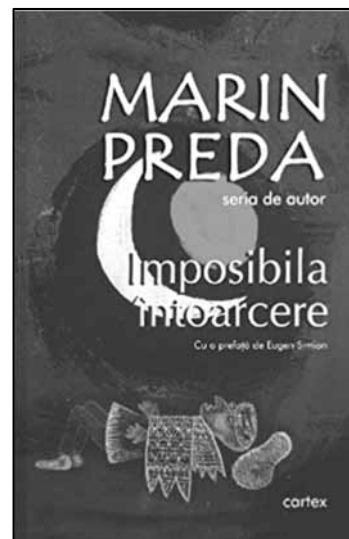
Eseul își propune, așadar, să analizeze cele două volume ale *Moromeților* sub aspectul tematic al copilăriei, cu accent pe experiențele școlare ale lui Niculae, *alter-ego* al autorului. Pentru o mai fină analiză a criteriului tematic, voi discuta și încadrarea operei în genul romanului autobiografic. De asemenea, voi trece în revistă și câteva comentarii cu privire la registrul stilistic întrebuintat de autor pentru a observa modul în care alege să vorbească despre propria persoană și ce anume preia din realitatea vieții de zi cu zi și transpune în planul ficțiunii.

În privința încadrării într-un gen, *Moromeții* este considerat o ficțiune autobiografică realizată la persoana a III-a, în care se pot observa multiple aspecte reale din viața lui Marin Preda, preluate și modificate în contextul operei, cum ar fi originea sa din satul Siliștea-Gumești, membrii familiei, dintre care se remarcă Ilie și Niculae Moromete, scena tăierii salcâmului, greutățile

financiare etc. De altfel, autorul însuși afirmă în volumul autobiografic *Viața ca o pradă* că Niculae Moromete este un „erou a cărui copilărie era a mea”, iar în *Imposibila întoarcere* face referire și la identitatea tatălui său, pe care i-a împrumutat-o protagonistului *Moromeților*: „eroul

preferat, Moromete, care a existat în realitate, a fost tatăl meu.” Mai mult decât atât, Gerard Genette aducea o contribuție importantă diferențierii autobiografiei de ficțiune autobiografică în volumul *Introducere în arhi-text*, în care inventaria tipurile de raporturi care se pot

stabili între instanțele narative, adică între autor, narator și personaj. Din acest punct de vedere, numele autorului, Marin Preda, nu apare în economia romanului, dar personalitatea sa este atribuită personajului Niculae, care, la rând său, nu este naratorul-personaj, deoarece volumul este redactat dintr-o perspectivă obiectivă. Astfel, raportul rezultat ar fi $A \neq N \neq P$, adică ceea ce Genette numește „ficțiune heterodiegetică”, context total opus premiselor unei autobiografii autentice. Totuși, pentru a putea vorbi de o ficțiune cu aspecte autobiografice, trebuie urmărite detaliile paratextuale, care provin din alte surse decât romanul propriu-zis, și anume mărturisirile lui Preda însuși grupate în volume ca *Viața ca o pradă* sau *Imposibila întoarcere*.

Niculae este mezinul familiei, marginalizat până și de părinți, nevoile sale fiind ultimele luate în considerare. Este un copil bolnăvicios, cu un comportament straniu, după cum reiese din mai multe secvențe ale *Moromeților*, explicate mai pe larg în *Viața ca o pradă* sau alte volume dedicate vieții lui Marin Preda însuși: „– Ai auzit? Pune mâna pe ei! Niculae, slăbit de friguri, galben la față, nu se mișcă. – Pune, mă, mâna pe ei, n-auzi? strigă Achim scos din sărite. Niculae nu se

mișcă.” Ciudățenia comportamentului lui Niculae, adică a lui Marin Preda însuși, este discutată și de Marian Ciobanu în volumul dedicat prozatorului, intitulat *Marin Preda și ai săi*. Chestionând-o pe Ilinca, sora mai mare a autorului, Marian Ciobanu află că, întocmai ca

Niculae Moromete, prozatorul din Siliștea-Gumești „«era, într-adevăr, străin la tot ce i se întâmpla și de multe ori făcea lucruri neașteptate, și dacă se întâmpla să-l repezi, începea să plângă». [...] Toți cei care l-au cunoscut în timpul copilăriei – colegii de școală, tovarășii de joacă, vecinii – și-l amintesc, cel mai adesea sub masca unui zâmbet ironic, ca pe o ființă neobișnuită, ușor stranie și de neînțeles.”

Marin Preda pare să se autocompătimească prin caracterizarea pe care i-o face lui Niculae și prin modul în care își proiectează în roman propriile nemulțumiri și suferințe din copilăria sa, îndeosebi cu privire la relația cu tatăl său și la neputința de a merge la școală din cauza lipsei banilor sau a nevoii familiei de o mână de lucru în plus. Referitor la anii de școală, este bine cunoscut faptul că în *Moromeții* este prezentată situația frustrantă prin care trece Niculae, personajul-reflector, găsindu-se față în față cu refuzul lui Moromete tatăl de a-l lăsa să-și continue studiile: „Altă treabă n-avem noi acum! Ne

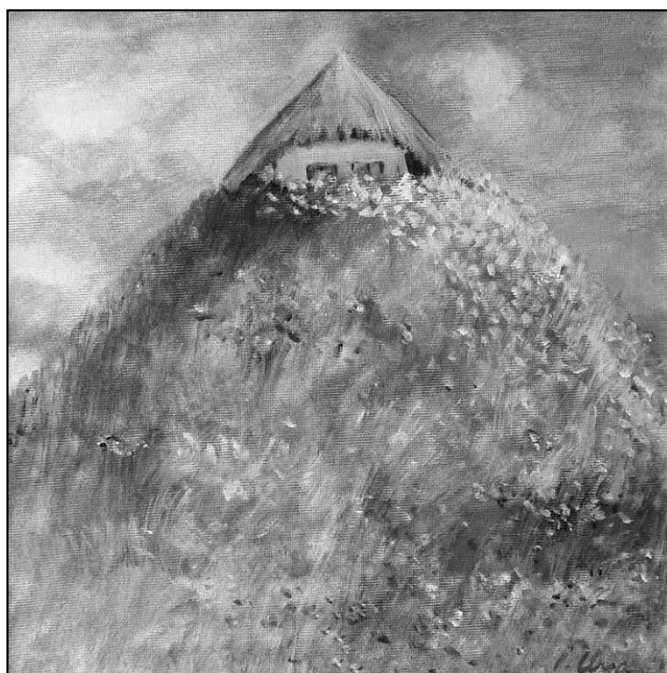
apucăm să studiem.” Copilul acumulează multiple nemulțumiri din această cauză și îi va reproșa tatălui său, peste ani, decizia de a-l trimite cu oile în majoritatea timpului: „Tata a uitat sau se preface că a uitat, dar tot de trufie m-a oprit de la școală, credea că el e centrul universului, și cum le aranjează el așa e bine, toată lumea trebuie să-l asculte...”. Totuși, pentru scurta perioadă pe care o petrece la școală, semnificativă este secvența serbării, de la absolvirea clasei a III-a, deoarece ea marchează o schimbare de atitudine a lui Ilie Moromete față de propriul fiu. Contrar așteptărilor, Niculae primește „premiul întâi la băieți” și este chemat pe scenă pentru a recita o poezie de final de an școlar. Din cauza bolii de care suferea, adică de friguri, „elevului începură să-i clănțâne dinții; mâna cu care se ținea de catedră îi tremura; foarte încăpățânat, el încerca totuși să-și spună poezia.” În roman, secvența primește valențe sugestive pentru relația dintre tatăl autoritar, ferm și neînduplecat, vizibil impresionat de performanța copilului său și îngrijorat de starea sa de sănătate, și Niculae, surprins într-unul dintre cele mai importante momente din viața sa, nu doar din experiența sa școlară. La vederea băiatului tremurând, Ilie Moromete se repede către scenă, îl recuperează pe Niculae și pornește cu el spre casă, fiind șocat de boala de care nu știa nimic: „Nu știa, de unde să știe? Parcă frigurile erau o boală care să fie luată în seamă?” Episodul serbării școlare este amintit de Marin Preda și în *Viața ca o pradă*, unde mărturisește că, spre surprinderea tuturor, chiar și a sa, este strigat ca premiant, în ciuda faptului că la examenele finale nu fusese ascultat la fel cum au fost ceilalți colegi. Secvența din *Moromeții* pare cu atât mai denaturată cu cât în același volum al lui Marian Ciobanu este cuprinsă și mărturia fostului director al școlii de la vremea aceea, Florea Gheorghe, care spune că singura problemă întâmpinată de elevul Marin Preda la recitarea poeziei era dată de tonul scăzut al vocii și de lipsa calității de recitator, și nu de frigurile de care ar fi suferit elevul: „Nu-mi mai amintesc să fi leșinat atunci, sunt mulți ani în urmă, dar știu că s-a încurcat până la urmă la poezie... Degeaba m-am zbatut, am

stat tot timpul în spatele lui și l-am înghiontit, recitarea a fost până la urmă un dezastru! Nu s-a auzit nimic, parcă avea câlți în gură!” Este observabilă, deci, intenția prozatorului Marin Preda de a altera realitatea trăită de sine însuși pentru a spori efectul de dramatism în economia romanului *Moromeții*.

Trebuie remarcată, de asemenea, formula narativă tradițională pe care o întrebuințează Marin Preda în redactarea romanului autobiografic *Moromeții*, acesta construind în opera sa, mai mult decât un Bildungsroman, o saga de familie, care prezintă degradarea relațiilor clasice dintre părinți și copii și transformarea satului românesc între două forme de guvernare. Important de observat este tonul prozatorului, care face din povestea Moromeților o recapitulare a propriei copilării în sânul unei familii pe cale de destrămare. Evoluția lui Niculae este pusă sub semnul unei fragilități și al unei sensibilități aparte, care atrage după sine tenta melodramatică, parcă în căutarea milei cititorului. Niculae apare, cel puțin în primul volum, ca un copil persecutat, ale cărui dorințe nu sunt luate în calcul. Etapa școlii, atât cât este ea prezentată în cele două volume, coincide cu marile dezamăgiri, dar și

cu marile bucurii din viața protagonistului, implicând, astfel, două atitudini opuse pe care le are Niculae față de tatăl său. Nu trebuie uitat că aceste aspecte autobiografice sunt mai bine lămurite în volume non-ficționale, precum *Viața ca o pradă* sau *Imposibila întoarcere*, dar și în volumul „detectivistic” al lui Marian Ciobanu, *Marin Preda și ai săi*.

În final, reamintesc că scopul a fost acela de a identifica ce aspecte din realitatea autorului s-au transferat în opera ficțională și de a examina modul în care Marin Preda și-a schițat în *Moromeții* propria imagine, așa cum urmărea și Tudor Vianu în studiul său asupra literaturii subiective, *Figuri și forme literare*: „Literatura subiectivă nu aduce însă numai referatul asupra unor fapte, în legătură cu care pricinile de eroare sunt atât de numeroase, dar și prezentarea unui caracter, al unui fel de-a fi, un auto-portret moral aspirând el însuși către o sinceritate [...]” După cum am observat, Marin Preda proiectează asupra personajului Niculae nemulțumirile sale din propria copilărie, când nu a putut urma cursurile școlii la frecvența pe care și-ar fi dorit-o, impresia constantă pe parcursul primului volum, cel puțin, fiind aceea de autocompătimire.

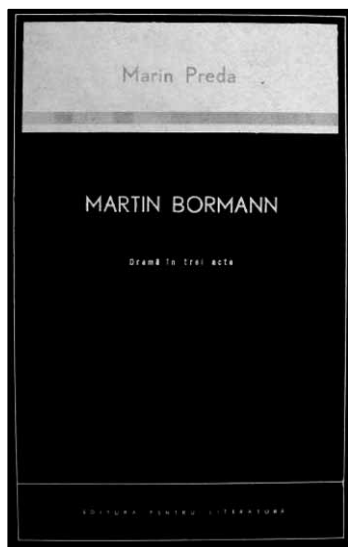

Casa de pe o colină I

Teatrul lui Marin Preda

Icu CRĂCIUN

Prozator canonic, autor al romanelor *Risipitorii*, *Moromeții*, *Marele singuratic*, *Intrusul*, *Delirul*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, Marin Preda (1922-1980) a scris și teatru, iar în domeniul filmografiei este coscenarist, împreună cu Paul Călinescu, la filmul de lung metraj *Desfășurarea*, din 1955, după nuvela omonimă de Marin Preda, apărută în 1952, în regia aceluiași Paul Călinescu, cu actorii: Colea Răutu, Grațiela Albini, Ștefan Ciubotărașu, Nucu Păunescu, Fory Etterle, Ernest Maftai, Toma Dimitriu, Dem Hagiac, Emil Liptac, Vasile Tomazian ș. a., muzica semnată de Ion Dumitrescu, autorul scenariului pentru *Porțile albastre ale orașului* (1974), în regia lui Mircea Mureșan, în distribuție: Romeo Pop, Costel Constantin,

Dan Nuțu, Ion Caramitru, Dumitru Furdui, Amza Pellea, Dumitru Rucăreanu, Emilia Dobrin, Matei Alexandru, Ion Cioranu, muzica semnată de Doru Stănculescu, pentru *Marele singuratic* (1977) după romanul omonim, apărut în 1972, cu actorii: George Motoi, Florența

Manea, Gheorghe Dinică, Toma Caragiu, Ion Caramitru, Adriana Nemeș, Florina Luican, Jean Lorin Florescu, Florina Cercel, Petre Gheorghiu, Mircea Șepilici ș. a. Amintim, apoi, filmele postume: *Imposibila iubire* (1984), după romanul *Intrusul*, apărut în 1968, în regia lui Constantin Vaeni, în distribuție: Șerban Ionescu, Tora Vasilescu, Valentin Teodosiu, Irina Petrescu, Amza Pellea, Remus

Mărgineanu, Valeria Sitaru, *Întâlnirea din pământuri*, din 1984, după nuvela omonimă apărută în 1948, în scurt-metrajul din filmul *De patru ori start*, alcătuit din patru scurt-metraje semnate de regizori debutanți; regia *Întâlnirii din pământuri* fiind semnată de Dumitru Dinulescu, în distribuție: Valeria Seciu, Mitică Popescu, Ernest Maftai, Titel Răducanu, Arina Savu, Marius Curteanu, Ionel Mihalache, *Moromeții* (1987), scenariul și regia semnate de Stere Gulea (după volumul I al romanului omonim de Marin Preda), în distribuție Victor Rebengiuc, Luminița Gheorghiu, Gina Patrichi, Dorel Vișan, Mitică Popescu, Petre Gheorghiu, Florin Zamfirescu și copilul Marius Badea, *Cel mai iubit dintre pământeni* (1993), scenariul și regia semnate de Șerban Marinescu, după romanul omonim, apărut în 1980, în distribuție: Ștefan Iordache, Victor Rebengiuc, Gheorghe Dinică, Mircea Albulescu ș. a.

Ca dramaturg, a scris drama în trei acte *Martin Bormann*, publicată în 1968 la Editura pentru Literatură, și a dramatizat romanul *Moromeții*, reprezentată post mortem cu titlul *Tinerețea lui Moromete*, dramă în două acte și nouă tablouri (Marin Preda, *Martin Bormann*, Editura pentru Literatură, București, 1968; toate citatele sunt preluate din această ediție și adaptate la grafia actuală.). Într-un interviu luat de Mina Iosif, interviu intitulat *Marin Preda despre teatru*, publicat în revista *Teatrul*, în 1970 (anul XV, nr. 5), autorul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* susținea că „dialogul din roman sau din povestire nu este totuna cu dialogul din teatru. Dialogul prozei are în subtext o viziune în plus față de dialogul din teatru, acesta, după părerea mea, trebuie să includă și subtextul. În teatru nu există subtext, toate sensurile trebuie să apară limpede la suprafață în textul care se vede”.

Premiera piesei *Martin Bormann* a avut loc în 29 decembrie 1967, la Teatrul Național I. L. Caragiale din București, în regia Soroamei Coroamă și scenografia semnată de Vladimir Popov, cu actorii: Constantin Diplan, Gabriel Dănciulescu, Didona Popescu, Matei Gheorghiu, Marin Negrea, Alexandru Alexandrescu-Vrancea, Marian Hudac, Ilinca Tomoroveanu, Chiril Economu, Ion Hetner, Eva Pătrășcanu, Cosma Brașoveanu, Anatol Spânu ș. a. Deși poartă titlul *Martin Bormann*, această dramă în trei acte nu-l are protagonist pe secretarul Cămarilor Reichului hitlerist, este doar un pretext pentru „zugrăvirea unui scenariu aventuros, cu un ziarist șarmant, dezinvolt, spiritual și cutezător, desprins parcă din tabloul romantic al epicii polițiste englezești” (vezi Marin Preda, *dramaturg: o chestiune de subtext* de Grațiela Benga-Țuțuianu, în *Philologica Jassyensis*, anul XII, nr. 2 (24), 2016, p. 29). Acțiunea se petrece în jurul anului 1965. Eroul, tenacele Jean Paulescu, este un ziarist și poet francez de origine română, care înfruntă necunoscutul, acceptând provocări riscante, și ajunge în Trinidad, la colonia germană, de lângă orașelul Paboco, un fel de lagăr de concentrare sau falanster, cu deosebirea că aici coloniștii au venit benevol, convinși că toată viața vor beneficia de ajutorul comunității, în schimbul muncii lor. Gazetarul vrea să demaște niște adevăruri periculoase. El și-a lăsat la Paris pe misterioasa Marceline care îl va aștepta ca o Penelopă modernă. Din gura unui supraviețuitor al „marelui dezastru”, află că Martin Bormann ar trăi undeva în Trinidad, în America de Sud. Ajuns în această țară, i se aduce la cunoștință că o mamă a trei copii și un tânăr „în preajma a douăzeci de ani” au fugit din colonia agricolă germană, unde oamenii liberi erau transformați în sclavi, trebuind să cultive cereale, să crească vite sau să desfășoare alte munci; coloniștii, fie aveau mintea spălată, fie fuseseră educați să nu știe nimic despre nazism și atrocitățile lor. Și aici, pierderea libertății plutea „deasupra oamenilor ca un blestem”. Plecarea din colonie se făcea cu aprobarea unei comisii din care nimeni nu știa cine face parte. Cine încerca să evadeze și

era prins era ucis. Cu „sprijinul necondiționat” al doctorului Max și al deputatului Ricardo, ziaristul de la *Trois colonnes* ajunge acolo, dându-se profesor de germană. Colonia Paboco este condusă de Schaeffer, bănuțat a fi nimeni altul decât criminalul de război Martin Bormann. Pentru a scăpa cu viață, ferocele Holz, aghiotantul lui Martin, va fi ucis de ziarist. Cât timp se va afla în această colonie, Paulescu se simte atras de tânăra Hanna Hecker, o persoană bântuită de tenebre; „... inima ei bate pentru mine, zice gazetarul, dar mintea ei e prizonieră unor obsesii ciudate”.

Martin Bormann – scenă din spectacol

Dialogul dintre ziarist și Schaeffer este un adevărat duel verbal, de atac și de apărare din partea amândurora, fără a se cădea în patima ideologică. Neamțul recunoaște că în colonie se află și naziști. „Suntem aici, zice el, câțiva foști naziști, dar ne bucurăm de ocrotirea legilor acestei țări, pe care n-o interesează cine am fost înainte”. În consecință, „nici pe dumneata nu trebuie să te intereseze” și-l avertizează să se ferească a scormoni în trecutul său. După Paulescu, „germanii sunt un popor care nici nu se resemnează, nici nu disperă”, însă „omenirea e plină de oameni care nu pot împlini ceea ce gândesc”. Schaeffer a supraviețuit războiului timp de douăzeci de ani, dar Paulescu îi amintește că „Umilința la care cineva e supus nu e o adevărată umilință și înjosirea nu e o adevărată înjosire cât timp cu ele se plătește speranța de a supraviețui”. Maleficul neamț îi propune lui Paulescu să plece împreună cu Hanna pentru a se bucura de viață. Mănat de obsesia depunerii mărturiei într-un posibil proces împotriva ubicuului nazist, gazetarul se teme că va fi șantajat cu viața dubioasă a

Hannei. El se va întoarce singur la Paris. Despre Hanna și presupusul nazist Martin Bormann n-a mai auzit nimic. Răul se poate întâlni oriunde în lumea asta dezolantă. Drama se încheie cu un dialog echivoc dintre ziarist și Marceline.

La vremea respectivă, piesa era considerată „un *avertisment dramatic*, demonstrând cu simplitate capacitatea de proliferare a virusului fascist în condițiile unei incubări prielnice”. Totuși, i s-au reproșat autorului „evidente stângăcii de tehnică dramatică și carențe de meșteșug” (Mira Iosif, *Un avertisment dramatic*, în revista *Teatrul*, anul XIII, nr. 2, februarie, 1968.) (atât prologul, cât și epilogul încarcă inutil densitatea dramatică), iar o parte din eroi n-au auzit de lagărele naziste, de Hitler și nici de Procesul de la Nurnberg. Marin Preda avertizează și demonstrează că oriunde și oricând se pot naște mentalități monstruoase, fanatice, alimentate de un neonazism înfricoșător.

Mircea Iorgulescu, în *Istoria dramaturgiei române contemporane* (Ed. Albatros, București, 2000), scria că „Este o piesă de aventuri cu un erou desprins, parcă, din filmele polițiste. [...] Aventura guvernează subiectul, iar ideologia antinazistă, surprinzător, ocupă un loc auxiliar”.

Porțile albastre ale orașului, imagine din film

În ceea ce privește dramatizarea romanului *Moromeții*, sub titlul *Tinerețea lui Moromete*, actorul Radu Beligan povestește în articolul *Rămășagul cu arta*, publicat în *Teatrul* (XXV, nr. 6, din 1980): „...a avut loc (întâia întâlnire cu Marin Preda, n. n.) în 9 februarie 1979 (la *Naționalul* bucureștean, n.

n.), la distanță de numai o săptămână după ce-i fusese înmănat textul dramatizării romanului *Moromeții* (volumul I), dramatizare realizată de Liviu Dorneanu (acesta fiind în acea vreme secretar literar al Teatrului Național din București, n. n.). [...] În mai 1979, ne-am întâlnit din nou. Am convenit ca direcția de scenă să fie asigurată de Anca Ovanez, iar pe Ilie Moromete să-l joace Gh. Dinică”. Dar Preda a renunțat la dramatizarea lui Dorneanu, repetițiile s-au suspendat, iar romancierul s-a hotărât să scrie el însuși dramatizarea. În primăvara lui 1980 terminase corecturile romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* și s-a apucat de *Tinerețea lui Moromete*, urmând să se întâlnească în 20 mai 1980 cu Anca Ovanez. Scriitorul murise cu patru zile înainte. După decesul său, piesa a apărut în *Teatrul* (anul XXV, nr. 7-8, din 1980). Conform *precizării* regizoarei Anca Ovanez-Doroșenco, precizare publicată la finalul piesei din această revistă, au discutat împreună „scenă cu scenă”. „Citeam cu glas tare, scrie domnia sa, iar el comenta: îl interesa durata („Să nu plictisim, teatrul nu e roman, iar eu nu știu să scriu teatru”). [...] Asculta cu modestie desăvârșită, exemplară, orice observație, deși ținea cu încăpățănare la fiecare cuvânt, și elabora cu minuțiozitate. [...] Avea o răbdare și o putere de concentrare de-a dreptul extraordinare”. Întrucât nu s-a mai întâlnit cu Marin Preda, lista de personaje cu ordinea intrării în scenă, împărțirea în tablouri și scene au fost făcute de regizoare. „Urma, zice Anca Ovanez-Doroșenco, să îmbogățească scena nunții Ilincăi”. Piesa a fost jucată postum, având în distribuție actorii: Gheorghe Cozorici, Silvia Popovici, Ileana Stana Ionescu, Olga-Delia Mateescu, Elena Sereda, Andrei Finți, Florina Cercel, Emanoil Petruț, Matei Alexandru, Emil Liptac, Traian Stănescu, Alexandru Drăgan, Emanoil Petruț, Andrei Ionescu, ș. a., dar nu a avut succesul scontat.

În piesă, în familia lui Ilie Moromete, problema pământului este la ordinea zilei. Catrina, soția lui Ilie, se teme că acesta îl va aduce pe Achim de la București și-i va trece casa pe numele lui, urmând ca ea să fie aruncată pe drumuri. La rândul ei, Ilincă

așteaptă ca tatăl său să-i dea două pogoane de pământ (chiar dacă i le va lua „colectiva”) drept zestre când se va mărita cu un pilot. Catrina îi părăsește și pleacă la cealaltă fată, Alboaica, îndemnând-o și pe Ilinca să meargă cu ea. Fata îl va căuta pe Niculae la sediul raional de partid și-i va povesti ce s-a întâmplat acasă. Totodată, îl roagă să vină să discute cu tatăl său, dar acesta refuză, motivând că a fost bătut de săteni când a încercat să-i convingă să intre în Gospodăria Agricolă Colectivă, și nimeni nu i-a luat apărarea.

Alboaica îi promite Catrinei că o va ținea la ea și o va îngropa cu condiția să-i treacă patru pogoane pe numele lui Sande, băiatul ei mai mic. Catrina îi spune că nu va trece pământul înainte, ci numai după ce moare ea. Spășită, femeia se întoarce acasă, dar, din nou, începe sfada cu Ilie. Acasă la Moromete se adună mai mulți țărani „liberali” în frunte cu Giugudel, Nae Cismaru, Costache a Joachii și Matei Dimir, care discută despre grâul cu neghină împrumutat de la stat, stat care, acum, pretinde să-l dea fără neghină. În timpul acesta apare și Niculae Moromete, „venit cu campania”, să-i lămurească din nou să intre în colectivă și să-și împace părinții. „Orice aspecte ar apărea în activitatea oricărui membru de partid” trebuie să se discute, zice acesta, în „organizația de bază”.

Moromete, care, vorba lui Țugurlan, a trăit într-o „veșnică nedumerire”, n-a împărțit pământul ca să nu ajungă la mila nimănui la bătrânețe, să nu fie trimis „de la unul la altul cu mămăliga în mână, că n-o să mai aibă cu ce s-o mănânce”.

În actul al II-lea, din tabloul 5, ne aflăm la treierat, „pe una din cele șapte arii ale satului”. Țăranii sunt în pauza de prânz și-l iau în târbacă pe Ilie din cauza lui Niculae, omul partidului. Filosofia lui Ilie, în privința „colectivei” este simplă: „Înțeleg să vii să-mi dai, nu să-mi iei. Eu nu zic să-mi dai, că nu sunt nebun să-ți cer dacă nici tu n-ai de unde, dar măcar nu-mi lua”. El nu crede că va trăi vremurile „liberului consimțământ”, trâmbițate de fiul său, Niculae. Unii doresc să predea cotele (grâul) la stat, dar baza de recepție nu-l primește pe motiv că este plin de

neghină, uitându-se că grâul a fost dat de stat pentru semănat și a fost plin de neghină. Unul dintre ei, Ilie a lui Moacă, izbucnește: „...ăștia nu se mulțumesc să-ți ia vita din grajd, dar te mai pune pe urmă să iscălești că ai dat-o de bunăvoie”.

Țăranii de la aria Cotigeaia au fugit cu grâul acasă, fără a-l preda la baza de recepție.

Acțiunea din tabloul șase se desfășoară la Sfatul popular, când campania de strângere a recoltei s-a sfârșit. Vasile a Moașii este președintele comitetului executiv și-l ia la bătaie pe chiaburul Năstase Rădulescu și pe fiul acestuia, Dan, după care îi trimite sub escortă la raion. În tabloul șapte, Vasile a Moașii a mers acasă la țăranii Costache și Matei a Joachii și le-a confiscat aproape tot grâul din pod. Teoria lui Ilie Moromete cu privire la intrarea în „colectivă” este următoarea: statul să-i plătească pământul, fiindcă și el l-a plătit prin munca lui și „pe urmă n-are decât să-l ia și să treacă peste el cu tractoarele”.

Moromeții, adaptare cinematografică de Stere Gulea.

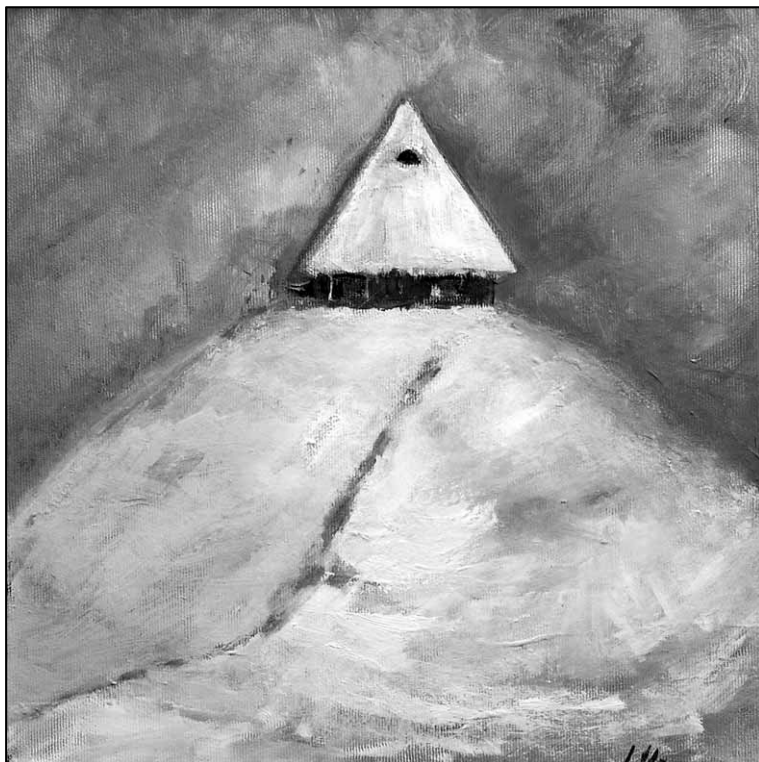
Din păcate, personajele nu-și regăsesc autenticitatea și individualitatea cu trăirile lor intense din roman. Situația se înrăutățește, Niculae este mutat disciplinar în alt raion, iar Giugudel, amicul lui Ilie, se plânge acestuia că de-acum încolo n-o să poată vorbi ceea ce doresc. Moromete se mângâie cu faptul că fiul său, Niculae, în poziția în care se afla cândva, a încercat „cât a putut”, „cât e omenește posibil”, să ferească lumea de rele. Șeful de post, Isosică, îi reproșează lui Ilie că vinovat de ridicarea lui Vasile ca președinte este Niculae. Din punctul de vedere al Ficăi, sora primei sale soții, Rădița, Ilie „n-avea darul

vorbirii”. Femeie măritată, cu copii, Fica îi mărturisește că ea l-a iubit de când l-a văzut. Scena 3, din tabloul opt, este pur fantastică. Inițial, asistăm la un dialog între Rădița, moarta, și Fica, sora ei, apoi, ca într-un racurs, aflăm cum s-au cunoscut cei doi. Ilie se trezește la casa Ficăi, care îi cere să vină o dată pe săptămână la ea. Moromete îl roagă pe Țugurlan să se întoarcă în sat ca să-l poată înlocui pe Vasile a Moășii. Pesimistul Țugurlan îi promite. În final, în toiul nunții Ilincăi, Ilie pleacă la Fica; cu siguranță, conflictele din familie vor continua își va zice cititorul sau spectatorul, mai cu seamă că Alboaica și Catrina discută și aici despre pământ.

Nu există în această piesă o înfruntare decisivă a personajelor, un punct culminant, dar nici zeflemeaua sau persiflarea specifică eroilor rurali ai lui Marin Preda, cel sedus de teatru, care să-l facă pe spectator/cititor măcar

să zâmbească, ori să-i zguduie sentimentele, ridicându-l de pe scaun.

Didascaliile sunt lungi (vezi, mai cu seamă cele din Tabloul patru, scena 2, monologul lui Ilie din timpul ploii), aidoma unor secvențe de roman; iată două mostre, adevărate fragmente de proză: „Vasile nu mai zise nimic, își puse pălăria în cap și plecă fără să dea bună ziua. Niculae se ridică și porni spre poartă, cu pași decizi ai celui care pleacă în sat chemat de tot felul de treburi. Ilinca se luă după el și îl prinse pe podișcă.” sau „Abia în clipa când avu această exclamație, se văzu că toate aceste mișcări și uitături, împreună cu acest *mda*, care voia să spună că lucrurile sunt ele încâlcite, dacă stai și te gândești, dar nici mintea care le vede așa nu se sperie cu una cu două, erau curat Moromete, cu care Niculae, în mod ciudat, semăna la fire, dar nu și la față, care era în întregime a mamei” etc.

Casa de pe o Colină II

Marin Iancu, *Lumea personajelor lui Marin Preda*

Iacob NAROȘ

Lumea personajelor lui Marin Preda de Marin Iancu a apărut la Edit. graf, Buzău, 2021, prefață de Mircea Popa și un cuprins de 555 pagini. Marin Iancu, un „ardelean bucureștenizat”, e absolvent al Facultății de Litere din București (1973), doctor în Filologie (2002), membru al USR (2003) și colaborator cu studii, eseuri, articole critice și teoretice la principalele reviste literare din țară (*Convorbiri literare*, *România literară*, *Luceafărul de dimineață*, *Ramuri*, *Vatra veche*, *Pro Saeculum* etc.). Este cunoscut ca exeget al lui Marin Preda prin: *Personajul în proza lui Marin Preda* (1995), *Marin Preda – Amintiri, reflexii, confesiuni* (2010); *De la Siliștea-Gumești la „Cheia” Rosetti*, *Dicționarul personajelor lui Marin Preda* (2013); *Marin Preda el însuși. Antologie de reflecții, opinii literare, confesiuni și pilde morale* (2013 și 2019). Alți scriitori abordați: Mihai Eminescu, Ion Creangă, George Coșbuc, G. Călinescu, Al. Piru. De asemenea are preocupări de critică literară, literatură universală, monografii, amintiri, antologii și convorbiri (cu Mircea Popa și Teofil Răchițeanu).

Prefața semnată de Mircea Popa ne precizează faptul că Marin Iancu este unul dintre cei mai pasionați și devotați cercetători ai operei lui Marin Preda. Cartea de față este o variantă revăzută și îmbunătățită substanțial a *Dicționarului de personaje ale lui Marin Preda* din 1995. *Dicționarul de idei* din 2000 reia și aprofundează ideile autorului cu privire la lumea satului și la universul țărănesc din Câmpia Dunării. Prefața lui Eugen Negrici apreciază la superlativ cele 2200 de texte ordonate tematic și distribuite alfabetic. La fel și celelalte două volume amintite mai sus întregesc dimensiunile unui univers de esență „moromețiană” pe cale de dispariție. Intenția lui M. Iancu de-a salva această lume este

vădită, personajele lui Marin Preda au nume bine alese, provenite din substantive comune: Urātu, Palidu, Mutul, Jupuitul, Bălosu, Scămosu, Bircă, Mîța etc. Altele sunt inventate de autor: Mantaroșie, Țugurlan, Moromete, Boțoghină, Canceu, Șutică ș. a. De remarcat și nume inedite, amintim câteva: Ouăbei, Amăiculețului, Plitoc, Culala, Cărcădat, Băcu, Bâzdoveică, Bâznac, Besensac, Coț, Pațanghel, Cihupoacă, Ciocotă, Ciupuligă, Cocoșilă, Porcu, Crâșmac, Marmoroșblanc, Moacă, Parizianu, Pipuleanca, Pistică, Sfârfilică, Spurcaci, Vaintrub, Ventre.

Prefațatorul apreciază reexaminarea riguroasă a „dosarului critic” Marin Preda cu aspecte inedite ca: „rezistența prin cultură”, „trădarea intelectualilor” sau personaje cu destine sinuoase: Ilie Moromete, Călin Surupăceanu, Paul Ștefan, Matilda, Țugurlan, Victor Petrini, care devin fie mari singuratici, fie eșuează. Dicționarul cuprinde toate creațiile lui M. Preda, pe deasupra pune în circulație ecourile critice la adresa scrierilor sale. Așadar, conchide Mircea Popa, avem de-a face cu o carte-sinteză care se consultă cu mare utilitate, iar M. Iancu, prin puterea lui de muncă și de sistematizare, merită toată aprecierea și lauda cititorilor.

Într-o *Notă lămuritoare*, M. Iancu ne informează că lista de persoane este extinsă până aproape la o mie de fișe. Acestea sunt concepute sub forma unor texte de factură explicativ-eseistică, diferite ca întindere, în

funcție de statutul fiecăruia în parte. Sunt alăturate note, ipoteze și teorii vehiculate de critica literară, dar și semnificația numelor, împreună cu comentarii privind aspectul fizic și moral, fapte, relații, limbaj și comportament.

Am ales câteva personaje reprezentative provenite din medii diferite (țărani, intelectuali, militari, femei cu o încărcătură psihologică amplă...). La fel de tentante și interesante mi s-au părut multe altele ca: Niculae Moromete (15 p.), Victor Petrini (18 p.), Cocoșilă, Jupuitu, Achim, Paraschiv și Nilă, Țugurlan, Iocan, Polina Bălosu, Catrina Moromete, Tudor Bălosu ș.a. De subliniat și existența scriitorilor ca personaje: Ion Caraion, Al. Cerna Rădulescu, Ion Călugăru, Geo Dumitrescu, Virgil Ierunca, Nae Ionescu, N. Iorga, M. R. Paraschivescu.

Ilie Moromete (vezi pp.269-290 și note de la pp. 308-388) – personajul principal care apare pe parcursul a 21 de pagini, e prezent în romanele *Moromeții I și II*, *Marele singuratic* și *Delirul* – cu valoare de prototip, ironic, visător și meditativ, contemplativ, nepăsător la înnoire, dar și filozof. E în același timp autoritar, discreționar egoist și puțin cinic. Catalogat de N. Manolescu ca „ultimul țăran”, ne apare realist, original, lucid, arhetip al țăranului în economia de piață, la antipodul lui Ion al lui Rebreanu. Spirit jucăuș, el folosește disimularea, e nepărtinitor cu cei trei băieți, iubitor de taclale, pasionat de dialog, minte ascuțită, are darul de-a povesti, om de spirit, încadrat în acel „moromețianism” tipic, adică privește lumea rurală din interior. Multe alte însușiri sunt trecute în revistă: lucid și echilibrat, disprețuitor față de avere, om al replicii, țăran atipic, cu alte cuvinte - un personaj unic care a încercat să se opună istoriei, să fie liber de ea. În argumentarea celor spuse, M. Iancu folosește peste 80 de trimiteri, dintre care amintim pe cele ale lui: Sorin Preda, N. Manolescu, Florin Mugur, Ion Bălu, Aureliu Goci, Ion Negoitescu, Rodica Zane, Al. Piru, Mihai Ungheanu, Liviu Petrescu, Lucian Raicu, Dumitru Micu, E. Simion, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Eugen Negrici, G. Dimisianu ș. a.

Matilda – (pp. 233-239 și note de la 267-281), p. 540 – personajul unic în literatura noastră prin vigoare și dinamism, un caz spectaculos de transformare morală și afectivă la dimensiuni monstruoase. E. Simion afirmă despre ea că e „misteriosul suflet abisal.” Arhitectă de profesie, Matilda e soția poetului Petrică Nicolau, ei se vor despărți din cauza lui Victor Petrini. Relația acesteia cu V. Petrini e una dintre cele mai interesante și complicate povești de dragoste și ură, dar și prietenie din literatura română. Monica Spiridon o vede ca o frumusețe ostentativă, rafinată și înșelătoare, obtuză, lipsită de rafinament și de orizont intelectual, dar și o încarnare a spiritului distrugerii. Alții o consideră prea trivială, dar cu puternică personalitate. Voluntară și descurcăreață, pătimașă, nebună și rece, profundă și superficială în egală măsură, „fascinată” și nu lipsită de ceva „grosolan.” Rămâne o figură memorabilă, cultivată totuși, acaparantă, imprevizibilă, visceral violentă, agresivă și obstinată. Al. Piru o califică ca „persuasivă”, cu un caracter posesiv. După ce scapă de cei doi soți, se căsătorește cu V. Petrini, își joacă bine rolul interesului politic, e avidă de verbalizare, se înrudește cu demonii lui Dostoievski. Iubirea dintre cei doi ajunge la indiferență și apoi la ură. N. Manolescu precizează: „Matilda e un animal de rasă, mândră și nepăsătoare tenace și fragilă, sinceră cu brutalitate și ipocrită cu nerușinare, decisă și șovăielnică, fâțișă și secretă.” Marta Petreu - în *Teze neterminate* (1991) – aduce în discuție conceptul hegelian de recunoaștere (fiecare se recunoaște în celălalt, este recunoscut de celălalt și îl recunoaște pe celălalt). Pe de altă parte, Matilda este posedată de demonul ideilor generale și al nevoii acute de verbalizare. Îl alungă pe V. Petrini de acasă, discută cu Micu despre misoginism, feminism și femeie. Naște o fetiță, pe Silvia, la botez provoacă scandal. Ovid S. Crohmălniceanu afirmă că Matilda e o femeie voluntară, descurcăreață, pătimașă, nebună și rece, calculată, profundă și superficială; totodată are o energie subjugatoare și distructivă. Când V. Petrini e la închisoare, Matilda devine prietena lui

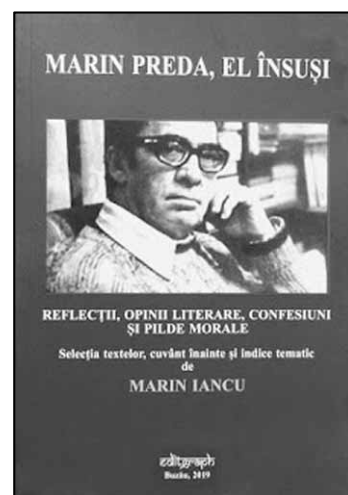
Mircea care-o salvează de la arestare. Odată Petrini eliberat, îi propune să divorțeze. N. Manolescu subliniază că degradarea iubirii dintre cei doi este „o cădere în vulgaritatea sentimentelor și a cunoașterii.” Dintre cei patru soți, doar relația cu Mircea i se pare necinstită. La un moment dat, ea înțelege ca posibilă iubirea pentru doi bărbați deodată. De Anul Nou îl vizitează pe V. Petrini împreună cu Silvia, acesta era cu Suzy Culala.

Marin Preda este un portretist magistral al femeii în diferitele ei ipostaze (adolescență, necăsătorită, cu soț, divorțată), dar peste tot, ea, femeia e la fel de sinceră, inteligentă cu farmec, labilă psihic, cu un snobism feroce și confuzie a valorilor. Ca atare, insuccesele eroului Petrini în viața socială îl fac pe acesta să caute o compensare morală prin dragoste. Cele două iubiri ale acestuia, Matilda și Suzy, una mai fatală ca cealaltă sunt ca personaje, demonice și misterioase. Femeia este vinovată de eșecurile în cuplu, deoarece masculinul domină, dar nu prin spirit. Petrini cu cele patru experiențe amoroase (Nineta, Căprioara, Matilda și Suzy) notează deziluzionat: „Dacă dragoste nu e, nimic nu e.” Așadar, Matilda „femeia fascinantă”, mereu între căderi și înălțări, rămâne una dintre cele mai interesante figuri feminine din literatura română.

Antonescu – (pp. 34-37, note de la 8-12, p. 533) – Marin Preda surprinde psihologia conducătorului antrenat în evenimente tensionate. Din realitatea biografică se trece în problema romanească, ca elemente de portretizare avem punctualitatea cazonă, el fiind descris în cele mai importante etape ale carierei sale din 1917-1940. Alte însușiri: personalitate impenetrabilă, șef se promovează la Saint Cyr, comportament sinusoidal, apărător al ordinii existente, reticent față de extremism. După neînțelegerile cu Carol al II-lea, îi aduce la putere pe legionari, ahtiat de putere, până la urmă, se dezice de aceștia. Așadar un portret umanizat, privit cu înțelegere de către autor în delirul existențial al acelor vremi. Au opinat asupra acestui personaj: Eugen Negrici, Cornel Regman, George Geacâr, Mihai Cimpoi ș. a.

Călin Surupăceanu – (pp. 456-466 și note de la pp. 652-687) – Personajul central al

romanului *Intrusul* e plasat de la început sub semnul eșecului, cu alte cuvinte, un intrus al unei societăți în edificare, alături de Petrini sau Niculae Moromete. Are parte de o copilărie nefericită în Pantelimon. Părăsește familia și orașul, devine vopsitor, dă dovadă de curaj, se întâlnește cu Viorica. Împreună cu inginerul Dan ajunge pe un șantier din Moldova, se califică electrician, se înscrie în UTM, ajunge șef de echipă și urmează liceul, visează să devină inginer, cunoaște pe Maria, pleacă militar și din nou revine pe șantier. Nimic nu s-a schimbat, se căsătorește cu Maria, au o fetiță. Dă dovadă de curaj, salvează un om dintr-o cisternă, dar ajunge mutilat și izolat, părăsit, compătimit și învinuit că a vrut să devină erou. Romanul explorează destinul unui om obișnuit, înlăturat de societate, el ajunge desfigurat, până la urmă, e paznic de biciclete, se refugiază în natură și vis. Pleacă din oraș cu îndoieli asupra destinului și a existenței. Romanul are un singur erou și un singur eșec – Călin, erou al timpurilor moderne, de la senin, trece la sumbru, la decădere. Ca atare, *Intrusul* e cartea unei mutilări sufletești, a unor experiențe-limită, iar Călin e victimă a sub destinului, a neconcordanței între individ și aventura existențială, victimă a istoriei. Tema însinguraților, a intrușilor ca semn al dezrădăcinării provocate de regimul comunist pare stranie, Pentru Călin care suferă și regretă, omul e un eșec. Revine la București, o regăsește pe Nuți, de aici se angajează la inginerul Dan de la Pitești. Revolta lui antitotalitară e doar în plan etic, intrusul e un „străin autohton”, pus brutal în fața hazardului, se înalță și cade, de la spirit la realul brutal. *Intrusul* e „o carte tulburătoare” (S. Damian) prin nimbul de fatalitate tragică ce se abate asupra destinului eroului, dar și prin meditațiile despre timp. Eroul e un

inocent nepregătit pentru o existență complicată, un sclav al idealului și pasiunii dar e un om liber.

Referințe pertinente asupra acestui personaj vin și din partea următorilor: Răzvan Voncu, Matei Călinescu, V. Cristea, Dan Cristea, Voicu Bugnariu, S. Damian, Marin Mincu Emil Man, G. Dimisianu, E. Simion, Ion Pop, Ion Bălu, Adrian Dinu Rachieru, Ion Bogdan Lefter.

Indexul personajelor lui Marin Preda (p. 513-524) e urmat de un alt capitol anexă: *Lumea personajelor lui Marin Preda (schiță orientativă de încadrare tipologică* (p. 525-532). Dacă ne oprim la familia Moromeților vom avea următoarele mențiuni: Ilie M. – Reflecție și contemplare; Ilinca M. – Femeinitate rustică; Niculae M. – Sub semnul tensiunii interogative; Nilă M. – Răzvrătirea

resemnată; Paraschiv M. – Sub semnul violenței dezlănțuite; Tita M. – Femeinitatea puternică; Veta M. – resemnarea în singurătate.

Notele bibliografice (pp. 533-552) sunt pe trei secțiuni: A. *Proză scurtă și romane*, B. *Teatru (Martin Borman)*, dramă în trei acte, 1968, C. *Publicistică, Memorii, Jurnal, Corespondență*.

Concluzia finală îi aparține lui Stan V. Cristea din *Literatură de ieri, literatură de azi*, 2019, de pe coperta a patra: „Marin Iancu pune sub lupă personajele, le privește imparțial, dar atent la amănunte, detalii, contexte, semnificații; le vede în contextul fiecărei scrieri prediste, insistând pe portretul fizic, pe starea socială și pe psihologia fiecăruia, cu accent pe latura morală, în contextul familial și social.”

Căpițe – Discuție de Taină I

Neamul Moromeților și literatura română

Menuț MAXIMINIAN

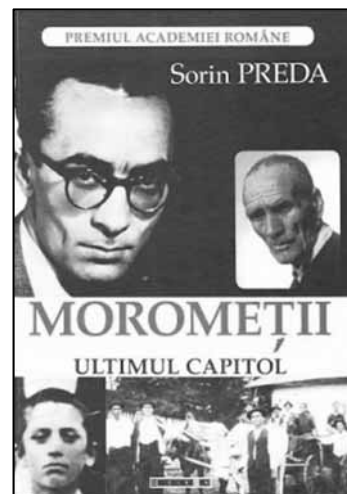
În vremurile de acum, romanul *Moromeții* al lui Marin Preda li se pare multora greu de înțeles, precum *Ion*, *Răscoala* sau *Pădurea spânzuraților* ale lui Liviu Rebreanu sau „amintirile” lui Creangă. Și lista poate continua. Asta și pentru faptul că suntem din ce în ce mai puțin ancorați în rădăcinile neamului, parcurgând superficial istoria noastră, cel puțin aceea din ultimul secol. Preferând poveștile occidentale încă de la grădiniță și, dacă se poate, la școală să continuăm cu scriitorii la „modă” ai zilelor noastre, uitând să aprofundăm structurile culturale și sociale ale neamului nostru. Îmi aduc aminte cum îl admiram pe cel mai mic din neamul Moromeților, pe Niculae, cel care nu era „bun” la lucrul câmpului, dar era primul la învățătură, fiind luat în derâdere de frații lui. Așa era în lumea satului, la mare preț era pusă munca pământului, fiind nevoie de forță de muncă, contând mai puțin faptul că erai sclipitor la școală cât acela că pământul trebuie lucrat pentru a avea ce mânca. Cât mă asemănam cu el!

Despre lumea aceasta, dincolo de romanul *Moromeții*, vorbește Sorin Preda, nepotul de frate al lui Marin Preda, în volumul *Moromeții, ultimul capitol*, apărut în două ediții, și care a obținut premiul Academiei Române.

„Pe zi ce trece îmi dau seama că *Moromeții – ultimul capitol* nu este o carte. E altceva. E o chestie, o tărășenie cum spun siliștenii, un text de sine stătător apărut nu se știe cum în jurul unor uimiri și gânduri provocate de amintirile celor care cred că l-au cunoscut cândva pe Marin Preda. Inițial, am vrut să adun ultimele imagini și mărturii ale lumii lui Moromete, dar nu mi-a ieșit ce voiam. Inițial, am vrut să mă retrag și să-i las pe alții să vorbească, dar tare mă tem că nu am făcut decât să ies și mai mult în evidență,

apărând neinspirat ca acel turist nătâng care strică un superb și irepetabil cadru de film, din grabă, neștiință sau neatenție”, afirmă, în cuvântul de început, Sorin Preda. Așa este, cartea aceasta ne lămurește despre atmosfera de la care a pornit scriitorul Marin Preda pentru conturarea unuia dintre romanele fundamentale ale literaturii române. Ne întâlnim cu scriitori și confesiuni emoționante, descoperindu-l pe autor ca fiu, frate, soț, vecin, prieten.

Reluând, sub genericul „Poiana lui Iocan”, confesiunile unor oameni ce au cunoscut familia lui Tudor Călărașu, aflăm date despre neamul Moromeților, de la fratele cel mic Alexandru Preda (Sae); Ilinca Baltac sora cea mică; Minică Roșu, cel mai bun prieten din copilărie; Bebe Burcea, consătean; Aurora Cornu, prima soție a scriitorului; Zdruncan – personajul din carte; Ionel Georgescu, învățător; Preda Oprescu, văr cu Tudor Călărașu (Ilie Moromete); Aristide Rădulescu, primar; Florea Gheorghe, învățător; Stela Enache, colegă de școală, prima iubire a lui Marin Preda; Ștefan Baltac (Gigi), fiul Ilincăi, nepotul scriitorului; Elena Preda, soția scriitorului; Marinică Preda, fiul lui Sae, nepot al scriitorului; Nicolae Preda, fiul cel mare al scriitorului; Alexandru, fiul cel mic al scriitorului; scriitorii Sânzâiana Pop, Radu Cosașu, Anghel Gâdea, Alexandru Papilian, Petre Anghel, Magdalena Popescu Bedrosian, Lucian Raicu, Florin Mugur, Dinu Flămând, Radu F. Alexandru, Laurențiu

Fulga, Paul Georges, Eugen Simion și mulți alții.

Rolul de gazetar al lui Sorin Preda, cel pe care l-am citit ani de zile în *Formula AS*, se vede prin modul de abordare a subiectelor, încercându-se descifrarea unor întrebări precum „Cum era Marin când era mic? Citea așa mult cum scrie el despre Nicolae?”, „Mai sunt oamenii interesați de amintirea lui Marin Preda, de personajele din roman?”, „Ai apucat vreodată să vorbești cu Marin și să-l întrebi de ce pe tine nu te-a băgat în carte?”, „Când revenea acasă la Siliștea îi plăcea, asemenea lui Moromete, să vorbească mai degrabă cu gardul sau cu copacul decât cu vecinii sau cu cineva din familie?”, „După apariția romanului *Moromeții* cine din sat l-a citit mai întâi?”, „Le venea atât de greu să accepte că din rândul lor s-a ridicat un mare scriitor?”, „Când venea la Siliștea, ce-i plăcea să mănânce?”, „Ce fel de om era dincolo de carapacea lui de clasic în viață?”, lăsându-i, pe fiecare, să dea frâu liber cuvintelor, noi delectându-ne cu vocabularul arhaismelor din această zonă a țării.

Marin Preda, cel „moromețian și hâtru”, este păstrat și în amintirile nepotului său, una dintre acestea fiind întâlnirea de la Capșa dintre Eugen Simion și Marin Preda, la care participa și nepotul și în urma căreia autorul romanului *Moromeții* va afirma „peste ani și ani ce vei spune despre mine?... Vei spune că Marin Preda te-a invitat la Capșa, te-a îndestulat cu bunătați și, peste toate, ți-a oferit șansa de-a cunoaște un mare critic, Eugen Simion”.

Relatările sunt până la cel mai mic detaliu, de la culoarea ochilor, la comportamentul celui care a făcut neamul Moromeților nemuritor. Cel care a trecut în veșnicie într-o zi „nenorocită și ploioasă de mai” este adus în fața noastră într-o altă ipostază, aceea a neamului și a satului din care a plecat - Siliștea Gumești. Se spune că atunci când îi pare rău omului după lume, plouă în momentul în care te desparți de ea. Poate că și lui Marin Preda i-a părut rău, trecerea lui spre pragul altui tărâm fiind, de altfel, comentat în presa vremii, învăluit într-o umbră de mister.

Oamenii aceștia care se confesează sunt, la rândul lor, personaje într-o nouă carte care vorbește despre neamul lui Marin Preda și al Moromeților, remarcându-se, în mod aparte, Alexandru Preda (Sae sau Saică), fratele cel mic al scriitorului, care, în dialogurile purtate, vorbește uneori ca Moromete: „Ce rânjești fasolele la mine?”, „Dă-mi și mie parascovenia aia!”, „Pe ce te bazezi?” (vorba lui, împrumutată în roman) sau în alte ziceri specifice locului („nici vorbă”; „vezi-ți de treabă”; „absolut”; „Ei, dacă vrei să știi...”; „nu umblai cu fofârlica”; „Era teribil, dom’le!” „trenchea-flenchea”; „e altă mâncare de pește”; „D’aia!”; „Era daraveră mare”; „Ete-așa!”; „Păi, da, ce crezi?” ș.a.). La întrebarea dacă regretă că nu este și el inclus în cartea lui Marin Preda, acesta îi mărturisește fiului lui, Sorin Preda: „Nici vorbă să se fi supărat pentru asta. I se pare normal, câtă vreme Marin, autorul, i-a luat locul în carte, dându-se drept mezinul familiei. Prin urmare, n-a fost vorba de realitate, ci de anumite rațiuni literare”. Interesant acest dialog între fratele scriitorului și fiul său, la rândul lui scriitor, Sorin Preda. Această carte a mărturisirilor n-o putea scrie altcineva decât unul dintre neamurile Moromeților și iată, odată cu trecerea în veșnicie a lui Sorin Preda – pe care la Bistrița am avut bucuria de a-l vedea, împreună cu echipa *Formulei AS*, condusă de Sânziana Pop, atunci când a prezentat și cartea -, rămâne ca mărturie a unui neam care se stinge precum toate neamurile țăranilor de altădată. „Dacă ajungi la Siliștea și vrei să te apropii de lumea adevărată a lui Marin Preda, trebuie să te descurci singur, să strângi de unde știi și de unde se nimerește câteva fărâme de vorbe și de întâmplări. Să le completezi, imaginându-le. Cineva ar trebui acum, în ultima clipă, să adune tot ce a mai rămas. E posibil ca, din toate, amintirile să moară ultimele, dar nu e sigur”, declara Sorin Preda.

Este de ajuns să aruncăm un ochi la arhitectura satelor de azi, la modul în care ne respectăm tradițiile ce sunt relatate, de altfel, și în această carte a dialogurilor, care sunt atât de prezente și în romanul *Moromeții*. „De la un timp înapoi, lumea Moromeților, lumea

sătenilor lui Preda, parcă nu mai vrea să trăiască. I s-a urât cu binele și acum dispare încet și fără zarvă, asemenea casetelor înregistrate de mine în mai multe rânduri la Siliștea-Gumești. Casete care, netranscrise la vreme, s-au demagnetizat și au murit pe tăcute, ca niște ființe sătule de viață, ca niște bătrâni bolnavi și singuri”, afirmă Sorin Preda. Citind această carte vei descoperi pe ai lui Moromete cu viața lor, Ilie Moromete (Tudor Călărașu), Catrina Moromete (Joia Preda), Alboaica, Ilinca, Nilă, Achim, Sade, Buric, Iocan, Coccoșilă, Bălosu, Besensac, Cișmoacă, Geaca, Bărgan, Aristide ș.a.

Deși mergea la muncile câmpului, Marin Preda nu suporta să vorbești despre copilăria lui ca fiind una nefericită, de aceeași părere fiind și fratele lui: „Să mergi noaptea să paști caii pe lună – o lună mare și albă ca pâinea de est. Să călărești pe deșălate, simțind vântul și spaimele întunericului cum îți trec pe la ureche, înfiorându-te sau tolănindu-te în iarba înaltă și răcoroasă. Să auzi liniștea pășunii, sforăitul și nechezatul calului. Să joci cu copiii bobicul, poarca sau trânta. Să prinzi o zi de Crăciun, mergând cu colindele sau să trăiești o zi de Paști, zi pentru care băieții mai șmecheri își pregăteau ouăle roșii punându-le în vârf sacăz și alte parascovenii, ca apoi să intre din casă-n casă, la ciocnit. Să prinzi măcar Călușul, cu Mutul cel nebun îmbrăcat în femeie, sau să asisti la spălatul de Rusalii, când femeile scoteau în bătaură scăunelul, cazanul cu apă, un braț de rozmarin, lână de oaie și săpun de casă neînceput și abia apoi chemau bărbat de cruce (copil sau matur) să-l spele pe picioare. Așa ceva face cât toate bogățiile pământului. Nu le găsești pe stradă și nici n-ai de unde să le cumperi”.

Lumea noastră nu mai este cea de altădată, iar Sorin Preda a avut noroc că a fost de acolo, din vatra satului, pentru că altfel oamenii nu s-ar fi deschis într-un dialog al sufletului. Deși azi puțini mai sunt cei care vorbesc despre Marin Preda: „puțin le pasă de Marin Preda și ce anume înseamnă el pentru sat. Puțin le pasă dacă rămâne sau nu ceva în urma lor. Pentru bătrânii din Siliștea, viața e de acum un capăt de lume, un capăt de drum”. Este ceea ce vorbeam și la începutul acestei

relatări despre nepăsarea pentru cei ai noștri, care au ajuns oameni între oameni. În multe dintre relatările de aici redescopăr, într-o altă ipostază, și frământările satului nostru nășăudean și ale lui Ion al Glanetașului într-un alt timp, însă tot legat de povestea pământului, al țăranilor și al intelectualilor satului.

„Lumea Moromeților a murit, s-a dus... Țugurlan, Băzdoveică, Iangă, Coccoșilă, Bălosu, Besensac, Iocan, Năsturel, Buric, Cișmoacă, Geacă, Bărgan (ăla de striga cu goarna de se cutremurau salcâmi), Costică Roșu sau Aristide Primarul se odihnesc de mult în cimitir. Au dispărut până și salcâmi, oamenii lăsând ici-colo câte un corcoduș, pentru umbră și ceva țuică. Pârâul Căinelui, în care pe vremuri se înecau oameni, e un firicel de apă, ușor de trecut cu piciorul. Casele, pădurea Cotigioaiei, curțile oamenilor – toate parcă s-au făcut mai mici. Nimic nu mai e ceea ce a fost. Lumea a plecat la București, la Pitești, în țară, mânată de necazuri și de serviciu. Au rămas bătrânii, care se sting în picioare. Amintirile lor sunt mai puține, mai nesigure. Din toate, a rămas o carte, *Moromeții*, pe care nepoții lor o învață la școală, așa cum învață legile fizicii și ale chimiei. Pentru Siliștea-Gumești, „timpul nu mai e nici grăbit și nici răbdător. E doar o haltă finală”, scrie Sorin Preda. Ea rămâne în roman, dar și în această carte care vorbește despre „Marin al nostru”, pe care „Mama l-a făcut în ziua de Sfântul Ilie” (Sfânt aspru, dar, în același timp, atât de bun, dându-ne ploaie pe pământ de câte ori avem nevoie).

Despre aventurile copilăriei aduse de Minică Roșu („Amândoi eram două pușlamale”), despre modul în care îl percepeau sătenii este vorba în această carte. Și de povestea unui scriitor cu o copilărie poate neînțeleasă („tăcea mai tot timpul... și nu se amesteca în joacă cu ceilalți copii” – sora Ilinca Baltac), dar a cărui motivație va fi descoperită peste timp („cei din sat care l-au cunoscut se mirau după ani și ani ca proștii cum, domnule?, a lui Pațanghel a ajuns scriitor?... Uite că a ajuns... A ajuns pentru că avea talent.”). Talent descoperit de învățătorul său care „avea nas la talente”: „De câte ori ne dădea să scriem o compunere liberă, pe cea

scrisă de Marin o lua și mergea cu ea din clasă-n clasă și o citea la toată lumea”, mărturisește prietenul din copilărie, Minică Roșu. Despre elevul Marin Călărașu (numele din catalog a al lui Marin Preda), învățătorul Burcea exclama: „Mă Călărașule, mă! ție ți-a pus Dumnezeu mâna în cap!”.

Sorin Preda povestește cum „în Siliștea, oamenii au primit *Moromeții* care cum a citit-o. În general, nu le-a plăcut. Văzându-și numele în carte, mulți au crezut că băiatul lui Tudor Călărașu a vrut să-i denunțe, să le facă rău. Unii comentau ironic: Al dracului și băiatul lui Pațanghel (Tudor Călărașu). Taie salcâmul în curtea lui și copacul cade la Bălosu, în capul celălalt al satului. Alții, cum

a fost Ilie Barbu, au venit la Marin să-i ceară drepturi de autor. Înceau și ei marea cu degetul”.

Bine punctează Dan C. Mihăilescu într-un articol din *Dilema veche*: „omul-Preda nu este nici idealizat, nici alterat. Este (cu)prins cu toate contradicțiile firii care i-au făcut o posteritate îndeajuns de inconfortabilă”. Precum în construcția unui roman, cartea lui Sorin Preda începe și se termină cu ulița nemuritoare a satului, care „e lungă, prăfoasă și fără nume”. Și câte semnificații se pot desprinde de aici. O „excepțională carte” (C. Stănescu) ca un dialog prelung de dincolo și de dincoace de țărâmburi, adunând împreună neamul Moromeților.

Căpițe – Discuție de Taină II

Preda, zidirea intelectuală la tinerețe

Victor ȘTIR

Scriitor de primă mărime al literaturii române, Marin Preda se califică cu supra de măsură în rândul celor antum sau postum vizați de Mihai Eminescu în versurile: „Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,/ O să-și bată alții capul s-o pătrună cum a fost?” Între studiile cu caracter biografic, *Marin Preda. Anii formării intelectuale 1929-1948*, de Stan V. Cristea, face figură aparte, prin motivația de adâncire a cercetării care aduce materialul la ediția a 3-a revizuită și adăugită, tipărită la Editura Aius din Craiova, în acest an, 2022. Stan V. Cristea s-a născut la 16 martie 1950, în comuna Sfințești, topograficul amintește de *Omul sfințește locul*, adagiul popular pe deplin ilustrat de absolventul Facultății de Istorie-Filozofie (1975-1980) al Universității din București, devenit membru al Uniunii Scriitorilor filiala București. Preocupările autorului se înscriu în perimetrul criticii și istoriei literare, bună parte din lucrările sale fiind dedicate cercetării fenomenului literar din județul Teleorman. În prefață se precizează: „Lucrarea de față reia într-o formă revizuită, cu foarte multe adăugiri, volumul *Marin Preda. Anii formării intelectuale 1929-1948*, publicat în două ediții, în anii 2016 și 2019, cuprinzând studii asupra perioadei școlarității și formării intelectuale a lui Preda”.

În primul moment al contactului cu titlul cărții, gândul ne duce, neîndoielnic, la faptul că volumul trebuie să aibă formatul a ceea ce se numește, cu un clișeu preluat din germană, *Bildungs...* roman sau ceva pe aproape, trimiterea cea mai la îndemână fiind la *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* de Goethe. Stăpân pe mijloacele sale, autorul nu cade în ispita unei analize monotone și plictisitoare de biografie intelectuală livrescă, de la vremea școlii elementare, până la maturitate a ceea ce a acumulat Preda, ci urmărește zidirea omului,

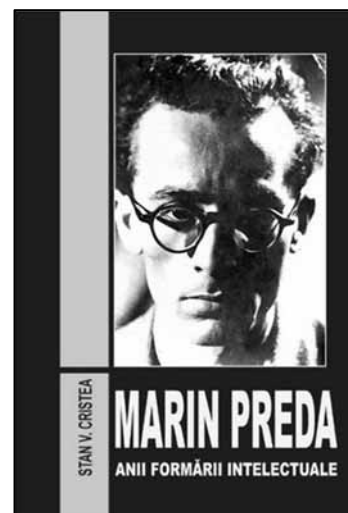
a scriitorului, prin lumea străbătută de tânăr, prin contactele pe care le-a avut cu oamenii.

Dragostea copilului Preda pentru carte, cum se spune, a ajuns o problemă în casa părinților, care trebuiau să găsească mijloace pentru a-l trimite la învățătură. După Școala Primară, anii 1929-1937, în localitatea natală, Siliștea-Gumești, va urma un an, 1937-1938, la Școală Normală de la Abrud, apoi la Cristur, și, între 1938-1941, la București, schimbarea fiind determinată de mutarea în Regat a unor instituții din Ardealul cedat Ungariei prin Pactul de la Viena.

Datele native ale lui Preda, evidențiate de autor, în cucerirea învățăturii au fost: o memorie foarte bună, tenacitatea în însușirea materiilor predate la școală și cititul în continuu al literaturii.

Autorul volumului socotește că formarea intelectuală a tânărului s-a realizat prin schimbul de idei și gânduri în relațiile cu cadrele didactice, cu colegii, cu alți oameni întâlniți, învățând de la fiecare și tezaurizând în cămărilor intime ale sufletului tot ceea ce putea fi experiență, cunoaștere, în esență, probabil mai directă și profitabilă decât cea din cărțile cu care și-a însoțit fiecare clipă a vieții.

Cu toate că era ca tipologie un timid, Preda a reușit, purtat de resorturi secrete, să se apropie de lume, să o cunoască prin interesul pentru calitățile celor cu care venea în contact, mai ales în perimetrul școlarității, dar nu

numai. În acest sens, Stan V. Cristea procedează la urmărirea cu acribie a desfășurării activității școlare a lui Preda, prezentată cu rară aplicație, bazată pe concretețea sintetică a rezultatelor din foaia matricolă a fiecărui an. Proveniența socială a educatorului, tipul de personalitate pe care îl avea, felul de a fi fost la clasă, impactul didactic asupra elevilor și, eventual, parcursul social al dascălului au constituit pași ai investigației, cartea dobândind prin diversitatea și numărul personajelor alură romanească. Nu poate fi trecut cu vederea institutorul Constantin Păun, care a avut un rol semnificativ în destinul lui Marin Preda, dens prezentat astfel: „Dacă nu am putut intra la Școala Normală din Câmpulung, spunea scriitorul, aș fi rămas, poate, numai cu clasele primare, dacă nu s-ar fi găsit un binevoitor să-l facă pe tata să mă dea la o școală normală care ființa pe atunci la Abrud și unde se mai aflau locuri libere”. Este vorba despre școala normală de băieți *Andrei Șaguna* din Abrud, unde se dădea doar examen pentru bursă, dobândită de Marin Preda, altfel familia nu ar fi putut să-l întrețină.

Depun mărturie despre atmosfera din clasă, despre felul cum se purta tânărul elev în școală, foști colegi ca, de pildă, Grigore Dincă sau Stela Enăchescu din Siliștea-Gumești, în aceeași măsură sunt de amintit învățătorul Ionel Teodorescu și Ionel Georgescu, alții, cu care prozatorul s-a întâlnit cu încântare, la date rotunde de la încheierea anilor de școală în satul natal. Amintim sărbătorile emoționante la care a participat Marin Preda în 1974, însoțit de scriitorul Nicolae Breban, sau cea din 6 noiembrie 1977, alături de scriitorii: Sonia Laurian, Lucian Raicu, Eugen Simion – coordonatorul de mai târziu al volumului *Timpul n-a mai avut răbdare*. „Întâlnirea s-a organizat chiar în școala, în clasa în care a învățat Marin Preda; a intrat împreună cu elevii și s-a așezat în banca în care învățase”, consemnează unul dintre participanți.

Este știut că tatăl scriitorului dorea ca Marin să intre suplinitor la școala din satul Siliștea-Gumești, dar destinul a vrut să ajungă la Școala Normală din București, unde se

deschideau cu totul alte perspective pentru tânărul Preda, trezit în mijlocul unei lumi noi, cu posibilități de dezvoltare și provocări mai bogate decât oferta modestă a provinciălor orășele ardelen. Pe atunci, „Normalistul era îmbrăcat cum nu se poate mai modest: costum de haine de casă, din cânepă, vopsit într-un negru cenușiu”. Fostul coleg Ioan Ene și-l amintește: „Marin Preda era un tip slăbuț, retras, puțin comunicativ, îmbrăcat în haine din stofă de casă, pantaloni gri, haină neagră... când nu citea, scria, cu scrisul lui frumos, ca de fată mare, ordonat și caligrafic, într-un caiet gros”.

După absolvirea Școlii Normale de Băieți din București, în vara anului 1941, pentru viitorul scriitor începe o perioadă de incertitudini, prima grijă fiind cea a găsirii unui mijloc de trai. Tatăl său îi spuse: „Fă-te și tu funcționar!”, ceea ce a și făcut o lună sau două. În acel context, absolventul a locuit în camera fratelui său Nilă, plătită pe vreo trei luni înainte, chiriașul fiind încorporat și plecat pe front de unde nu se va mai întoarce niciodată. După surse relevante, perioada a fost de zbatere, însă fertilă în contacte literare, discuții filozofice pe care le-a avut cu Gheorghe Georgescu despre scriitorii citați în acea perioadă: Villon, Baudelaire, Edgar Poe și traduceri de Ion Pillat din Francis Jammes.

Scrisul, încercările literare au fost o constantă a tinereții lui Preda, și din textele de istorie literară care comentează debutul său îl amintim pe cel al lui Lucian Valea, din anul 1980, publicat în revista *Steaua*; se precizează că debutul literar al lui Marin Preda s-a petrecut la 20 ianuarie 1942 în revista *Tinerețea* cu schița *Nu spuneți adevărul*, text reluat în publicația *Caiete botoșănene*, în anul 1983, unde Valea publică și textul schiței amintite. În '42, pe când Marin Preda a debutat, era corector la ziarul *Timpul* și, după cum mărturisește, naș literar i-a fost poetul Miron Radu Paraschivescu. Momentul a fost socotit foarte important în viața scriitorului care nota „Era în anul 1942, era război, dar eu aveam 20 de ani și bucuria de lumină și speranță a debutului.” Alături de Miron Radu Paraschivescu, Preda îi mai reține între cunoscuți pe Geo Dumitrescu, Constantin

Tonegaru, de asemenea a participat la sedințele cenaclului „Zburătorul”, la care criticul Eugen Lovinescu a afirmat „Este talentat!”, fără a consemna ceva în *Agendele* sale care reflectă activitatea grupării literare. Lovinescu l-a înștiințat pe Preda: „Un domn, [...] al cărui nume nu trebuie să îl știi, îți oferă zece mii de lei în schimbul nuvelei dumitale *Calul* pe care te roagă să i-o trimiți prin mine, în original, așa cum ai scris-o, și copie să îți faci dumneata după ea. E un admirator al dumitale din cenaclu. Ca să vezi, a mai adăugat criticul cu o blândă filosofie, nici nu ai apucat să te afirmi, și ți-ai și găsit admiratori. Ține-te bine!” Preda a luat banii reprezentând cam cât două salarii de ale sale de proaspăt secretar de redacție la ziarul *Evenimentul zilei*, unde ajunsese prin recomandarea criticului.

Așa cum arătam, formarea intelectuală a lui Preda are punctul de pornire în contactul său cu oamenii, cu lumea, în egală măsură de importantă cu cititul cărților, de autori de care nu face paradă nici el, nici Stan V. Cristea. În opere ca *Întâlnirea din pământuri*, *Intrusul*, *Marele singuratic*, *Moromeții*, *Delirul*, *Cel mai iubit dintre pământeni* și, într-o măsură mai mare, în volumul autobiografic *Viața ca o pradă*, autorul extrage o parte a sevei ficționale din lumea prin care a trecut și din amintirile păstrate oamenilor pe care prozatorul i-a cunoscut... Aspecte interesante ale vieții literare se găsesc în *Convorbirile* realizate de scriitorul Marius Robescu, cel care reușește să scoată din memoria scriitorului date esențiale despre istoricul parcursului său literar, luminând adesea date ale biografiei.

Culoarea tinereții lui Preda nu este relevantă fără femeile, fine intelectuale, trecute prin viața scriitorului; o amintim pe actrița Sorana Țopa, prietenă cândva a lui Eliade și Cioran, de asemenea pe șarmanta, năbădăioasa Aurora Cornu sau pe Nadia Strugaru, model pentru Matilda din *Cel mai iubit dintre pământeni*. Asemenea însoțiri au locul lor privilegiat și în formarea intelectuală, ca în cazul lui Petru Dumitriu, Alexandru Paleologu sau al altora care au mărturisit profitul intelectual din mariaje cu femei mai

mature. Evident că în Bucureștii vremii, tânărul a cunoscut mulți scriitori, îi amintim pe Virgil Ierunca, Ben Corlaci, jurnalistul Pamfil Șeicaru, Hortensia Papadad-Bengescu, care i s-a părut foarte bătrână, Ion Caraion și alții, fiecare cu contribuția sa la conturarea profilului intelectual al silișteanului.

Colegii din perioada serviciului militar și-l amintesc împătimit de lectură, în acel timp a citit *Istoria* lui Călinescu, cărțile lui Stendhal, Balzac, Sartre, Camus, Eminescu și Caragiale, se observă și filosofi. Cândva, Mihai Ursachi, cu o oarecare doză de naivitate, destăinuia cum la Mogoșoaia îl „iniția” pe Preda în operele anumitor filosofi occidentali. Nu încapă îndoială că din romanele lui Preda se degajă perspective închegate, cizelate asupra istoriei, însemnând cunoștințe și posibilități de expresie asupra anumitor probleme de filosofia istoriei, bunăoară în *Delirul*, *Moromeții*, dar și alonja de a reflecta asupra unei noi gnoze în *Cel mai iubit dintre pământeni*, chiar dacă nu uza de docte încercări cu iz sistematic.

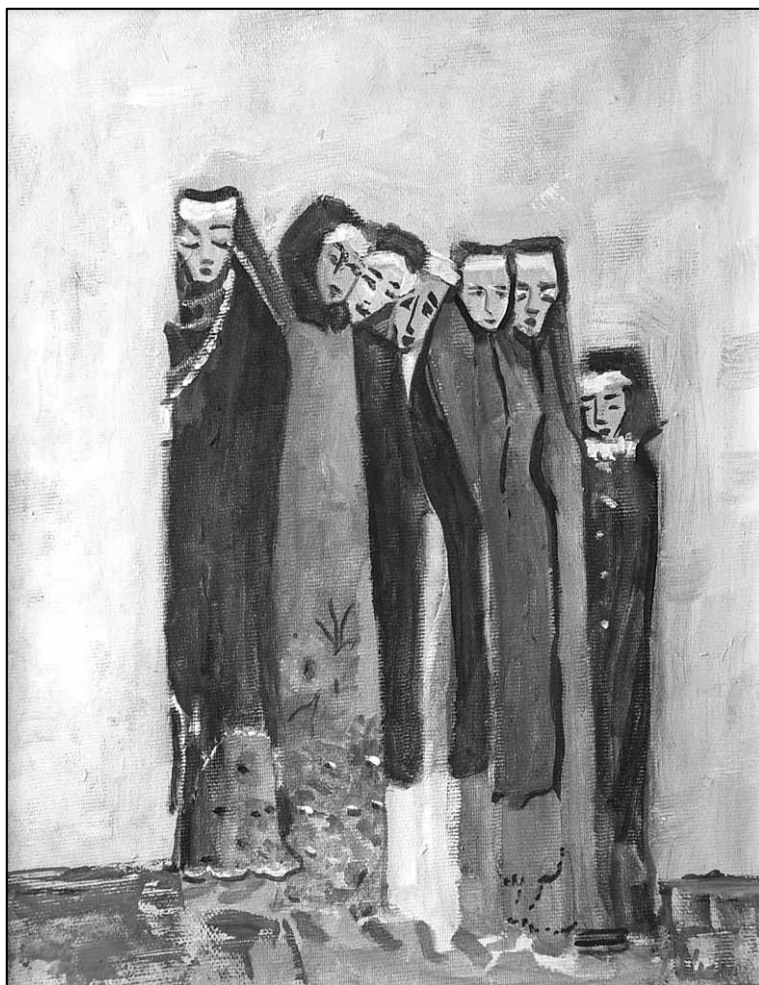
Ca și Rebreanu, Preda provenea din mediul rural și oamenii reali care l-au cunoscut și s-au regăsit în personajele cărților considerau că autorul nu a respectat întru totul realitatea existenței lor, reproșând, adesea destul de aspru, acest fapt. Explicația lui Preda, și nu numai, este aceea că niciodată un om concret nu trece în aceeași haină existențială în textul unui roman. Personajul romanesc este o alcătuire curioasă și orice realitate este contaminată de ficțiunea autorului. Oameni din viața lui Preda: consăteni, colegi de școală sau de generație, colaboratori ajunși în text, scriitori, lideri politici dau senzația *de viu*, trăind în personajele ieșite din viață de toate zilele și trecute în realitatea ficțiunii, evident de alt ordin.

Probabil că nu se punea în cazul lui Preda problemă de maniera în care a fost abordat Coșbuc (de Alexandru Husar) sau Eminescu, de anumiți critici, căutători ai influențele unor clasici ai literaturii universale în operă și în același timp ai contribuției acestora la formarea intelectuală. Cărțile lui Preda s-au născut din realitatea, din seva vieții

care asigură durabilitate, rezistență în fața timpului.

Scrisă inspirat și clar, cartea *Marin Preda. Anii formării intelectuale 1929-1948*, de Stan V. Cristea, se constituie într-un mod particular al autorului de a se raporta la alte realizări ale istoriei literare privindu-l pe

Preda și chiar la paradigma abordării biografiei unui scriitor. Tratarea formării intelectuale a marelui prozator îl fixează pe Marin Preda mai solid în lumea românească, iar lipsa emfazei din listele autorilor și lecturilor pare proba echilibrului și bunului gust.

Prevestitoare

Marin Preda

Note biobibliografice

Marin Preda (n. 5 august 1922, Siliștea Gumești, Teleorman, România, – d. 16 mai 1980, Mogoșoaia, Ilfov, România) a fost unul dintre cei mai importanți romancieri români din perioada postbelică, dramaturg, scenarist, editor.

Dincolo de marele său talent, Marin Preda a fost un intelectual lucid, conștient de urmările nefaste ale ideologiei comuniste asupra literaturii. Un martor ocular a pretins că scriitorul i-ar fi spus cu mult curaj în anii '70 lui Nicolae Ceaușescu: „Dacă vreți să introduceți realismul socialist, eu, Marin Preda, mă sinucid”. Totuși Marin Preda nu a criticat niciodată în mod public doctrina realismului socialist, dimpotrivă, a părut să o legitimeze, implicit, prin tematica scrierilor sale, începând cu volumul al doilea din *Moromeții*, așa cum observa criticul Nicolae Manolescu.

În ultimul deceniu al vieții sale, Marin Preda a căutat însă o formă de eliberare de sub tutela ideologiei de partid. Ultimul său roman publicat în 1980, *Cel mai iubit dintre pământeni*, a fost perceput la apariție ca o critică îndrăznească la adresa regimului comunist, cu nuanța că epoca la care se referă este aceea a regimului Gheorghe Gheorghiu Dej, față de care Nicolae Ceaușescu căutase pe multe căi să se delimiteze. Așa cum în romanul *Delirul* publicul văzuse „o reabilitare” a mareșalului Ion Antonescu, una care servea antisovietismului cultivat aluziv de N. Ceaușescu, tot așa *Cel mai iubit dintre pământeni* slujise, cel puțin în primă instanță, la discreditarea regimului prosovietic din primul deceniu de comunism. După câteva săptămâni pe piață, romanul a fost retras din toate librăriile și bibliotecile publice și universitare. În scurt timp, pe 16 mai 1980, scriitorul a fost găsit mort în camera sa din vila de creație a scriitorilor din Palatul Mogoșoaia. La momentul decesului său, Marin Preda era deputat în Marea Adunare Națională.

Cu Dinu Flămând, acordînd un interviu

Viața

La 5 august 1922, în comuna Siliștea-Gumești, județul Teleorman, se naște Marin Preda, fiu al lui Tudor Călărașu, „de profesie plugar”, și al Joiței Preda. Copilul va purta numele mamei, întrucât părinții nu încheiaseră o căsătorie legală pentru ca Joița Preda să poată primi pe mai departe pensie ca văduvă de război. Joița venea cu două fete din prima căsătorie: Măria (poreclită Alboaica - după numele bărbatului) și Mița (Tita). Tudor Călărașu avea și el trei băieți cu prima soție care-i murise: Ilie (Paraschiv), Gheorghe (Achim) și Ion (Nilă). În familia celor doi soți se mai nasc: Ilinca, Marin și Alexandru (Sae). Copilul Marin Preda își petrece copilăria în această familie numeroasă care – în ciuda celor două loturi de pământ „primite la împrumut” – nu este lipsită de griji.

În septembrie 1929, învățătorul Ionel Teodorescu îl înscrie pe Marin Preda în clasa I, însă tatăl, care și-a dat copiii la școală numai la vârsta de 8 ani, nu-l lasă să frecventeze cursurile. Anul următor este reînscris în clasa I, la Școala primară din satul natal. Dar, ca în orice familie de la țară, copilul participă și la treburile gospodărești (păzitul vitelor, munca la câmp), ceea ce face ca în primele clase să absenteze adesea de la școală. Treptat, se dovedește printre elevii cei mai buni din seria sa, obținând premiul cu coroană (scenă evocată în *Moromeții*).

Anul 1933 – 1934 (clasa a IV-a) este unul dintre cei mai grei din viața școlarului: tatăl nu-i mai poate cumpăra cărți și se îmbolnăvește de malarie. Învățătorul îi arată multă bunăvoință, îl ajută să termine anul școlar și-i împrumută cărți. Când nu găsește cărți noi în sat, merge să împrumute în comunele vecine. Între 1934 – 1937 urmează clasele V - VII, avându-l ca învățător pe Ion Georgescu din Balaci, un sat vecin. Termină clasa a VII-a cu media generală 9,78. Examenul pentru obținerea certificatului de absolvire a șapte clase îl susține la Școala de centru din Ciolănești (o comună la zece kilometri distanță de Siliștea-Gumești). La 18 iunie i se eliberează certificatul nr. 71 de absolvire a șapte clase primare, cu media generală pe obiecte 9,15.

În 1937, evitând Școala Normală din Alexandria (pe atunci, reședința județului fiind la Turnu Măgurele), unde taxele erau prea mari, se prezintă la Școala Normală din Câmpulung-Muscel, dar este respins la vizita medicală din cauza miopiei. Tatăl intenționează acum să-l dea la o școală de meserii. Intervine însă salvator librarul Constantin Păun din Miroși, de la care elevul Marin Preda își procura cărți, și îl duce la Școala Normală din Abrud, unde reușește la examenul de bursă cu nota 10. În toamna lui 1939 este transferat la Școala Normală din Cristur-Odorhei, unde își continuă studiile încă un an. În ședințele Societății literare din școală este remarcat de profesorul Justin Salanțiu, care îi prezice că „va ajunge un mare scriitor”, în cadrul societății scrie și citește câteva schițe. O compunere care avea ca erou chiar pe tatăl său, aleasă pentru a fi publicată în revista școlii, rămâne nepublicată, revista preconizată nu mai apare datorită evenimentelor dramatice care vor urma. Cei trei ani de viață transilvană vor fi evocați în *Viața ca o pradă* și în *Cel mai iubit dintre pământeni*. În 1940, în urma Dictatului de la Viena, elevul Preda Marin primește o repartitie pentru o școală similară din București. La sfârșitul anului școlar 1940-1941 (urmat și cu ajutorul directorului școlii), susține examenul de capacitate, însă din cauza greutăților materiale se hotărăște să renunțe la școală. În timpul verii nu mai revine în sat. În volumul colectiv de versuri *Sîrmă ghimpată*, Geo Dumitrescu include poezia *Întoarcerea fiului rătăcit* de Marin Preda, dar manuscrisul volumului nu obține viză pentru tipărire. Tot prin intermediul lui Geo Dumitrescu, Marin Preda este angajat corector la ziarul *Timpul*, în 1941.

Activitatea literară

În aprilie 1942 debutează cu schița *Părlitu'* în ziarul „*Timpul*” (nr. 1771 și 1772 din 15 și 16 aprilie), la pagina literară „Popasuri”, girată de Miron Radu Paraschivescu. Debutul la 20 de ani îi dă încredere în scrisul său, publicând în continuare schițele și povestirile: *Strigoaica*, *Salcâmul*, *Calul*, *Noaptea*, *La câmp*.

În septembrie părăsește postul de corector la „*Timpul*”. Pentru scurt timp este angajat funcționar la Institutul de statistică. La recomandarea lui E. Lovinescu, poetul Ion Vinea îl angajează secretar de redacție la *Evenimentul zilei*.

În 1943, martie, îi apare *Colina* în ziarul *Vremea războiului*. În aprilie *Evenimentul zilei* publică schița *Rotila*. Ia parte la câteva ședințe ale cenaclului *Sburătorul*, condus de criticul Eugen Lovinescu, unde nuvela *Calul* produce asupra celor prezenți o vie impresie, stârnind încântarea lui Dinu Nicodin, care intră în posesia manuscrisului contra unei mari sume de bani. Nuvela va fi inclusă în volumul său de debut din 1948, *Întâlnirea din pământuri*. În nuvela care dă numele volumului, criticii recunosc imediat pe tatăl autorului, care va apărea cu nume schimbat în *Moromeșii*. Ea este construită pornind de la tehnica „muștei pe perete” (o narațiune perfect obiectivată, behavioristă, folosită în epocă de Albert Camus, William Faulkner sau mai târziu de Truman Capote). Un precursor al lui Marin Preda din literatura română fusese Anton Holban în nuvela *Chinuri*.

Între 1943-1945 este luat în armată, experiență de viață descrisă în operele de mai târziu, în romanele *Viața ca o pradă* și *Delirul*. În 1945 devine corector la ziarul *România liberă*. Între 1949 și 1955 scrie primul volum al romanului *Moromeșii*, considerat ca fiind capodopera scriitorului. Apoi din 1952 devine redactor la revista *Viața românească*. În 1956 primește

Premiul de Stat pentru romanul *Moromeții*. Un an mai târziu, în 1957, scriitorul efectuează o excursie în Vietnam. La întoarcere, se oprește la Beijing. În 1955 se căsătorește cu poeta Aurora Cornu. Scrisorile de dragoste trimise poetei au fost publicate postum. Au divorțat în 1959. S-a recăsătorit apoi cu Eta Vexler, care ulterior a emigrat în Franța la începutul anilor 70. Cu cea de-a treia soție, Elena, a avut doi fii: Nicolae și Alexandru. În 1960-1961, îi citește pe marii romancieri ai lumii. Este fascinat de William Faulkner, cu care proza lui are evidente afinități. În 1965 traduce împreună cu soția sa Eta romanul *Ciuma* de Albert Camus.

În 1968 este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, iar în 1970 devine director al editurii Cartea Românească, pe care o va conduce până la moartea sa fulgerătoare din 1980. În 1970 traduce în colaborare cu Nicolae Gane romanul lui Fiodor Dostoievski: *Demonii*. Romanul său, *Marele singuratic*, primește premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1971.

În 1974 este ales membru corespondent al Academiei Române. Apare ediția a doua a romanului *Marele singuratic* în 1976, iar în 1977 publică *Viața ca o pradă*, un roman autobiografic amplu care are drept temă principală cristalizarea conștiinței unui artist. În 1980, la editura pe care o conducea, publică ultimul său roman: *Cel mai iubit dintre pământeni*.

Între 1975 și 1980 locuiește în București pe strada (pictor) Alexandru Romano nr.21.

Pe 16 mai 1980 moare la vila de creație a scriitorilor de la Palatul Mogoșoaia. Fratele scriitorului, Saie, crede că a fost asasinat de Securitate. Familia sa este convinsă că moartea sa fulgerătoare are o legătură cu publicarea romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* și a survenit în condiții oculte. Potrivit raportului medico-legal, „moartea lui Marin Preda a fost violentă și s-a datorat asfixiei mecanice prin astuparea orificiilor respiratorii cu un corp moale, posibil lenjerie de pat, în condițiile unei come etilice”.

Marin Preda este înmormântat pe Aleea Scriitorilor din Cimitirul Bellu.

În ultimii cinci ani de viață a fost mentor și prieten literar al lui Cezar Ivănescu.

Premii și distincții:

Premiul de Stat (1956),

Premiul Uniunii Scriitorilor (1971).

A fost distins cu Ordinul Steaua Republicii Socialiste România clasa a II-a (1971) „pentru merite deosebite în opera de construire a socialismului, cu prilejul aniversării a 50 de ani de la constituirea Partidului Comunist Român”.

A fost deputat în Marea Adunare Națională și membru corespondent al Academiei Române.

Lista selectivă a operelor antume:

1948 – *Întâlnirea din pământuri*, roman,

1949 – *Ana Roșculeț*,

1952 – *Desfășurarea*,

1955 – *Moromeții*, roman, volumul I,

1956 – *Ferestre întunecate*,

1959 – *Îndrăzneala*,

1963 – *Risipitorii*, roman,

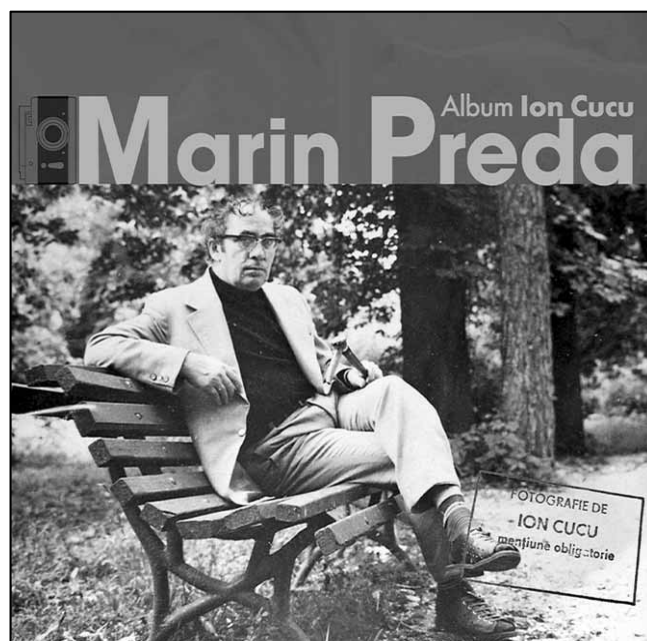
1967 – *Moromeții*, roman, volumul II,

1968 – *Intrusul*, roman,

1972 – *Imposibila întoarcere*, roman,

1972 – *Marele singuratic*, roman,

1973 – *Întâlnirea din pământuri*, roman (ediția a 2-a),

1975 – *Delirul*, roman,
1977 – *Viața ca o pradă*, roman,
1980 – *Cel mai iubit dintre pământeni*, roman.

Dramaturg:

Martin Borman, 1968.

Scenarist:

Porțile albastre ale orașului (1974),

Marele singuratic (1977).

Traduceri:

Dans un village : nouvelle (Desfășurarea), traducere în limba franceză de Ana Vîfor, 1955,

L'horizon bleu de la mort, traducere în limba franceză de Micaela Slăvescu, 1982,

Le Grand solitaire (Marele singuratic), traducere în limba franceză de Claude B. Levenson, 1975,

L'intrus (Intrusul), traducere în limba franceză de Maria Ivănescu, prefată de Cezar Ivănescu, 1982,

Les Moromete (Moromeții), traducere în limba franceză de Maria Ivănescu, prefată de Mihai Ungheanu, 1986.

Omagierea lui Marin Preda:

Mai multe licee, biblioteci sau străzi (din București, Odorheiu Secuiesc, Turnu Măgurele, Cluj-Napoca, Turda, Oradea, Mangalia, Râmnicu Vâlcea) îi poartă numele.

Cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la nașterea lui Marin Preda, Banca Națională a României, la 10 august 2012, a pus în circulație, în atenția numismaților, o monedă comemorativă din argint, având valoarea nominală de 10 lei. Moneda a fost emisă de calitate *proof*, într-un tiraj de 500 de exemplare.

Pe ultimul drum

Opera scriitorului a fost comentată de (selectiv):

- Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române - 5 secole de literatură*, Paralela 45, 2008,
- Florin Mugur, *Convorbiri cu Marin Preda*, București, Editura Albatros, 1973,
- Mihai Ungheanu, *Marin Preda: vocație și aspirație*, București, Editura Eminescu, 1973; ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2002,
- Ion Bălu, *Marin Preda*, București, Editura Albatros, 1976,
- Eugen Simion, *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, București, Editura Cartea Românească, 1981,
- Vasile Popovici, *Marin Preda – timpul*

dialogului, București, Editura Cartea Românească, 1983,

- Monica Spiridon, *Omul supt vremi: eseu despre Marin Preda, romancierul*, București, Editura Cartea Românească, 1993,
- Andrei Grigor, *Marin Preda – incomodul*, Galați, Editura Porto-Franco, 1996

- Cornel Munteanu, *Marin Preda: fascinația iubirii*, eseuri, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996,
- Mariana Șipoș, *Dosarul „Marin Preda”. Viața și moartea unui scriitor în procese-verbale, declarații, arhive ale Securității, mărturii și foto-documente*, Timișoara Editura Amarcord, 1999,
- C. Turturică, *Cum a murit Marin Preda*,
- Rodica Zane, *Marin Preda*, monografie, antologie comentată, receptare critică, Brașov, Editura Aula, 2001,
- Emil Manu, *Viața lui Marin Preda*, București, Editura Vestala, 2003,
- Marin Iancu, *Lumea personajelor lui Marin Preda*, Edit. graf, Buzău, 2021,
- Stan V. Cristea, *Marin Preda. Anii formării intelectuale 1929-1948*, ediția a 3-a revizuită și adăugită, Editura Aius, Craiova, 2022.

(După Wikipedia)

Căpițe în câmp

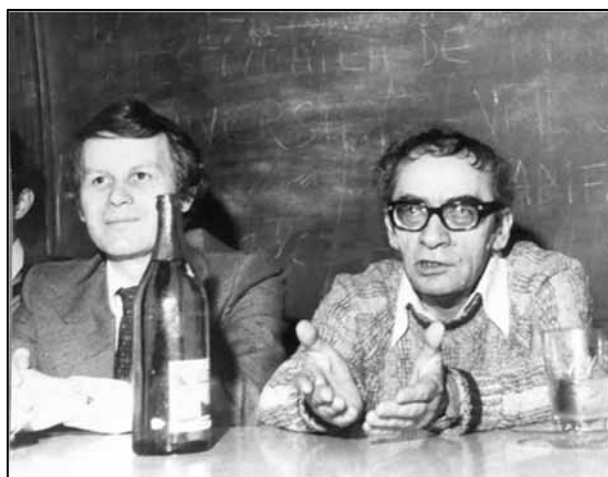
Mama lui Marin Preda

Marin Preda și tatăl său, care l-a inspirat

Cu soția Elena și cei doi copii, Alexandru (stînga) și Nicolae.

Cu Eugen Simion

Marin Preda foto-album

Centrul memorial Marin Preda (1922-1980)

Mormîntul lui Marin Preda din Cimitirul Bellu Ortodox.

Între veșnicie și trecere

Olimpiu NUȘFELEAN

Cred că poezia lui Moshe B. Itzhaki stă sub semnul metaforei ca acoperământ. Ce vreau să spun cu asta? În poezia actuală, metafora este un dat, mai mult decât o chiar privilegiată figură de stil. Este motorul unei realități subînțelese, indiferent de registrul în care este edificat discursul poetic. Spun, în cazul lui Moshe B. Itzhaki, „acoperământ” și nu „acoperiș”, care pare mai puțin concret, mai puțin transfigurator, decât primul. Un „acoperământ” ca un univers, care se așază peste sau exprimă alte lumi. Inspiră astfel un spațiu al suspensiei. Nu degeaba, în postfața cărții de versuri *Pe malurile râului Uitării* - Poezii 1993 – 2021, volum publicat recent (2022) de Editura Școala Ardeleană, Radu Țuculescu afirmă că „Poezia lui Moshe B. Itzhaki este un zbor între terestru și celest”. Ne vom apropia mai mult de aerul acestei poezii amintindu-ne aspecte din viața poetului marcate de temeritate: participant la vreo patru războaie, a sărit de zeci de ori cu parașuta. Poezia lui este un fel de salt cu parașuta, în care nu se mai ajunge pe pământ, *salt* (sur)prins într-o plutire constantă, stăpînit de atracția pământului, dar și învins de bucuria apropierei de cer. De aici și insinuarea sentimentului dizarmonic semnalată de Al. Cistelean (în prefață) și prezența temelor nostalgice, care îl întorc mereu pe poet spre a încerca reînvierea (existenței), care nu se poate face, desigur, decât în zborul imaginației.

Poezii, se știe, trăiesc o mare dramă, constatată în fiecare generație, aceea a inadecvării la lume. Căreia încearcă să-i contrapună întoarcerea spre ancestral sau în mit, fie chiar într-un derizoriu străbătut mai adesea de un sentiment contestatar, adesea nedecarat. Pe Moshe B. Itzhaki nu-l

mulțumesc asemenea gesturi. El pledează pentru o reînțemeiere a lumii, o re-mitizare a acesteia, prin, desigur, o re-construcție poetică, prin re-metaforizare, chiar dacă poemele sale sunt, stilistic, destul de austere. E ilustrativă în acest sens chiar prima poezie a volumului, *Încă n-a căzut ultima ploaie*, în care precipitația atmosferică ia două aspecte, acela al ploii în sine, denudate, și al ploii din finitudine, aceea care ar fertiliza eternitatea, sau „pus-tiul” acesteia, cu accentul pus de poet pe al doilea sens: „și vine ploaia/ să fertilizeze pustiul/ și foile din carte/ și sunetul pământului/ se reîntorc din neant”. E o așteptare a reînțemeierii lumii, în îngemănarea dintre spiritual sau sacru (al cărții) și profan (pămîntesc).

Un poem precum *Casa* întregeste trăirea. Legătura dintre viață și cuvînt este indisolubilă. Întoarcerea cuvîntului la sensul original înseamnă întoarcerea

existatului sau al *de existat-ului* desemnate de acesta la obișnuințele existenței neprotocolare, edenice în cele din urmă: „Încerc să golesc din cuvîntul «casă»/ îndelungata istorie/ a construirii și năruirii./ Templul sfânt. Potopul./ Aș vrea să rămână o casă obișnuită/ cu acoperiș ce ne va apăra,/ cu rafturi de cărți, frigider, o masă obișnuită, un pat,/ o pereche,

**În oglinda
lecturii**

glasuri și țipete de dragoste,/ o terasă, pur și simplu, un loc.” Lumea nu mai este un univers stratificat, ci un întreg cu putere de refacere continuă, prin forțele pulberii și prezența sacrului: „Un loc simplu în care să pătrundă razele răsăritului,/ dar un răsărit care e și un loc sfânt/ ce înarmează casa cu pulberea cea distrugătoare...” Dar idealitatea este zădărnicită de întoarcerea într-o primordialitate pe care rațiunea nu o mai stăpânește: „Eu ies din această casă și caut vreun măslin, (răsplata victoriei?, n. n.)/ dar din partea opusă zboară un porumbel (vestitor?, n. n.)/ și se pornește potopul (porumbelul e vestitor al potopului?, n. n.)/ și dintr-odată un curcubeu (apoteoză dincolo de omenesc?, n. n.)/ însă casa a fost distrusă,/ aerul emană din corpuri/ și bezna se lasă pe abis.” Abisul, cel plin de enigme, devine insondabil. E ca și cum poezia ar potența o dinamică a simbolurilor care funcționează în intangibil, univers la care ființa umană doar aspiră. Poate că timpul edenic (recuperat) este trăit cu ajutorul dragostei, dincolo de frontiere și limite, într-o „țară fără hotare” (v. *O hartă fizică*), aproximată prin transfigurare și transparență, ca și cum s-ar întrupa în *imaginile* unei ferestre, nu dincoace sau dincolo de aceasta: existență „pe care am întemeiat-o/ și pe care am cunoscut-o/ cu mulți ani în urmă,/ cu atingerea mâinilor noastre/ gingașe și interzise / ... / în însăși carnea noastră/ zărindu-se toate *pe* o fereastră.” (s. n.)

Poetul, transfigurat în cuvânt, transfigurat de cuvânt, este prins în această dublă stare sau condiție a lumii, între veșnicie și trecere, cu cât mai... veșnic (!...), cu atât mai trecător. Faimoasa frază a lui Simplicius din Cilicia, care caracterizează un concept din filozofia lui Heraclit, îi inspiră o reflecție privind ambiguitatea existenței, condiția

oximoronică a acesteia, în care, „zămisliți din cuvinte simple”, observăm cum „totul curge/ și trece și există/ precum marea.” (*Panta rhei*) Această stare se relevă mai ales în condiția poeziei: „Când m-ai rugat să-ți scriu/ ca și cum aș fi Pablo Neruda/ deja îmi era clar./ Zărit-am cum toate metaforele/ mă pășăresc,/ unindu-se într-o singură masă atomică/ în care iubirea e prezentă/ dar și pierdută.” (*Fisiune*) Poezia, poate „o poartă pe marginea nimicului”, nu poate rezolva totul, ea nu poate ascunde și vindeca situațiile atroce, nu vindecă durerea, nu poate ține locul disparițiilor irevocabile, căci dacă „tot rahatul și voma/ le voi împacheta într-o poezie curată,/ (și, n. n.) o voi aplica precum o cataplasma/ pe rana deschisă de pe abdomen/ să nu observe nimeni/ cum mi se scurg mâțele. // [...] asta în mod cert nu este/ poezie,/ deoarece...” (*Și încă ceva despre poezie*).

Poezia din *Pe malurile râului Uitării* de Mosche B. Itzhaki (traducere de Paul Farkas, desenul copertei de Noa Levin Harif) este una a cotidianului mărunț („funcționara de la bancă”), dar și a marilor mituri sau motive biblice, de evocare a Țării Sfinte, a tradiției, a limbii materne („murmurând o rugăciune fără voce”), ca și a limbii electrizate de muzica sferelor, de înaintare prin „învolverburile fericirii” și printre „izvoarele memoriei”, răspuns al unei chemări din Geneză, lectură din Kafka. Desferecarea marginilor, a limitelor se face prin lectură – timp și acesta al suspendării, al plutirii –, mijloc de căutare a drumului spre și prilej de întâlnire cu sine, cum se întâmplă în poemul *Lectură fără margini*: „Iar mâna-i tresare în aer/ ca mușcată de un șarpe/ căutând o cale./ Cealaltă mână ridicându-se/ deasupra ceștii de cafea/ se-ncleștează cu putere/ în însăși rana cărții/ și în inima ce-i arde în piept.”

„de Verb, de Taină, de Singurătate”

Iacob NAROȘ

Sunt mai multe ipostaze sub care apare Valeriu Stancu de la Iași, prieten al bistrițenilor, al *Mișcării literare* și al multor iubitori de poezie pură, indiferent de țară și continent. Valeriu Stancu este poet prin volumele: *Înfrângerea somnului*, *Soarele – Lup*, *Ființa de vis*, *Răstălmăcirea jocului*, *Pelerinul de cenușă*, *Conspirația vagabonzilor*, *Cantina cu cearcăne*, a fost corespondent al României pentru Centrul Internațional al Scrierii Poetice (1992) și apare în mai multe antologii de poezie universală. Nu degeaba a fost supranumit „Vezuviul poeziei”. Pe manșeta primei coperte a cărții în discuție – *duminici – leagăn de licorni*, apărut la Editura CronEdit, Iași, 2020, tehnoredactare și coperta Mariana Stancu - apar în facsimil câteva din copertele volumelor în limba franceză, alte limbi sau ediții bilingve: *Autoportret cu blestem*, *clameurs du vent*, *Ballade de mon ami Le Boureau*, *Miroir du sommeil ș. a.* Manșeta a doua de la coperta ultimă cuprinde alte titluri ca: *Suflete cu ieșire la mare*, *armurier de curcubeie*, *Balada prietenului meu CĂLĂUL*, *aura îngerului orb*, *Crematoriul de suflete*, *Arlechin bolnav de noapte*, *lumina din regatul umbrei*, *mirajul labirintului*. Traducător al multor poeți din Belgia, Franța, Canada, Spania, Argentina, în peste 40 de volume de poezie contemporană, din vreo două sute de autori. Editor – a fost redactor la *Cronica* și, actualmente, director al editurii CronEdit. Publicist și eseist – la reviste din țară și străinătate, din Belgia, Franța, Luxemburg și Grecia. Este membru al Societății Ziariștilor din România, debut în presă (1978), editorial în 1981. Prozator – romane, nuvele, membru al Uniunii Scriitorilor din România, președinte al Filialei Iași, o vreme. Așadar,

Valeriu Stancu adună peste 50 de titluri (romane, nuvele, eseuri, poezie), 20 de volume în alte țări și traduceri în alte 40 de cărți, bilanț mai mult decât excelent, dovadă și numeroasele premii dintre care amintim doar „Chevalier des Arts et des Lettres (Ordinul Artelor și Literelor în grad de Cavaler, 2018).

Volumul de față se deschide cu un motto semnificativ și anume cu o rugă a poetului către divinitate: „Te rog spre mine să

întorni/ duminici – leagăn de licorni.”, licorn mai vechiul termen pentru inorog – animal fabulos imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte, întâlnit mai ales în literatura medievală. Ca atare, primul ciclu de poeme poartă titlul *rătăcitoare patimi Jeanne d’Arc*. Printr-un „Exordiu”,

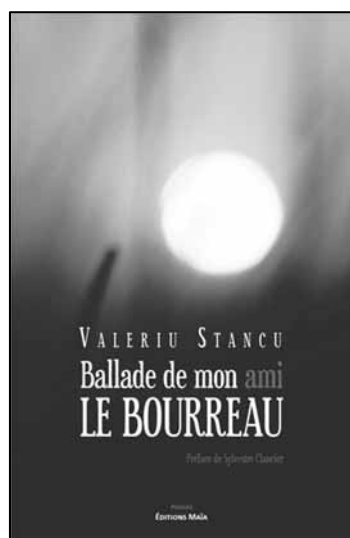
autorul ne captează atenția dându-ne de înțeles că se va vorbi „de Verb, de Taină, de Singurătate și de o întomnare de lumină.”

După tematici, poemele se regroupează pe câteva direcții esențiale și anume: motive universale, personalități în: „Cânt de sirenă” – „Ulise și întoarcerea lui”, Bacovia și Don Quijote – la fel și poetul („Rătăcit, zdrențuit, întomnat nu și-a aflat insula”; „mitică” – lira lui Orfeu, „amurguri” – Euridice, ochii lui Edip; „crăițele din grădina lui York” față-n față cu Dumnezeu; „rătăcitoare patimi” Jeanne d’arc”; „Pygmalion”; „rana dorinței” – dedicație poetului Sylvestre Clancier;

„Rondelul florii din Levant”, dar și Hristos, Levant, Bizanț, Cabiriile etc.

Iubirea sub diferitele ei ipostaze: „balada corăbierului călător,, – („sunt un corăbier de amintiri – cufăr cu neprețuite lucruri. Vise, iubiri trecute, rane viitoare, umbre întomnate în lumini”); „vremuire” – („Iubire, Pe sâni tăi se-mbată un roi de fluturi/ Povara lor n-ai învățat s-o scuturi!”); „întomnare” – („rămas bun, iubire/ Poate zână îmi ești de zăpadă. / și prin ghețuri de foc te-am găsit”; „duminicală” – („Duminica, giocondă de ispită.”); „evanescență pe malurile iernii” – iubirea definită prin interogație, „nevermore,, – evocarea iubitei, de cinci ori se repetă „mai știi, iubito” – aduceri aminte dragi; „târziu de toamnă” – „pe cei ce vara vor să o întârzie/ la ne iubire toamnele condamnă-i”; cer de toamnă” – („iubito, când vine toamna/ cum între noi deja s-a făcut seară/ iubirile-mi le caut între poeme...”); „blasfemie” – („iubiri bune,

frumoase o crâmpie nescrisă de poem – Săpată anetema/ pe trupul tău, femeie!”); „colind bacovian” – („La vămile văzduhului străjer/ nici eu nu voi ajunge azi acasă/ iubirile ce sufletu-mi apasă/ se-nsingură, se-ntunecă și pier...”); „șoapte de menestrel” – chemarea iubitei: („de

când mi-s ochii tăi străini?”); „despre topitele zăpezi” – despre trecut, prietenie și trădare, iubire și uitare („Trecutul moare fără ca să vadă/ Cum îl strivește-a vremii calcadă”); „poveste” – „E scris în stele că vei fi a mea/ Cât ține fumul pe-un altar de iască/și-mi vei luci în suflet ca o stea/ dar cine-n stele știe să citească?”); „chemare” („străino, jertfește-ți fericirile!”); „chemare” variantă (vino repetitiv – „Vino din chemarea marelui Târziu/ Vino cât sicriul mă mai ține viu...”); „pygmalion” („mă așteptam o cumpănă să-mi fii/ și ești mereu întâiul meu păcat.”); „canon

de înfurtunare” („să nu-mi primească vasul nicio radă/de voi uita ce mult ne-am fost iubiți”); „când strai ți-au fost săruturile mele” (amintirea iubitei – „mai știi ce vremuire ne desparte?”); „rană de clopote,, – chemarea îndrăgostitului, („Sănu-ți în pârg-i e/ de ce nu vii?”); „tu-n lumile tale rămâi” – trei rondeluri pentru o iubire închipuită: „rondelul inimii istovite”, „rondelul prințesei fugite din turn,, și „rondelul florii din levant”.

Marile întrebări existențiale: „întrebare, incertitudine” – regretul după clipele pierdute, întoarcerea lor ne-ar face fără frică; „întomnare” – Presentimentul plecării „întomnat de vecie-ntr-o doară/ Poate aripi de înger îmi cresc”; „tânguire” – rugă de a nu pleca, de a rămâne, de a înstruna; „o lungă poveste spusă în câteva cuvinte” – trecerea timpului, toamna vieții ce se apropie și lumina e pe sfârșite, „leagănul tăcerii,, – învolburări de gânduri și de vremi când Târziul vine prea curând...”

Credință, crez, religie : „temnița infinitului” – Divinitatea între a da și a primi, doar zborul te face liber; „epistolă pentru dezlegarea păcatelor” – rugă pentru a rămâne „cu amintirile întregi” și a fi dezlegat de păcate; „Ghetsimani” – Isus în noaptea vânzării și a lepădării; „nesomnul nopții” – grădina morții și Iuda în noaptea de păcate; „îngerul din hamacul morții” – îngerul a început să-mbătrânească, „la judecata de apoi” – dialog cu dumnezeirea și îngerul; „O toamnă de visări și de lumine” din capitolul „peceți din corn de inorog” – ne vorbește despre credință și întoarcerea la Dumnezeu a unui suflet lunatic și ateu”.

Alte direcții sugerate: amintirea mamei și lumini de înviere în „despre topitele zăpezi”; moarte, glorie, destin în „poveste”; timpul în „vecia clipei” („clipa de-acum/ Răstignită-n oglinzi!” sau „părelnicul drum” („timpul răstignit și abisul în abisuri sihas-tre”); eul poetic în „spovedanie”; prietenia în „urmuziană III”; gândul și slovele în „cuvintele tăcerii” („tăcute nopți dar pline de cuvinte”); visul în „ruga unui vis” (o definiție poetică); Tatăl. Mama, copilăria în „capcanele adâncului” („în ce poveste s-a scurs vremea tatălui”) sau în „târziu de pe strada copilăriei” – repere ale copilăriei pierdute: strada,

biserica, școala și căutarea „luminii sufletului de copil”; „rug de zăbrele” – visul și noaptea, corabia și ispite de apă; „spovedania neguțătorului de vise” regăsirea visului pierdut, visul și ruga, singurătatea și amintirea în hotar” sau „paznic de curcubeu” – copilăria și curcubeul păzit de Dumnezeu.

Un loc aparte îl ocupă cele două cicluri: „post festum” alcătuit din șapte părți, de la „întâia zi a tăcerii” până la cea de-a șaptea „despre greșelile heruvimilor.”

La fel și cele trei epistole: „întâia epistolă către iubita închipuită din Sydney”, „a doua epistolă către iubitul închipuit din Oaxaca și Havana” și „a treia epistolă către iubita închipuită din Hanoi”.

Cea mai impresionantă baladă este *blândul inorog și feciorul de împărat* (p. 112), portretul acestuia : „tânăr și bogat, de sorți răsfățat/ la chip luminat/ la trup delicat/ meșter la vânat/ de moarte-nsetat/ frumos la obraz/ mândru și viteaz.” Povestea inorogului „cu corn de lumină fericit” ajunge la urechea prințului, el pleacă în căutarea unicornului să-l omoare. Mama acestuia încearcă să-l oprească („la păr ninsă și cuprinsă/ de-o presimțire grea/ îngrijată, plânsă toată/ maica îl jelea”). Cu toate insistențele mamei, fiul pleacă, chiar dacă i se arată motivul rostit de vrăjitoare. Presimțirea morții e iminentă, inorogul apare „blând ca un lujer de crini, cu steaua-i în frunte și corn opalin”. Menestrelul îi cântă,

marea vânătoare se pregătește. Feciorul de împărat pleacă singur („de strălucirea lunii privegheat”). Uluit de atâta liniște și întuneric, menestrelul anunță apropierea morții: („Licorn de stele/ licorn de vis/ jocuri de iele/ te vor ucis!”). „Călărețul cu chip isteț și cal de preț”, adică menestrelul ia apărarea inorogului, îl află dormind: „Era alb și părea blând/ iar de coamă atârând/ avea agățate flori.../ pentru al morților colind”. Ruga menestrelului spre a-l scăpa de moarte – „doamne, du-l cât mai departe/ ca să îl ferești de moarte”) Alături de un pui, inorogul este rugat să fugă „că moartea e aproape”. Vânătorii se apropie tot mai mult, inorogul ar fugi, dar cu puiul ce să facă? Se roagă de menestrel: „De voi pleca spre rosturi deșarte/ să-mi cânti de vremuire și de moarte” Are loc lupta dintre cei doi, iar prințului i-a înfipt cornul în burtă. Inorogul fuge, prințul este dus pe scut la palat, în final, menestrelul cere inorogului un inel din cornul de lumină pe care-l pierde an de an: „un inel pentru vecie/ să mă vindec de pruncie!”

Abundă fără să încarce versurile excesiv o serie de licențe numai ale poetului de genul: „rane viitoare, izgoane, se cruntă, vremuire, întomnată, înfurtunare, rovină, a gânduri, tufană, spumiu, lumine” ș. a. În final, nu ne rămâne decât să invităm iubitorii de poezie să se desfete cu acest volum, dar și cu altele ale lui Valeriu Stancu.

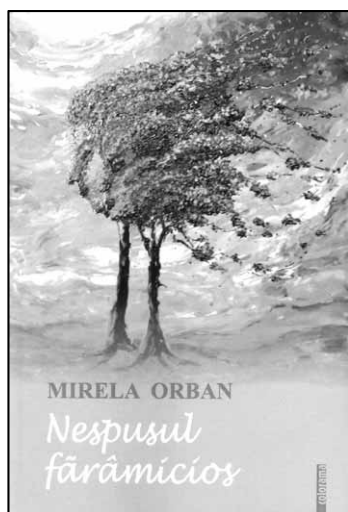
Colină citind

Un paradis înfrânt

Alice Valeria MICU

Mirela Orban aduce cu volumul *Nespusul fărâmicios* (Editura Colorama, Cluj-Napoca, 2021) o nouă etapă în parcursul său poetic, delicat, romantic, metaforic, dublat de preocupările artistice, grație cărora a și ilustrat

propriul volum cu lucrări de grafică și pictură. Estetă prin excelență, autoarea caută împlinirea, se caută pe sine, se analizează, își descoperă ipostazele, valențele, își face anamneza, constată realitatea, pune diagnostic, aplică tratamente, apoi analizează efectele. Este, până la urmă, de-

mersul poetului romantic, ce nu se sfiește nici să plutească într-o poveste erotică nici să trădeze cu imagini stridente o realitate sufocantă.

Un volum al vulnerabilităților, așadar, al inefabilului ne este promis încă din titlu, alăturarea metaforică a celor doi termeni pregătește un orizont de așteptare căruia autoarea îi răspunde cu prisosință. În primul rând, nespusul, nerostitul, secret sau, mai degrabă, imposibil de cuprins în cuvinte, căci odată rostit ar prinde viață. Apoi fărâmicios, destinat risipirii, element pe care nu se poate construi ceva, cu trimiteri spre ruină, spre părți ale unui întreg nefuncțional. Un adevărat „paradis în destrămare” e aici reconstituit, mai degrabă autopsiat, căci universul blagian e prezent în spirit în multe dintre poemele Mirelei Orban.

Avatarurile prăbușirii sunt recurente de-a lungul plachetei, între motivele întâlnite sunt

apa sâmbetei, ielele, pasul, cuibul, singurătatea, toate circumscrise nisipului, ca simbol al fărâmiciosului, incapabil, în stare naturală, să prindă formă și consistență durabilă. Destinul omului, mereu în căutarea unei forme atotcuprinzătoare, lipsit de credința cât un grăunte de nisip, e acela de a-și accepta nimicnicia, lipsa de putere, slăbiciunea, singura șansă fiind împlinirea prin iubire, la adăpostul divinului. Relevant pentru întreg volumul și, după mine, cel mai reușit poem este *Sărăcie lucie*: „mestec din singurătate/ ca dintr-un colț de pâine uscată/ mi-e buza rănită/ nici o fărâma de unt/ să îmbuneze situația/ nici măcar un grăunte de usturoi/ pentru speriat fantezmele diurne/am naufragiat împreună/ ea îmi ține de foame/ eu o fac să se simtă utilă/mă întreb cât o să-mi mai fie/mușc și nu se împuținează/ replay-ul aceleiași zile/la nesfârșit/ doamne sunt prizonieră/într-o buclă a timpului/ alerg după mine/spre mine în mine/ întrebându-mă unde sunt/ și cât mai durează/ nici nu mai știu dacă eu/ mă hrănesc cu ea sau ea/ rupe din mine/ arătându-și colții/ ca o leoaică amușinând/ sânge” (p. 40). Abandonând zona romantică a metaforei, a volatilităților abstracte, autoarea atacă partitura unei rostiri concrete, într-un discurs epurat de orice inutilitate stilistică, într-un poem în care ideea, mesajul domină într-un poem bine articulat. Colțul de pâine uscată, simbol al sărăciei, devine termenul de comparație al realității agresive, metafora fiind continuată prin lipsa oricăror circumstanțe atenuante a stării de fapt, cu unul din simbolurile bogăției, și anume untul. Trăirea, starea, de obicei inocuă în poezia Mirelei Orban, depășește aici starea de simbioză și se întoarce împotriva ei, pândind poziția de vulnerabilitate, lipsa speranței.

Aceasta chiar dacă într-o primă fază, singurătatea era o hrană euharistică, ce dublează sensul poeziei: „cărți cu miros de pâine coaptă” (*Despre liniștea de care nu prea știm*, p.41). Tot în acest poem autoarea ne oferă atmosfera unui real virtual, cu abstractizări, cu idiosincrazii, cu conștientizarea unor multiple eu-ri interioare: „înlăuntrul meu o femeie de lumină/frământă aluatul tăcerii” dar este sufocată de agresivitatea urbanului invaziv. Ideea e reluată într-un alt poem: „în mine e prizonieră o femeie nevrotică”/ [...] mai locuiește în mine și-o femeie de aramă/ [...] femeia de râu se ridică din mine” (*Tulburare multipolară*, p. 54). Clivajul identităților poetice pare născut din traume personale, opera literară având în general și un caracter autoreferențial, unul metalingvistic-estetic, în care spaimile, dramele, confruntarea sunt generatoare de limbaj, trăire, metaforă, vers. Atmosfera plachetei este aceea de partitură vesperală, a

cărei protagonistă este ideea de femeie, ca o succesiune de ebôșe, niciodată aprofundate suficient, pentru că nespusul este fărâmicios. Îți rămân, așadar fragmente firave din povești imposibile de iubire, puse uneori pe seama unei a treia persoane, pentru ca impresia generală, ce se ridică precum un abur din stările poetice să fie aceea a unei cenestezii.

Aflată în căutarea unei voci, Mirela Orban pășește pe nisipurile mișcătoare ale creației artistice, atrasă deopotrivă de lumea vizuală a liniei și culorii, dar și de cea a cuvântului, a ideii, a comprimării trăirilor într-un număr limitat de semne grafice. Cu titluri inspirate, ele însele versuri, cu poeme ale vulnerabilității feminine asumate, *Nespusul fărâmicios* adus de Mirela Orban reamintește că omul și viața sunt construite din contraste, din lumini și umbre, din victorii și înfrângeri, că „nimic nu doare mai frumos/decât îmbrățișarea vie”.

Decembrie

Cântec de multașteptare

Delia MUNTEAN

Aflat la a doua ediție, volumul *Poeme pentru Esmeralda* al lui Gabriel Cojocaru (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2020) reconfirmă, prin virtuțile sale „tehnice” (designul copertei, realizarea grafică) ceea ce înseamnă

– sau ar trebui să însemne – *cartea ca obiect cultural*. Odată trecut cu brio acest prin contact cu cititorul, surprinde numele ales de autor pentru instanța feminină: Esmeralda. Sub această formă, e destul de rar întâlnit la noi; mai degrabă îl găsim cu varianta Smaranda. Ambele prenume trimit însă

– ne spun dicționarele – la singurul cristalin dintre pietrele prețioase de culoare verde.

Fie, așadar, Esmeralda: *femeia cu ochii verzi*, dătători de lumină: „ești ca o stea/ ce străluce aievea/ și un singur pas/ pornește drumul/ de o mie de leghe/ – singurătatea –/ atât ni se adună/ în taină și în cuvânt/ tot verdele/ ce ți-l aduc/ în dar/ țâșnește din/ iarba-nspicată/ și de pe/ fruntea ta/ răsare soarele” (*Esmeraldă de Arminen*).

Inedită se dovedește apoi titrarea textelor. Băgăm de seamă că stihurile au preferințele lor. Mai grave („dincolo/ de prima tăcere/ cum poți să treci/ de fierbințile porți/ seara din pașii/ urmașilor se ridică/ o altă dimineață/ cu sufletul/ greu și întors” – *Poem dintr-o altă viață*), mai sprințare („bună seara, bună seara,/ Dulcinee/ – ce cobori duios/ din faetonul/ Căii Lactee” – *Poem numai pentru tine*), dar mereu încărcate de miez, se strâng

uneori în *poem*, alteori în *cântec/cânt*, se leagă în *scrisoare* ori în *colind*, alunecă de la *rugăciune* la *descântec*. Reunite laolaltă, alcătuiesc un fel de *Cântare a Cântărilor* închinată „zeiței”. Un imn postmodern, în care se împacă, se armonizează la modul superior stihuri cu iz de verset biblic („de acolo răsare/ călcâiul tău/ ca o rodie” – *Ca un zeu însângerat*), fragmente din texte folclorice, împrumutate cu precădere din zona Maramureșului – cu rol de mottouri („Bună dimineața, apă/ curgătoare,/ Io-ț’ aduc pită și sare,/ Tu să-mi dai cinstea cea mare/ Și de astăzi înainte,/ Să siu vișin înflorit,/ De la munte să siu cinstită,/ De feciori să siu iubită” – folclor din Maramureș) sau inserate în corpul poemului („din floarea de nalbă/ salt-o *Vrăjitoare Albă...*/ cine poate s-o iubească/ în inimă o să-i crească/ fără nume sau cu nume/ tot acolo îi rămâne!” – *Hologramă*) – cu secvențe care doar imită registrul popular (titlul *Esmeraldă*, *Esmeraldă* sau versurile cu care debutează primul poem din carte: „peste umărul tău drept,/ te-aștept, mândră, te aștept...” – xxx). Colajul acesta, confecționat – recunoaștem – cu abilitate, previne lăncezirea formal-stilistică, seducând lectorul amator de asemenea îndrăzneli. Legitimează totodată rezistența în timp a unei teme literare dintotdeauna.

Poetul îi cântă femeii pe care o iubește ochii, părul, buzele, sânii, mâinile, umerii, gleznele, călcâiul... Nimic nu scapă privirii îndrăgostite. Și nimic pe lumea asta nu întrece frumusețea zeiței: „nicio mare nu e/ mai mare decât a ei/ inimă – șapte stele/ nu luminează/ cât ochii-i pe cer/ nu cunosc mai/ aprins un vulcan/ decât ea” (...*Despre cum face dragoste zeita mea*). Astfel, universul însuși ia naștere grație *mâinilor* Esmeraldei

(*Rugăciune de îndreptare*), mâini ce par „coborâte din stele” și care au puteri terapeutice („mângâie”, „liniștesc”) și catalizatoare („te ajută să te ridici”). Contează însă mai ales faptul că îi aparțin lui, Bărbatului, pentru totdeauna (*Poem pentru mâinile tale*), că doar el se bucură de simfonia lor și a întregului corp. Melodia aceasta e tocmai seva din care se întreține creația sa artistică și care îi îmblânzește angoasa de a fi – certitudini superb exprimate în motto-ul *Poem(ului) de la miezul nopții*: „aceste cătușe m-ar face să gem/ dacă sângele tău ar fugi din poem...”.

Trupul femeii cu ochii verzi permite perechii înălțarea într-o altă dimensiune, dincolo de teluric, și întâlnirea – prin suferința mântuitoare – cu divinul: „și voi cere voie/ mâinilor tale, buzelor tale/ să rămânem împreună/ într-un sărut permanent/ ca o sorbire/ de răscruce-a crucii/ unde sufletele noastre/ se călesc – se unesc/ până am să-ți număr/ caratele de pe inimă/ și nu în zadar/ să te dezmierd/ clipă de clipă/ acest cântec al tău/ peste cerul cel ud/ numai eu pot/ să-l aud” (*Poemul de la miezul nopții*). Ideea o regăsim și în *Poem pentru Esmeralda, III* – unde „carnea [...] caldă” nu doar îmbie la contopirea trupurilor, ci hrănește și garantează comuniunea spirituală.

Gleznele, în schimb, înrobesc îndrăgostitul și îl învață să prețuiască sporit caratele fiecărei clipe („cum saltă iarba/ sub copita grăbită/ mă-nchin și m-aplec/ lângă glezna-ți tivită/ cu fir de argint/ în lutul durut –/ atât cât mai pot/ să te sărut” – *Cântec de iubire păgână*). Ritualul lor erotic contaminează întreaga fire („unde sunt florile/ care-au aprins/ câmpia?/ peste buzele răsăritului/ dansează gleznele tale” – *Cânt de-Arminden*), tot așa cum fiorul îmbrățișării umerilor se prelungește în freamătul senzual al frunzelor și în metamorfozele cromatice ale florilor (*Și pentru că era primăvară, Esmeraldă*).

Energiile latente ale trupului femeii dau coerență mișcării cosmice și girează temeinicia lucrării-împreună a celor două jumătăți ale cuplului (*Dimineață cu Esmeralda*).

În viziunea lui Gabriel Cojocaru, dragostea și femeia îndeamnă deopotrivă la

neconținută cunoaștere. Înlesnesc eului auctorial descifrarea semnelor, a tainelor universului („Esme, Esme,/ de ce cad/ frunzele?” – *Poem pentru Esmeralda, IV*) și comunicarea nesilită cu elementele firii („și de la ea/ voi învăța cum/ să vorbesc cu florile/ și cum să înțeleg/ culorile” – *...Despre cum face dragoste zeita mea*).

Pe de altă parte, amândouă îi bulversează ființa și îi fragmentează identitatea. Precum în poemul nichitastănescian *Leoaică tânără, iubirea* („Și privirea-n sus țâșni,/ curcubeu tăiat în două,/ și auzul o-ntâlni/ tocmai lângă ciocârlii.// Mi-am dus mâna la sprânceană,/ la tâmplă și la bărbie,/ dar mâna nu le mai știe”), amorul și femeia propun îndrăgostitului-poet alte configurări, alte moduri de a fi, izbutit regizate, de pildă, în permutările de cuvinte și chiar de stihuri întregi din *Cântec pentru Esmeralda*.

Totodată, stărnesc apetitul scriptural și delirul imaginativ ale creatorului („și pentru că ești –/ voi reinventa/ culorile” – *Colind pentru Esmeralda*).

Uneori, pare că femeia se confundă cu poezia însăși, amândouă având menirea și puterea de a lucra asupra ființei artistului, de a-l face să creeze întru slava lor: „sinele meu se transformă/ în sinele TĂU/ [...] de la inimă la stele/ clădesc cărămizile mele/ deodată tot/ lasă-mă să-ți pot/ mai mult decât știu/ lasă-mă să-ți fiu” (*Poem pentru Esmeralda, IV*). Transferurile iubire-scris-personalitate creatoare sunt atât de subtile, încât „nu mai știm/ cine dă și cine primește” (*Ca un zeu însângerat*), însă e limpede că fiecare componentă a triadei are de câștigat din încrengăturile și complicitățile celorlalte două. Sau de pierdut. Poate tocmai de aceea echilibrul se dovedește fragil, semn că relația se cuvine „grijită”, cultivată cu trudă și cu răbdare: „stau cu pieptul/ în fața cuvintelor/ ce te-ar putea răni” (*Descântec*). Superb!

„Ca din setea/ vasului de lut/ aș fi vrut să beau/ din puterea/ acestor cuvinte/ pe care le-aștern/ – rodul bobului –/ prea multășteptarea/ – mergând unul spre celălalt” – se confesează în altă parte ființa lirică (în piesa cu titlul *De cireșar*), iar în poemul *Și pentru că era primăvară, Esmeraldă*, asistăm la

facerea, prin cuvânt, a înseși realității în care viețuiește perechea („și ziua noastră/ zămis-lită-ntr-o carte”). Chiar dacă se dovedește un tărâm visat/ireal și durabil cât clipita de viață hărăzită celor doi, este spațiul-timp care le aparține („doar pentru NOI/ s-au deschis azi

cerurile” – *De-ne-rostitul*) și care își pune pecetea asupra destinului amândurora.

Este povestea de iubire construită împreună, scrijelită în carnea acestui volum de versuri, semn că Esmeralda – femeia cu ochii verzi – și-a încrustat numele nu doar în sângele artistului.

Fecioară de porumb pieptănată de lăcustă

Iluziile: doi pentru o gară, peron pentru doi, ori niciuna

Virgil RAȚIU

Nu sunt numai doi, nici trei, sunt patru sau poate chiar peste, zburând deasupra unui peron de cucii. Buni observatori. Cu siguranță este vorba despre iluzia din placheta de versuri *Peronul unei iluzii* de Paulin Octavian Boldiș (Ed. Aureo, Oradea, 2020), creată scenic, dramatic. Volumul, de 122 pagini, e însoțit de „Cuvânt înainte” semnat de autor, inserat pentru convenite precizări de minimă evoluție literară proprie. Primul paragraf al intervenției autorului ia prin surprindere, chiar nefericit, tipărit tocmai în perioada asta, 2020 (așa numita pandemie „sarcovfag 2” se declanșase!), când comentatori publici tragem semnale că cititul de carte în România este sub nivelurile similare ale tuturor țărilor din lume! Iată: „Cândva, mai tânăr și inocent fiind, aflând eu cu neprefăcută uimire că se produc țigări pentru cei care vor să se lase de fumat și băuturi speciale pentru oamenii dornici să se despartă de alcool, dintr-o pornire sugubeață, m-am gândit că oare ce-ar fi dacă s-ar face și o literatură pentru cei care vor să se lase de citit? Ba, mai mult, cum ar fi dacă aș face eu primele demersuri într-un dezintoxicarea lumii de patima lecturii?”

Numai că poetul își revine, altruist, după o repriză de meditație, intenționând să „bată la alte porți” și-n direcție opusă diametral, fie și geometric: „Regretând gândul meu de demult și dorind să aduc în mintea și sufletul dumneavoastră frumusețea și prospețimea sentimentului exprimat poetic, am început să scriu, nealiniat la un curent anume, doar sincer și direct și poate puțin prea desprins de condiționările materialiste ale paradigmei contemporane. Cu speranța că vă veți regăsi în versurile mele...”

Clar, sunt idei contrapunctice, inspirate actual din spoturile publicitare „farmacolo-

gice”, un joc literar tip „mama-contra”, precum soacra farmacistă care dă indicații prețioase ginerelui: „1. Reumatism, înseamnă lenevism... Pune mâna și fă ceva în casa asta!

2. Folosind sirop din lapte de măgăriță, dispar pistruii faciali, dorsali și de peste guriță”. Curată pufoșenie! Aliniat, nealiniat, vorba vine. Un poet nu trebuie să se alinieze, dar nici să alieneze de dragul jocului literar. Pofta de a citi texte „literare” dispăre instant atunci când dai peste „porții” scrise de necitiți, peste „lipsă de instruire și învățătură”, peste *post-umaniști* și *liber-liricoizi-schimbști* „după standardele *queen* și *mad*”, vorba criticului literar Christian Crăciun. Și peste *paradigma* și *predictibilitatea statului paralel nepoietic, autonom...*

Din start, în urma lecturii cărții, concluzia că textele lirice ale lui P.O.B. nu provoacă repulsie literară vine de la sine, nici nu „repungă” – vorba unui postac de pe FB – cititorului, indiferent de natura textului tipărit. Cu totul împotriva acestui gând sugubă, cum tot dumnealui expune, poezia lui P.O.B. este atent construită, cu simț mental și tactil coordonate matematic, inginereste, vânând inefabilul, chiar acolo unde „mina de aur”, culmea inocenței, se dovedește a fi „mină de diamante”. Vina poetului vine pe nepregătite, poate de la uzul „rimelor” ca joc al versificării. Investigațiile coordonate prin

lectură conduc nu la „jocul” liric nebun al lui Ion Barbu, cum nici la Bacovia nu fac trimiteri prozodice. Inițial, am gândit câteva apropieri de natură poetică prin G. Coșbuc, Radu Stanca, S. Esenin, chiar asupra poemelor lui Ion Gheorghe, datorate unor ritmuri ironic-mioritice.... (autorul mărturisind, însă, că nu cunoaște poezia celui din urmă). Poezia lui Paulin Octavian Boldiș e autentică prin sinceritate și claritate. Poetul nu „vânează” metafore, nici le „născocoște” arghezian, cum Voiculescu metaforizează delicat și subtil – inegalabil – în *meta-shakespeare-enele* sale...

Un baladesc deloc mitologic, un baladesc urban, ca îngăimări turcești și grecești cântate în acompanieri de liră și harpă. Romane à la poezia trubadurilor iluștri. Tragism social transpus în speranțe expediate cântat împlinirii iubirii, zbateri exprimate în versuri continuu cizelate. Tocmai de aceea și interesante. Chiar așa, iubita de pământ, de lut poate deveni pasăre, zbor și neînțelegere, pricină nevinovată chiar din vina celui care-i dăruiește iubirea. Exprimată, dragostea însă nu e mai mult decât cea din ceașca de cafea, în aromele cu care poetul o învăluie insistent, adesea fugar imaginar, vrednic de nimic altceva mai mult. Poetul face istorie fără să intenționeze. Trecerea și petrecerea baladescă, invocațiile romanțioase îi sunt sprijin, întrucât numai astfel poate să-și „plângă” sacrificiul și destinul. Suficient, ca vânător și pescar, în straie de vânat și pescuit în același timp –, fatal epocii sale. Metafora *gara* este aglomerată și liberă mereu, când doi, când patru, câți nu te aștepti, spre disperarea celui singur cuc, dezorientat.

„Și mă cuprinde-o nebunie temporară,/ că nu mă mai așteaptă nimeni, nicăieri/ și pot pleca din viață ca din gară,/ fără speranța altei revederi.// Și pleacă trenuri unul după altul/ dar toate fără mine, unanim,/ sub tălpile de gumă simt asfaltul/ și-i sunt singurătății unanim.../ .../ Mă bucur de o libertate permanentă/ și masca fericită ce mi-o pun/ peste durerea veche remanentă/ a lucrurilor care nu se spun// Mă face să mă simt fără

pereche/ și din păcate chiar așa și sunt.../ Doar vântul îmi mai spune la ureche:/ pe cât te crezi de mare, ești mărunț.// Și te înșeli în fiecare seară/ că toate-s bune cum le-ai presupus,/ că poți pleca din viață ca din gară/ și n-o să plângă nimeni că te-ai dus...” (p. 16).

Rostirile sociale și atitudinile civice sunt cel puțin amuzante: „N-am să lupt sub un steag/ dus de oportuniști,/ nu cred nici un slogan,/ n-are rost să insiști,// Știu că drumu-i îngust/ și că proștii sunt mulți,/ de aceea mereu/ te tot rog să ascuți// Ceea ce astăzi eu/ încă pot să-ți mai spun/ și măcar să nu râzi/ când vezi că mă opun.../ .../ Vreau să pot hotărî/ unde merg și când vin/ și ce stele admir,/ noaptea când e senin?/ .../ Și-n esența mea sunt/ un poet și atât/ și încerc să transform/ în frumos, ce-i urât...” (pp. 75-76). Pare că am fi la 1848, ori, mai ceva, în 1991, la mineriade.

Câteodată naivitatea ține loc de exprimări sentimentale joviale: „Chiar dacă multe lucruri nu prea știu/ și nici prea tânăr nu se-ntâmplă să fiu/ totuși, eu te-aș ruga,/ pe tine, draga mea,/ la trăsura ta/ să mă iei vizitiu” (p. 29). Dragostea e mare față de pământ: „Pământul care suntem noi/ e trecător dar încă-i viu/ și până nu e prea târziu/ și încă cerul mai dă ploi,// S-arăm din timp, să punem grâu,/ să nu-l mai înșelăm cu spini,/ doar de iubire să fim plini/ și urii să îi punem frâu...” (p. 112).

Astfel se recomandă poemele: *Gladiator*, *Bufonul regelui*, *Porcii și Circe*, *Black Wolf Cafe*, *Sărutările*, *Hipodrom*, *Don Quijote*, *Investiție în vis...* Totuși, oare ce semnifică în „textul” de început expresia „condiționările paradigmei contemporane”? În poezie?... Nu cred. Poezia nu se compune din „paradigme”, nici politice, nici juridice, nici iohaniste, nici autarhice, cu atât mai puțin literare. Poezia se construiește din parabole cosmice, înalt percepute de lumi, din văzduhuri, greu receptabile, „văzute” numai de către misiți în har și duh, „întrupări” spirituale neocolite de autorul versurilor acestui volum...

Un poet: Paulin Octavian Boldiș.

***Jurnalul* lui Gheorghe Grigurcu sau descoperirea sinelui și a lumii**

Victor ȘTIR

Opera tipărită a lui Gheorghe Grigurcu a înregistrat, în anul 2019, apariția, la Editura *Eikon* din București, a celui de al patrulea volum de *Jurnal*, front al creației deschis în urmă cu câțiva ani de către poetul, criticul și istoricul literar atât de cunoscut. Volumul de peste șase sute de pagini consemnează fluxul gândurilor autorului, fiind cel puțin aparent, un jurnal fără prea multe puncte comune cu cele clasice care conțin faptele fiecărei zile. Acest tip de jurnal nu este interesant din perspectiva unor activități zilnice, practice, pe care le-ar derula autorul, precizând coordonatele vieții materiale și ale mișcărilor cotidiene ale acestuia. Este atât de bine cunoscut *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu în care se găsesc date despre angajamentul său zilnic în gospodărie, despre contactele pe care le-a avut cu oameni de cultură, oameni politici și conținând informații despre munca literară proprie. *Jurnalul* lui Gheorghe Grigurcu iese din seria unor jurnale clasice care consemnează evenimentele zilei, cum de pildă, autori ca: Titu Maiorescu, Mircea Eliade, Tudor Vianu, Mihail Sebastian sau Mircea Zăciu. În cartea la care ne referim lucrurile stau cu totul altfel; *Jurnalul* se înscrie, într-o tipologie, într-un fel, dacă nu total opusă celor anterior amintite, atunci „megieșe”. Autorul vorbește despre ideile care îl vizitează sau le vizitează zilnic, de care se ocupă în scrisul său, conturând un orizont exprimat parțial în stilul aforistic, atât de exersat de autor, în o parte a publicisticii literare pe care o practică.

Există scriitori care trăind doar pentru scris, nu pun mare preț pe o spectaculoasă viață personală, nu îi acordă ei un „rol” la primă vedere, sintagma fiind potrivită parțial și *Jurnalului* publicat de Gheorghe Grigurcu,

în sensul exprimat cândva de Borges care se referea, gândindu-se la trecut, la viața sa, la șirul cărților pe care le-a citit, pe care le-a scris sau la care a reflectat.

În masă textuală a *Jurnalului* în patru volume, care deja numără mai multe mii de pagini, se găsește o parte a zestrei de gândire a lui Gheorghe Grigurcu, constituită din gânduri, reflecții asupra unor chestiuni fierbinți din viața de azi, din universul creației sau al reflecției autorului. Această parte a operei este de o opulență atât de amplă, încât ar putea lesne fi înscrisă în registrul provocărilor lumii plătuite de poetul și criticul care este autorul.

Odată intrat pe tărâmul *Jurnalului*, cititorul va găsi formulate cu claritate gânduri asupra creației literare, asupra raporturilor și interacțiunilor dintre zonele acestui tărâm, dar și despre oameni, atât în ipostaze concrete, cu referire la evenimente, dar și la existența umană, ca sumă esențializată a ceea ce are profund și specific viața. Altfel spus, complexitatea *Jurnalului* conține un echilibru între zona expresiei aforistice, nefiind numai aceea, ci și aceea, și între fapte de viață, nefiind numai acelea, ci și acelea.

Ca specificitate, acest tip de scriere este cvasi-imposibil de definit prin gen proxim și diferență specifică, eficiența luării în „stăpânire”, găsindu-se în procesul exploratoriu succesiv, sugerat de Brâncuși în vestitul

portret pe care i l-a făcut lui Joyce, compus din zone concentrice, mergând spre nucleul central. Nu este mai puțin adevărat că, din perspective temelor, orice prezentare implică riscul unei abordări parțiale, sectoriale, fără un numitor comun care poate acoperi în totalitate deschiderile textului.

În bună parte abstract textul, s-ar putea crede fără riscul prea mare al greșelii, că avem de a face cu un jurnal de idei și cu o operă care pe multe segmente este adjucecată de domeniul filosofiei, reflecțiile profunde asupra unor concepte constituind o îndeletnicire afectivă și rațională a autorului.

Nu vom întâlni referiri la evenimente nici măcar literare din viața autorului, ci sugestii că momentele semnificative ale parcursului pământesc sunt cele de elevație spirituală trăită în singurătate, momentele de limpezire a unor îndoieli pe plan ideatic, biruințe ale gândului. Dacă într-o zi, orice ființă umană are câteva mii de gânduri care îi străbat cugetul, autorul, un „hommo culturalis”, consemnează, alături de gândurile proprii, citate din opera unor mari spirite ale culturii din toate vremurile la care reflectează. Un loc cu totul aparte îl ocupă Monseniorul Ghika, prezent în citate referitoare la precepte ale bisericii, meditații teologice sau asupra vieții monahale. De pildă: „Cu prilejul morții sale, fiecare om se face călugăr, cu cele trei voturi: de sărăcie, de castitate, de ascultare. Și, de voie, de nevoie, le respectă”. (Monseniorul Ghika, p. 424)

Citatele din operele unor personalități culturale de prim rang sunt, de fapt, intrarea în dialog cu marile spirite, „comerțul cu morții”, cum spunea Zenon în vechime. Dacă opera poetică și critică a lui Grigurcu este, dintr-o anumită perspectivă, izvorâtă din frământarea ființei interioare a autorului, *Jurnalul* pare îndreptarea privirii spre lumea dinafară, spre multiplele fațete care se descoperă afectului și minții, și nu oricum, ci prin abordarea enormei sfere de cunoscut și de formulat în înțelesuri. Acest dialog are parfumul înțelepciunii Divanului occidental-oriental; ne gândim la Goethe și Cantemir care se rostesc discutând cu celălalt, fapt de care autorul uzează invocându-l pe A. E. ca în următoarele

fraze: „Ignoranța poate fi o virtute dacă este exploatată cu inteligență.” Cum așa? „Păi uite cum. Un individ care s-ar simți omniscient și-ar putea percepe mintea blocată, aidoma unui aparat public în care s-au introdus prea multe monezi. O clipă de ignoranță, în schimb, îl face intelectualmente activ.” (p. 218) Altfel spus, dialogul cu sine aduce „prețuri noi” ale maieuticii unui fapt cognitiv față de comunicarea cu altul, conținând conștientizarea ființei în cel care gândește.

Acest tip de jurnal implică o dexteritate, un exercițiu al gândirii și meditației care întărește convingerea că poate fi scris doar la o anumită vârstă și experiență ale autorului. Temele meditației caută nivelul de generalitate al filosofiei și se structurează, sedimentează în veritabile bijuterii ale gândirii și expresiei, tăiate cu diamantul rigorii și al logicii impecabile.

Despre iubire, sentiment cu o cuprindere pentru toate vârstele vieții și regnurilor, autorul notează: „A iubi oameni, animale, plante înseamnă a iubi viața. A iubi unele obiecte neînsuflețite înseamnă a iubit și mai profund viața.” (p. 115) Despre îngăduința între oameni: „Toleranța se cuvine a fi reciprocă. Dacă nu e, reprezintă un sacrificiu.” (p. 222) Privitor la licori: „Numai poezii ar trebui să se ocupe de lichide.” (Novalis, p. 221)

Aspecte sociale ale lipsei de educație, manifestări ale oamenilor politici lacomi, puși pe căpățuială, incompetența, lipsa bunului simț și a măsurii, cu toate implicațiile, sunt prinse în *Jurnal* ca într-un „insectar” al tarelor vremii ce vorbesc despre sine. Pătrunderea acestor zone ale cunoașterii este susținută de fina observație a autorului care conferă textului, prin cuprindere, anvergura Arcei lui Noe. O bogăție caleidoscopică de nuanțe și sensuri!

Stilistica, expresia este adesea congruentă cu formula aforistică, ceea ce însemnează o drămuire matematică a cuvintelor, rezultând forme suple lipsite de balast și gongorisme.

Sensibilitatea de excepție pentru animale a lui Gheorghe Grigurcu consemnează amintirea câinelui său drag, Rocky (Rochițu), plimbările și percepția tristă a împlinirii unor

ani de la moartea lui. Sunt, de asemenea, de reținut curiozități privitoare la comportamentul elefanților, stăncuțelor, papagalilor etc. exprimate cu rară delicatețe.

Alături de liniile tematice de forță amintite ale volumului, reținem filosofia, pasiune prin care autorul se apropie de Lucian Blaga cu care a avut o relație de prietenie în vremea studenției la Universitatea din Cluj și căruia i-a păstrat o admirație statornică. *Jurnalul* în zona sa aforistică amintește de moraliștii francezi, care se găsesc, probabil, printre scriitorii preferați ai autorului, ne gândim la Montaigne, Pascal, La Rochefoucauld, Vauvenargues („Nu este scriitor atât de ridicol încât să nu îl fi socotit cineva excelent.”), dar și la Cioran, Pavese, Kierkegaard, Freud, Gombrowicz și alții.

Din textele despre iubire, delicate, nuanțate, redăm mai întâi un citat: „Iubirea de Dumnezeu e pură atunci când bucuria și suferința stârnesc o egală recunoștință.” – Simon Weil; apoi, câteva ale autorului: „Sunt iubiri pe care nu le mai aduci la conștiință, dar care fac parte indestructibilă din ființa ta, aidoma cărămizilor dintr-un zid pe care nu le vezi, dar care se vor afla acolo atâta vreme cât va ființa zidul.” (p. 5) Despre timp: „A fi la modă, adică a te sustrage presiunii vrăjmașe a timpului. A te identifica, oricât de frivol, cu timpul.” (p. 12)

Triada lumea-eul-singurătatea este tratată în mod cu totul original, cum de altfel, întreaga problematică a volumului. „Lumea te supune regulilor sale imuabile, cu două excepții: Iubirea și durerea nu-i aparțin, sunt doar ale tale.”; „Ești singur. Singurătatea urlă-n tine ca-ntr-o pădure a joacă și a durere, a ingenuitate și a moarte.”; „Suferința nu provine nici din alcătuirea lumii, nici din ființa ta adâncă, ci din interferența dintre ele în care se întâmplă să coboare când grația divină ce le apropie, când demonia ce le desparte (*diable* sugerează dualitatea). Tot mai frecvent ultima.” (p. 297)

Referitor la tarele sociale, psihologice, reținem un gând mai vechi despre prostie, atât de răspândită, încât de-a lungul timpului a „beneficiat” de fine elaborări: „Există prostii bine îmbrăcate, așa cum există dobitoci foarte

dichisiți” (Chamfort, p. 121). Autorul îndeamnă la asprime, severitate față de sine: „Comportament. Pentru aceeași greșală să îl ierți pe celălalt, dar să nu te ierți pe tine însuși” (p. 294). Complexitatea relației dintre lingușire și umilință este sugestiv redată prin sondarea psihologiei actantului: „Îndeobște lingușitorul joacă pe cartea umilinței. Dar poți întâlni și câte un specimen trufaș, care, lingușindu-se condescendent, are aerul că îți face o mare favoare.” (p. 15)

Scrisului, cu puterea sa de descoperire a ființei, i se conferă o acoperire gen celei a lui Protagoras pentru om: „Scrii pentru a mărturisi ceea ce ești, dar, în egală măsură, și ceea ce nu ești, umbra Neantului pe care o proiectează ființa ta” (p.15). Poate scrisul este singura certitudine a scriitorului și autorul *Jurnalului* îndeamnă: „Când scrii se cade să simți în jurul tău o constrângere confortabilă, similară cu cea a unei haine în care te simți bine” (p. 79). Uneori autorul tratează cu umor, despre „năravuri” din lumea literară: „Poeta X, ridicată în slăvi doar de un singur autor, e adevărat, prestigios, aidoma unor state precum Ciprul otoman, recunoscut doar de Ankara.” (p. 113)

Se crede că în ciuda atotputerniciei sale, Dumnezeu este neliniștit de cel puțin un mister-Răul, atât de cunoscut omului, pe când Dumnezeu rămâne ascuns omului: „Dumnezeu: marele mister al omului. Răul: marele mister al lui Dumnezeu.” (p. 343). Maximul orgoliului scriitorului, de a fi citit de Dumnezeu: „Te confesezi paginii albe cu gândul că Dumnezeu te citește. Nu, e prea mult, spuse, mai bine cu gândul că Dumnezeu există” (p. 343).

Perspectiva adversativă a literaturii și jurnalismului este povestea veche: „Diferența dintre literatură și jurnalism este că jurnalismul este de necitit, iar literatura este necitită.” (Oscar Wilde, p. 346) și pare atât de proaspătă adusă acum în chestiune.

„Frumusețea femeii e un soi de trufie a naturii, din care pricină comportarea trufașă a celei ce are darul de a o poseda întristează precum orice exces.” (p. 498) Pare să ni se sugereze că neutralitatea naturii devine parte a subiectului interesat de frumusețea femeii care

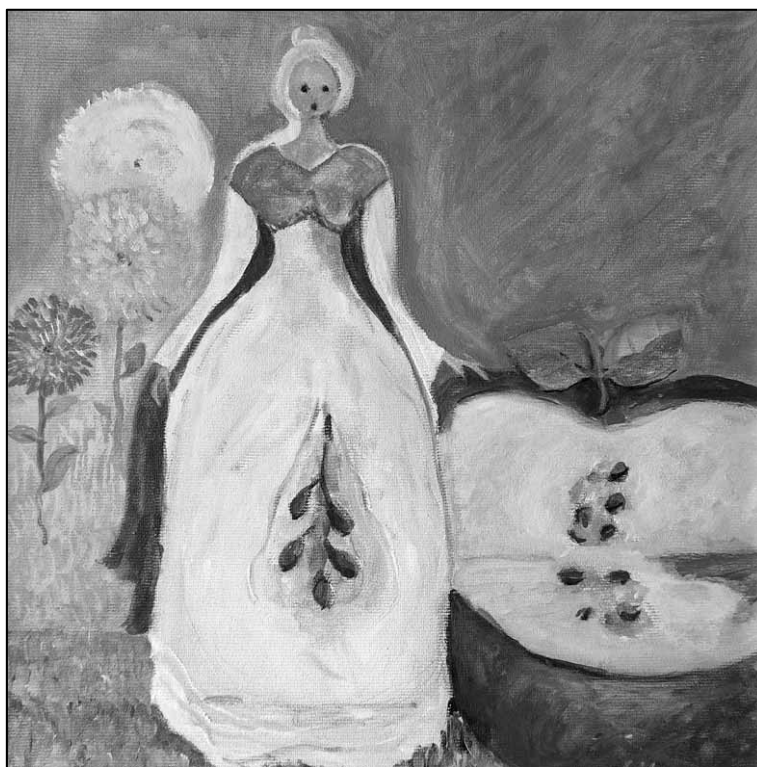
comite o tragedie rănind cu sublimul ei pe orice visător.

Timpul este privit ca fluid: „Prezentul devine trecut când nici nu te aștepți. Astfel cum într-o dimineață, privind pe fereastră, vezi, spre surprinderea ta, un strat de zăpadă proaspătă transfigurând lumea.” Credința bunului prieten patruped al omului este exprimată fericit și cu atâta afecțiune: „Câinele are toate calitățile omului, mai puțin defectele lui.” (Byron)

Dilema – a scrie sau a nu scrie – este tranșată astfel: „Gloria unor oameni este de a scrie bine, iar meritul altora de a nu scrie

deloc.” (La Bruyère) „Stilul: O paradoxală libertate constrânsă, similară unei credințe intime.” (p. 12)

Jurnalul considerat ca depozitar al vieții, ca resuscitare a straturilor memoriei, ca oglindă („miroir sélectif” – Stendhal) a vieții și timpului deschide ofertante căi de interpretare. Scrisul înalt, bogăția ideatică dau statură, unicitate, textului, nu numai astăzi, ci în toată literatura română. Astfel că, interesul cititorilor pentru volumele viitoare este de presupus, ca pentru o secretă aventură a descoperirii sinelui și lumii în desfășurarea care atrage irezistibil.

Eros

Explorări ale literaturii fantastice

Olimpiu NUȘFELEAN

La o anchetă a revistei *Vatra*, 2017, despre „Lectura ca o infinită desfătare”, Gheorghe Glodeanu era de părere că lectura înseamnă desfătare și seducție, iar „În absența acestui miraj, cine ar fi în stare să devore biblioteci întregi, întorcându-se la lumea miraculoasă a cărților toată viața? [...] Pentru cititorul adevărat, cartea reprezintă [...] posibilitatea de a descoperi noi lumi în sfera imaginarului. Cazul ideal este acela când lectura ca delectare se suprapune cu lectura văzută ca profesie. Când cititorul de profesie nu simte munca pe care o desfășoară ca o corvoadă, ci ca o infinită desfătare. De aceea se și întoarce mereu la universul miraculos al cărților.” (s. n.) Reținem din aceste scurte citate câteva noțiuni sau enunțuri precum: miraj, devorarea de biblioteci întregi, descoperirea de noi lumi în sfera imaginarului, lectura ca delectare suprapusă cu lectura ca profesie. E aici concentrată o adevărată artă poetică a criticului și istoricului literar, profesor univ. dr. Gheorghe Glodeanu. Prins de mirajul lecturii ca simplu cititor sau cititor profesionist, a devorat biblioteci întregi fascinat de lumile imaginarului sau ale fantasticului (din universul literar) pentru a le configura printr-o operă de analiză extinsă și profundă. Astfel cercetătorul explorează funcțiile imaginarului, configurațiile fantasticului, condiția romanului, în cărți care demonstrează o preocupare constantă pentru asemenea teme, dar și pentru aprofundarea lor exhaustivă, în care pune pasiune și multă muncă. Dovadă sînt cărțile publicate, elaborate concomitent cu desfășurarea carierei universitare, cărți construite din sute de pagini, numărând vreo 30 de titluri. A debutat publicistic în 1981 în revista *Tribuna* cu eseu *Metamorfozele timpului*. A debutat editorial cu volumul de eseuri *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade* (1993), publicând apoi mai

multe volume de critică literară, dintre care am menționa în treacăt: *Dimensiuni ale romanului contemporan*, (1998), *Avatarurile prozei lui Eminescu* (2000), *Măștile lui Proteu. Ipostaze și configurații ale romanului românesc* (2005), *Fascinația ficțiunii. Incursiuni în literatura interbelică și contemporană* (2006), *Narcis și oglinda fermecată: Metamorfozele jurnalului intim în literatura română Iași* (2012). A îngrijit ediții din operele unor autori precum: Urmuz, Liviu Rebreanu, Mihai Eminescu, Camil Petrescu, Grigore Cugler, Anton Holban, Mateiu Caragiale, Max Blecher. Unele titluri aș îndrăzni să sugerez că par inspirate de profesorul, mentor pentru unii, Ion Vlad, de la Filologia clujeană. A fost unul dintre fondatorii revistelor *Poesis* (1990), *Pleiade* (Satu Mare) și *Archeus* (Baia Mare). A fondat în 2003 revista *Nord literar* din Baia Mare, fiind mulți ani directorul ei. Activitatea literară i-a fost răsplătită cu mai multe premii.

Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din secolul al XIX-lea, de Gheorghe Glodeanu, este o cercetare menită să reconfigureze forța literaturii clasice într-o lume (literară) care își întoarce fața tot mai mult spre efemer și derizoriu, inițiind, cum ar spune autorul, „O nouă pledoarie pentru literatura fantastică”, într-un cuprins generos.

Preocupat constant de fantastic, profesorul Glodeanu este de părere, așa cum

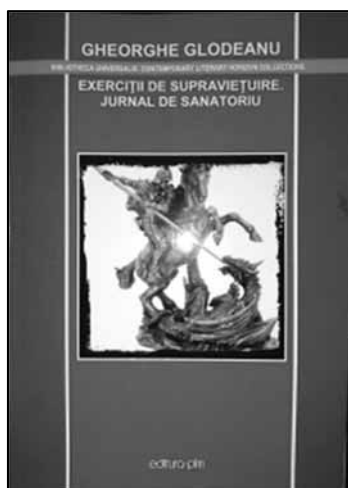

mărturisește la debutul cărții, că „Proza fantastică ne învață că realul e banal doar în aparență, adevăratele semnificații fiind bine camuflate în spatele cotidianului, dincolo de suprafața lucrurilor. Fascinația exercitată de această literatură se explică prin faptul că

facilitează accesul către necunoscut, îndemnându-l pe omul modern să redescopere pasiunea pentru semnificații ezoterice.” Este exprimat oarecum rolul cercetării ca depășind nivelul „static” al unei lucrări de tip strict universitar, în sensul afirmării unei dina-

mici care să scoată literatura fantastică din obișnuințele suficiente ale istoriei literare. Este reconfortant să-i vedem pe un Honoré de Balzac, Victor Hugo, Prosper Mérimée, Gérard de Nerval, Théophile Gautier, Guy de Maupassant, și mulți alții, reveniți sub ochiul interogativ al lectorului. Dialogînd în opinii

cu specialiști occidentali ai domeniului, criticul literar explorează dimensiunile genului, ca și evoluția acestuia, miturile literaturii fantastice, nuanțează identități, operează disocieri sau concordante. După expresia Constantinei Raveca Buleu, „Im-

pecabil fundamentată academic de către unul dintre marii comparațiști de care dispune azi România, atentă la nuanțe și savuroasă la nivelul senzorial al materiei, *Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din*

secolul al XIX-lea, de Gheorghe Glodeanu [...], este o lucrare majoră, de referință.” Incursiunilor sale critice prin literatura română și străină se îmbogățesc continuu prin noi și noi „ochiri” hermeneutice, prin noi rotunjiri teoretice și practice, cum observă critica literară, așa cum se întâmplă și cu o lucrare de secundare (publicată în același an – 2020), și anume *Rătăcind printre himere. O panoramă a literaturii fantastice* (Tipo Moldova), lucrare ce abordează, am zice osmotic, creații aparținând literaturii străine, mai ales americane, dar și teorii ale fantasticului avansate de teoreticieni străini, ca și români, toate cuprinse într-un proiect de cercetare ambițios, care, credem, nu-și închide porțile cu aceste cărți.

Țin însă să semnalez, dincolo de domeniul activității universitare, dincolo de domeniul cercetării operate de acest „fan declarat al literaturii fantastice”, cum îl numește Mircea Popa, deschiderea autorului spre literatura „de creație”, și mai ales investigarea subiectivă a propriei biografii. Scrisul lui Gheorghe Glodeanu părăsește distanțarea obiectivă față de fapte de factură literară și se angajează în scrisul autoreferențial, apanaj al scriitorilor de ficțiune, chiar dacă discursul unei creații ține mai mult de memorialistică sau jurnal de creație. Este vorba de *Exerciții de supraviețuire. Jurnal de sanatoriu/ Jurnalul unei supraviețuiri*, o carte generată de o experiență de viață atroce, de confruntare cu o boală neiertătoare, pe care putem zice că autorul o învinge atît cu tratamentul medical (dur) administrat, dar și cu ajutorul cărților la care continuă să lucreze. Aparenta banalitate a realului, pus în relație cu fantasticul, în cărțile de cercetare, se dezvăluie în noi surprize, care țin de viața reală, cea înscrisă în ordinea lumii. Lumea de „dincolo” nu e doar o temă literară. Ne confruntăm cu ea, trăim în ea și, la o adică, o și învingem. Realul și imaginarul incumbă nu doar cărților, ci și vieților noastre.

Scrisori misterioase

Vasile VIDICAN

Sub pseudonimul Hayden Dorf, scriitorul Ioan Cioba vine în fața cititorilor de data aceasta cu un roman. Este vorba de volumul *Scrisori din Regatul Pustnic*, apărut la Editura Charmides, în Bistrița (2020). Cunoscut pentru scrierile sale poetice, autorul izbuteste să conceapă o narațiune bine legată și articulată, fără a aluneca în târâmurile poetizării decât cu câteva excepții, care nu fac decât să completeze și să închege povestea/poveștile. Mă refer aici, firește, la acele scrisori de dragoste trimise din prizonierat de către Alex.

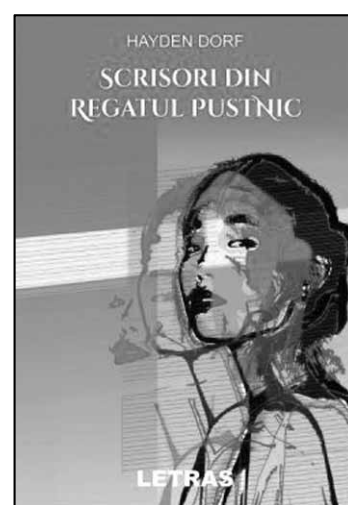
De altfel, în jurul acestor scrisori trimise din detenție par să se înnoade ște narațiunii. Ele devin un soi de monedă de schimb/negociere pentru cei din Coreea de Nord, în vreme ce pentru cititorii ziarelor în care sunt publicate, ele sunt textele cele mai căutate și mai citite. Iar povestea de dragoste pe care o revelă epistolele acestea capătă contur în fața unei lumi întregi, ea devenind una (inter)națională, doar că protagoniștii sunt alții decât cei știuți/bănuți. Altfel, nici că se putea o imagine mai frumoasă pentru felul în care cuvintele pot fascina și stârni interesul, atunci când ele revelă o emoție sau o trăire autentică.

Mai mult, așa spune că romanul lui Ioan Cioba este și o amplă metaforă despre felul în care funcționează scrisul însuși și resorturile lui, dar și despre posibilitățile infinite ale cuvântului de a vrăji cititorul/ascultătorul. Cititorul va parcurge volumul cu impresia că Hyo-Ri se îndrăgostește de Alex pe măsură ce notează cuvintele dictate, în ritmul în care interioritatea și emoțiile lui sunt transpuse, puțin câte puțin, pe hârtie.

Scrisori din Regatul Pustnic are meritul de a se ține departe, spuneam, de târâmurile

lirismului cu orice preț. Chiar dacă „materialul” poveștii este ofertant din acest punct de vedere, Ioan Cioba preferă o scriitură limpede, simplă pe cât cu putință, lăsându-i lectorului deliciale posibilelor interpretări și speculații. Un narator omniscient (suspect, am putea spune, ținând seamă de faptul că întâmplările sunt povestite de către un presupus martor) însoțește personajele, indicându-i discret cititorului evenimente și detalii semnificative, stări emoționale etc. „Profesorul Miller era extrem de afectat. Rostise acele cuvinte introductive cu mai multă dificultate decât s-ar putea crede, pentru un om care, prin natura meseriei sale, dar și ca experimentat organizator de evenimente internaționale, era un orator desăvârșit. Se afla într-o stare care îi solicita eforturi suplimentare pentru a fi foarte coerent și care nu scăpa privirii agere a prim-ministrului [...]”

Rețeta narativă nu este neapărat nouă. Știrea răpirii a doi soldați sud-coreeni (persoanele răpite fiind, în fapt, altele...) din zona demilitarizată dintre cele două țări aflate în conflict, constituie subiectul investigației ziaristei Ella Madison. Cartea reprezintă, de fapt, mărturia unuia dintre prizonieri, Vijai Kumar. Noi detalii sunt revelate, pe măsură ce mărturia indianului avansează, aspectul care păstrează vie curiozitatea fiind (la fel ca pentru cititorii ziarelor mai sus menționate),

fără îndoială, povestea de dragoste dintre Alex și Hyo-Ri. În felul acesta, povestea prizonieratului (eminamente socio-politică, desigur) este înlocuită ca importanță de idila dintre cei doi protagoniști. Nu este întâmplătoare importanța pe care o acordă reprezentanții Coreei de Nord epistolelor lui Alex. Ele au menirea de a distra atenția publică de la negocierile secrete care au ca scop participarea Coreei de Nord la Jocurile Olimpice de iarnă. Iar lucrul acesta se petrece cu adevărat – o lume întreagă citește fascinată acele scrisori.

S-a spus deja faptul că romanul lui Ioan Cioba este extrem de bine documentat. Aș adăuga și că documentarea aceasta este edificatoare în ceea ce privește mai ales aspecte socio-culturale ale Coreei de Nord. Atât notele de subsol, care facilitează lectura, oferind context și explicații semnificative, cât și pasaje inserate natural în text oferă o imagine a unei țări despre care se știe destul de puțin atât social, politic sau economic, cât mai ales cultural.

Romanul discutat aici este însă și unul al feminității, conferind imaginea (și nu una)

unei femei puternice, capabile de a-și hotărî soarta, în ciuda riscurilor și a contextului dictaturii în care trăiește. Mai mult, există o serie întreagă de personaje feminine care ilustrează acest aspect. Sora dictatorului, șefa ei de cabinet, Jin-A, Ella Madison însăși. Misterul și inefabilul feminității sunt completate aici de trăsături precum nemaipomenita inteligență și abilitate de a se adapta la situații de criză, dăruirea, bunătatea ieșită din comun, ușurința de a empatiza cu suferințele celui alt și de a-i oferi alinare și ajutor. Exceptând primele două personaje din lista de mai sus, care emană forță și ușurință de a manipula, personajele feminine din roman par să fie cele care pun în mișcare roțile întregului angrenaj.

Dincolo de toate acestea, romanul lui Ioan Cioba se citește ușor, dar cu plăcere. Autorul oferă o narațiune onestă (limpede, multistratificată și cu un final neașteptat), dar care nu este opacă la diverse speculații și analize profunde. În fond, în lectura oricărei cărți, nu vom descoperi decât ceea ce căutăm.

Fetița mea

***Lumea lui Fa și Pi,* cu voia dumneavoastră, carte pentru copii**

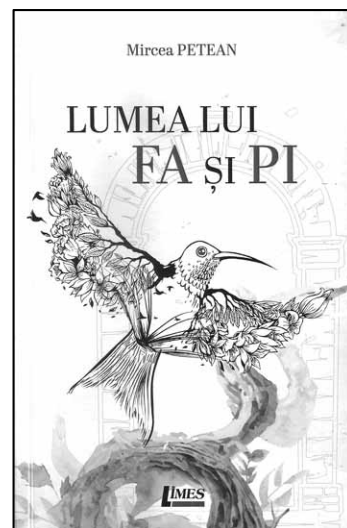
Virgil RAȚIU

Am lecturat cu atenție și intenție paginile de povestiri și epici scurte dedicate copiilor și tinerilor din cartea *Lumea lui Fa și Pi* de Mircea Petean (Editura Limes, Florești-Cluj, 2021). Mi-am îndreptat sub spiritul curiozității – din motive de precauție, și veți vedea pentru ce – descoperirea formelor diminutive în propoziții și fraze, care de ani buni încoace au năpădit prozele și poeziile pentru cei mici și mari. Este vorba de cărți aflate în rețelele tipărite și rețelele electronice, mai cu seamă. Năpădit-invadat e un termen destul de cuminte în această circumstanță, dacă nu ne-ar face „semne” exemplele negative în această direcție, care abundă în manualele de limba și literatura română aferente ciclurilor primar și gimnazial: diminutivele – neadecvate unui învățământ robust, oribile și inhibante, folosite alandala, nejustificat, adesea neinspirat de te miri care autori de texte. Excepțiile sunt rare, însă susținute din „construcțiile” respective, ceea ce este cu totul altceva. Diminutivele, nu cele din literatura populară și cultă de secol XIX, ci din buna contemporaneitate: pâiniță, lăptic, untuleț, smântânică etc., precum și apelativele mami, tati, atributele „cremos”, „pufos”, substantivizat „pufoșenie”, asociate la produse lactate, vanilie și cacao, însoțite de „rimele” instantanee.

Când am citit demult foarte scurtele povestiri moral-fabuloase ale lui Lev Tolstoi, apărute la noi în traducere cu titlul *Furnica și porumbița*, încă înainte de 1989, numai pentru copii, greu de imitat în spiritul lor, le-am așezat alături de minunatele povești, basme și povestiri (de aventuri) pentru copii și adolescenți, și pentru adulți, din întreaga lume – Europa, Orient, Americi. Sentiment similar am încercat citind *Lumea lui Fa și Pi* de Mircea Petean. Firește, într-o altă calitate,

cartea este dedicată nepoților autorului (să-i trăiască! inspirat bunic, supraveghind nume de botez viguroase, de dicționar onomastic!), Daria și Robert și, în fapt, volum dedicat tuturor copiilor.

Personajele principale ale cărții, Fa și Pi, pot inspira pe oricare dintre cititori. Volumul de povești, povestiri, *prevestiri* (s.m – V.R.) se dezlănțuie/deșiră ca sub bagheta unui magician – cum, astăzi remarc, sunt la modă: magiile, „focusările” astrale, relațiile fantastice (ca dintotdeauna), lumile imaginare ce ating nemărginirea și reprezentările nemaivăzute, subinfinite, unele greu observabile chiar cu ajutorul microscopului atomic. Cei doi mici eroi sunt doi năstrușnici, isteți, instruiți, înfocați, doar cam prea

„coordonăți” pentru vârsta lor. Povestirea *Steaua fără nume* ne mobilizează, prin dorința lui Pi, să căutăm un cuvânt pe care, cică, l-a pierdut. Îl caută împreună cu Fa pe unde te aștepti mai puțin, până obosesc: Pe-njurul locuinței, prin pasajele lunecoase și pe cărările șerpuinde ale orașului, pe cărările munților, în caseta cu vise a râului, între filele ruginite ale cărții de fier, între foile nesfârșite ale cărții de nisip, sub dușumelele din casa umbrelor, în cuiburile de sub streășina pădurii, în pâlnia saxofonului abandonat de Johnny la intrarea în barul cu ciocolată *Floarea de Colț*. Și unde nu l-au căutat până se făcuse seară, pentru ca, într-un târziu, să-l găsească sub numele unei

constelații, pe cer. Cuvântul pierdut, cuvânt, Cassiopeia, nerostit. Și erau foarte fericiți.

Inducerea de către autor a ideii și practicii cititului la copii, a răsfoirii și pătrunderii textelor din cărți este insistentă în toate *prevestirile* propuse. Templul Literaturii, carevasăzică. Intuiția duce cu gândul la starea precară în care a ajuns astăzi cartea tipărită (și presa pe suport de hârtie), din pricini știute, mai ales ale dezinteresului manifestat de administrațiile patriei pentru serviciile de cultură în general. În România, se pare că segmentul cultură și învățământ nu mai interesează aproape pe nimeni. În aceste domenii se mimează de către autorități și spiritul educativ-instructiv (v. proiectul *România educată*, prin prisma Iohannis), și strădaniile de „supraviețuire”, încleștate în sporirile spirituale planificate. Și, privind către acestea din urmă, treptat, treptat, asistăm/ înregistrăm numai „proiecte” ale respectivelor așezăminte de factură politică, juridică, de guvernare, care de 30 de ani se prefac a face ceva, „promisiuni” cică pentru alegători, pentru cetățeni etc.

Am constatat, fără vreun reproș, că din cuprinsul minunatelor *povestiri* și *prevestiri* din carte lipsește ceva important, o atitudine-țintă (posibilă și pentru vârstele mici), educativă în fond, potrivită atmosferei epice invocate, anume, deconspirarea la sânge a ceea ce apar a fi pe ecranele tv și smarturi sindromul reclamelor deșănțate pentru medicamente și adjuvanți farmaceutici, promovate pe ecrane cu nespălată și nepăsătoare insistență, chiar cu agresivitate. Spun acestea pentru că astfel de publicitate este în general adresată vârstnicilor și persoanelor aflate în necesități alarmante când e vorba de sănătatea umană. Prin urmare, cum bine se observă, în clipurile publicitare pomenite apar nenumărate persoane, de la soții, la mame, soți, soacre și vecini, toți atotștiutori în ale farmaceuticii și atotștiutoare, apar bărbați numai ochi și urechi atenți la ce indicații

medicale convingătoare promovează fitecine cu privire la eficiența medicamentelor, antibioticelor și alimentelor farmaceutice, a numeroasele unguente și creme vindecătoare, care ori îți iau durerea „cu mâna” ori te „pun pe picioare”, te revigorează și te vindecă „în cinci minute” – numai în felul acesta răzbind orice suferință și afecțiune a trupului. Sute de titluri de medicamente – o afacere colosală, altfel! – care răspândește ravagii în mințile bieților bolnavi, ori bolnavi închipuiți, toți români, fiind vorba nu numai de pericolul consumării unor medicamente „după ureche”, prin efortul propriu al consumatorului, ci chiar de efectele negative pe care le pot declanșa „tratamentele” nerecomandate de specialiști. În schimb, recomandate de zodii, horoscopuri și ghicitoare în zaț și bobi. Prin intermediul posturilor tv, mai cu seamă.

Scurtele narațiuni ale lui Mircea Petean încarcă de neuroni pozitivi, pe deasupra și vindecă de supărare, revigorează spiritual, „pansează ofica și melancolia infantile” și adolescente. Ba, sunt însoțite și de titluri curat inspirate, sugestive, de memorat. Numeroasele personaje care își fac apariția în *povestiri* și *prevestiri* creează o lume specială, aleasă, de ținută morală, constructoare în edificii sănătoase. Capitolele volumului se înlanțuiesc astfel: *Despre animale*, *Fa și jocurile sale*, *Povești orientale*, *Poveștile tatălui*, *Fa și rostirile sale*, *Povești ardele-nești*, *Despre bărbați și despre animale*, cu un epilog și addenda.

Stârnesc curiozitatea scurtele proze de sine stătătoare: *Lupu și Ursu*, *Pedeapsa*, *Șarpele de apă*, *Melcul*, *Virgilius și Alfonzel*, *O invenție ciudată*, *Pasărea Sufletului* *Ars de Dorul Cărților*, *Povești de Crăciun* (șase segmente), *Comparatistul și pițigoi*, *Bunicul și pisicuțele* etc.

În dulcele stil clasic se înfățișează și pun amprente micile proze scrise, stilistic moderne, în prezent, cu trimeri spre vârste pre și gimnaziale, de Mircea Petean.

Mozaic narativ. Realitate secundă (Din Basarabia)

Cornel COTUȚIU

Cuvintele de sus îndreptățesc titlul, treptat, pe măsură ce lectorul își înaintează citirea cărții *Ne-MOARTEA Speranței*. Autoarea, Valeria Florea-Dascăl, a editat-o, precum altele, la Ed. Pontos, Chișinău, 2022.

Mai întâi, volumul e atrăgător prin frumusețea celor două coperti (realizate de Liubovi Ceban). Coperta I e un fragment din pânza unui pictor spaniol (sec. al XVIII-lea), *Immaculata Concezione*. În „Argument”, scriitoarea ține să se știe că „în prim plan e Fecioara Maria, mergând, fără teamă spre ceea ce îi este predestinat de Cel de Sus. Am văzut în ea întruchiparea Speranței, care nu știe de moarte.”

Inevitabil, cititorul e pus într-o stare de plăcută dilemă, după ce vede coperta a IV-a, cu fotografia autoarei. I-a fost făcută într-o librărie; e într-un taior alb și ține în mâini o carte deschisă în așa fel încât secvența seamănă cu o invitație, o chemare. Dar imediat se ivește un mecanism al comparației: sobrietatea impresionantă a Mariei și chipul frumos, de o voioșie feminină, al Valeriei Florea-Dascăl. Mai mult: Mie mi s-a întâmplat și următoarea reacție, la sfârșitul câte unui text din cele 40, ce cuprinde volumul: Să contemplan una din cele două imagini reproduse pe coperti, ca un fel de a mă hotărî care din cele două se potrivește, ilustrativ, textului narativ.

Hotărând titlurile, scriitoarea lasă impresia că se răsfață, unele fiind incitante, ademenitoare, metaforice. Iată: *Țara noastră cea cioplită*, *La început au fost părinții*, *Vai de pielea noastră*, *Dor de cireșe și oameni buni*, *Prietenile din viața următoare*, *În pofida războiului – înfloresc ghiociei*.

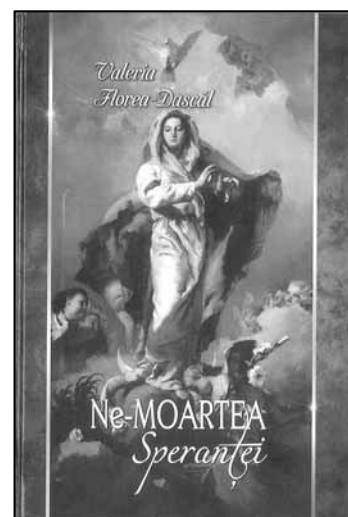
Cartea conține adesea pagini cu însemnări care pot stârni cititorului impresia

că autoarea reface, prin cuvine, un prezent imediat, viu sau, dimpotrivă, încredințează cuvântului amintiri potolite, din trecutul copilăriei până în prezentul pe care are puterea (în ciuda unor suferințe, răni sufletești) să-l trăiască afectuos și înțelept. Mi-e la îndemână să-mi susțin aprecierea aceasta referindu-mă la ultimul text narativ –

În pofida războiului.... Îngrijirea viței de vie, procurarea unei scări pentru îndeletnicirea aceasta, îi stârnește un freamăt sufletesc, o stare de împăcare în care viața ei trebuie trăită, în ciuda absenței fără întoarcere a soțului. Preocuparea diurnă de acest fel îi atenuează și ecourile

cumplete ale războiului din Ucraina. Adesea, o stare de vioiciune se iscă, cum este aceea pe care o relatează despre cum descoperă lângă zidul casei „pâlcuri de ghiociei”, de care se simte atașată fiindcă, asemeni ei, florile acestea „caută soarele - izvorul vieții, a toate dător.”

În *Dor de cireșe, copilărie și oameni buni* (iată trei cuvinte care desenează un traseu al existenței), titlul este exiomatic, căci are un subsidiar străveziu: nevoia de a comunica, de a dialoga. Deopotrivă, asocierea cireșe, copilărie, oameni buni e un fel de generic al drumului făcut până în satul natal, Chiperceni, dar e și o deprindere, o momeală, pentru a stârni curiozitatea cititorului.

Alternarea prezent-trecutul apropiat, chiar dacă ține de o realitate secundă, ea este vie și, nu o dată, dorește să facă apel la calendar în felul următor: „...în pragul zilei de 8 Martie a anului 2018”. Altfel, se întâlnesc microreportaje despre călătorii, dintr-un timp, mai aproape sau mai depărtat, tot timpul raportate însă la prezentul imediat.

Valeria Florea-Dascăl scrie de parcă cititorul ar fi alături, la aceeași masă, căci, uneori, își mărturisește (adolescentin) aprecieri de genul acesta: „Jos pălăria în fața unui asemenea om!” Reconstructuind, creionând profiluri, parcă ea, scriitoarea, vrea să fie cea dintâi căreia să-i fie cunoscute calificativul, aprecierea.

Nu este prima carte în care autoarea să nu facă referiri la o rană de proporții naționale – deportarea din vremea regimului stalinist. Elocvente sunt episoadele de genul *Țara noastră e cioplită* sau *Reflecții pe marginea „Dosarelor Siberiei”*. E schițat traseul deținuților deportați, sunt înșirate tușe ale unor destine marcate de regimul terorist-postbelic, oameni din Chiperceni, cunoscuți de prozatoare încă din copilărie. Numai că nu se sfiește să afirme despre prezentul conaționalilor că se trăiește „teatrul absurdului, în care ne-am pomenit.”

Închei cu rândurile de început ale cărții „Speranța moare ultima - spune o zicală din popor. Vin să o contrazic, afirmând că speranța nu știe de moarte.”

Glie de iarbă cu garofițe

Modă, modernitate, modelare

Vasile V. FILIP

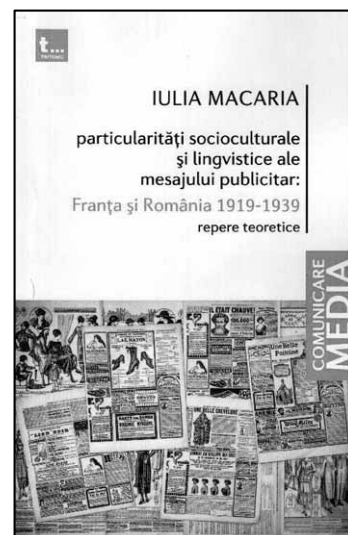
Cartea Iuliei Macaria de la „Literale” universității clujene (*Particularități socioculturale și lingvistice ale mesajului publicitar: Franța și România, 1919 – 1939; repere teoretice*, Ed. Tritonic Books, București, 2022, 452 de pag., cu o prefață de prof. univ. dr. Ion Cuceu, primă parte a unei teze de doctorat, la origine) nu se așază în prelungirea liniei de interes a autorului acestor rânduri, așa cum s-a cristalizat ea în timp. Un timp perfid, ce nu e doar al acumulării, ci și al restrângerii și îngustării sferei de interes, al unei anume rigidizări a receptării culturii, a oamenilor și a lumii în general. De aceea o recomand dintru început nu doar tinerilor studioși, pe care autoarea îi reprezintă la vârf, ci și celor mai puțini tineri, care, ca mine, au început lunecuşul pe panta unei viziuni conservatoare, tradiționaliste, refractare față de modă, presă, publicitate, feminism, lume ca spectacol, cult pentru imagine și modernitate în general. Căci e un lunecuş – „în jos”, ca orice lunecuş – de care ne poate salva, fie și parțial, mai ales curiozitatea intelectuală, deschiderea spre înțelegerea specificului unor popoare, a unor mărci etnice identitare, a ceea ce până nu demult se numea „psihologia popoarelor”. Pe de altă parte, nimănui nu-i strică o cură de aer proaspăt, o baie de parfumuri tari, de culori strălucitoare, linii de croi vestimentar de incontestabilă eleganță și subtilitate, de frumusețe feminină, mai cu seamă. Pe scurt, o baie de receptare senzitivă a lumii, prin ochi tineresc și feminin.

Este ceea ce ne oferă din plin cartea Iuliei Macaria, care își integrează cercetarea asupra mesajului publicitar într-un imens proces de modernizare a lumii (occidentale, a celei franceze mai cu seamă, iar – pe cale de consecință – și a celei românești). Într-un plan

istoricește mai bine delimitat, este vorba despre trecerea relativ rapidă (față de epocile istorice anterioare), în sine spectaculoasă, de la perioada La Belle Epoque (1871-1914), marcată în plan artistic de stilul Art Noveau, spre perioada interbelică (1920-1939), marcată artistic de fenomenul Art Deco.

Moda este definită, în partea teoretic-conceptuală a lucrării (pe urmele lui Ferdinand Braudel), drept o difuză și complexă ancorare în mentalitatea și comportamentele culturale ale unei epoci. Iar viața modernă ar fi „o enormă acumulare de spectacole”, unde „tot ce era nemijlocit s-a exilat într-o reprezentare” – cum aflăm din motto-ul cap. II, cu punct de plecare acum în prestigioasa lucrare a lui G. Debord, *La société du spectacle* (Gallimard, Paris, 1992).

Dar și cercetători români (precum Adrian Marino sau Sorin Alexandrescu, ca să ne limităm la cei mai recentți, citați de autoare), au emis idei interesante despre fenomenul în discuție: „Modernitatea [...] se opune clar tradiției, înțeasă ca repetitivă, ritualistică, rurală, dar și aproape de natură, organică, inegală socialmente, dar cu respectarea rolurilor sociale vechi de când lumea”; ea se bazează pe ideea de progres infinit (axiomă foarte discutabilă, n.n.), pe egalitate și raționalitate, dar cu pierderea legăturii cu natura și a multor „valori

sufletești” (S. Alexandrescu). Există o vizibilă legătură, nu doar în plan etimologic, între „modern” și „modă”, dar „modernul” ar fi în esența lui „exclusivist, intolerant, polemic, negator” (A. Marino).

Sigur că intervin nuanțe bazate pe mai sus amintitele mărci etnice identitare: francezul – „rezonabil și atent”, americanul – „entuziast și norocos”, românii – „retorici și semiotici”, (Cristinel Dobre), cel puțin în materie de publicitate, mai snobi și mai cheltuitori (la nivel de elită socială) în perioada primului contact cu modernitatea (cca 1806 – 1830), apoi adoptând din habitudinile pariziene mai ales stilul „loisir”, și mult mai greu inițiativa comercială sau economico-antreprenorială, referitoare la infrastructură.

Îi înfățișează așa mai ales „ochiul străin” (motiv literar cultivat de francezi încă de pe la începutul sec. al XVIII-lea, mai întâi prin Montesquieu, pătruns în literatura noastră doar pe la mijlocul sec. al XIX-lea, prin V. Alecsandri) al unor călători, trimiși ai puterilor străine cu diverse demnități sau chiar studenții români întorși din Paris sau din alte centre de civilizație occidentală. Autoarea exemplifică această perspectivă prin Carl Ludwig de Austria (fiul lui Carol I de Austria), François Recordon (secretarul lui Gheorghe Caragea), Eugène Pujade (care observă la noi contrastul dintre elitele sociale, în acord cu moda pariziană, și locuitorii satelor, îmbrăcați „ca dacii de acum 2000 de ani”), sau prin Saint-Marc Girardin (care, la 1836, remarcă contrastul vestimentar din chiar aceeași familie, între tată și fiu).

Împotriva modernizării de suprafață a societății românești se ridică, după cum bine se știe, Titu Maiorescu (care vorbește despre „forme fără fond”), Ștefan Zeletin, francezul Ulysse de Marsillac, iar mai nou, Henri Stahl, Alexandru Duțu sau Ștefan Cazimir (acesta din urmă vizând înnoirile lingvistice).

Noul stil interbelic (Art Deco), afirmat tranșant mai ales cu prilejul Expoziției Internaționale de Arte Decorative și Industriale Moderne (Paris, 1925), vine cu omogenizarea modei (estomparea diferențelor de gen), cu mișcarea feministă și mai vechea pasiune a

femeilor pentru cosmetică, dar acum și pentru sport și auxiliarele lui vestimentare, cu pictura cubistă și fauvistă (Picasso, Georges Braque), dar și cu mobila cubică, cu iluminatul electric, cu veiozele și ceasurile de mână, cu cinematograful, cu moda concediilor la mare sau la munte, cu problema alimentației sănătoase, cu expunerea trupului și cultivarea lui prin dans și sport, cu radioul și publicitatea aferentă lui (prelungire a celei deja clasicizate, din presa scrisă).

O „preconcluzie” a autoarei (termenul îi aparține) cu privire la cap. III al cărții (*Particularități socioculturale ale mesajelor publicitare franceze și românești din perioada interbelică*) este formulată astfel: „Presa culturală și cea publicitară [...] susținea într-un ton hotărât femeile unite în jurul tendințelor de emancipare” (p. 180); iar o a doua viza publicitatea, care „a fost unul dintre domeniile care au reușit să reprezinte modul superior al francezilor de a face reclamă” (p. 181), prelungit, desigur, și în România.

Ultimul capitol (IV) al cărții descrie și analizează un corpus de machete publicitare de mai mare influență, apărute în presa franceză, din care se selectează trei titluri (*Vogue*, *Les Modes*, *Le Jardin des modes*), mai stabile, cu statut de model; alte șase - din presa românească (*Mariana*, *Jurnalul Doamnei*, *Moda*, *Gazeta femeii*, *Domnița*, *Realitatea Ilustrată*), mai repede trecătoare, cu statut de receptoare ale modelelor franțuzești. Analiza tehnică se prelungește, de obicei (mai ales în primul caz) în derularea imaginii unei lumi strălucitoare, care face din lectură, însușirea limbilor străine, frecventarea teatrului și a cinematografului, din folosirea evantaiului, din plimbările cu bicicleta, din ieșirile la baie sau pe terenurile de sport, din atenția pentru modă și dans, din admirația pentru automobile, bijuterii, mătase artificială, dar și pentru „arta neagră”, adevărate mărci identitare ale modernității. Aflăm despre parfumuri și deodorante (*Dans la nuit*, *Odorono*), despre paste de dinți (*Dentol*, *Pepsodent*, *Colgate*), despre desingneri celebri (Chanel, Mainbocher, Lauvin, Patou, Lelong, Poiret), despre mărci în vogă de automobile (*Renault*, *Peugeot*), dar mai ales

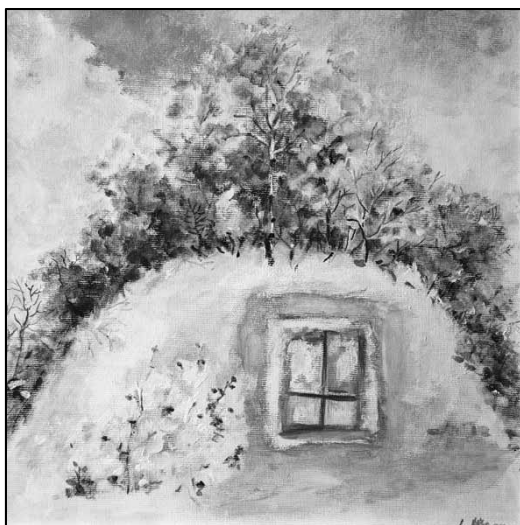
despre personalități din cosmetică (Helena Rubinstein, Elzabeth Arden), din balet (Serghei Diaghilev), din cinema-ul american (Joan Crawford, Ginger Rogers, Paulette Goddard, Greta Garbo, Marlene Dietrich, Sarah Bernard) și francez (Jean Cocteau).

Presa românească interbelică, la rândul-i, adăpostește articole poziționate oarecum în prelungirea clasicizatăului motiv al „ochiului străin”: *Femeia română văzută de un francez* (de Robert Beuplan, care are în vedere patru personalități feminine mai cunoscute în Franța: Regina Maria, contesa Anna de Noailles, actrița Elvira Popescu și scriitoarea Marta Bibescu); sau – simetric – un articol despre femeile franceze mai cunoscute în România: *Ele vorbesc în numele femeilor franceze*, de Margueritte Durand (fondatoare a ziarului francez *La Fronde*). Alte titluri conturează *Intelectuala de mâine* (de actrița Lucia Demetrius, care crede că viitorul aparține nu femeii ce vrea să devină bărbat, ci aceleia „care încearcă să devie om”). În *Gazeta femeii* se afirmă Elena Văcărescu, ca o primă luptătoare româncă pentru emanciparea și egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații, sau Calypso Botez, ca o primă cercetătoare în domeniul social-filosofic. Toate acestea, printre și alături de *branduri* de cosmetice (*Innoxa*, *Dary*, *Lubin Sherk*, *Coty*, *Burjois*, *Cadum*, *Simon*), de automobile (*Eskine*), de mobilă (*Mercur*), de sticlărie și porțelanuri (*Julius Kraid*) etc.

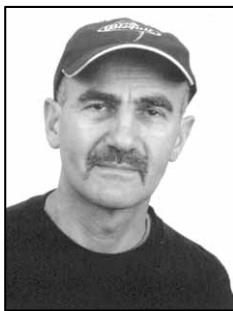
Cercetarea acestui imens proces al modernizării lumii, chiar dacă direcționată de domeniul presei publicitare cu și pentru femei, implică și numele unor celebri artiști, precum pictorii Henri de Toulouse-Lautrec și Pablo Picasso, ale unor scriitori (Lyman Frank Baum, cel cu *Vrăjitorul din Oz*), critici și teoreticieni literari (Adrian Marino) sau actori, precum Sarah Bernard și atâția alții. În plus, în *Anexe*, autoarea schițează biografiile a cca 20 de personalități implicate în acest proces, franceze și române (din care se rețin mai ales numele unor românce, precum Alexandra Cantacuzino, Calypso Botez, Ella Negruzzi, Marta Bibescu sau Regina Maria).

Această radiografiere conținutistică a unei lucrări academice nu se adresează specialiștilor, ci lectorului comun, obișnuit, curios intelectual și atras eventual de uriașa roată a schimbărilor mentalitare ale lumii. Investigarea acestora se face cu obișnuita rigoare academică, pe baza unei largi și substanțiale bibliografii (întinse pe 75 de pagini!), despre care vorbește elogios și convingător *Prefața* dlui prof. univ. dr Ion Cuceu, coordonatorul acestei cercetări. Care cercetare e și dovada actualei extinderi interdisciplinare a domeniului etno-antropologic, extindere greu imaginabilă acum două-trei decenii.

Așteptăm cu interes partea a doua a acestei profunde și complexe cercetări.

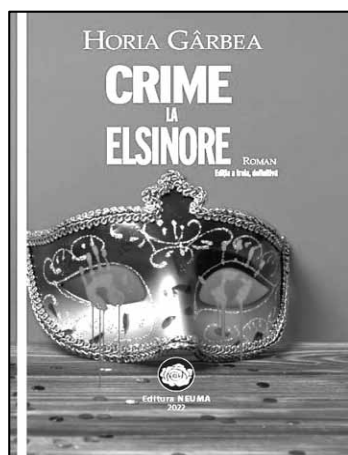

Gorgan

Mesaj imaginar: Scrisoare deschisă domnului scriitor Horia Gârbea

Alexandru JURCAN

Nu mă pot abține să nu vă scriu, că mă înecă revolta, după ce m-a obligat nevastă-mea să citesc romanul d-voastră *Crime la Elsinore*. La început afirmați că identificarea persoanelor cu unele din realitate ar fi

abuzivă. Nu vă cred! Cum dracii să nu-mi dau seama că acel Camil Deleanu e referirea mea? Eu sunt Camil Beleanu, deci toți și-au dat seama că pe mine m-ați poleit în cartea care – aoleu!! – are trei ediții! Nu cred că voi mai fi ales primar în Călărași,

după ce scrieți că am o carieră de carton poleit și o limbă de scândură. Io nu-s *bâzălău* nici *țuțăr* al prefecturii. Totuși, ați mai îndulcit-o când m-ați numit *vice-părinte*. Am decis urgent să cumpăr toate exemplarele și să le duc în pivnița soacrei, dar cartea s-a vândut rapid, așa că musai să mă războiesc cu d-voastră. De unde ați știut că nu-mi place să mă duc la teatru și că nevastă-mea mă duce forțat, ca să par intelectual? Da, recunosc, acolo îmi fac vânt cu caietul-program și am râgâit de câteva ori, dar nu-mi dau seama cum ați aflat? Mă rog, probabil ați fost în sală. Și v-a plăcut goliciunea de pe scenă? Că ați scris în roman despre *penisuri strâmbe, sâni scofâlciți, fese femeiești cât cupola Mitropoliei*. Io am lucrat pe vremuri la tractoare și macarale, deci mi-e greu să aud răgete scenice timp de patru acte.

Afirmați în roman că eu, ca primar, nu puteam să-i strâng de coaie pe anumiți consilieri. Afirmație gravă, ce va avea

consecințe. Eu nu mă ocup cu asemenea *catharsis*, cum zice nevastă-mea. Ce am eu cu *flatulații electorale locale*? Ca să nu mai vorbim despre *buzunarul statului, larg ca o găoază de bivoliță*. Totuși, pe ici pe acolo, recunoașteți ospitalitatea călărășeană *de la marginea civilizației*. Una caldă, una rece. Ce înseamnă că fătucele noastre au fost cântărite pe *mătărângă*? De unde inventați așa aparate, că noi nu avem. Și cum vă permiteți să scrieți că orgoliul meu crește *precum cozonacul la nevoie*? Da, îmi plac deplasările culturale, dar nu m-am destrăbălat, cum scrieți, la restaurantul „Castravetele de mare”. Eu nu sunt etilic. N-am adormit cu capul în blide și n-am dat la boboci. De ce credeți că am un birou megalomanic? Când am fost și eu în turneele extramioritice, am contribuit cu salam uscat și cu maldăre de șnițele. Cum vine asta că... eu iubesc cultura *ca viespea oțelul*? E ceva metaforă? Că adică femeile iubesc tot ce-i tare ca oțelul? Scrieți că în Călărași mă ascultă râul și ramul fără crâcnire. Eu nu sunt poet, nu vorbesc cu natura, eu mă adresez oamenilor. Aproape că vă iert pentru că ați remarcat la mine *o creștere bruscă a intelectului*, atunci când ating pielea subțire a secretarei. Da, atunci simt mâna destinului venind dinspre Shakespeare, pe care nu-l voi ierta niciodată că a scris prea mult și prea în versuri.

Iată că m-am răzbunat cu această scrisoare destul de deschisă, care vă va cauza multe neplăceri acolo în breasla de scriitori. Și când scrieți, nu mai priviți în ograda vecinilor, reflectați-vă propria curte!

Camil Beleanu

Pentru conformitate: Alexandru Jurcan

(A se vedea Horia Gârbea, *Crime la Elsinore*, Ed. Neuma, 2022)

Marcel MUREȘEANU

1. În piatra pietrei

Durerea s-a născut odată cu tine,
acolo e casa ei, nu vine din afară,
și nu simte nevoia să te părăsească.
Rar s-a văzut o ființă atât de credincioasă
stăpânului său.

Ea-i copilul născut fără mâini,
cel biciuit să urce peretele de stâncă
al trupului tău, spre libertate.
Ea nu pe tine vrea să te piardă,
ci pe sine, neputincioasa,
Sisiful prins în piatra pietrei sale.
Ea este umbra taurului,
iar tu toreadorul.

2. Iluzorie

Ich schreibe!
Sunt în Caraibe.
Astăzi am scris
despre abis,
mâine voi scrie
despre mânia,
poimâine seară
despre ocară.
Vineri în zori
despre fiori.
Când bate ora
cea mai adâncă,
vin băștinașii
și ne mănâncă!

3. Poesie

Ion Pillat l-a avut
pe Dinu Pillat,
Dinu Pillat a avut-o
pe Monica Pillat,
iar Monica Pillat
a fost aceea care a spus
că nu-i bine să lași
o candelă să se stingă
și că uleiul înțelege
rugăciunea ta
și va arde până la capăt
iar fumul lui va intra în poezie.

4. Roșu și alb

**Poezia
Mișcării literare**

Cinci trandafiri stau
în jurul Mesei Rotunde,
însângerați dintr-o bătălie
cu crinii!
În haine albe învingătorii!
Ei vor deschide cortegiul,
parfumurile lor se vor uni.
Va fi o despărțire fără dragoste.
O șoaptă pentru fiecare învins!

5. Chirurgul

Marele poet intrase
în operație!

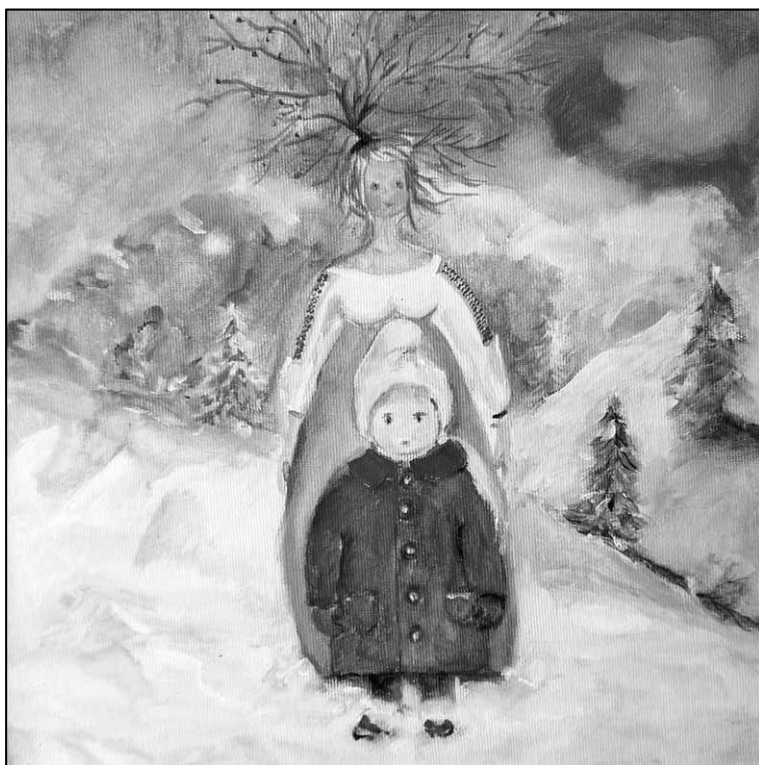
Extrăgea din poezie
ultimele fibre
de realitate,
steriliza ideile,
filtra lumina
prin Ochiul Orb
al închipuirilor sale.

6. Tristețuri

Când bat clopotele
câinele meu urlă
a jale așa se roagă
el lui Dumnezeu
pe o partitură din
Apocalipsă
iubește stânjeneii
și nu crede în
reîncarnare.

7. „Pomul care râde”

Trandafirii roșii
tufa plină
norii vineții
cerul plin
în capul meu
tunurile din Navarone
trag în himere
tremură buza de jos
a contelui Mircea
în Făget sclipește
castelul
cripta din Iowa
și cea din
Cimitirul Central
încă așteaptă.

Iarnă românească

Magdalena HĂRĂBOR

Poeme

Nu e nicăieri loc pentru vară

pentru ce vreau să cânt
în mijlocul acestor sănii ale iernii
cuvântul înfrigurat
aleargă neîmblânzit
după pradă
socoteli rupte de gând

m-a descoperit ecoul ierbii
al florilor de câmp înghețate
prin cărnuri de –mprumut
straiele dor mă-mbracă lumii
sunt mai sărac decât credeam ș-al nimănu
rătăcitor pe la garduri

în van
tresaltă sufletul
în surdină

pentru cei care doresc să mă cunoască
nu sunt eu cel de acum
ci de odinioară...

a fost o dată demult

e loc de mai bine
de schimbare

daruri nesfârșite
dragoste nerisipită
e loc de mai bine
faguri de miere de....

ce vrei să dăruiești s-o faci din inimă
dragostea- părticele părticele
s-ajungă la toată lumea.

Într-o joacă de copil

mă cauți
cu mâna la ochi
să mă târăști printre rânduri
în pielea ta, în visul tău
să mă înfrunți cu temerile, cu iubirile tale
Mă minți, îmi place jocul acesta
lumini și umbre îmbrățișate pe foaia de hârtie
Caută-mă în petecul de noapte
pătimaș
în ochiul uriaș al lunii
învelit în singurătate și liniște face
ca nimicul să nu mai fie la fel
Suntem noi rătăcind într-un cerc
răsucind la întâmplare o cheie
într-un gest reflex
Nu vom ști că ne-a legat la ochi iluzia
Pur și simplu nu vom ști
Că totul a fost doar un joc
De-a genunchii zdreliți în straniu anotimp
Nu vom ști clipa cea repede
Alunecarea ei.

poemul mâinilor

în mâna dreaptă soarele
în mâna stângă –luna

o mare de mâini ridicate
 deasupra capului
 rotindu-se
 îmbrăcând scheletul vieții
 într-un dans aparent haotic
 mâini învârtindu-se
 alungindu-se
 verticale mâini ca niște semne de întrebare
 ori țâșnind de clamarea bucuriei
 mâini privindu-se
 cu ochi de poem
 mâini orizontale
 unindu-se într-una singură
 ca o corolă de trandafiri deasupra creștetelor
 a creștelor ninse
 mâini-dor
 mâini înflorite
 sau mlădioase ca un cântec
 mâini de Mamă , de fiică , mâini roditoare
 speranțe-n suflet.
 Mâini atotcuprinzătoare
 de Tată de Fiu
 sunt mâini mângâietoare
 primăvăratece lumini
 minuni

Mă-nchin.

Magdalena Hărăbor a absolvit Facultatea de Litere – Universitatea București, este profesoară la Colegiul Național „Dr. Ioan Meșotă”, Brașov. A publicat eseuri și poezii în *Anuarul Colegiilor Centenare*, în revistele *Vatra veche*, *Confluențe literare*, *Boema*, *Plumb*, *Discobolul*, *Urmuz*, *Ecreator*, *Caiete Silvane*, *Algoritm literar*, *Mișcarea literară*, *Argeș*, *Cafeneaua literară*, *Caligraf*, *Sintagme literare*, *Poezia* - revistă de cultură poetică, *Observatorul* - Canada, *Caligraf*, *Conta*, *Viața românească*, *Steaua*, *Convorbiri literare* etc.

A debutat în revista *Arcade*, nr. 3/ 2015.

A debutat cu volumul de poezii *Dimineți de cuvinte*, Ed. Clubul Mitteleuropa, Oravița, 2019.

Alte volume:

Mă înfășor cu lumea în foșnet de dragoste, 2021, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2021,

Exercițiul clipei, Ed. Rafet, 2021,

Ferestre, Ed. Eikon, București, 2021.

Câteodată se face așa

că nu știu
 ce picior am spălat

e al meu sau al nu știu cui
 știu că o mână spală alta, asta știu

așa a început să plouă
 șfichiuri șfichiuri peste chipul brăzdat de riduri

o zi rară cu ploaie deasă

întâi dreptul apoi stângul
 marș altădată triumfal
 cu ce palton m-am îmbrăcat
 nu știu
 unul l-am dat de pomană anul trecut
 între timp a început să ningă
 o zi rară cu ninsoare deasă

înmoi în trecut fragmentele de piatră
 păstrate la gât
 rămășițe dintr-un război nevăzut
 unele sunt pentru sărbători
 altele pentru toată viața
 cu cine plec și eu la drum,
 în această zi frumoasă

am plecat
 dar la jumătatea drumului
 m-am întors
 nu era nimeni cu mine
 încotro să apuc
 ca să ajung? unde?
 acasă arde focul în cămin
 ce căldură!
 uit destinația ce trebuie să dau și să primesc
 o arșiță
 un poem.

voi avea timp berechet
 de stat de vorbă cu mine.

deconspirare

am încetat să mai lupt
 pe frontul de sud
 pace
 sunt la nord de salcâm
 într-o poveste cu aripi
 în râul autocunoașterii mă scald
 patimă mistuitoare
 singura patimă care arde

în câte expediții nu mi-am risipit lumina...

de câte ori nu am căzut sub potopul de schije
fluturând în gând iluzia
că într-o zi se va sfârși
voi sparge inima de gheață.

acum o nouă filă se întoarce
pășesc pe verde crud
nu mai văd un pericol distanța
dintre mine și eu
dintre eu și alții
am cucerit reșta cu o bătaie de inimă curată
nu cu sabie de plastic

poate ar mai fi ceva de căutat

oase rămase în umbra fagilor.

într-un cub de gheață
o inimă de zahăr
topită
la temperatura sângelui

în primăvăratece conjuncturi
amintiri de iarnă
înțepând lumina
sălășluită
în colțurile albastre ale ființei

fiecare frază e o poveste din viața mea
trăită la poluri
de exemplu, la polul nord
sub privirea zăpezilor
cu vizitatori puțini
frig strâns în oase
cu cerul legănat pe brațe...

trec podul cu felinare
aprinse pe margine
de la nord la sud

se încropește căldura
din respirații adunate una câte una
pe drumul fuioarelor de fum
unde stelele dorm în visul copacilor

lacrimile înghițite acum când vă vorbesc
sunt cuburi de gheață

sângele zvâcnește din carnea trecutului.

Treci prin vârste cu aripi întinse

Nicio pasăre nu pierde din peisajul
acesta imortalizat în tine
așa clar și expresiv
Nicio frunză nu se-ndoaie-n vânt
În livada cu vișini timpul nu trece
Prin flori cântecul zboară către inima ta
Nestăpânită de zboruri

Nu poți ține minte ușile
culorile
câte se deschid înaintea ta

Doar o fereastră săpată în zidul invizibil
poate vorbi despre efortul
de a decoji timpul de mască
ascunzișuri de ființă
Vederea pătrunde dincolo de uși

Scânteia care te-a ținut trează renaște în piept
de copil

Tăcerea complice
dorinței vii...

Tu ești dorința
deschiderea
spre ce vrei să fii
n-ai încetat să repeți flacăra
e atât de aproape
lumina
încât, aureolat, o guști.

Carmen SECERE

//o zi în plus//

mi s-a rupt unghia
într-o furtună tropicală
/puteam alege alte
timpuri/

cu pila de sticlă rotunjesc
o zi în plus

desfac 60 din secunde
și două comprese sterile

în vitrina frigorifică
presar semințe

întinde-ți palma
să-mi încălzesc fruntea

e an bisect
miroși a mere

//spațiu//

am nevoie de spațiu
/deschei primul nasture/

învăț să pun întrebări
minciuna generează
convingeri

ignor consecințele
alteori provoc scene

cu grozăvii de metal

nu închideți ochii
și eu am încercat

//clopot//

am hotărât să fac
ce nu vreau

întind năvodul
vărs laptele
fierb urzici

intru în uitare
aștept

finalul devine eroic

ajunge să crezi
că te iubesc

ruginesc un
clopot

//jumătăți//

la început stă ceasul
/nu mai știu/

îmblânzesc mușcături
îmi smulg inima

din întâmplare

cu lapte orb
hrănesc un aligator
/nu îl satur/

ochiul se deschide
împart jumătăți

//strigăt//

arunc bila jucătorului
de popice
/norocul pleacă repede
dintr-un romb/

mi s-a întâmplat
apoi au venit zile amare

nu am nume
/citesc inițialele dispăruților
dintr-un ziar desființat/

uitarea e un sens
din memoria zilnică
/în restul timpului lumea
doarme/

lovesc strigătul
de la ora 3

mă uit cruciș
bila se oprește

//echilibristică//

prea mulți negustori de vinuri
într-un strugure

nimeni nu negociază toamna
șansele se vând la tarabă
prin târguri oxidate

ultima dată am găsit
biletul norocos
în punga cu stafide

viața este o beție

și o cruntă nevoie
de timp

fac echilibristică
pe corzi elastice

Carmen Secere a publicat poeme în diverse reviste literare: *Hyperion*, *Feed back*, *Urmuz*, *Zona Literară* etc. A fost prezentă în mai multe antologii, cea mai importantă fiind *BALKAN POETRY TODAY 2018* (ed. Red Hand Books, Anglia), dedicată poeziei contemporane din România și Republica Moldova, coordonată și editată de către poetul, dramaturgul și traducătorul britanic Tom Edward Phillips.

A debutat cu volumul *Aproape fericiți*, 2018, la ed. Grinta, Cluj-Napoca, pentru care a primit premiul Horațiu Ioan Lașcu al filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România (concursul național de poezie „Poni Luceafărul”, Botoșani, 2018).

A mai publicat:

Mon amour ma tristesse/ întâmplări de viață în est/, cu o prefață de Angela Furtună, Ed. Vinea, 2019; *Babilon/ Macii lui Monet/*, Cuvânt înainte de Șerban Foartă, Ed. Vinea, 2019; *viața ca o moarte ușoară /* ultima rotație completă a pământului/ (retipărirea volumului de debut, forma definitivă), prefață de Nicolae Tzone, postfață de Angela Nache-Mamier, Ed. Vinea, 2019; *Mon amour ma tristesse/* épisodes de vie dans l'est/, préface: Angela Furtună, traduit du roumain par Sorin Barbul, Ed. Vinea, 2020; *Viața pe gheață/* carmen contra carmen/, Ed. Vinea, 2020.

//balanță//

alibiul are un caracter dual
contradicția subiectivă
întunecă deciziile

adevărat/ fals
reducerea la imposibil
obligă predicatul să fie
afirmativ sau negativ

totul se bazează pe rațiune
corectitudinea se sprijină
pe corectitudine
până formează dependența
în lanț

stop
balanța se înclină strâmb
lumea agonizează într-o gravă
tulburare cromatică

pe praful ăsta de trei degete
nu-mi vorbi despre principiul
identității

sunt daltonistă
mă faci să râd

//șanțuri//

umblu cu lopata în mână
/răscolesc după presimțiri/

sap șanțuri
scot lumina din gropi

al cui e pământul
acesta

am adus haine
de schimb

//noduri//

dricuri șchioape cară zile
pe bucăți

cele rămase

sunt pietre

negura face noduri
de apă

iertarea curge
în laptele matern

de ce coasa
de ce iarba

//incendiu//

lustruiesc instrumente
tăioase

cum arată cealaltă viață
câte absențe sting
o lumină
/locul e incendiat/

nu trăiesc pentru mine
/deschid ochiul
prin care mă dau/

sunt disciplinată
strâng mânerul unei
lame fixe

Maică îndurerată

Mihai PĂCURARU

Copie refuzată de suflete

Un avion coboară printre nori, își strânge aripile ca un înger
îngrozit de frig, și coboară tramvai pe pământ.
Nu aduce călători, doar ia călători.
Se aude o voce care întreabă despre bani pentru un bilet,
deocamdată, de dus, un bilet pentru singurătate.
Cine știe cum va fi, când va fi, într-o zi, la întors...

Fericite figuri umane cumpără și arată biletul, alții privesc
cu luminile din ochi lumânări spre stingere, pentru că
după ei, în jur nocturn, nu a fost o mică ploaie cu bani.

Aripi desfăcute, strângeri de mâini schiloade, iarăși priviri spre
pământul scârbos cu nenorociți fără lacrimi, doar gesturi
întinse electric de aceeași răsuflare din vis înnorat.
Ce căraș va mai pluti deasupra lor atingând pământul,
așa cum unii l-au văzut tramvai, alții autobuz, alții o ladă
lungă, colorată, dar de transport, iar ei să privească mereu
circuitul cer-pământ, pentru că în urma lor n-a plouat nimeni
cu bani, și nici nu va ploua vreodată, cu mâinile legate la ochi.
Copie uitată de Dumnezeu pe pământ, copie refuzată de suflet.

Cel mai fidel spectator

Spectacol al celor ce se târăsc sub vechii castani, îi întreb,
perdeaua ploii îi lovește, îi învăluie, încearcă să-i acopere
cu milă, frigul îi face să le vibreze cuvintele de iubire, sfâșiindu-și
cu disperare ultima piele îmbrăcată de ei, actori ai trecerii pe sub
streșinile casei, scenă de teatru în clopotul mirării mele.

Am transformat oamenii, unii oameni, din idei în târătoare,
alții în păsări, alții în viețuitoare acvatice, și acum ridic

cortina și îi evaluez din ochi, le simt respirația de animal hăituit de departe, și îi provoc să devin cel mai fidel spectator.

Pe mulți îi dau deoparte, inutile prezențe, pe alții îi văd spre apus, în disperare, acoperind lumina care-i orbește, din avanscena movilelor de pământ proaspăt săpat.

Spectacolul meu, cu mii de acte și tablouri, spectacolul derulat mai sus, în text, e apă și moarte, îngeri și curcubeu ce vor spre mine să mă lase tăcut, fără sânge, fără carne, fără oase, doar cu câteva verbe scrise aici, pe care vi le ofer ofrandă odată cu mine, privind fantomele mișcătoare de roluri....

Vârsta mea de flacără de atunci

Piramidele mele și piramidele, mormintele din Valea Regilor, piramidele din apropiere, acolo înflorirea pietrei m-a dus în vârful odată treaz-ochi, cu raza vie din cuibul Orion. Piramidele mele, din jurul uscat al casei, din jurul alunișului, antene, piramidele copacilor, ce revoltă de apă mișcată de un alint ca o asemănare banală, în care introduci lăcuste doritoare de multă căldură și verdeață, cum le întâlneam deseori măsurând înălțimea mea în salt de sărut, pe cărările dintre stejari ce duceau la calea ferată arhaică, unde o locomotivă fantomă, trăgea vagoane fantomă, și mă rătăceam în ceața lor somnambul de durere.

Văd fantoma trenului pădurii pe sub dealul strivit de pietre dintre Eschi-Baba și Altân-Tepe, cu frânării vagonetelor încărcate cu arcuri și avioane, iar deasupra, vârsta mea de flacără de atunci, pasăre aproape moartă cu o aripă ruptă, ce cântă în amintirea mea, dă semnal de viteză, pentru că nu te poți opri în dreptul fiecărui copac din tabloul în care tata urcă mereu dealul pierdut în lună, și niciodată, până acum, nu l-am văzut coborând, eu, pictorul de trenuri și piramide, care vrea să trezească subit visul de nisip.

Coadă de șarpe în gură de șarpe

Aproape totul s-a spus, aproape totul s-a scris, marginile pornesc dansul nebunesc spre centru, centrul își ia lumea în cap și devine margine- haosul nu este decât nebunul de pe tabla de șah.

Privim copiii cât de repede se înalță în umbră, nu au nevoie de lumină, devin râmele sidefii ce am fost pe sub pielea nedeclarate iubiri.

Apleci fascicul cu scânteii vii de celule într-o transfuzie necesară de a adăuga la movila din față altă movilă ce curge din tine, și te duci spre vârf, luând sub braț, pe o potecă blândă, în aceeași lăsare-n urcuș, o harfă spartă și o carte arsă de foc.

Spre acolo unde crezi că trebuie să fii, cu inima zvâcnind sub înveliș de coaste, cu ceea ce venerăm, cu ceea ce nu-i omenesc și omitem, clamăm fără pod și fără grimase de ajutor: aproape totul s-a spus, aproape totul s-a scris, dar uităm, oameni buni, și luăm totul ca pe o bucată de gheață, ce se va topi în brațele noastre, de la început morișcă grea: coadă de șarpe în gură de șarpe, coadă de șarpe în gură de șarpe, aprindem și stingem o altă lumină adusă de corb.

Fantă spre suflet

Mă retrag încet, neauzit, în spatele zidurilor care se prăbușesc, iar fiecare cărămidă îmi amintește de o jucărie avută cândva, când ridicam case și le uneam cu adeziv de vise și cai nechezând.

Rup ceața ce mi se ridică în față, înaintarea doare, și fulgerul îmi mângâie creștetul, privesc mâna de deasupra și o rog să nu continue apropiere mea de pământ, să mă lase acolo. Mi-e dor în fiecare zi de primul lut, pe care îl am într-un colț, într-un vas aplecat spre mângâiere, îl arăt mamei și mă îndeamnă să privesc cerul, și mă roagă să-l ud cu picături de viață și miere tăiate în zori din șoaptele rugăciunii culcate cald pe lacrimi.

Cine ar putea trăi doar în vârtejul aerului, și de acolo să privească, cum priveam eu tortul ce se oferea în umbră unei biete copilării. Opresc pământul pentru mine, ou de broască, ou de șarpe, picuri de viță și cucută, ca toate acestea fiindu-mi vise și viață, să devină candelă și icoană și să dau foc pe rând, crăpându-mi puțin sufletul, spre-a te lăsa curent de vânt să te strecuri în mine.

În ruginiul șablon

Filmul se derulează tren prin halte și gări, privești pe fereastra din trupul tău și te vezi, te știi, privești prin fereastra de dincolo de tine, același verde, același albastru, același galben, oameni ce-și îngroapă și-și dezgroapă morții, pun cruce pe umbre, apoi aprind o candelă a tăcerii, și plâng, amintindu-și de mersul în picioarele goale și de greierii din piept pregătiți de prima și ultima noapte, dinainte de jocul tăcerii și jocul ascunderii.

Crezi ce vrei, când schimbăm ca pe ață mărgelile de cuvinte, le încărcăm și pornim, dirijorul cu mingea și praștia întinsă mereu spre copaci, spre bazinul ce clocotește și te așteaptă la baia comunală.

Ai văzut câmpiile, ai văzut ceea ce trebuia cutreierat, te uiți la cupole de biserici, jumătate încolțește, jumătate se roagă în ruginiul șablon de viață, îți spui, mers de melc pe o piatră de var, în joc te destrami, în joc te desfășori ca o papiotă de ață,

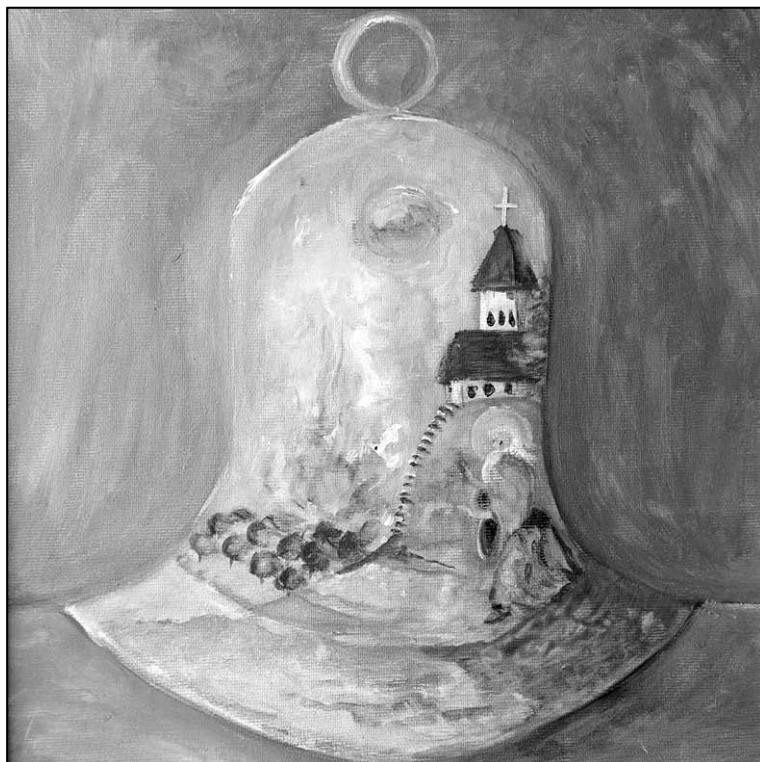
ce ajunge cu ajutorul tău și al ceții la capăt, la mosorul fixat pe un gard, lângă o tigră de cal.

Mormânt sau trambulină

Ți-ai luat adio de la frunzele uscate în buzunare, lied prin care pluteai și zgâria cu privirile faldurile lăsate de cineva grijuliu să nu vezi prea mult, când doar mișcarea ta e ca puiul în ou pregătit singur să dărâme o lume, încât intrând într-o alta necunoscută, ce-l cutremura până ajunge pe țărâna pregătită, nu știe nici el, mormânt sau trambulină.

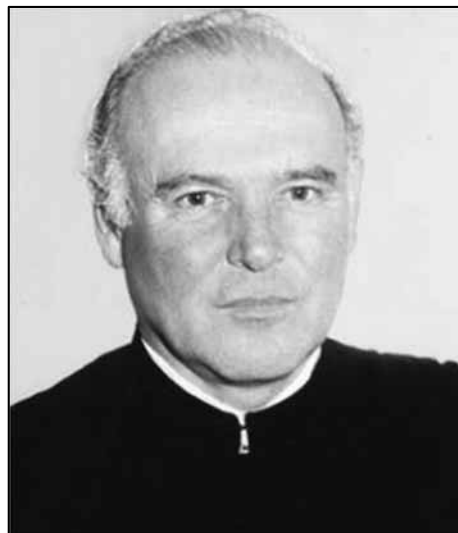
Sufletul pietrelor te trage dincolo de ape și ai vrea să ajungi într-un loc întunecos ca tu să ai curaj să spargi întunecarea, și lumina să țâșnească sânge în corpul zdrențuit și liniștit de furtuna minții, mormânt sau trambulină.

Vântul șuieră și tu crezi că totul se va năruși, că alte frunze uscate vor ajunge în buzunarele tale, în inima ta, cu un chip ce se va pierde odată cu tine, mormânt sau trambulină, în toate încăperile dintr-o casă clădită pe vântul ce bate târziu dinspre vârful curat al zăpezii, dinspre chipul tău devenit hologramă, stingere de trompetă într-un regiment de militari, înainte de a-ți prezenta onorul de chip aruncat în panta visului, mormânt sau trambulină.

Monahul

Gheorghe POP

Puiul de lup

În Poiana albei tăceri, zvon de pustie,
Flămând, Puiul de lup, aleargă urlând,
După mirosul Ospățului ce n-a fost să fie...
Nimeni nu-l vede, nimeni nu-l aude,
Afară de ireala Tăcere albă, pustie...
Într-un amurg cu sentimente oarbe și surde,
Când, rând pe rând, alunecând, stelele cad,
Pe o Mare întinsă de smarald,
Mare, care, de fapt n-a fost nici ea să fie,
Decât un imens câmp al Tăcerii albe, pustie,
Unde, alergând, Puiul de lup urlă flămând,
Nevăzut, neauzit de nimeni din vastul nimic,
Părăsit până și de intimul său gând,
Încât mila mă îndeamnă să-i duc,
În Poiana albei tăceri cu zvon de pustie,
O bucată din propriu-mi trup,
Puiului să-i amănesc foamea de lup
Și ancestrala-i sete de pribegie...

Frica, la urma urmei...

„Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți”!
(Mat. 14,27)

... nu-mi este teamă peste măsură,
de fantoma ta, indezirabilă Frică,
la urma urmei, numele tău,
pentru totdeauna o să rămână,
o efemeră, vagă aducere-aminte,
care având rolul ciuhei din lanul de grâu,
până la seceriș, păsărilor să le fie sperietoare,

după împlinirea acestui soroc, fără de urmă,
din fantastica, inefabila Existență,
definitiv, ireversibil, tu vei dispăre.

Frică, nu-mi este teamă de tine,
mai cu seamă, când privesc fascinat de jos în sus
și văd de jur-împrejur,
că Nimicul incolor nu mai există,
ci peste tot Frumosul îndumnezeiește Viața,
atunci realizez că tu n-ai ce să mă cauți
înăuntrul tainic al Ființei miraculoase,
umbrindu-i Cugetul cu îndoiala și nesiguranța.

Frico! Convinge-te și tu, cutremură-te
și vezi, cum întreaga, mirifică Zidire,
cu tot ce are întrânsa, imperativ afirmă,
că nu-ți este locul, nici menirea să fii,
în inima Bucuriei sfinte a Vieții,
întru Care de-a pururi va rămâne Stăpână,
la urma urmei, în tot Multiversul,
IUBIREA - Atotbiruitoare - Infinită - Divină...

Sufletul pereche

... după îndelungată așteptare,
zile și nopți la rând,
de neclintită veghe,
precum în zori un vis dispăre,
mă sting cu doar câteva clipe,
înainte de a fi sosit din depărtare,
dinspre orizontul speranței,
Sufletul pereche – Marea mea Iubire –
Fata Morgana rătăcită,

prin Deșertul amăgitor al Vieții...,
care întru adâncul tainic al sinelui propriu,
aude reverberând, fără încetare,
ecoul Dorinței mele neîmplinite,
venind de dincolo de al Nădejzii hotare,
din a noua Dimensiune nepământeană,
unde, peregrin zburător printre stele,
solitar în pridvorul de sub cupola veșniciei,
aștept cu nestrămutată Credință,
într-o perpetuă stare de veghe,
să mă-ntălnesc după atâta amar de vreme,
cu Marea mea Iubire - Sufletul pereche,
Fata Morgana, rătăcind desculță,
prin Deșertul amăgitor al Vieții...

Doina

Doina, abis de iubire și dor,
Cu diademă din luceferi și stele,
Lumina sufletului rănită,
De visuri încătușate, iluzii rebele...

Izvor fulgerat de gânduri astrale,
Ce nu-și găsește albia-n cuvinte,
Inestimabil odor ce îl port
În inimă, suflet și minte.

Pogorând din Edenul îndepărtat,
Cântec duios, purces din nostalgie,
Doina, suflet de înger naufragiat,
În dumnezeiasca, inefabilă Poezie...

Revenirea acasă

Sufletu-mi rătăcind solitar, prin Pădurea de
gânduri stufoasă,
Trecând Dincolo... pe Țărmlul fără hotar,
Se reîntâlnește cu Sine Însuși Acasă,
Unde la umbra amintirilor viitoare,
Pe cerul vieții sale din dimensiunea nouă,
Nu mai sunt stele, lună, nici soare,
În locul lor luminând doar Iubirea,
Mandatată de Slăvitul Pantocrator,
Să reverbereze etern, fără încetare,
Peste întreaga – mirifică Zidire,
Simfonia Fericirii Divine, Atotbiruitoare...

Rugăciune în amurg de zi

„Vistierul bunătăților
Și Dătătorule de Viață”...,
Al nostru întru toate Ceresc Proniator,
În genunchi, cu smerenie și râvnă deplină,
Te rog mai lasă-mă o primăvară,
Să semăn din hambarul Tău,
Grăunțe de lumină,
În sufletele fără de prihană,
Precum și-n cele năpădite de neghină,
Care, în «Credința lucrătoare prin iubire»,
La binecuvântata zi al ultimului seceriș,
Cu roade însutite se vor întoarce la Tine...

«Mângăietorule», de n-am avea ființial,
În noi sădită această sacră, neclintită Nădejde,
În ruptul capului nu am putea-nțelege,
Nonsensul și absurdul de a fi trăit
Un efemer prezent apus pentru vecie,
În nemarginile incolore
Ale vidului iscat prin evadarea din Sine,
Fără reverberație, pe țărmul nemărginit al
tainicului Dor,
Ce-l purtăm în suflet de la devenirea-n Ființă,
Cu menirea rămânerii de-a pururi,
Întru Lumina sacră a Iubirii Tale nestinsă,
Al nostru întru toate Ceresc Proniator,
„Dătătorule de eternă Viață
Și Vistierul bunătăților”...

Pe firul izvorului tainic al vieții

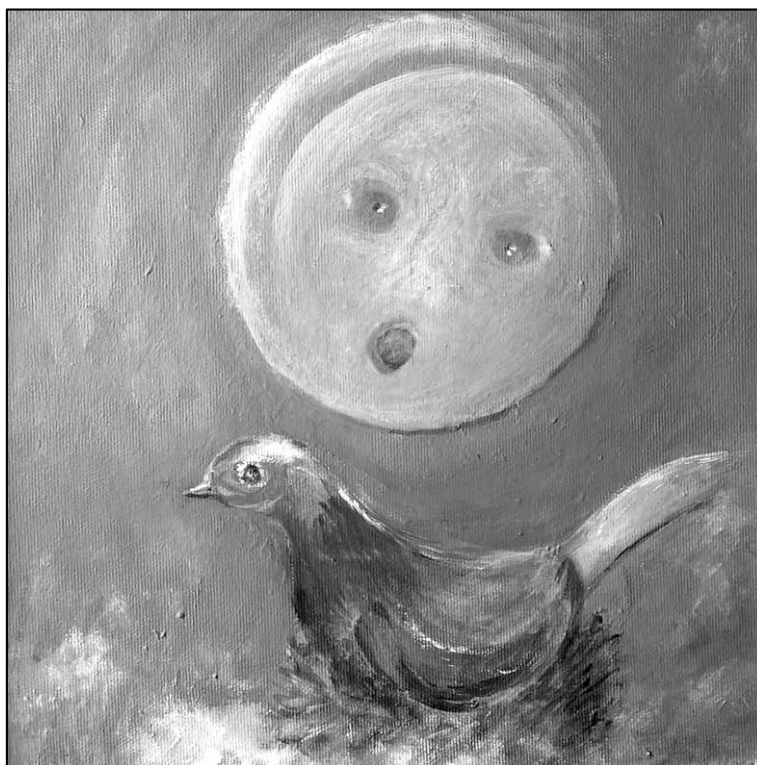
ce poate fi
în Viața Omului
mai statornic
decât nestatornicia
și mai previzibil
ca neprevăzutul
cum de altfel dincolo
de pragul zilei de mâine
Percepției noastre
îi este îngădită capacitatea
de a cunoaște în amănunțime
ineluctabila întâmplare ce vine
și cu toate acestea
noi mergem mereu înainte
pe firul Izvorului tainic al Vieții
în căutarea Intangibilului

Suprema-Necauzata-Cauză
absoluta Rațiune a Totul ce există
se mișcă și viază
în Fantastica-Inefabilă-Lume..

Atras de veșnicul necunoscut

port în Suflet un Dor nestins
și o sete arzătoare după Necuprins
de mă duc, ducându-mă, mă duc
pe lungul drum fără sfârșit
atras de veșnicul Necunoscut,
să văd, să știu - virtual - unde am fost

înaintea tainicului început....
Și mă duc, mă duc, ducându-mă de tot
de mi se pierde urma și-s de nevăzut,
trecând pragul Porții care se deschide
în imensitate către Adevărul-Absolut,
unde, în cele din urmă, mi-am găsit
rezidența în Cetatea Prezentului fără trecut
în Mine redescoperindu-L locuind
pe „Cel-ce-este” dintotdeauna
fără început și fără de sfârșit,
Izvorul - Sensul - Rațiunea,
a toate câte dat ne-a fost să știm
și să le vedem că sunt aievea,
întru al Cerurilor Cer și pe Pământ.

Pasărea lunii II

Emilia-Paula **ZAGAVEI**

Lanțuri ruginite

Destine agățate și ferecate-n cer
Își scriu povești de viață preapline de mister,
Închise-n cărți nescrise, legate de păcat,
Încearcă să îngrădească urâtul viciat.

Legate strâns de stele, cu lanțuri ruginite,
Ascund durerea arsă sub lacrimi ostenite
Pe care într-un târziu le-ntemnițează-n gând
Uitându-le în praful iubirilor de rând.

Destine înfrigurate sub greu sărut miop
Își cântă simfonia pe valul sterp și schiop,
Cu tălpi însângerate, rănite de crunt dor,
Scriu cu a lor lumină iertarea-n ultim zbor.

Robite și-ntristate își plâng al lor blestem
Sub lacăte deșarte mai scriu un mut poem,
Îngenuncheate-n șoapte își caută o cheie
Pentru a dezlega cuvântul din condeie.

Inocența copilăriei

Scriam povești naive pe aripi moi de fluturi,
Cu flori de pădăie zburam până la cer,
Mă-mpiedicam în visuri pitite-n labirintul
Gândurilor dulci, rebele și pline de mister.

Mă rătăceam în basme, cuminte și naivă,
Praful de stele, în palmă, mereu îl adunam,
Urcam Calea Lactee stârnind ades gâlceavă
În fiecare cuget pe care-l zămisleam.

De colțul lunii m-agățam fără-nfricare,
Cu buburuzele din dulciuri împărțeam,
La coate și genunchi, fără încetare,
Hărți de neastâmpăr, cu faptele-mi, pictam.

Îmi potoleam din sete cu roua dimineții,
Pe gene tot nectarul florilor îl așezam,
De curcubeu îmi aninam leagănul vieții,
Copilăria printre nori o risipeam.

Renovare

Venit-au meșterii să toarne asfaltul
În sufletu-mi găunos și stâlcit,
Trotuare moderne să-i străjuiască hatul
Rezemate-n felinare ce arar se aprind.

Să-mi pună borduri de visare
Și dale de dor răzvrătit,
Să-mi dea cu puțină culoare
Că toate mi s-au învechit.

Să-mi spargă timpanul tăcerii,
S-adune ecoul ochiului mut,
S-arunce un pod peste gânduri
Cu terminal în visul meu slut.

Tăceri să picteze-n caverna astrală
Din ochiul cărunt, plin de tristeți,
Să-ndepărteze din viață banală
Amarul lăsat pe-ale vieții peceti.

Regrete

Clipele-și cern poveștile nespuse
Pe un solfegiu prăfuit de amintiri,
Urâtul vis al vieții indispușe
Și-adună-n traistă ultime trăiri.

Ne-am rătăcit în colțul unei buze,
În zâmbet tâmp lăsat peste iubiri,
N-am înțeles sonata unei frunze
Ce ne lovea fereastra din priviri.

N-am înțeles a lunii strălucire,
Sărutul ploii nu l-am adunat
Pe pleoapele căzute-n amăgire,
Peste un vis al vieții ruinat.

Ne-am îngropat iubirile în amurg
Iar zâmbetul l-am pitulat în umbră,
La mal de lut regretele ne curg
În ceara dorurilor din scriptură.

Scrumul vieții

În scrumul vieții mele cu lacrimi umezit
Mi-am înmuiat penelul de doruri putrezit,

Emilia-Paula Zagavei este născută la Săveni, județul Botoșani. A urmat cursurile Școlii Generale Nr. 1 din Săveni până în clasa a-VIII-a (1976-1984), apoi cursurile Liceului de Matematică și Fizică „August Treboniu Laurian” din Botoșani (1984-1988). În anul 1989, a urmat cursurile de contabilitate organizate de Ministerul Educației și Învățământului în colaborare cu Ministerul Muncii și a lucrat în contabilitate. Este președinte al Asociației Bolnavilor de Parkinson și a altor Afecțiuni Neurologice Degenerative „Sufletul Lalelelor” din județul Botoșani. A fost membră a mai multe cenacluri literare și a debutat în revista *Lucașfărul* (2017), publicând mai apoi în diferite reviste locale și naționale. Apariții editoriale: *La un pas de îngeri*, versuri – 2018, *Picuș, un cățel drăguț* (2019) poezii pentru copii, *Șotron printr-un jurnal* – roman, 2020, *Petale de uitare* – versuri, 2021.

În picuri reci de ceară mi-am adunat oftatul
Sufându-le în suflet, s-atingă preaînaltul.

Cuvinte, fără număr, s-au așezat pe foaie
Dansând fără-ncetare pe-a simfoniei ploaie.
În mrejele visării cuminte m-am lăsat
Dând frâu liber durerii să zboare spre păcat.

Pecete de iubire pe plicul îngălbenit
Cu buzele-mi am pus, târziu în asfințit,
Îți mângâi amintirea uitată pe o stea
Într-un sertar, tăcută, zace scrisoarea mea.

Primăvară

Damaschin POP-BUIA

O zi diferită

Se ridică din pat, în dimineața aceea plumburie, clătinându-se și frecându-se alene pe la ochi. Rămăsese cu mâna în aer, căutând ceva, dar, încete cum îi erau mișcările, nu mai știa bine ce anume. Ah, da, mâna lui căuta, de fapt se căuta pe sine, într-un confuz pe cât de înecat în sine, pe atât de apăsător. Mai-mai că îi veni să-și tragă vreo două palme peste obraji – așa cum făceau unii atleți, înainte de o probă olimpică – pentru a se trezi și aduce în prezent. La urma urmei, îl aștepta o zi grea și voia să îi facă față, oricât de rău dormită îi era noaptea din urmă. De altfel, încă nu i se sedimentaseră nici măcar visele, care îi dădură târcoale, în puținele ceasuri, pe care le dormise, într-un somn *iepuresc*, cum o auzise odată, în copilărie, pe bunică-sa că se „exprimă”, formulă pe care încă nu o uitase.

Termină cu îmbrăcatul cămășii, cu gândurile încă rătăcitoare, și constată – pentru a câtă oară, oare? – că nasturii erau închiși strâmb, astfel că o parte a ei era atârănătoare, iar cealaltă era agățătoare; ce mai, nu reușise să nime-rească înălțimea

Proza Mișcării literare

nasturilor cu cea a găurilor aparținătoare, cu care trebuiau să facă perechi. Un zâmbet îi miji în colțul gurii, așa grăbit cum era. Își adusese aminte, visătorul de el, de un fost profesor de limba rusă (pe care limbă el dintotdeauna nu a simpatizat-o), din anii treptei întâi de liceu. Domnul P. avea probleme mari cu vederea, care îi era atât de

slabă, încât ochelarii, cu niște lentile mai mult decât groase și, cu siguranță, foarte grele, îi dădeau un aer oarecum ciudat. Un lucru însă era sigur, fără ei era un om pierdut. Se știe, elevii nu sunt foarte iertători când este vorba să se distreze pe seama profesorilor și nu lasă să treacă astfel de ocazii nefructificate. Ei, într-o bună zi, dom' profesor se ivise în clasă cu două cravate, puse una peste cealaltă. Vă dați seama cum au reacționat discipolii: pendulare de la rumoare până la râsete, mai mult sau mai puțin înfundate. Mai trebuie menționat că domnia sa era, de felul lui, și cam distrat. I se spunea *Totea* [тетя], ceea ce, de fapt, înseamnă *mătușă* și, vă spun drept, nu am înțeles niciodată de ce. Probabil din ignoranță, căci termenul mai potrivit ar fi fost forma masculină, adică *unchi*, respectiv *Diadia* [дядя].

Ce bine ca m-am bărbierit aseară, își spuse, în treacăt. Nu de alta, dar pleoapele îi erau atât de grele, încă apăsate de neajunsul somnului.

Puse cafeaua în filtru, după ochi, fără a număra lingurițele; rutina îl scutea de o asemenea îndeletnicire, pe care o făcea zilnic, de zeci de ani. Da, așa spusese prietenul său, împreună cu soția, mai astă-vară, când în sfârșit s-au văzut din nou (după treizeci de ani!): Cafeaua la filtru ar trece în America, unde trăiesc ei de mai bine de două decenii, drept cea mai agreată, având o funcție digestivă pozitivă. Mă rog, eu mulți ani am trăit cu convingerea, e drept, împrumutată de

mass media, că *espresso* ar fi sortimentul cel mai indicat în acest sens, deși, faptul că porția de cafea, deși mică, se servește cu un pahar de apă lângă ea, m-a făcut să mă întreb, de ce oare?

Colegul său de birou, cu care de altfel se împrietenise de ani buni, avea un principiu: Nu începi o treabă, un lucru, fără a avea un plan. Cât de bine elaborat va fi acesta, trecea pe plan secund.

Așadar, își spuse în baie pe când se bărbiera, trebuie să trec pe la Dorina, să o iau, ne oprim pe la Onisim – asta era unul mai încet la minte, tot coleg de-al lor, dar unul mai din linia a doua –, ah da, important, să mă opresc pe la tutungerie că iar am rămas fără „duhan” (nu știu de ce îmi place mie denumirea asta, pe cât de demodată, pe atât de deocheată, sau cel puțin așa o simt eu), dar înainte de toate nu avea voie să uite de cele două coli de hârtie din A4, pe care își imprimase textul pe care îl va citi în plenumul ședinței de lucru. Ah, da, și ochelarii! I se întâmplase odată un mic *malheur*, să tot fie vreo trei ani de atunci. Și anume, într-o bună zi, mă rog, poate mai degrabă ploioasă decât bună, se duse la serviciu, cu „elanul” specific dusului. Vorba unui amic de-al lui din copilărie: „Dimineața, te întreabă vecinii: unde mergi. Tu, pleștit: la lucru... Către seară, la întoarcere, aceiași vecini vor să afle de unde vii, iar tu, printr-un gest larg, de satisfacție, ori poate chiar făloșenie: de la lucru!”

Ajunse așadar în birou, apăsă butonul-start al PC-ului, după care băgă mâna în geanta de serviciu, căutând ochelarii. Nu dădu de ei; afundă mâna mai vârtos, *nema* ochelari. Te pomenești că i-oi fi uitat acasă, își spuse în barbă. Erau așa-numiții ochelari de lucru, cu două faze, una pentru citit cărți, acte sau te miri ce alte imprimări, în partea de jos, cealaltă, de sus, pentru monitorul de la *PC* ori *Laptop*. Fără panică, își spune, fără stres, căci ai perechea de rezervă în mașină, în compartimentul în care îți ții actele. Se îndreptă spre *parking*, o descuie și deschise compartimentul cu pricina. Mare îi fu însă mirarea când descoperi că și acolo mâna lui dădea tot în gol. Nici măcar ochelarii ăia mici,

cumpărați cândva în ALDI la un preț derizoriu (care aveau, se-nțelege, doar funcția de mărire, doar pe o singură fază) nu erau de găsit. Până acasă, cu mașina, îi trebuia o jumătate de oră. Avu dintr-odată o mică revelație: ochelarii de rezervă îi pusese în urmă cu o săptămână, în geanta cu care mergea la sală, și uitase să-i scoată și să-i pună înapoi, în mașină. N-a uitat nici în ziua de astăzi cum, pe când rula cu mașina înspre casă, pe o ploaie aproape torențială, apăsa pe pedala de viteze, el, trecut binișor de o jumătate de secol, ca unul de 25 de ani, enervat de ceea ce i se întâmplase. Mai mult, a depășit un camion, o manevră destul de riscantă pe o asemenea vreme, ceea ce a atras după sine o claxonare lungă și stridentă a șoferului care îl conducea. Dar mica lui satisfacție consta în faptul că, uite, și-a adus aminte unde trebuie să-i fie ochelarii. E ca și cu o boală, când îi găsești cauzele îți vine mai ușor să o accepți.

Damaschin Pop-Buia s-a născut în 1961 în localitatea Maieru, jud Bistrița-Năsăud. Urmează cursuri liceale la Sângeorz-Băi și Năsăud.

Absolvent al Facultății de litere, secția franceză-română, la Universitatea Al. I. Cuza din Iași. A colaborat cu poezie, critica literară, eseu și traduceri la diferite reviste literare, din țară și din Germania. Este membru al Societății scriitorilor din Bistrița-Năsăud

Apariții editoriale: *Poezii plâng*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997; *Mângâind ninsori la Maieru/ Caressant des neiges à Maieru*, Ediție bilingvă (română/franceză), Editura Aletheia, 1999 (versiunea în limba franceză semnată de Florin Avram); *cu cuvintele la plimbare*, versuri, Editura PIM, Iași, 2021; *Est versus Vest*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022.

Cotraducător al cărții *Mozaic românesc* (germană-română) a lui Richard Müller-Schmitt, împreună cu Cristina Delia Bălăban, apărută la Editura Excelsior din Cluj-Napoca, 2006.

Dar capitolul s-a terminat, ochelarii au fost recuperați de acasă, iar ședinței pentru care, atât de minuțios se pregătise, nu i se mai putea opune nimic. Cel puțin așa gândea el.

Odată ajuns, ori mai precis, reajuns la serviciu, s-a apucat de treburi, biroul fiindu-i plin de hârtii. Îi plăcea ceea ce face, profesiunea. Studiase, înainte vreme, un fel de *management*, dar asta era pe vremea când acest termen încă nu intrase în limbajul de

specialitate. Căută, curios, câteva sinonime și dădu peste direcțiune, conducere și altele de acest fel. Imediat după masa de prânz, pe care o lua cu regularitate împreună cu alți colegi mai apropiați, se retrase într-un colț al biroului și se mai uită încă o dată pe text. Găsi vreo două-trei locuri în care mai făcuse ceva ajustări, după care se declarase – în oglindă uitându-se – mulțumit de sine. Mai-mai că îi veni să se bată de unul singur pe umăr.

Sala de ședințe era destul de spațioasă, căci firma, cu profil de producere și desfacere a procesoarelor de diferite tipuri, avea o clientelă răspândită pe o rețea foarte bine ramificată. Desigur, cei care lucrau în domeniu, și nu erau puțini, cu toate că munca era în mare parte lăsată pe mâna roboților, erau într-o veșnică stare de stres, motivul fiind lesne de înțeles: concurența!

Se îndreptă înspre micul podium pe care era situat pupitrul... oratorului și se gândea că poate n-ar fi rău, pe viitor, să-și facă o ciornă, cu punctare pe ici pe colo a ceea ce este mai important. Astfel ar rămâne independent de asemenea... recipise. O treaptă, două, trei și, uite ca a ajuns la *pult*. Ochelarii și-i scosese din etui și îi atârnavă pe lângă trup, într-o balansare lină, oarecum liniștitoare. Trecu cu

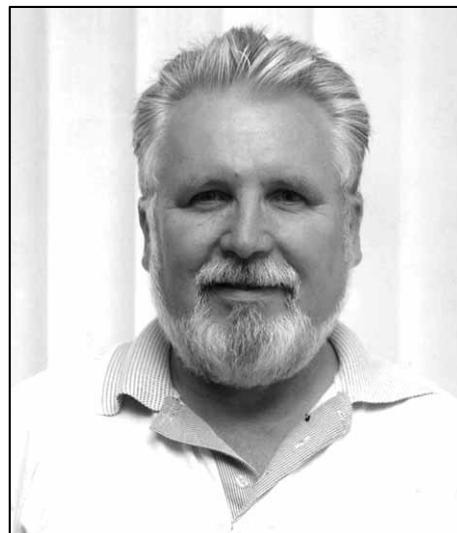
privirea peste cei din sală, îi estimă la 30, poate 35, și se pregăti să toarne materialul pregătit. A fost momentul în care, fără nici un fel de explicație, i-a scăpat un părț, iertată-mi fie exprimarea, cu siguranță, prea directă. Dar asta nu a fost tot. Ochelarii, pe care îi balansa într-un ritm cadențat, lovira șoldul lui drept și aterizară pe jos. De spaimă, și în pripa cea mai mare, duse, instinctiv, piciorul drept în direcția în care ochelarii se aflau în cădere liberă, în speranța ca lentilele vor fi semi aretate și, ca atare, vor scăpa de casare. Numai că a fost altfel: nu reuși să-și coordoneze cum trebuie mișcările, iar ochelarii ajunseseră exact sub talpa pantofului și cioburi se făcură...

Oare ce-i mai rău acum? Faptul că mi-a scăpat vântul ăla, ori că mi-am spart ochelarii? Se hotărî pentru a doua variantă, căci pe prima o mai putea corecta cumva. Penibilă rămânea întâmplarea, oricât de stăpân pe sine este el, căci, nu a trecut nebagată în seamă. Timpii morți trebuie acum evitați cu orice preț, își spuse. Așa că începu „tirada”. Fără ciornă, fără ochelari, fără complexe. Și, credeți ori nu, îi ieși totul de minune, iar de atunci nu mai citește în plenum. Ci vorbește. Liber.

Toamna pe Hagău

Sergiu SOMEȘAN

O moarte politicoasă

Bătrânul profesor pensionar se apropia încet de banca lui. „Banca lui” – vorba vine „banca lui”, pentru că la ora asta a dimineții aproape toate băncile din parc erau libere, așa că oricare dintre ele ar fi putut fi a lui. Chiar dacă într-o dimineață și-a găsit banca ocupată, nu a făcut o criză din asta, ci s-a așezat pe alta din apropiere pentru lectura de dimineață a ziarelor. Dar banca lui preferată avea totuși un avantaj față de celelalte: era așezată cam la jumătatea aleii principale, cea care străbătea parcul dintr-un capăt în altul, așa că de obicei trecătorii ocazionali se așezau spre odihnă către marginea șirului de bănci, făcând ca banca lui să fie oarecum înconjurată de un con binecuvântat de liniște și de singurătate. Pe de altă parte, soarele era ascuns dimineața de umbra deasă a teiului din spatele băncii, așa că putea citi liniștit, învăluit într-o plăcută penumbră. Ba mai mult, odată, când l-a prins în parc o ploaie scurtă de vară, a observat că teiul era o umbrelă perfectă și nicio picătură de apă nu a căzut pe ziare.

De când ieșise la pensie, aproape în fiecare dimineață, când vremea îi permitea, cumpăra ziarele de la chioșcul de presă de la intrarea în parc, apoi se așeza pe aceeași bancă și parcurgea în liniște știrile, editorialele și câteodată rubrica de decese. Uneori întâlnea la rubrica cu multe chenare negre numele vreunui dintre foștii colegi de liceu și toată ziua se simțea urmărit de imaginea lui. A trecut destul de multă vreme până să își dea seama că nu-l mai întâlnise de

mult pe vreunul dintre foștii lui colegi la rubrica cu decese. „Poate cei care au mai rămas o duc cu toții bine”, își șopti el când, într-o zi puțin mai mohorâtă decât altele, avu brusc o revelație. Nu făcea colecție din ziarele pe care le cumpăra, de obicei le arunca în coșul de gunoi din capătul aleii, dar avea memoria încă bună, așa că îi reluă în minte în ordine alfabetică pe toți foștii lui colegi, de parcă ar fi răsfoit un catalog imaginar. „Nu se poate”, șopti el iar, „din toată clasa, numai eu am mai rămas în viață!” Revăzu în minte toate numele și aproape fotografic își aminti anunțul din ziar, chiar dacă fără amănuntele care de obicei însoțeau un astfel de anunț și fără data precisă. Avea optzeci și opt de ani când conștientiză acest adevăr și de atunci, cu fiecare nouă aniversare, se simțea tot mai izolat și mai puțin pregătit pentru schimbările fulgerătoare din jurul lui. Deși pe lângă el treceau zilnic mulțimi de oameni, i se părea că a rămas singur pe lume.

*

În fiecare zi, în jurul orei zece, pe lângă el trecea o mașină de gunoi în miniatură, parcă anume făcută atât de mică, încât să încapă ușor pe aleile parcului. Într-una dintre zile, muncitorii care o însoțeau s-au oprit să ia masa chiar pe banca de lângă el, și profesorul, care încă își păstra curiozitatea intactă, se apropie de ei și de mașinaria lor. Vădit mândri

de ea, i-au prezentat-o cu atâtea laude, de parcă ar fi construit-o chiar ei.

– Și asta nu ar fi nimic, că este atât de mică și de frumoasă, râse unul dintre ei. Dar uitați-vă, aici în capăt are un malaxor cu lame făcute din oțel suedez. Tot gunoiul din parc îl mărunțește atât de fin, încât douăzeci și opt de coșuri de gunoi de pe toată aleea principală încap în numai doi saci. Oțel suedez, ce mai! spuse el.

Și, ca să-i demonstreze eficiența, luă o scândură de lemn cine știe cum rătăcită printre gunoaie și-i dădu drumul în pâlnia malaxorului. În numai câteva clipe, din ea mai rămăsese numai un pumn de rumeguș.

Sergiu Someșan s-a născut în 8 decembrie 1954 în municipiul Reghin. Școala primară și liceul au fost urmate în Teaca (Bistrița-Năsăud), Codlea și Brașov. A absolvit Institutul de Mine Petroșani, apoi a lucrat în mina Dâlja. În anul 1983 s-a mutat în Codlea, ca director la Casa de Cultură a Sindicatelor. A absolvit și Facultatea de Management a Universității „Sextil Pușcariu”, iar apoi a fost încadrat prin concurs șeful administrației locale din Codlea până în anul 2000, când a fost numit șeful biroului de informatică al Primăriei Codlea, unde a lucrat până în anul 2019, când s-a pensionat.

A publicat primele texte în revista *Cutezătorii* (la 14 ani), apoi în revistele *Viața militară*, *Orizont*, *Tomis* și *Vatra*. Majoritatea sunt povestiri SF sau fantastice. După anul 2000, a început să-și adune în volum povestirile publicate prin diferite reviste și antologii, peste 25 de volume, dintre care amintim: *Să n-o săruți pe Isabel*, 2000; *Poiana îngerilor*, 2004; *Numărul fiarei*, 2004; *Aproape îngeri*, Ed. Cartea Românească, 2004; *Apocalipsa după Ceaușescu*, Ed. Vremea, 2012; *Comisarul și cei șapte pitici*, Ed. Neuma, 2018; *Dragonul fără aripi*, Ed. Pavcon, 2021 ș. a.

Era chiar ora când de obicei echipa de curățenie își făcea apariția în capătul parcului și întoarse din obișnuință capul să se uite dacă sosise, dar o adiere de vânt mai rece îl atinse, făcându-l să uite de mica mașinărie. Un fior scurt îl străbătu, făcându-l să privească oarecum precaut în stânga și în dreapta, ca și cum s-ar fi așteptat să se apropie de el, furișându-se printre tufișuri, cine știe ce jivină periculoasă. Undeva în depărtare, spre marginea parcului, ascuns de tufe de trandafiri, un om își ascuțea coasa, pregătindu-se să taie iarba din locurile greu abordabile cu mașinile obișnuite de tuns iarba.

Privi oarecum îngrijorat spre locul unde sunetul părea că se amplifică și avu un zâmbet obosit când își dădu seama că se apropie doar o biată bătrânică, poate cam de aceeași vârstă cu el, cel puțin ținând seama de mersul poticnit și greoi. Mergea încovoiată de vârstă, cărând o sacoșă care părea prea grea pentru puterile ei, iar în cealaltă mână avea un baston mai înalt decât ea și care părea nu numai complet inutil, ci și greu de folosit. Se pare că puterile ei se terminaseră chiar lângă banca lui, pentru că se opri și, privindu-l cu ochi albaștri și neașteptat de tineri, întrebă cu o voce pierită:

– Permiteți, bunule domn, să iau și eu loc? Am o mulțime de ani în spate și uneori zău că îi simt.

Profesorul Adamescu ar fi vrut să îi răspundă că o înțelegea perfect, pentru că uneori se simțea și el exact la fel, dar, cum nu voia să se întindă la vorbă, preferă să îi arate cu mâna locul de lângă el și își continuă lectura. I se părea că exprimarea bătrânei avea ceva din politețea desuetă a altor veacuri. Un timp, nu mai spuse niciunul dintre ei nimic, apoi femeia, cu mișcări încete, scoase dintr-o sacoșă ponosită un album și începu să îl răsfoiască.

După o vreme, văzându-l că a terminat de citit ziarele și că le pune deoparte, se dădu mai aproape și îi arătă albumul.

– Nu ați fi atât de amabil să ne uităm la câteva fotografii împreună? Uneori mă simt atât de singură...

– Cu plăcere, spuse profesorul, oftând ușor exasperat, și își plecă privirea asupra primei fotografii din album.

Era, după câte se părea, un simplu album de familie, care începea cu obișnuita fotografie de la botez. Pe măsură ce bătrâna întorcea paginile, au urmat alte și alte fotografii, marcând astfel scurgerea anilor în fotografii din ce în ce mai clare. Singurul lucru curios a fost faptul că în album era arătată evoluția unui tânăr de când s-a născut și pe măsura trecerii prin viață, marcând momentele deosebite. S-ar fi așteptat ca albumul să fie despre viața bătrânei doamne de alături, dar se pare că nu era așa. Privea aproape fără să observe la filele întoarse una

câte una de femeie. La un moment dat, avu un sentiment acut de déjà vu, dar nu putu cu niciun preț să își imagineze despre ce anume este vorba. „În fond, albumele astea de familie sunt toate o apă și un pământ”, își spuse el și chiar atunci își dădu seama că privește la o fotografie cu un grup de soldați aflați undeva într-o permisie, într-un oraș de munte. Grupul îi părea teribil de cunoscut și, când femeia vru să întoarcă pagina, puse mâna pe filă și o opri. Își potrivea mai bine ochelarii și se aplecă să vadă de aproape fotografia. Fără nicio îndoială, cel din centrul fotografiei era el: tocmai își lăsase mustața, învingând după o luptă de săptămâni întregi o întreagă birocrație militară și împotrivirea personală a comandantului de companie. Era prima dată când ieșea în permisie cu mustața și era pregătit să rupă inima tuturor fetelor întâlnite, dar mai întâi a fost nevoie să le dea câte o bere tuturor camarazilor și să se fotografieze cu ei în grup. Și totuși, el nu își mai amintea să fi păstrat fotografia asta. Oare cine era bătrâna doamnă și de unde avea fotografia? De unde avea toate fotografiile lui, de fapt, pentru că, văzându-l că nu mai spune nimic, paginile au fost date încet una după alta și acolo, filă cu filă de album, și-a văzut rând pe rând cele mai importante momente din viață.

– De unde aveți toate fotografiile mele în albumul acesta? întrebă el cu o voce stinsă.

– Nu știu dacă asta este întrebarea care trebuie pusă, dragă domnule profesor, spuse femeia de lângă el cu o voce parcă brusc întinerită și, când se întoarse să o privească, chiar și ridurile îi dispăruseră, iar în ochi îi zări sclipiri jucăușe.

Nu voia să participe la jocul în care încerca să îl atragă această femeie, dar, dacă voia să afle adevărul, atunci, fără îndoială că trebuia să întrebe.

– Și ce întrebare ar trebui să pun, atunci, mă rog?

Femeia îl privi dintr-o parte și răspunse în timp ce mai întoarse o foaie:

– Păi, ar fi trebuit să întrebați de ce am aceste fotografii și nu de unde le am.

– Bine, acceptă el concesiv. De ce aveți aceste fotografii? întrebă el și ridică din umeri.

Femeia arătă cu mâna la poza care urma și-i spuse:

– Poate că o să vă lămuriți singur dacă priviți la următoarea fotografie.

Profesorul plecă ochii și rămase înmărmurit: în album, clară și în culori vii, următoarea poză îi arăta pe el și pe bătrâna de lângă el cum priveau în album aplecați unul spre altul, ca într-o clipă furată eternității.

Rămase tăcut, privind fotografia fără să priceapă. Chiar dacă nu adia deloc vântul, simți iar fiorul acela de dinainte, răscolindu-i ființa. Undeva în depărtare se auzi din nou, tare și clar, cum își ascute omul coasa.

Femeia de alături chicoti ca o fetiță.

– Începeți să înțelegeți, domnule profesor, din câte mi se pare...

Nu întoarse privirea spre ea, ci doar privi mai atent fotografia, dar nu își dădu seama cum ar fi putut să fie făcută, din moment ce niciun om nu trecuse prin fața lor, nici cu aparat foto și nici fără.

– Cum ați făcut această fotografie? întrebă profesorul și își simți dintr-odată gura uscată.

Femeia de lângă el clătină dojenitor din cap.

– Iar o întrebare greșită, domnule profesor. Întrebarea care ar trebui să vă preocupe este nu cum am făcut această fotografie, ci mai degrabă ce anume vom găsi dacă mai întoarcem o pagină din album?

Închise albumul și îl lăsa neglijent între ei, apoi se întoarse cu totul spre el.

– Asta să îmi spuneți: dacă mai dăm o pagină, vom găsi doar o fotografie cu banca asta goală sau banca și dumneavoastră pe ea, citindu-vă ziarele ca de obicei?

Profesorul puse încet mâna pe albumul dintre ei și îl privi lung, încercând să își adune gândurile. Apoi privi la femeia de lângă el, care părea dintr-odată tânără și plină de vigoare. Poate puțin cam palidă, dar, ținând seama de ocupație, lucrul acesta părea perfect scuzabil. Oricum, trebui să recunoască faptul că era o moarte extrem de politicoasă. Nu așa își imaginase totul, deși se gândise de multe ori la momentul ăsta.

Avu un zâmbet pierit și întrebă:

– Deci așa se sfârșește totul? Cu o întrebare?

Femeia de lângă el zâmbi, ridicând din umeri.

– Sau cu un răspuns, ricană ea.

– Și, în funcție de răspuns, eu mai capăt o amânare de o zi... sau poate un an.

– Hai să ne înțelegem, domnule profesor. Din motive care nu ar trebui să vă intereseze, dumneavoastră mi-ați devenit simpatic. Vă urmăresc de mulți ani și din acest motiv am hotărât să vă acord un tratament preferențial, pe care în mod sigur nu îl acord altora. De obicei, cei implicați abia dacă au timp să mă vadă și uneori, când nu sunt prea atentă, cei de lângă ei au timp să îmi vadă silueta așa, ca într-o sclipire, împreună cu micul meu colector de suflete.

Arată spre bastonul supradimensionat de lângă ea și când îl desfăcu văzu că ar putea fi fără îndoială confundat, la o privire grăbită, cu o coasă.

– Din cauza acestei asemănări mai sunt uneori denumită „Doamna cu coasa”, dar nu îmi place deloc să mi se spună așa.

Rămase o clipă pe gânduri, cu ochii pierduți în depărtare, apoi privi iar spre album și spuse:

– Hai să revenim totuși la ale noastre: gândiți-vă puțin și răspundeți-mi: ce credeți că vom întâlni la pagina următoare din album?

Luă albumul în brațe și îl mângâie delicat.

Sunteți printre puținii privilegiați care își pot hotărî soarta răspunzând la o simplă întrebare.

– Au mai fost și alții care au avut parte de același tratament? întrebă profesorul, curios.

– Au fost, admise parcă în silă femeia de lângă el și își făcu de lucru cu bastonul, care acum semăna mai mult ca oricând cu o coasă.

– Și a fost vreunul care a câștigat această întrecere? A dat vreunul răspunsul corect? Bănuiesc că pentru fiecare a fost altă întrebare.

– Așa este... fiecare om, cu întrebarea lui. Și, da, au fost vreo trei care chiar au reușit să răspundă. Deși ar fi putut să răspundă

corect toți... mi se pare uneori că oamenii sunt prea orgolioși și se lasă adesea conduși mai mult de orgoliu decât de minte.

Puse albumul pe bancă și se întoarse cu totul spre profesor.

– Uitați-vă, știu că nu ar trebui să ne întindem la vorbă, dar am atât de puțin ocazia să discut cu cineva... Nu că nu aș vrea, dar ca să pot face asta trebuie ca aceia aleși de mine să îndeplinească niște condiții speciale. E cam la fel de rar ca și cum ai câștiga la loterie. Ca să vă ajut, am să vă spun o poveste zen care mi-a plăcut mult de tot. Și care s-ar putea să vă ajute să dați răspunsul corect. Cică a fost odată un om de știință atât de orgolios, încât i se părea nedrept ca și el să moară la fel ca toți ceilalți muritori. Așa că, atunci când a simțit că îi vine timpul, s-a apucat și a făcut zece clone identice, astfel că atunci când îngerul morții a venit să-i ia sufletul, s-a trezit în fața unei mari probleme, pentru că într-adevăr toți cei unsprezece oameni erau perfect identici. Dar îngerul morții avea o mare experiență și până atunci nu mai avusese niciun eșec, așa că se trase câțiva pași în spate și spuse: „Mă declar învins, bunule savant. Uite că nu pot să deosebesc copiile de original, așa că, pentru a nu face o greșală, va trebui să vă las pe toți în viață.” Se prefăcu gata să plece, dar din ușă se întoarse și privi iar cu atenție la cei unsprezece oameni, apoi spuse: „Și totuși, cu toată știința dumneavoastră, ați făcut o mare greșală. Există o deosebire!” „Nu se poate”, izbucni imediat, orgolios, adevăratul om de știință. „Toți cei zece sunt perfect asemănători cu mine.” „Așa m-am gândit și eu”, spuse îngerul morții și îl înhăță.

Profesorul rămase pe gânduri, apoi ridică albumul dintre ei. Îl privi lung, ca și cum ar fi putut străbate cu privirea prin foile groase, apoi întrebă:

– Să înțeleg că dacă descopăr răspunsul corect voi fi iertat? De data asta sau... de tot?

– De tot, bineînțeles, spuse îngerul morții. E cadoul meu, deși aș putea spune că este un cadou otrăvit... cel puțin în parte. Dar de asta o să vă dați seama peste câteva sute de ani, însă numai dacă o să câștigați.

– Și nu este vorba de niciun fel de trucuri? întrebă precaut profesorul. Adică, nu

este vorba de schimbarea conținutului fotografiei, așa, printr-un hocus-pocus?

– Vai, făcu îndurerată femeia, chiar așa mă credeți?

– Nu știu, făcu bănuitor profesorul. Voiam doar să mă asigur.

– Nu, nici vorbă de asemenea trucuri ieftine. Uitați-vă, drept dovadă a bunei mele credințe, păstrați albumul la dumneavoastră ca să fiți sigur că nu îl mai ating sau îi mai modific ceva.

Profesorul luă în brațe albumul, apoi privi în jur. Spre capătul parcului apărură mașina de gunoi cu cei doi muncitori. Mergea destul de repede, ca de obicei, oprind însă la fiecare coș de gunoi și turnând atent conținutul în malaxorul cu oțel suedez.

– Poate că ar trebui să reveniți la înfățișarea de dinainte... adică, la cea de bătrânică modestă. Acum semănați mai degrabă cu Nike, zeița victoriei, și, zău, nu știu dacă veți câștiga și de data asta.

– Cu fiecare nouă înfrângere, am învățat câte ceva. Suficient cât să sper că nu voi mai fi învinsă niciodată, spuse îngerul morții, cu orgoliu.

Profesorul zâmbi ușor și spuse:

– Atunci, poate că ar fi bine să pliați coasa ca să semene iar a baston și, dacă nu mă înșel, au apărut și niște aripi. Eu nu zic că nu vă stă bine, dar se apropie niște muncitori cu mașina de gunoi și nu ar fi indicat să vă zărească așa.

Îngerul morții privi spre gunoieri, care se apropiaseră între timp destul de mult, dar nu se sinchisi:

– Nici o problemă, nu pot fi zărită decât de cei cărora le sunt destinată.

– Interessant, spuse profesorul, dar se vedea că era cu gândul în altă parte.

Ezită câteva minute, ca și cum și-ar fi pregătit o întreagă pledoarie, apoi întreabă:

– De Schrödinger și de experimentul lui mental ați auzit?

– Bineînțeles că am auzit și de Schrödinger, și de pisica lui. A încercat să mă ducă cu zăhărelul și să-mi explice că eu sunt doar un simplu fenomen natural de natură cuantică și că oamenii în ultimele clipe ale lor încearcă să îmi dea o înfățișare antropoidă

tocmai pentru a le face aceste momente mai ușoare.

– Interessant, spuse profesorul. Deci să înțeleg că mă puteți urmări dacă voi spune că acest album este cutia în care Schrödinger voia să își desfășoare experimentul său mental. Acest album este cutia, eu sunt pisica și atât timp cât nu deschidem această cutie – arată profesorul spre album –, eu nu sunt nici viu, nici mort. Adică, sunt viu, dar în situația incertă care va deveni certitudine abia când voi deschide albumul. O situație clasică din fizica cuantică.

– Nu e nimic cuantic aici, domnule profesor. Și știți de ce? Pentru că în acest caz sunt nevoită să devin ba fenomen natural, ba fiola cu otravă din aiuritul acela de experiment. Și eu sunt Îngerul morții, nimic altceva.

Se ridică în picioare și acum se putea vedea în toată splendoarea, cu aripile negre deschise și cu coasa fluturând amenințător. La față era puțin palidă, dar profesorului i se păru acum de-a dreptul frumoasă.

– Știți, făcu profesorul nostalgic, cum sunteți acum furioasă și atât de frumoasă, semănați perfect cu prima mea iubită din liceu. O chema Sorina. Mi-a dat o palmă la un ceai dansant, atunci când am încercat să o sărut prima oară.

O clipă, Îngerul morții păru derutat, dar își reveni imediat.

– Lăsați lingușelile și spuneți odată ce este în următoarea fotografie. Am început să îmi pierd răbdarea.

Profesorul arătă spre mașina de gunoi și spre ureche, în semn că nu aude. Chiar dacă era suedeză, mașina huruia destul de tare pentru ca el să nu audă foarte bine la numai doi metri de ea.

– Alegeți odată! făcu exasperată femeia-înger.

Profesorul mai făcu un pas și dădu drumul albumului cu fotografii în pâlnia de malaxare. Un scrâșnet puțin mai mătăsos decât celelalte se auzi și unul dintre muncitori spuse:

– Cu grijă, domnule profesor, să nu pățiți ceva.

– De acum, nu prea mai am ce să pătesc, spuse el și se întoarse pe bancă.

– Experimentul s-a încheiat din cauză că incinta cu pisica s-a distrus în timpul manipulării neglijente a personalului, spuse bătrânul profesor, zâmbind. Este vorba totuși, până la urmă, de un simplu experiment cuantic. Poate că ar fi trebuit ca amândoi să avem mai multă grijă.

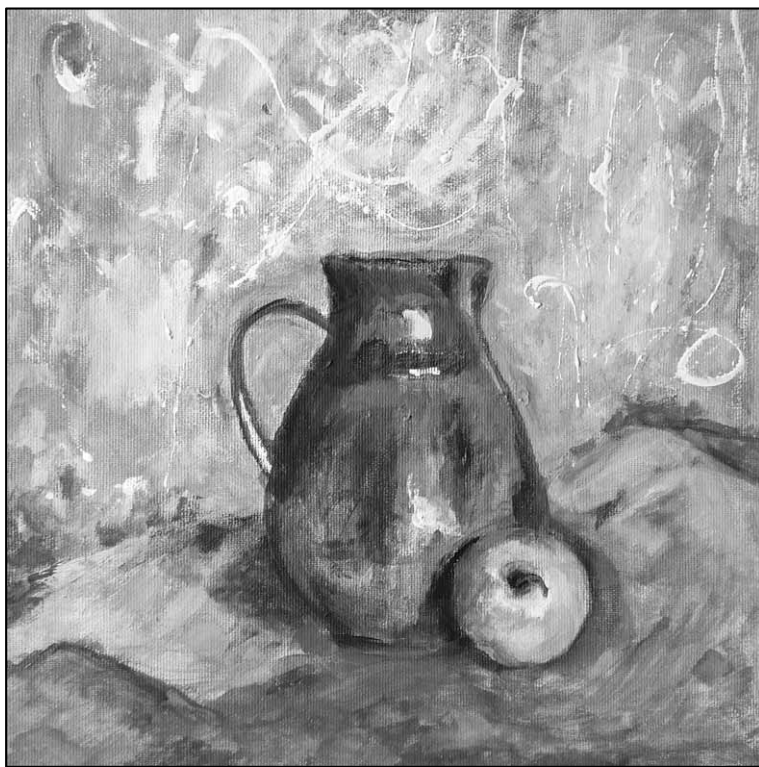
Moartea se lăsase ușor perplexă pe marginea băncii și privea parcă năucă după mașina de gunoi, care se depărta uruind tot mai stins pe măsură ce se mărea distanța. Apoi începu să râdă în hohote și fața îi deveni chiar frumoasă, astfel că profesorului i se

părea că seamănă mai mult ca oricând cu Sorina, la cei șaisprezece ani ai ei. Sau poate că i se părea numai, pentru că trecuseră totuși zeci de ani de atunci.

După un timp, tânăra fată se opri din râs, își strânse aripile, plie coasa și redeveni modesta bătrânică de la început.

– Păi, să plec și eu, atunci, dar țineți minte: nu voi mai veni niciodată, nici chiar dacă o să mă rugați.

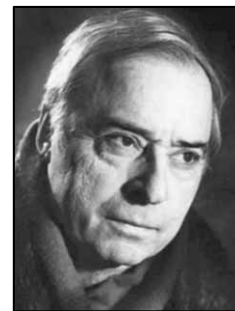
– Dacă o fi să mai veniți, aș prefera să veniți în forma când semănați cu Sorina, șopti el stins în urma ei, dar nu fu sigur că a fost auzit.

Urcior verde

Teohar Mihadaș – un destin

Aurel RĂU

Pe Teohar Mihadaș l-am cunoscut în anii mei școlari 1945-1947, când l-am avut un an profesor la liceul „Alexandru Odobescu” din Bistrița, după ce în vara lui 1946 făcusem în particular clasa a cincea, pentru a recupera un an pierdut, cum mi se spusese, întrucât am fost înscris la liceu, cel din Năsăud, cu cinci clase primare, urmare evenimentelor politice din toamna anului 1940, cu trecerea sub ocupație maghiară a Ardealului de Nord.

În acest an școlar, ultimul al meu de liceu în Bistrița, după ce îi făcusem cunoștința în ședințele, vreo două, ale Cenaclului literar al școlii, a predat clasei mele franceza, deci mi-a fost profesor de Racine și Corneille, din care cita, la ore, pasaje de elevație și spirit eroic; cu un comportament, în cele didactice, făcând figură aparte, camaraderesc, imaginativ, cordial și original. În felul acesta, cu o aură, fiindcă proaspăt eșuat în Ardeal din București, sfătuit de un prieten al său de studenție, Al. Husar, originar din județ, tânăr și nou profesor în Năsăud – cu faima, ambii, că s-au aflat ca studenți în grațiile unor profesori ca un filosof și sociolog Mihail Ralea și un estetician și critic literar Tudor Vianu.

Prin toate, un foarte îndrăgit în rândul claselor, atât din cursul superior cât și din cel inferior, și adorat. Cum mă număram printre elevii cu preocupări literare, nu afișate excesiv, citind doar odată într-o ședință a cenaclului, înspre finele clasei a IV-a, în preajma verii, m-am bucurat de cuvinte mai prietenești, din partea lui, și de unele sfaturi în privința lecturilor din poeți moderni. Era mereu această preocupare, să se citească acești poeți, care nu prea intrau în vederilor programelor școlare, acestea cu un interes mai mult pentru clasici. Vor fi existat mai multe

discuții despre poezie, pe care nu le mai țin minte, toate cu importanța lor.

Între lucrurile care-l particularizau fiind și ținerea orelor, odată cu venirea timpului cald, afară, în curtea școlii, între plopi

proaspăt înverziți, frunzăriți de vânt, pe treptele arenei sportive, de fotbal, a școlii, cum și modul de acordare a notelor la oral, cu solicitarea punctului de vedere al clasei întregi, după ce erai ascultat: „Ce ziceți, cât îi dăm?”;

„Hai, două, trei, cinci păreri!”. Finalmente, convenindu-se, colectiv, la o medie. Un punct de mare succes într-un scenariu didactic inedit.

Ca poet, sau virtual mentor, făcea figură, într-un spațiu și mediu de tradiționalism, de un reper, ferment, care, în ce va deveni scrisul meu, cât va fi el, prin ani, la un ceas de început, a însemnat mult. Se spunea că avea publicată o plachetă de versuri *Ortodoxie păgână*.

Evocări

Îmi va și împrumuta unele cărți, ca bunăoară volumul lui Tudor Arghezi, din ediția de „Definitive”, de la „Fundații”, *Versuri*, pe care mi-l va împrumuta din biblioteca proprie, lăsându-mi-l, sau lipsindu-se de el, mai mult timp, cu precizarea: „Mi-l aduci după ce l-ai citit de trei ori”, care, dintr-un anumit punct de vedere, îmi va fi ca un act de inițiere. Dar și terapeutic, de fundamentări.

Când i-l voi restitui, după vacanță, conformându-mă deplin îndemnului sever, vizitându-l în acest scop în locuința lui, care era în casa părinților soției, din piața Decebal, căci căsătorit peste vară, în toamna lui 1946, cu o elevă care era în clasa ultimă de liceu, Zoe Zimveliu, o delicată, îl voi găsi citind

dintr-un volum de versuri al lui Arthur Rimbaud, prilej de un scurt excurs prin simbolistii francezi. Ca, într-o sâmbătă seara, de toamnă caldă, să-mi fie oaspete, o singură dată, în casa părintească, din Josenii Bârgăului, și în grădina casei, cu privit un cer greu de stele, și găzduit peste noapte, după o

îmbăiată în tradiții cină, împreună cu un alt profesor scriind poezii, din Bistrița, acesta predând latina la clasele mai mari, Țâra Călimani, care, într-o mică antologie apărută la Cluj, *Veac XX*, în 1947, e publicat cu două poezii.

Din ce scria acum Mihadaș, într-o dovadă constituindu-se o poezie ca o artă poetică, *Ave Maria*, erotică, de fervoare și transfigurări, cu într-un vers o aliterare „Atât de singur, simplu, sincer am cântat”, pe care îl recitam, apărută în revista liceului, editată de un profesor predând la clasa mea, de a VI-a, sociologie, scriind și el versuri, fără rimă, din Alba Iulia, Ion Giurcă, apărând doar cu vreo trei numere.

Am cu el aceste amintiri, rezumativ, pentru că din 1947 toamna mă voi afla în perimetru clujean, înscris la liceul Seminarului Pedagogic Universitar, unde voi termina cursul liceal și unde de la foști colegi bistrițeni voi afla că profesorul adorat la un mod colectiv n-a mai primit ore la liceul din Bistrița, pentru niște exprimări critice, considerate anti-marxiste, la un curs de instructaj pentru profesori, de peste vară, dar a fost angajat ca profesor la Năsăud, de unde a

fost scos de asemenea, după un an, iar apoi, după o activitate oarecare, de recepționar într-o gară, a fost arestat din motive politice, prin 1949, și condamnat la mai mulți ani de închisoare, victimă și a unui temperament vulcanic, în totul un nedreptățit.

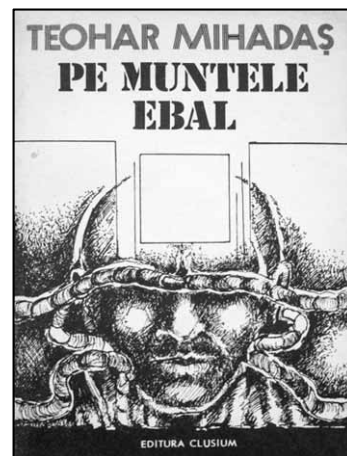
Ca în 1955, cu aproximație, să aflu, redactor la revista *Steaua* de la înființare, că a fost eliberat, și-a ispășit condamnarea, cu ani de temniță grea la Aiud și Pitești și cu salahorie dură la Canal, și își caută fără succes un loc de muncă, pe cât posibil în relație cu pregătirea lui. Desfășurând diverse activități pasagere, ingrate, fără un loc stabil. În 1956, în timpul evenimentelor din Ungaria, mie ivindu-mi-se, într-un oraș multicultural, un prilej, pe un fundal de frământări politice, într-un context oficial, constând din mai multe ședințe, ținute separat cu români și maghiari, o noutate, în prezența unor importanți responsabili din organisme de partid și de stat, veniți în acest scop, să aduc vorba, public, referindu-mă la diverse probleme ale revistei, cum redactorul șef este absent, călător în străinătate, și de situația în care se găsește un nedreptățit, pe care îl știu fiindcă mi-a fost profesor, în persoana lui Teohar Mihadaș, căruia, după ce a fost condamnat politic, și acum este eliberat, nu i se oferă nici o posibilitate să devină în societate util prin calitățile lui de om de condei. Cam așa ceva. Aceasta, cum spun, în subsidiarul unor alte probleme ridicate, ca un gând pentru înființarea unei noi reviste românești, în Cluj, care să funcționeze, în regim săptămânal, pe lângă revista noastră lunară. Pentru ca, la o altă întâlnire la același nivel, după vreo săptămână, la care suntem convocați mai mulți din instituții de cultură, cu delegația bucureșteană, condusă de Miron Constantinescu, vice-prim ministru, să se dea informația că s-a luat în calcul înființarea unei noi publicații, dar bilunară, care va deveni însă revista *Tribuna*, și că s-a dispus să fie investigat dosarul scriitorului român din Bistrița, pentru ca, în funcție de datele din acte, să se găsească o rezolvare pozitivă, adecvată. O reușită ca din suprarealism, sau ca într-o poezie cu text esopice, într-un ceas, în regim totalitar, de cumpănă și emoție, sau, să

umblăm și la latini, ai unui dicton *carpe diem*, de joc cu focul. Fapt care n-ar fi exclus să se fi aflat într-o relație – e de atunci un noian de timp – cu un detaliu biografic relatat în textul *Avatariile vieții profesorului-scriitor Teohar Mihadaș*, din publicația recentă *Arhivele Bistriței*, cu formularea: „La 1 octombrie 1957 [...] După un drum la București și audiență la ministrul învățământului, a primit o catedră de limba română aproape completă (13 ore) la Școala Medie Mixtă din Bistrița”; rezolvare ca o minune, care nu va dura din păcate nici două luni.

Situațiile ingrate, de precarități și umilințe, în care e consumat fără succes și un episod cu tentativa de a obține cetățenia statului grec, din care Mihadaș e originar, ca român macedonean născut în Pind, în vederea unei strămutări, între ele interpunându-se un serviciu la o întreprindere „Fruct-Export”, ca muncitor sezonier într-o secție de confecționat lădițe pentru fructe, dar și o mare, ființială bucurie: înmulțirea familiei. Fiindcă până la sfârșitul obsedantului deceniu i se vor naște doi copii, băieți, perioadă în care e de mai multe ori în Cluj, oraș unde are tot mai mult gândul de a se strămuta, prin cumpărarea, din banii rezultați din vânzarea casei moștenite de soție, a unei case.

În acest interval situându-se și evenimentul trist al îmbolnăvirii și morții marelui clujean din sacra tetradă de poeți al căror nume de familie încep cu litera A și B (Arghezi, Bacovia, Ion Barbu și Blaga), pe care găsește destul timp, prin vreo trei ani anteriori, să-l viziteze de câteva ori, autor cu interdicție de semnătură ca poet, ultima vizită fiind făcută la spital. Ca, de acum, o cunoștință. Sorocul morții punându-l într-o evidență într-un chip deosebit, după propriile-i relatări, de asemenea semne de curaj, ca urcarea, pe neobservate, dintr-un salt, după încheierea, în Cluj, a mitingului de doliu din clădirea Casei Universitarilor, printre tot soiul de interdicții, în camionul în care este transportat sicriul cu trupul neînsuflețitului care a spus „numai pe tine te am trecătorul meu trup”, pe drumul spre înmormântarea, în ziua de 9 mai 1961, din Lancrăm.

Devenit clujean prin 1962, el găsește pentru poetul din sufletul său uși deschise la cele două reviste românești, *Steaua*, unde eu sunt din 1959 redactorul șef, și *Tribuna*, unde îi întâlnește, ca redactori, pe criticii literari Ion Oarcăsu și Domițian Cesereanu, foști bistrițeni, dar își face și alți prieteni, ca un Ion Lungu și un Nicolae Mărgescu. După cum va avea acces și într-o instituție de artă cum e teatrul, condus de Dumitru Isac, unde va lucra la Secretariatul literar un timp, de unde va fi angajat, cu sprijinul și al lui Zaharia Stancu, la *Steaua*. În numărul 2, din februarie 1969 figurând, ca redactor, cu două poezii, estetic stilizate, una mai substanțială, evocând meleaguri natale, din Grecia, cu ecouri dintr-un Ion Barbu și un Ion Vineu, intitulată

Permanențe. Aceasta într-o relație cu un noroc ce îi va fi dat, după îndelungi străduinți, de întoarcere la părinți, de a-și reîntâlni, melancolic, copilăria, ca o adâncire într-un mit, pe care o va evoca în proză în volumul *Tărâmul izvoarelor*, tipărit în 1968, pe care mi-l va da cu această dedicație, ritos: „Lui Aurel, dintr-ale cărui tărâmurii cu izvoare am avut fericirea să mă răcoresc și eu, dragostea și prietenia lui Teohar”.

Dar înainte de a fi adus în redacție, într-un colectiv redacțional eterogen și întinerit, după plecarea unor redactori din mai vechiul corp de combatanți, din schema salarială, de pe metrezele ei, pentru mai mult adevăr, și creativ și frumos, unde va rămâne nu mult, pentru că în 1972 se va pensiona, pe motiv de boală, ne vom întâlni uneori și în locuința mea, eu fiind căsătorit, din 1957 – soția mea, Oltea, fiind fiică de aromân. Un inginer silvic, care și-a început cariera – după studii politehnice în București, urmare altora la un liceu românesc din orașul Bitolia – la Ocolul din orașul Bistrița, unde se va și căsători, după care va lucra, până la cedarea Ardealului, la

Prundul Bârgăului. Situație a mea în care apropierea vor deveni o tradiție, cu aromâni, unii mai marcați de spirit național, alții cu nostalgia mirajului elin, din care nu de tot s-au desprins. Respectiv vor exista și întreveneri sau colaborări, nu un exces, în plan literar, din Cluj sau din București. Din capitală, un Hristu Căndroveanu, critic literar, autor și al unei antologii *Un veac de poezie aromână*, din Cluj o Eta Boieru, născută Caranica, traducătoare din Dante și Petrarca, iar din Paris fratele ei, poetul Nicu Caranica; din Constanța un sonetist și profesor Puiu Enache, dar și un răzvrătit local, fost arestat și el politic, trimițând versuri, de o tensiune, rău văzut în Pontul Euxin, N. Caratană. Numai câteva exemple.

Când era încă în pregătiri de mutare în Cluj, aducând cu el, la o întrevener, să mi-o dăruiască, o „Istorie a Filosofiei Moderne”, în franceză, în două volume, din biblioteca lui, pe care se hotărâse s-o vândă în tranșe, la

cunoscuți, autor Harald Höffding, unde ultimul capitol, din volumul II, se încheie cu Eugen Dühring, filosof cu care se va război unul din groparii, într-o lume apusă, ai capitalismului, sau dintre fondatorii unei filosofii odată cu care, într-o parte de lume, se vrea fundamentul unui sistem social, și care

îi va fi fost cauză, proprietarului exemplarului, schimbării unui întreg în viață drum. O frumusețe de carte dovadă de timp, pe care, după ce am reușit, la propunerea mea, să o facem să fie obiect într-un act de vânzare-cumpărare, amiabil, o dețin. Pe o pagină din acest al doilea volum aflându-se și o

semnătură a fostului proprietar, în cerneală, prescurtată: „Th. Mih”.

După pensionare, ne vom vedea mai rar, mai mult în împrejurări literare de grup, el bucurându-se de o premieră pentru volumul de poezii *Elegii*, fiind trimis, de câteva ori în străinătate, de către Uniunea Scriitorilor, odată în Tunisia, participând la șezători literare, sau la ședințe în unele cenacluri, ca, de pildă, într-o comunicare aparte, la cenaclul din Beclean, lucrând la cărți de proză, mai multă vreme la un volum autobiografic care se va numi, pe rând, cu inițiale, ca încifrări, „Teroarea Vieții”, „Memoriile Unui Deținut Politic”, „Mărturia Unui Pedepsit”, dar va fi publicat numai în 1990, când, ne mai trebuind să se treacă prin bățile de munți în capete ale cenzurii, de toate genurile, va sfârși prin a se numi *Pe Muntele Ebal*.

Și să extrag din poemul *Permanențe*, din *Steaua*, aceste trei strofe, de fond ancestral sud-dunărean, ca o ilustrare a unui timbru în care poetul e, întreg, cel din trecut, laborios în alchimii verbale, și viu:

„Neîndoielnic, frunte de codri-am fost pe-aici;
De ceată săgetată, vătaf, la trecătoare:
Nu ne-nfrica șuvoiul de căpcăuni și nici
Întunecată-n zare, urdia călătoare.

Tăceau striviți sub grindini și meteori de stânci,
Ori sub uruitoarea cădere de pădure,
Încât urlând ca fiara deșertului cu scânci,
Rămașii cale-ntoarsă făceau, spre praguri sure.

De zeii traci păzitul, cei fără chip cioplit,
Sălășluindu-și duhul în munte și genune,
Sub așternuturi mute culcat și vălurit
Pământul seminției din veci, ca-ntr-o minune”.

Teohar Mihadaș, un nume literar, un împământenit, un îndrăgostit de lume, o amintire, un justițiar, un luptător cu vrășmașii, dar și cu vedenii; un destin.

Ce oră o fi dincolo?

Magda URSACHE

„Rămânem cu tot raiul zăvorât
În cumpăna amară, de sub cruce.”

Mihaela Grădinariu

Acest august lung, mereu atât de lung, parcă mai lung an de an. Nivelul durerii crește și crește. Creștetul ei a fost în 7 august. L-am mai avut viu pe întâi august (diagnostic: cardio stabil), pentru ca vineri dimineață, pe 2 august, să intre iarăși în comă, timp de cinci zile. Pe 9 august, înmormântarea.

Petru plecase liniștit și zâmbitor la întâlnirea cu ea, cu Moartea. I-o fi spus ceva „frumoasa cu coasa”, dar n-a înțeles-o. Totul a început cu un mic detaliu prevenitor: și-a uitat acasă cartea de identitate. L-o fi avertizat să nu se ducă la loc rău, în clinica blestemată? Cine știe. Fapt sigur este că, în spital, ochii lui albaștri au căpătat o nouă vedere. Vede Lumina. Smerenia l-a ajutat să o vadă, fiind „lumina după care putem vedea Lumina”, cum ne învață starețul Siluan.

Bătrânul a plecat smerit, simplu, discret, așa cum sper că o să plec și eu. Nu s-a văitat, n-o să mă vait. Și n-a fost nici învins, nici umilit, nici urâțit de boală.

Durerea cauzată de moartea lui m-a smerit. Poate a fost lecție de la Dumnezeu. Da, durerea m-a creștinat. Mi-a fost dată ca să pricep, în fine. Petru m-a dăruit cu prezența lui interioară, dar dumnezeiesc fără de care n-aș fi rezistat. Mi-a luminat – dureros de dulce - minte și suflet. Am căpătat o anume înaintare spirituală. Dacă mi-e frică de ceva - repet și repet - este să nu se ridice într-un plan prea înalt pentru mine, să nu-l mai pot ajunge. Pentru a trece peste temerea asta, mă ajută duhovnicul meu, Părintele Ioan Cr. Teșu: „Vă trage el în sus, doamna Magda”.

Recunosc: n-am capacitatea de înțelegere mistică a lui Petru. Cu smerenie și-a intitulat o carte *Mic tratat de estetică teologică*, deși nu numai eu îl cred *mare mic tratat*. A avut tot timpul *pasiunea autodepășirii*, despre care vorbea și Petre Țuțea. A biruit și a murit.

„Stai tu de vorbă cu Dumnezeu pentru mine”, îi spuneam duminicile, când pleca nesmintit la biserica Părintelui Semen. „Trebuie să-i ascuți predicile, Magda. Sunt hrană de suflet.” În spital, tot cartea lui Dumnezeu, *Noul Testament*, o adnota. Și cred că asta face și în *bibliocelli*.

Abia după ce a plecat, am citit capodoperele teologice ale lui Dionisie Areopagitul și Ioan Gură de Aur; pe cei trei Grigorie, Grigorie de Nazians, Grigorie de Nyssa, Grigorie Palama. I-am înțeles altfel pe Vladimir Lossky și pe Nicolae Velimirovici, dar și pe Nae Ionescu, Boca, Papacioc, Vasile Băncilă, Mircea Vulcănescu... Mai ales pe Stăniloae. Biserica m-a ajutat să supraviețuiesc. Dar și poezia. Poezia mare e și ea un fel de biserică de acasă.

Când Liviu Leonte m-a scos de la revista *Cronica* și din literatură, am adunat toate plachetele primite cu dedicație de la poeții despre care scrisesem sau urma să scriu și le-am dat vecinului. Le-a vrut: era moda bibliotecilor casnice la metru. Petru s-a întristat: „Nu te supăra pe Poezie, Magda!” N-am mai putut scrie decât puțin, foarte puțin despre poezie. Cu greu am scris despre Voiculescu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu...

Decupez dintr-un poem de Robert Șerban: „Doamne Dumnezeule/ ce bine că ești sus/ tot timpul/ca să mă pot agăța de Tine/ din

O nouă vedere

când”. Titlul lui I.D. Sîrbu, *Scrisori către bunul Dumnezeu*, aş fi vrut să-l găsesc eu.

Petru nu mai putea mânca din pricina intervenţiei uciгаşe. Era foarte slăbit, dar îmi spunea să n-am grijă, că aşa trebuie să fie. „Sfântul Ieronim, Fericitul, în timpul unei boli grave, prin 373, în Antiohia, nu mai mânca. A plecat în Pustie, sumar îmbrăcat, unde se hrănea ca Ioan Botezătorul, cu mai nimica, apoi a revenit. În chilie, păstra numai crucea, craniul şi Biblia. A dat deoparte studiile, pentru a lucra numai la traducerea Bibliei. A muncit 34 de ani la *Vulgata – Vechiul Testament*, traducând din greacă, ebraică, aramaică, în latină. O să-mi revin, ai să vezi. Mai am de lucru, Magda.”

Doamne, Petru, te-au omorât ca pe bunul păstor mioritic: doi pe unu. Erai, în clinica aceea, căreia nu-i pot spune decât blestemată, ca o pasăre albă, intrată acolo din greşală.

Parcă s-ar fi sacrificat ca eu să înţeleg, în fine, relaţia cu Dumnezeu. Plecând „în al cincilea anotimp” (mulţumesc, Aurel Dumitraşcu!), Petru a restabilit pentru mine ierarhia divină.

M-am „ră-sucit” spre cer, spre altă lume. Moartea lui mi-a corijat perspectiva: „Căci eu nu doresc moartea celui ce moare, zice Domnul Dumnezeu. Întoarceţi-vă dar la Dumnezeu şi veţi trăi.” (Ezechiel, 18. 32).

Cum aveam mereu ceva de încheiat, tot amânam să merg cu el la Mitocul maicilor:

„Am ceva de scris, Petru. Ne vedem la 12, în staţia de autobuz.” Cu bunătatea lui iertătoare, dar şi cu ironia fină (şi afină mie), mi-a spus: „De ce în staţie şi nu în pronaos?” El a pus întrebarea bună, eu n-am găsit răspunsul bun.

Sper să am o vină cu iertare: nu ştiu tipicul, nu ştiu „intrările”, nu ştiu când

enoriaşii trebuie să-şi preia rolul, nici cât tinerelul cu dizabilităţi de lângă strana mea. Dar, privind prin vitraliul din dreapta, în biserica Sf. Dumitru de pe Eternitate, îl văd pe Bătrânu: e şi dincolo, şi aici. Viaţa de dincolo pătrunde în viaţa de aici şi asta „constituie înţelegerea mistică a realităţii.” Am înţeles spusa lui Nae Ionescu abia după ce Petru a plecat altundeva, deasupra vremii. Scrisesem şi-i citisem atunci un prim capitol din romanul *Diodor*, intitulat *Ce oră o fi dincolo?* A zâmbit. Bătrânu a ştiut că „rotirea timpului e doar a omului pământean”. Şi a continuat: „Noi suntem sub ceruri, avem vremea noastră, ştim cât e ceasul; ei nu, nu au oră. Sufletul se roteşte peste vreme, pentru a fi şi în cer, şi în pământ”.

Da, în patria celestă, pe care Petru o iubeşte cât a iubit şi patria de jos, nu sunt ceasuri.

Despre eliberarea sufletului din închisoarea carnală, prin religie, nu vorbea cu mine, ci cu cele două asistente medicale, absolvente de Teologie. Le fusese profesor de Estetică teologică. Studenţii îi spuneau Profesorul de Frumos. Mi-a spus asta Părintele Ioan Cr. Teşu. Pe mine mă încuraja când îmi curgeau lacrimi pe mâinile lui:

„Nu plânge. Nu încă. Măine o să fie bine.”

În capelă, venea dinspre Petru o boare de Biserică. Eram pe muchia gropii lui, în 9 august. Când s-a coborât sicriul, Părintele m-a privit intens. Se uita la mine, crezând că n-o pot face: să arunc ţărâna peste sicriu. Trebuia. Mâna de pământ, pe care l-a iubit atât, se cuvenea s-o aibă. Trebuia s-o fac pentru etnosul meu, pentru „dalbul de pribeag” şi am făcut-o. Îmi arătase cândva o variantă de bocet gorjeană:

„Ţărână, ţărână

Să te laşi blajină.”

Îmi vine greu să aprind lumânarea la Morţi, nu la Vii. În Pomelnic, scriu totdeauna Adormiţi.

*

Hârtia e foarte distantă, rece, în dimineaţa asta. Nu mă vrea. Ca să mai treacă

o zi din neviața de august, iau tramvaiul de Baza 3, cu care îmi plimb și personajele din romane. Din cabina vatmanului se aude un cântecel, ca-ntr-un film prost: „eu te-am iubit oricuuu”. Eu n-am iubit oricum, n-aș fi putut așa.

Mă așez pe unul dintre cele două scaune din față și mă aplec spre umărul lui, inexistent pentru cei din jur. Câteodată îl și aud, șoptindu-mi în ureche: „Dar eu sunt aici.” Așa cum aud și telefonul sunând când nu sună. Descifrez mereu semne de la Petru. Sunt gata să le primesc și, credeți-mă, le primesc.

După ce m-am dezmeticit cumva (Nu te mai uita după el prin casă, ca și cum s-ar întoarce, Magda, spune-ți că nici n-a plecat), s-a întâmplat ca adevărul lumii de dincolo să mi se apropie. Credința îmi luminează lumea de jos, mundanul. L-am visat grădinar în grădina de sus, crescând flori ciudate, să mă întâmpine cu ele. Seamănă cu *belledejour*, rochița rândunicii, dar sunt mult mai mari decât volbura. L-am văzut, în vis, cum îmi făcea un buchet din ele. Le strângea puternic tulpinile între degete, să nu scape niciuna pe jos.

În ultimul Crăciun împreună, am cumpărat, de la mall, un aranjament floral: câteva spice de grâu aurite, un fir de orz mustăcios, o crenguță cu boabe roșii, mărunte, două fire dintr-un soi de campanule albastre, plus un clopoțel mic de tot. Eu am adăugat buchetului planta *2 bani*, despre care credeam că aduce belșug casei. Stau pe o vitrină, toate, într-un vas de aramă, decolorate acum de cei 7 ani sterpi, dar eu văd spicele tot aurii, campanulele tot albastre, cerceii doamnei tot roșii, ca sângele.

Ce mă întristează mai mult? Aburul toamnei ce stă să vină sau al primăverii care parcă nici n-a fost? Zilele negre sau albe? Cred că acelea albe. Când e soare, sufletul e „bucuros de moarte”. Atrocea durere de a ființa într-o zi cu soare o cunosc de șapte ani încoace.

Voința mea de a trăi e praf. Mie mi-e frică de viață, Petru, nu de moarte. Fac umbră mormântului, asta fac. Da, „îmi duc moartea pe picioare”, cum spune Bogdana, eroina Mihalei Malea Stroe, în *Seara nucilor verzi*.

Ea, pentru un om care n-a știut s-o iubească, eu, dimpotrivă. Și nu vreau ca Petru să se întoarcă sub alt chip, așa cum speră personajul ei sau autoarea însăși.

Sunt și eu un fel de câine Akito când îl aștept să se întoarcă. Pentru mine, Petru n-a murit și nu va muri niciodată. Ochii lui albaștri și calzi n-au fost înghețați de moarte.

Dragostea lui e prezentă lângă mine clipă de clipă și nu exagerez. Ne întâlnim pe cărările sufletului, indiferent pe care apuc. În cimitir, sub „un cer ca pământul” (pentru Bacovia), sau sub altul ca ochii lui Petru, de-un azzuro infinit. Oriunde mă duc, oriunde mă-ntorc este el: în dunga asfințitului, între cei doi arbori din cimitir, Castanul și Salcâmul, în mintea și-n inima mea. Peste tot.

Cred că Bătrânu are trecere la Dumnezeu și că mă ajută de acolo de unde este, în efortul de voință matinal s-o iau (de ce?) de la capăt. „Dar tu ai cărțile.” Asta mi-a spus la grea cumpănă, asta îmi spune și acum: „Dar tu ai cărțile”. Mă mângâie, mă încurajează, mai ales când lumina dimineților e prea explozivă în ferestrele mele. Parcă-mi împinge mâna când scriu un eseu despre care știu că i-ar fi plăcut, ca *Suricatele în vântul istoriei*.

Zâmbea cu ochii lui albaștri, *zâmbet din ochi*, atunci când îi citeam. Abia aștepta s-o fac.

„Diseară îmi citești?”

Când jalea, tăcerea, disperarea se adună devenind insuportabile, nu știu cum face, dar simt că o mână blândă mi se așază pe umărul stâng, al inimii. Și iarăși mă ajută lumina lui spirituală:

„Dar tu ai cărțile, Magda.”

Cât timp scriu, suntem doi. Pot număra până la doi.

*

„Se-adună cărțile pe masă
La ultima visez acum
Iat-o plutind ca o mireasă
Pe care-o voi nunti postum.”

Gheorghe Lupu, *Ce rămâne*

Are dreptate Ghiță Lupu. Ea, cartea, rămâne. Pe Petru îl duc în mine cât mai respir. Nu mult. Și poate că învelișul, trupul de lut nu contează, poate că Micul meu Prinț va trăi în cartea mea. Și el, și floarea lui, rosa japoneză, așa cum îmi place să cred că voi trăi și eu în irisul lui albastru.

Adevărul lui Cezar Ivănescu? Iată-l: „ca să-l săruți apoi la nesfârșit/ sărută-mi sufletul pe gură.”

În cele 40 de zile, sufletul lui s-a plimbat (întâi mi-a bătut în geam; abia am auzit, toropită de xanax), prin locurile dragi nouă (și a avut pe unde trece, vă asigur), dar și prin locurile unde și-a scris cărțile multe: Agapia, la maica Sozonta, Văratec, Broșteni, Mănăstirea Neamț, Sinaia...

După multele plecări, a venit plecarea mare.

Pentru Bătrânu meu, întreaga natură era, este însuflețită, avea, are suflet. Însuflețite erau și floarea roșie de fasole, culeasă pentru mine din gardul vilei generalului Berthelot, și zorelele (i-a făcut casei din Buzău plete lungi

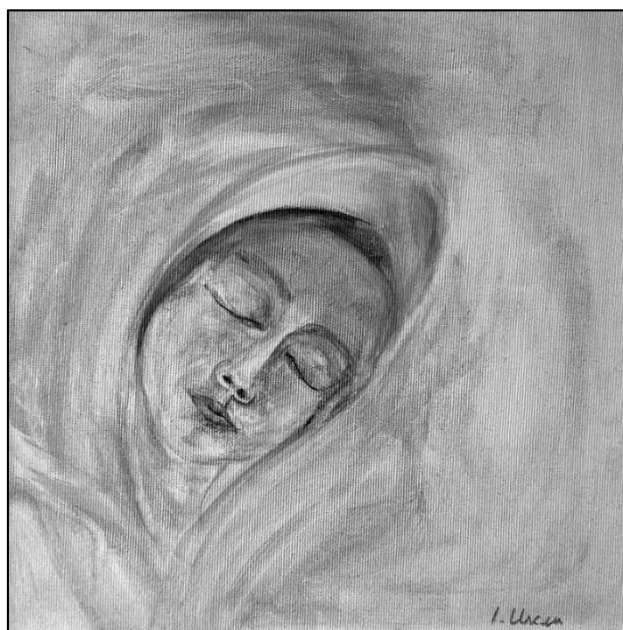
din zorele, a însuflețit-o și pe ea), și buburuza, și bradul cu labe din drumul Agapia-Văratec, și plopul din colțul blocului, cu scoarța lui aluminiă (ca o aluminură).

În toate romanele mele am pus plopul crescut în colțul blocului, înfipt acolo ca o lance. Plopul nostru era un termometru pentru stările personajului meu, Dinu M., din *Universitatea care ucide*. În *Rău de România*, e al Magdei U., prietena Iordanei Marievici. În cartea asta a apărut prima oară Magda U. ca personaj. Era, zice Iordana, un fel de catarg într-un port mort. Și da, așa este, îmi rezemam ochii de el, diminețile când ploua și-mi beam cafeaua singură. În isihia mea (liniște și singurătate) de vară, mi-era bine. Știam că scrie și că o să se întoarcă la întâi septembrie nu singur, ci cu o carte nouă.

În *Universitatea care ucide*, plopul era mic, se ridica pe vârfuri să ni se uite în casă. Matur, depășise etajul. Petru mă râdea:

„Te cam privește de sus, Magda.”

S-a prăbușit cu un pâraie lemnos, care mi-a rămas în urechi. Bătrânu a înțeles ce se întâmplă, s-a ridicat în picioare și a acoperit fereastra cu spatele, măcar să întârzie momentul când o să văd golul. A murit cum mor copacii, în picioare, cum spune Ion Gavrilă Ogoranu despre brazi, că nu se „îndoiesc”.

Visând în iubire

Balta Albă de Vasile Alecsandri

– Magia drumului și magicianul călător, scriitor –

Irina Maria MĂERUȚ

Problematizarea nevoii de a călători – subiect de maximă actualitate, nu doar în sfera culturală, dar mai ales în cea a vieții mondene – tipologia călătorului și background-ul său mai mult sau mai puțin cultural, care îi determină și însoțește eterna nevoie de a se defini prin călătoriile întreprinse, au fascinat atât mințile iscoditoare ale scriitorilor cât și pe cele ale teoreticienilor literari.

Excepționala lectură a lucrării domnului Radu Ciobanu *Magia drumului*, despre care am scris și într-un alt eseu, apărut la *Algoritmul literar*, mi-a deschis o nouă arie de interes, aceea a formelor alotropice ale călătoriei, a tiparelor psihologice și sociale ale călătorului, materializate în alte forme textuale, respectiv jurnalele sau memoriile de călătorie. Pornind de aici, întreaga percepție a literaturii pe tema călătoriei, fie ea înțeleasă ca: aventură, nevoie de cunoaștere, cutumă a vieții mondene, nevoie spirituală, tentativă de stăpânire a abisului interior al ființei, aspect al vieții socio-profesionale, a deschis o nouă perspectivă de înțelegere a unuia dintre primele texte literare pe tema călătoriei, din zorii literaturii române, *Balta Albă de Vasile Alecsandri*.

Perfect suprapus tematic, ultimelor întreprinderi literare ale subsemnatei, răstălmăcit naratologic, în anul I de Facultate de la literele brașovene, sub atenta îndrumare a regretatului profesor Andrei Bodiș, materializat într-un articol studențesc despre tiparul naratologic în proza pașoptistă a lui Vasile Alecsandri, evidențiat didactic în cadrul inspecției de susținere a gradului didactic I, prin grila analizei literare și tiparul narativ al povestirii în ramă, textul *Balta Albă* una dintre piesele de rezistență ale literaturii pașoptiste, așa spune, suferă, în ciuda diverselor perspective de abordare, de un gol,

valorificarea sa, ca text de antropologie literară, ca resursă a gândirii sociale de secol XIX, ca etalon al gândirii progresist - moderne, generate de un context social, istoric și cultural amplu.

Aspecte antropologice ale călătoriei în lumea jurnalelor și a memoriilor de călătorie

Am pornit în explorarea textului alecsandrian, folosind ca demers teoretic minunatul eseu antropologic al domnului Radu Ciobanu, *Magia drumului*. Dar să vedem ce anume își propune eseu autorului și cum se sudează acesta perfect cu textul de proză scurtă al autorului pașoptist. Publicată, în plină perioadă a pandemiei, la Editura LIMES, în 2020, dedicată, în mod asumat, pasiunii și nevoii stringente a ființei de a călători, lucrarea pornește de la o definiție simplă a obiectivului unei călătorii, pe care autorul îl împrumută de la *Claudio Magris*, „A călători nu pentru a ajunge, ci pentru a ajunge cât mai târziu posibil, pentru a nu ajunge niciodată”. Călătoria capătă astfel în accepțiunea eseistului, o nouă formă și formulă alotropică, mai puțin exploatate de lumea literară, călătoria ca permanență a devenirii ființei, călătoria ca sursă a nevoii eterne a eului

Istorie literară

de a cunoaște și a se cunoaște, căci în fond ce este existența umană? O eternă călătorie către acel punct terminus care este devenirea. Mottoul, amplu, ales din scrierile celui mai cunoscut aventurier călător al literaturii române, Radu Tudoran – „Trecuse de mult stația unde ar fi trebuit să mă părăsescă, m-au dus până la capăt și, după ce au aflat de unde vin, unde mă duc (se ducea la Capul

Capodopera de remanță românească

Vasile Alecsandri

Balta-Albă

CALITATEA DE ÎNCEPUT ÎN PRIMĂ MÂNĂ LA PREȚUL UNOR ÎNĂLȚĂRI

gramar

fusesem capabil să-i descopăr singur acel sens al lui care era paralel cu aspirațiile mele.”, *La nord de noi înșine* – accentuează ideea fundamentală a lucrării, călătoria ca formă a desăvârșirii eului creator, disociind totodată între cele două ipostaze ale călătorului, așa cum le etalează lumea și gândirea modernă *călătorul și turistul*. În timp ce primul, considerat actantul acestui eseu și punctul de interes al autorului, călătorește pornind de la o stare de permanentă neliniște interioară, de la dilema și zbuciumul propriei ființe, urmărind chemarea necunoscutului, a singurătății, a neliniștii, a reclusiunii în propria ființă, a libertății absolute, turistul este călătorul dislocat de modă, de eternul voiajului consumerist, care îl absoarbe și care îl face să vibreze numai la ceea ce vede, primul este un prototip modern al tiparului reflexiv, cel de- al doilea evidențiază tiparul senzorialului . Dacă cea de-a doua categorie este neglijată de Radu Ciobanu, prima oferă o întreagă paletă de tipologii, derivate din două nevoi fundamentale ale călătorului: cea a sociabilității – călătorul orientat către exterior, către cunoașterea și explorarea universului, interesat de a comunica, și cea a reclusiunii - călătorul orientat către interiorul ființei,

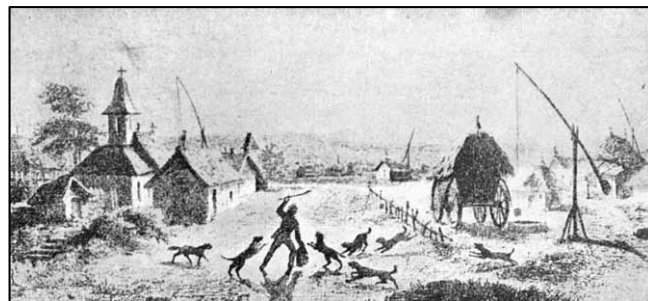
Un amplu eseu, construit metaforic pe formula călătoriei în călătorie, este dedicat literaturii române, în capitolul al doilea, intitulat *Călătoria la români*. Eseul inserat în profunzimea cărții, constituind la rândul său o călătorie a autorului, prin întreaga literatură română modernă, elogiază aspectele antropologice ale călătoriei, ca o cutumă a cărturarilor români, din prima jumătate a secolului al XIX suprapusă nevoii de a ieși din bârlog, cum o numește Mircea Anghelescu în *Lucrarea Lâna de aur*. *Călătorii și călătoriile în literatura română* și care devine solidară cu procesul de modernizare al societății românești, cu mișcarea de renaștere națională, cu procesul de modernizare al literaturii române, al cărui prim pas a fost conceperea memorialului de călătorie, specie literară agreată, în aceea perioadă în Occident și care își găsește câteva reprezentări inedite și în literatura noastră de la Dinicu Golescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu sau Nicolae Filimon, până la Romulus Rusan, Ana Blandiana sau Marius Chivu. Călătoria, întipărită cumva în profilul spiritual al poporului român, a cărei primă formă este *transhumanța*, corespunde în modernitate, nevoii cărturarilor de a aduce acasă ceva ce lipsește, ceva ce ar putea consolida și dezvolta viața și lumea de aici, de la poarta Orientului, rămase cumva în perimetrul strâmt al unor contraste, între splendoarea naturii sălbatice și luxul burgheziei în devenire, despre care memorabil, amintește Vasile Alecsandri în *Balta Albă*. Eseul oferă și o amplă clasificare a călătorului, căruia autorul îi identifică câteva subtipuri, cărora le asociază și nume din literatura română modernă: „aventurierul – Prințul Ghica, exploratorul – Iuliu Popper, savantul – medicul Nicolae Manolescu, ideologul Alexandru Vlahuță și Nicolae Iorga, hoinarul – Calistrat Hogaș, vagabondul, reporterul – Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Jean Bart.”

Balta Albă – oglindă a cutumelor lumii burgheze; un jurnal ficționalizat despre plăcerea și nevoia de a călători

Indiscutabil textul lui Vasile Alecsandri își cere dreptul la o astfel de analiză, căci *Balta Albă* răspunde literar, nevoii de a călători, de a cunoaște, de a socializa, de a medita, de a scrie despre călătorie, de a problematiza însemnele acesteia asupra propriului univers interior, fiind din această perspectivă și nu numai una dintre cele mai complexe viziuni asupra tematicii călătoriei și asupra tipologiei călătorului, din întreaga literatură română. Textul este produsul literar, al unui autor care reflectă tiparul călătorului vremii, așa cum îl definesc și Radu Ciobanu și Mircea Anghelescu, educat, atras de depărtările Occidentului, călătorind în lumea acestuia, retras în sfera confortului propriului cămin, pe moșia Mirceștiului romantic, depănând amintiri din călătoriile sale, în lumi exotice. Aplecarea autorului către tema călătoriei, nu este doar resortul tematic al textului *Balta Albă*, el regăsindu-se și în alte proze ale autorului cum ar fi: *Borsec*, *O primblare la munți*, *Călătorie în Africa*, în pastelurile sale, sub forma aspirației spre spații exotice, *Serile la Mircești* și *Pastel chinez* și chiar în ciclul dramatic dedicat excepționalului personaj Chirița, derivând dintr-un model de viață asumat de scriitorul însuși.

Lucrarea de față îți propune o perspectivă inedită asupra unui text literar al începuturilor noastre, în care miza este semnificația călătoriei, așa cum se desprinde din originală viziune despre călător și călătorie, din eseul domnului Radu Ciobanu, călătoria ca pretext narativ, călătoria ca formă de explorare a universului exterior, dar și de căutare a sinelui interior, călătoria ca experiență a devenirii scriitoricești, călătoria prin care textul povestirii devine un text al memorialului de călătorie, un jurnal aparent ficționalizat, în care autorul obiectivat în tânărul pictor francez, mărturisește pasiunea călătoriei, care l-a desăvârșit ca scriitor. Dar

să ne reamintim subiectul acestui text cu valențe antropologice din zorii literaturii române. Personajul este un „tânăr zugrav francez care pentru întâia dată ieșise din țara lui spre a face un voiaj în Orient” (Vasile Alecsandri, *Balta Albă*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 172). Mobilul călătoriei sale este acela de a descoperi precum Cristofor Columb odinioară, o nouă lume, după cum însuși mărturisește, o lume la limita dintre civilizația Occidentului erudit și sălbăciea Orientului, neatins de burghezia aristocrată. Pictorul pornește din Paris către Viena de unde se îmbarcă pe un vapor pentru a ajunge la Brăila, hotărât să înfrunte pericolele Valahiei să se apere de fiarele sălbatice și de cetele de hoți. La consulatul francez de la Brăila află că există o baltă făcătoare de minuni, numită Balta albă care vindecă oamenii de boli incurabile. Încurajat de consulul francez, francezul începe o călătorie într-o căruță primitivă plină cu fân și trasă de 4 cai „numai oase și piele”. Călătoria este o adevărată aventură lipsită de confortul obișnuit, căruța săltând prin hopuri azvârlindu-l pe pictor ca pe o minge, până ce

Th. Aman – ilustrație la *Balta-Albă*, de Alecsandri

îl abandonează în mijlocul unei pustietăți. În întunericul de nepătruns înconjurat de câini neștiind nici limba nici obiceiurile locului, străinul se simte în pragul disperării, fiind salvat din această situație amenințătoare de niște români vorbitori de limba franceză, unul oferindu-i cazare la un gospodar din sat. Intrarea în bordei este marcată de o lovitură, francezul se ciocnește cu fruntea de pragul de sus și apoi de patul de lemn „fără așternut, fără perne, fără nimic”. Dimineața este trezit din somn, de un vuiet înfricoșător și constată cu uimire că treceau vreo 30 de trăsurile spre

acel loc de care auzise vorbindu-se, la Brăila. Convins că se află într-o țară sălbatică este uluit de această lume căci pe o uliță verde o mulțime de calești pline de aristocrați și burghezi. Se integrează imediat într-un grup de tineri care îi explică faptul că această lume este „împărăția contrasturilor celor mai originale”. (Idem, p. 185)

Publicată, în vara anului 1847, odată cu mica excursie a autorului la stațiunea balneară Balta Albă, deci comportând o dimensiune a subiectivului autobiografic, convertit în ficțiune reluată în 1848, în Calendarul pentru români, revista ieșeană condusă de Gheorghe Asachi și apoi în Revista română în 1855, povestirea se leagă mai mult decât evident, de începutul unei ere a călătoriilor occidentale ale cărturarilor români, care le asociază involuntar, nevoii de a aduce acasă, acel ceva care lipsește, precum odinioară, Prâslea merele de aur sau Iason, lâna de aur din Colhida, acel ceva pe care critica literară l-a numit simplu nevoia de civilizare, de racordare a acestei lumi, poartă de deschidere a Orientului, de valorile și cutumele lumii civilizate ale Occidentului. Dar ce poate aduce acasă, pictorul francez și ce înseamnă pentru acesta acasă? Dacă privim termenul de *acasă* prin stricta proveniență a naratorului, din lumea civilizată a Occidentului, atunci clar pictorul francez, aduce acasă fascinația romantică a spațiilor exotice, reverberată prin plăcerea de a povesti despre pitorescul acestora. Dacă însă, privim dincolo de povestea călătorului rătăcit, în lumea valahă, nimeni altul decât naratorul ipostaziat de pictorul francez, ca rol asumat al autorului însuși, atunci Balta Albă evidențiază nevoia scriitorului Vasile Alecsandri de a aduce acasă ceva din atmosfera aristocrată a salonului parizian, în care literatura, poezia, plăcerea de a călători definesc o lume civilizată, pe care autorul moldovean o aduce în Iașul primei jumătăți de secol XIX. Și despre care acasă, ar putea fi vorba în textul alecsandrin? În mod cert nu despre Franța, civilizației urbane sau despre Franța etalon al lumii europene culturale, căci naratorul pleacă din țara natală, fără a se mai întoarce, un motiv în plus de a vedea experiența pictorului călător, drept

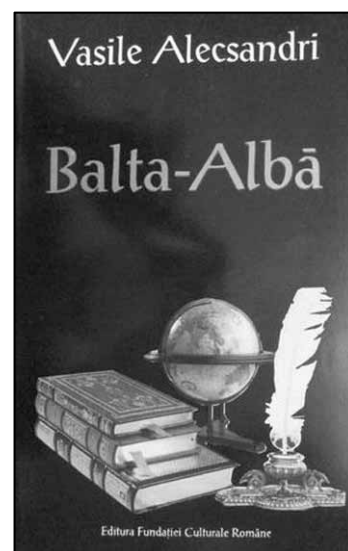
minunata revenire a tânărului, Vasile Alecsandri pe plaiuri moldave. Călătoria din Balta Albă este numai în aparență sa o experiență a explorării unei lumi noi, de un farmec aparte, în realitate, ea este o reflecție la limita dintre obiectiv și subiectiv, dintre realitate și dor, a autorului însuși, care odată revenit în patria natală, nu se poate desprinde de farmecul acestei lumi sălbatice și fascinante, pe care o privește atât cu spiritul său natural artistic, cât și cu ochiul pragmatic al celui care îi dorește propășirea.

Construită structural, pe formula povestirii în ramă, tehnică literară asumată pentru prima dată în literatura română de autorul însuși, Balta Albă păstrează un aspect comun cu jurnalul sau memorialul de călătorie, ca specie literară agreată de mai toți cărturarii vremii, și anume formula confesivă a discursului literar și interferența cu planul autobiografiei. Această puternică notă confesivă, face ca discursul narativ subiectiv, al naratorului actorial, să fie înghițit de cel al narativului subiectiv pur, jurnalul sau memorialul de călătorie, căci personajul se sustrage nevoii de a acționa, pentru a se plasa în sfera personajului narator care devine și un fin observator, confesor al propriei experiențe de a călători în lumea Orientului „Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu rușine că, pân-a nu veni în țările d-voastre, nici nu prepuneam că se află în Evropa o Moldavie și o Valahie”. (Idem p. 172). Mai mult decât relatarea unor întâmplări, petrecute pe parcursul a numai 24 de ore, textul este emblematic, în dimensiunea tehnicii relatării evenimentelor la care naratorul este și protagonist, tehnică utilizată în jurnalul de călătorie sau memorialul, și anume tehnica mărturisirii. Această produce nu doar un salt calitativ în ceea ce privește construcția discursului epic, pentru momentul la care se afla literatura română, dar racordează textul lui Vasile Alecsandri, unui fundal istoric social, mai amplu, unei mentalități ce domină spiritul veacului romantic european, și unei clase literare, fundamental legate de această pasiune a călătoriei și de nevoia de modernizare și racordare la valorile occidentale, nu doar în sfera concretă a societății, ci și în cea a lumii

textului literar. Nota dominant confesivă se observă în repetate rânduri, pe parcursul textului, în care predomină conectorii discursului narativ subiectiv, ale cărui mărci devin verbele de tip dicendi, verbele cu rol argumentativ sau interogații: „Voi mărturisi, însă.... Să vă spun mirarea mea...vă înștiințez... Ce vorbea amândoi împreună? Ce puneai ei la cale pentru mine? Nu știu... Nu cred să fie alt spectacol în lume care să-mi poată face o impresie...”

Ceea ce mi se pare și mai original, în cadrul textului povestirii *Balta Albă*, așa spune unic în literatura română, este planul convergențelor tematice. Tema călătoriei care se evidențiază la o primă lectură a textului, este în fond un subterfugiu asumat, al naratorului actorial, pentru care plăcerea călătoriei este în fond plăcerea de a vorbi despre călătoria sa, plăcerea de a disemina experiența unei aventuri, în lumile noi, plăcerea de a perora în fața unui public monden, în atmosfera „de sală a selamlicului unui pașă”, acesta fiind și motivul pentru care din întreg paletarul discursurilor narrative, Vasile Alecsandri îl selectează pe cel al povestirii, căci în această tipologie literară, miza nu mai constă în acțiunea protagonistului, ci în arta relatării acțiunilor acestuia. Povestea tânărului zugrav francez, la poarta Orientului începe confesiv și se încheie concludiv, ceea ce face ca tema călătoriei să se estompeze în fața unei tematici mult mai ample, asociate structural jurnalului sau memorialului de călătorie, respectiv impresiile despre ce înseamnă a călători în această lume, în lumea nouă, problematizarea unei experiențe care comportă atât o dimensiune de cunoaștere cât și una de recunoaștere a unor repere ale realității, care se supun unor transformări, odată cu această experiență a ieșirii, a ieșirii din limitele concrete ale propriei lumi, din zona de confort a sinelui. La baza textului, autorul asociază un motiv literar, legat de sfera călătoriei, legat de nevoia deschiderii spre modernitate și modernizare și anume motivul literar al străinului, reprezentat în literatura lumii de Montesquieu, în *Scrisori persane*. Dacă ne situăm limitativ, în sfera textului literar atunci

străinul este clar, pictorul francez care poposește pe tărâmurile valahe; dacă depășim sfera acestuia, racordând textul la prototipul literar al jurnalului sau memorialului de călătorie, ca model literar agreat în prima jumătate a secolului, XIX, atunci străinul este la rândul său un subterfugiu asumat de scriitorul însuși, în spatele căruia de altfel se ascunde, și care exprimă nevoia acută a acestuia de a da frâu liber impulsului de a explora lumi noi, exotice, iar discursul confesiv devine astfel principalul instrument literar, al nevoii acestuia de a aduce și împărtăși întregii lumi, experiența călătoriilor sale. Străinul este chiar autorul însuși care se imaginează în ipostaza călătorului din timpul său, așa cum actul povestirii ca și cel al călătoriei, devin principalele cutume ale lumii bune, din saloanele aristocrate, în care de altfel, poposise autorul în peregrinările sale franțuzești, și pe care încearcă să le transfere Iașului, începutului de modernizare a civilizației și culturii românești. Străinul este călătorul așa cum observă și Radu Ciobanu, în amplu eseu *Magia drumului*, în care precizează că pentru Vasile Alecsandri călătorul este „acela care când pornește la un drum își propune să meargă unde l-ar duce fantezia lui”, astfel că pictorul francez, odată plecat din țara lui natală, se lasă purtat de această neliniște interioară, de această chemare a sălbăticiei naturii, de această nevoie interioară a sondării necunoscutului, glisând treptat de la ipostaza călătorului novice care își părăsește spațiul autohton, la cea a exploratului Columb, la cea a povestitorului ce antrenează în dezbateri saloanele ieșene, până la cea a scriitorului care transferă ficțiunea, realității propriei experiențe a călătoritului. Astfel în *Balta Albă*, demersul exegetic nu ar trebui să caute

însemnele realității timpului în textul literar fictiv, ci să observe modul în care ficțiunea poartă însemnele unui model social, comportamental, al unui autor al timpului său. Pictorul francez, un alter ego al spiritului aventurier alecsandrian, face ca textul povestirii să devină important pentru memorialul de călătorie, clar împrumutat cu tot protagonistului, care are ceva din nevoia călătorului de a descoperi, deci se intersectează cu exploratorul – în călătoria lui zugravul francez asemeni lui Columb descoperă o lume nouă – are ceva din aventurierul pe tărâmurile virgine – naratorul protagonist prezentând călătoria sa ca o aventură la porțile Orientului, o aventură în pustietatea Valahiei, înconjurat de animale sălbatice, locuind în bordeiele românești, departe de luxul

saloanelor franțuzești, înlocuind șareta elegantă cu o căruță rustică - are ceva din vagabondul romantic care hoinărește prin timp și timpuri pentru a se descoperi pe sine - călătoria este o experiență care prin lipsa de confort îl scoate pe naratorul nostru din confortul propriei ființe, punându-l în fața unor situații și sentimente noi, teama de necunoscut, furia, incapacitatea, singurătatea, dorința de a comunica - are ceva din reporterul de mai târziu, - călătoria aduce detalii inedite despre societatea românească de la începutul secolului XIX – are ceva din hoinarul admirând măreția și splendoarea naturii, dar mai ales are ceva din scriitorul care toarnă pe hârtie bucuria experienței desăvârșirii ființei sale prin plăcerea de a povesti pe unde a călătorit.

Zodia Racului

Poezia sătmăreanului Darius Pop, născut în spațiul năsăudean, la Măgura Ilvei

Ioan NISTOR

Începuturi

Darius Pop a fost preocupat de creația lirică încă din perioada când se afla în refugiu la București. Va publica însă mult mai târziu și sporadic în presa literară. A apelat la două pseudonime: Drimox (după numele unui deal de pe Valea Ilvei) și I. Radu.

Înainte de a tipări volumul *Crizanteme târzii* (1939), unul dintre primele volume de versuri din Nord-Vest, el a publicat în mai multe locuri poezii ocazionale.

Cântec de vitejie, un poem avântat, citit la 18 mai 1914 în Capitală în fața ministrului Moșoiu, a însemnat practic debutul său liric. Din anii războiului datează poezia *Icoane*, inclusă în proiectatul volum *Efemeride*, nepublicat.

Prima poezie din perioada sătmăreană este *Ielele*, publicată în „Foița” gazetei „Satu Mare” din 1920. Un an mai târziu, în ultimul număr din revista „Țara de Sus” (1921), îi apare poezia *Interior* (În „Țara de Sus”, anul I, nr. 5, iunie 1921, pp. 123-124), semnată cu pseudonimul I. Radu. Poezia poartă mențiunea „Din refugiu”, ceea ce înseamnă că a fost scrisă la București în anii premergători intrării României în război. Este un exercițiu prozodic amintind de *Sărmanul Dionis* al lui Mihai Eminescu, un document mai mult, fără o prelucrare artistică deosebită. Recuzita stilistică se bazează doar pe enumerații, simboluri și hiperbole. Nu lipsesc accentele grave („Orologiul de părete/ Din micuța mea

odaie/ Își fixează vremea morții”), nici imaginile grotești sau hazlii. Un ulcior e „spart la burtă”. Lada este „Cu capacu-ntr-o ureche” și „Drept lulea, a prins în gură/ Un ciorap fără pereche.” În final, *refugiatul* își privește condițiile materiale cu umor și ironie: „Și fereastra-i gândurată/ Grijă cine să i-o poarte? –/ E țesută cu paiangeni/ Împistriți cu muște moarte./ File rupte, cărți, ziare/ Zac pe masă – pe sub pat/ Prevestindu-ți la intrare/ Camera de refugiat.” (*Interior*).

În „Viața școlară”, revista învățătorimii sătmărene înființată de el, îi mai apar trei poezii: *Melodrama*, *Astfel strigă cerșetorul*, respectiv *Cerul și eu*, incluse în viitorul volum *Crizanteme târzii*.

Poezia lui Darius Pop din publicația *Chioarul*

În numărul 30 din 1930, prietenul său Andrei Grobei îi publică poezia *Corneasa*, o legendă bazată pe informații culese din zona Chioarului, în care pledează pentru acceptarea toponimului Corneasa în locul celui consacrat, Șomcuta Mare.

Săptămânalul „Chioarul” îi va găzdui, pe lângă câteva articole și poezii. Fără să se impună prin valoare artistică, ele indică preocupările lui Darius Pop de a stimula creația literară atât de slab reprezentată în ținuturile nord-vestice.

Niște ecouri fără substanță ale versurilor eminesciene din *Nu voi mormânt bogat* sunt

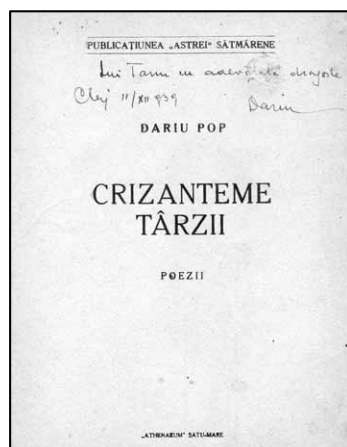
cele două *Testamente* publicate în „Chioarul” și reluate în *Crizanteme târzii*, cu unele diferențe. Ele sunt elocvente ca documente ale unei biografii tumultuoase. Dezamăgit de atacurile din presă, de situația financiară, poate și de unele crize sentimentale, Dariu Pop caută a se elibera de vanitățile lumești, într-o demnitate solitară, pentru a-și îndrepta energiile către misiunile constructive. Grație unor asemenea atitudini, anii '30 sunt deosebit de fertili în activitatea sa complexă, obștească, literară și publicistică.

Cele două *Testamente* sunt reproduse mai jos pentru a ilustra nivelul la care ajunsese poezia sătmăreană la 1931: „De-oi muri să mă îngropi/ Fără flori și fără popi// Și să nu spui nicăieri,/ Doar la primărie/ C'a murit alaltăieri/ Un om de omenie./ Și să nu spui nici atât/ Dumnezeu să-l ierte,/ Știi tu că mă supărau/ Vorbele deșerte” (Drimox [Dariu Pop], *Testament*, în „Chioarul”, anul II, nr. 20, 14 iunie 1931, p. 2).

Și: „De-oi muri să mă-ngropați/ Numai voi bărbați/ Nu lăsați la cap să-mi steie/ Num'o singură femeie,/ Una blândă și nătângă,/ Însă... să nu plângă.// Nu-mi trebuie coruri,/ Nu-mi dați nici onoruri./ Nu vreau nici cântări,/ Nici preoți cu stări...// Pe groapa adâncă/ Prăvăliți o stâncă/ Și scrieți pe ea/ Că nu mi-e grea...” (Drimox [Dariu Pop], *Testament II*, în „Chioarul”, anul II, nr. (? ilizibil), 1931, p. 2).

Volumul de versuri *Crizanteme târzii*

În 1939, sub sigla Editurii Athenaeum din Satu Mare, purtând pe foaia de titlu genericul *Publicațiunea „Astrei” sătmărene*, apare volumul de versuri

Crizanteme târzii, poezii (Dariu Pop, 1939, Athenaeum – Satu Mare, publicațiunea „Astrei” sătmărene). Este o culegere heteroclită, cu doar douăzeci și șase de poeme,

scrise în perioade diferite, majoritatea în vers clasic și în linia liricii ardelenene din epocă. Regăsim versul avântat al lui Emil Isac sau Aron Cotruș, dar și tematica mai tinerilor auturi ai locului, C. S. Anderco sau Ion Șugariu. Temele sunt foarte variate, de la avânturile titanice (*Șachiamuni*, *Roiul gândurilor mele*), la patrie, libertate și destin (*Răvaș către Ion din Ardeal*, *Nirvana*, *Dascălul Mihai*, *În cel strat de calomfir*). Sentimentul morții și al naturii apar împletite (*Matinata*, *Pastel*, *Toamna*, *Parva Glossa*, *Testament* – în trei variante cu același titlu). Părinții sunt evocați în *De vorbă cu mama*, iar satul aduce în prim-plan oameni și întâmplări dramatice (*Tara Oașului*, *Crăciun*, *Dramă I și II*). *Revolta* și *Bilanț* sunt rezervate poeziei și condiției poetului. Privirea în oglindă a celui care scrie și caută să trăiască din scris nu poate fi decât autoironică.

Fiecare poem din *Crizanteme târzii* sugerează parcă un nucleu al unor viitoare cicluri sau volume, care însă n-au mai venit.

Dariu Pop caută să atingă în versurile sale coarda sensibilă a contemporanilor. În locul „*durerii altor inimi*” din versurile lui Goga, el cântă bucuria libertății, aspirațiile împlinite, dar și teama de marile pericole care planau la orizont în preajma celui de-al doilea Război Mondial.

Poezia *Răvaș către Ion din Ardeal* este prima dintre cele 26 de piese care compun volumul *Crizanteme târzii* – poezii publicat de Dariu Pop în 1939.

Poezia este un ecou și un răspuns la frământările ardelenilor, mai ales ale celor din Nordul Ardealului din anii tulburați de revizionism, premergători tragediei naționale din 30 august 1940.

Fără a risipi lirismul care susură subteran, fără a neglija uneltele poetice, versurile identifică o sumă de nedreptăți suferite de țărani români, invocați prin numele generic Ion: „Te culcai cu nodu’n gât;/ Dimineața te sculai/ Iar cu of și iar cu vai.../ Tot ce-aveai ți-era urât.// Și plăteai atâta bir,/ Nu joiai să mai răzbești/ De moșiile grofești,/ Doar la groapă, ’n cimitir!”

În continuare, poetul trage un semnal de alarmă privind pericolele care stau la pândă,

dacă ochiul de veghe nu va rămâne deschis. Și, mai ales, dacă unii vor fi doborâți de somnul uitării, lăsându-se copleșiți de indiferență și de vânturile dezbinării.

Versurile reprezintă replica poetului dintr-un dialog imaginar cu Ion, un reprezentant al neamului său. Ele transmit într-un limbaj simplu și direct, cu elemente lexicale specifice Ardealului, un mesaj de încredere în puterea brațelor, în înțelepciunea unificatoare a Regelui și în aripa ocrotitoare a Divinității: „Ioane,/ Nu mai fi îngândurat,/ Pân' mai sunt coase-n chiotoare/ Și topoare-n tăietoare,/ N-avem noi nimic de dat!// Pân' mai este-un Dumnezeu,/ Pân' mai este-o țăr' de lege/ Pân' avem așa un Rege,/ Ce-i al tău, e «tăt» al tău!”.

Pastelurile ocupă un loc important în volum. Imaginile au o notă familiară, jovială, cadrele naturii sunt surprinse parcă într-o stare de nuditate, în timpul nașterii din „*fuioare de fum*” și raze de lună: „Sus, pe cer, se-ntoarce carul,/ Cloșca stă pe pui,/ Luna și-a aprins fânarul/ Lângă un țuguie./ Din zenit în jos aruncă,/ Parc-ar fi un far,/ Raze de argint pe luncă,/ Perpendicular.” (*Pastel*).

În același registru se prezintă și poezia *Țara Oașului*, închinată unui ținut de care Dariu Pop s-a atașat spiritual, redescoperind aici similitudini cu ținutul său de origine. Este o evocare în imagini calde și suave, dar și crude. Lirismul este generat de aglomerarea imaginilor vizuale și a sugestiilor unui trecut zbuciumat, care aduc un puternic fior evocator. Țara Oașului este locul populat nu doar de contemporani, ci și de umbrele celor care AU FOST, locul unde generațiile de străbuni sunt încă vii, cu tot cu iubirea lor de glie și de frumos, strânse din timpuri imemorabile, spre viitorime, în „*rana*” cuțitului-fulger: „Și, din ceața alburie,/ Resfîrată peste sate,/ Se desprind năluci tăcute,/ Pe când miezul nopții bate./ Fiecare are-o rană/ De cuțit adânc tăiată,/ Pentru-o brazdă de moșie,/ Pentru-o față minunată...” (*Țara Oașului*).

Drama familială a pierderii părinților la o vârstă atât de crudă răzbate în versuri meșteșugite, evocatoare, de o cuceritoare simplitate. Sentimentul finitudinii e însoțit de

neliniștea generată de o prea lungă distanțare fizică de leagănul nașterii, în momentul în care apar fiorii apropierei de celălalt leagăn, al morții. Dar reîntâlnirea cu părinții pe care i-a pierdut la o vârstă a inocenței e posibilă numai prin contopirea cu țărâna plaiului natal. În poezie apar crâmpoșele dintr-o existență zbuciumată, inclusiv întâlnirea cu moartea de pe front: „Totuși, mă gândesc adesea, mă gândesc și mă frământ./ Unde au să-mi sape groapa, unde-a fi al meu mormânt?/ Că, de-ar fi ca firul vieții în război să mi se curme,/ Voi pieri, cum pier atâția, fără cruci și fără urme,/ Dar, de-ar fi să mor în pace, liniștit, pe perne moi,/ Locul meu de veci să fie între dealuri, lângă voi!...” (*De vorbă cu mama*).

La aceste imagini dintr-o copilărie dramatică se adaugă acei fiori inefabili ai Crăciunului. Versul de data asta e liber, iar imaginile vag artificiale ale unei naturi spiritualizate transmit senzațiile unei trăiri intense. Poezia, prilejuită de o întâmplare reală, cum precizează autorul, evocă imaginea copiilor sătmăreni care au venit să-l colinde în semn de prețuire pentru strădaniile Revizorului școlar al județului. Omul matur se lasă cucerit de spectacolul purității generate de spectacolul cosmic al Nașterii. Poetul vorbește în numele copilului: „Din albul nesfârșit coboară 'n sate/ Moș Crăciun cu daruri./ Copiii îl așteaptă tremurând la geamuri/ Înghețate// Norii lângă lună sunt turme de miei/ Și, cum pasc văzduhul, cad pe jos scânteii./ (Ce frumos sclipesc pe stradă!/ Diamante-mprăștiate prin zăpadă!)” (*Crăciun*).

Volumul cuprinde și câteva balade, cu teme din viața rurală, două intitulate la fel, *Dramă*, ambele remarcabile prin concizie, și *Ceas rău*.

Trecutul istoric al ținuturilor care l-au adoptat în anii interbelici a fost o preocupare importantă a lui Dariu Pop. Articolele publicate și, mai ales, *Mărturiile strămoșești* sunt dovezi grăitoare. El a prețuit folclorul și a prelucrat în lucrările sale muzicale diferite motive populare, bocete, strigături, balade. De aici interesul său pentru valorificarea legendelor din ținutul Chioarului.

În volumul *Crizanteme târzii*, specia aleasă este legenda. Versurile cu titlul *Fântâna Cornesei* au apărut inițial în publicația „Chioarul” (Darius Pop, *Fântâna Cornesei*, în „Chioarul”, anul I, nr. 38, p. 2). Poetul pleacă de la o legendă care a circulat în părțile Chioarului. Craiul Carol Robert a tăbărit cu o armată numeroasă pentru a cuceri Dumbrava din ținutul Șomcutei. Căpitanul Cornea îi iese în cale și-l roagă să fie lăsați în pace românii pașnici. Nu este ascultat și începe o luptă crâncenă. Cad mulți viteji, inclusiv Cornea și se părea că ungurii vor birui. Apare însă o femeie, Corneasa, care adună oștenii risipiți și, însuflețindu-i la luptă, reușește să-i alunge pe invadatori. Dar bucuria victoriei este umbrată de moarea eroului. Și în final, după ce pe Cornea l-a înghițit pământul, Corneasa îl plânge și plânsoarea ei devine Fântâna Cornesei, cu apă nesecată și limpede ca lacrima: „De atunci Corneasa plânge – mi povestește o bătrână –/ Plânge 'ntr' una după Cornea... Colo 'n deal este-o fântână,/ O fântână cristalină; apa-i limpede și rece,/ Apa-i lacrima Cornesei, care 'n veci n'are să sece...” (*Fântâna Cornesei*).

În *Mărturii strămoșești*, Darius Pop susține că numele adevărat al localității Șomcuta Mare ar fi Corneasa și propune revenirea la această denumire.

Poezia *Fântâna Cornesei* este singura piesă din ceea ce ar fi trebuit să fie ciclul intitulat *Film istoric*. Este o imitație eminesciană, menită să valorifice legende locale și are doar o valoare documentară. Poetul salvează de la uitare o întâmplare fictivă legată de un fapt real, existența unei fântâni cu un nume rămas din timpuri străvechi. Versificația imită *Scrisoarea a III-a* de Mihai Eminescu. Inclusiv cererea lui Cornea, adresată craiului ungur, de a-i lăsa pe români în bună pace, amintește cuvintele lui Mircea cel Bătrân adresate lui Baiazid.

Mult mai izbutite sunt acele poezii care ies din problematica obișnuită a momentului, făcând loc abordării lirice a unei teme grave: condiția ființei muritoare, Meditația are ca obiect eclesiasticul „*omnia vanitas*”: „Leagăn, viață, sicriu/ Pe urmă un negru adânc și pustiu.” (*Șachiamuni*), dar fără a reprimă romanticele elanuri titanice, precum în finalul aceluiași poem: „Aș vrea să despic

odată acest Infinit/ De la Nadir în sus spre Zenit/ Și-apoi în inimă spada adânc să-i înfig/ Și să strig...” (*Șachiamuni*).

Printre poeziile mai valoroase, care-l impun pe Darius Pop ca un pionier al liricii sătmărene, pot fi enumerate: *Nirvana*, *Roiul gândurilor mele* sau eminesciana *Parva Glosa*, o meditație pe tema similitudinii dintre destinul uman al poetului și cel al râului: „Eu nu te-ntreb de unde vii/ Și nu te-ntreb că unde pleci,/ Părau cu văturele reci,/ Părau zglobiu, cu pești zglobii./ Și nu te-ntreb că unde pleci/ Mereu, ca mine, tu cobori,/ Ca mine, și tu, ai să mori,/ Tu-n ape-adânci, eu pe poteci./ Părau, cu văturele reci,/ De ne-am putea opri pe loc,/ Să vecinim al vieții joc,/ Tu-n pat de stânci, eu pe poteci./ Părau zglobiu, cu pești zglobii./ Părau cu văturele reci,/ Eu nu te-ntreb că unde pleci,/ Și nu te-ntreb de unde vii.” (*Parva Glosa*)

Faptul că volumul *Crizanteme târzii* a rămas singular ar putea duce la concluzia că Darius Pop n-a avut ambiția de a se impune ca poet, deși era conștient că face parte din stirpea celor care „văd ce nu se vede, aud ce nu s-aude” (*Nirvana*). Dar volumul său ne apare acum, după atâția ani, ca un semnal menit a umple un gol în spațiul de adopție și a da de știre că se poate scrie poezie și în ținuturile nord-vestice. Este gestul celui care vede departe și simte că e nevoie întotdeauna să-și facă apariția un deschizător de drumuri. Acest ideal al lui Darius Pop se va împlini, dar după mulți ani.

În finalul acestor considerații despre poezia lui Darius Pop, merită menționat faptul că el și-a ilustrat creația muzicală cu numeroase versuri proprii. Cele publicate și cele consultate în manuscris au, în integralitatea lor, o reală valoare artistică și indică un nivel înalt al tehnicilor prozodice.

Despre valoarea poeziei lui Darius Pop au exprimat păreri Octavian Ruleanu și Nae Antonescu. Acesta din urmă apreciază că poezia lui Darius Pop e meritorie deoarece a deschis un drum necesar în lirica sătmăreană, dar rezultatele artistice sunt minime. Dintre scriitorii actuali, George Vulturescu se oprește cu înțelegere asupra fructelor lirice ale lui Darius Pop, făcându-i un portret exact: „Filonul «poetic» se regăsește în toate

lucrările sale ca o dimensiune intrinsecă de rapsod al obârșiilor ardeleni, al unei colectivități străvechi și eroice și al unui spațiu originar în care sunt drept stele de boltă câteva motive recurente: satul, casa părintească, figurile arhetipale ale părinților.” (George Vulturescu, *Dariu Pop – vocație de ctitor*, prefată în: Dariu Pop, *Dascălul din Blidari*. 2015: 9).

În cea mai mare parte, poeziile lui Dariu Pop nu corespund gusturilor de azi. Ele trebuie să fie legate de un timp al începuturilor dintr-un spațiu cu o populație abia ieșită din chingile extincției programate.

Dariu Pop s-a născut în Măgura Ilvei la 16 aprilie 1887 și a decedat la Cluj în 20 martie 1965, fiind înmormântat în Cimitirul Central. Rămâne orfan la o vârstă fragedă de ambii părinți. Își începe studiile la gimnaziul din Năsăud, unde e coleg cu Liviu Rebreanu, apoi urmează liceul și Preparandia la orfelinatele din Debrețin și Loșonț. După ce își ia diploma de învățător și de organist, profesează în mai multe școli din Ardeal, apropiindu-se de fruntașii români care pregăteau Unirea din 1918: dr. Vasile Lucaciu, Vasile Goldiș, Gheorghe Pop de Băsești etc. Scrie articole virulente în apărarea limbii române de efectele Legii Apponyi, după care suferă o condamnare la temniță și trece Carpații în 1914, pentru a se alătura românilor ardeleni refugiați la București. Urmează cursurile Conservatorului de Muzică din București. Întreține legături de prietenie cu Rebreanu. Colaborează la ziare din Capitală cu articole în care demască regimul opresiv din Ardeal. În 1916, intră în armata română și luptă ca vânător de munte pe front, la Mărășești mai întâi, apoi participă la Campania de eliberare a Ardealului, având misiuni de cercetare în teritoriile pe care le cunoștea din tinerețe.

Din 1919 până în 1940, ca revizor școlar și ca director, răspunde de destinele învățământului din Nord-Vest. Aici pune bazele unui învățământ modern, democratic și construiește 130 de școli noi. Urmează

cursurile universitare la Cluj în 1921 și 1922. La Satu Mare, înființează două gazete (*Satu Mare* și *Granița*) și revistele: *Țara de Sus*, *Țara Oașului*, *Viața școlară*, *Școala sătmăreană*, fiind în ținuturile nord-vestice un deschizător de drumuri în acest domeniu.

Contribuie la dezvoltarea artei corale în mai multe localități sătmărene și maramureșene, ca dirijor, culegător de folclor muzical și compozitor. Scrie piese de teatru pentru elevi și pentru formațiile de teatru locale. Preocupat de istoria Sătmăruului și Maramureșului, publică *Mărturii strămoșești* (1938), apoi volumul de versuri *Crizanteme târzii* (1939). A fost pasionat și de pictură, bucurându-se de prietenia celebrului pictor Aurel Popp. Amenințat cu moartea de autoritățile horthyste, la 30 august 1940, se refugiază peste granița impusă prin Diktat, la Turda.

Din 1945, până în anul morții, își desăvârșește opera de compozitor. Lucrarea muzicală *Cantata Eliberării* a rămas în manuscris, dorința testamentară a sa fiind de a fi interpretată la Satu Mare. Postum i s-au publicat două romane: *Dascălul din Blidari* și *Măriuca nimănu*. A lăsat în manuscris două piese de teatru, mai multe studii istorice, didactice și scrieri despre artă. Dariu Pop se înscrie în rândul marilor personalități interbelice din Nord-Vestul țării, Petre Bran, dr. Vasile Lucaciu, G. M. Zamfirescu, A. Davidescu, Eugen Seleș, Octavian Ruleanu, Aurel Popp și alții.

Graalul, Parsifal și Merlin

Icu CRĂCIUN

Etimologia termenului *graal* este complexă. Unii susțin că ar însemna *cupă*, *potir*, *crater* și ar deriva din vocabula grecească *krater* (alte amănunte în M. Eliade: *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. 3, pp. 107-109), în timp ce alții, francezii, de pildă, că provine din latinescul *gradalis* = *vas plat* sau *cupă*, sau din franceza veche *graal*

ori *graols*, iar în provensală *grazal*, însemnând *farfurie*, *castron*. În *Corpus Hermeticus* (tratatul al IV-lea), zice Eliade, că la începutul Vremii, Zeul a umplut cu spirit (nous) un crater, iar cei care se scufundau în el deveneau „oameni desăvârșiți”. Noi, românii, am ales termenul din franceza veche

graal. Într-o serie de legende precreeștine au existat lucruri (vase) care aveau puteri asemănătoare cu cel al Sf. Graal. Amintim cele patru lucruri sfinte ale populației

Literatura Graalului

Tuathana Danaan: cazanul lui Dagda, care putea hrăni pe toată lumea, lancea magică sau lancea izbăvirii, spada invincibilă a lui Lugh cel cu Mâna Lungă, și piatra destinului. Se poate observa ușor corespondența cu lucrurile sfinte ale Graalului: potirul, lancea lui Longinus, spada lui David și însuși Graalul, care nu este altul decât piatra destinului. Motivul Graalului se pare că este amintit pentru prima dată de Robert de Boron

în legenda în versuri *Joseph sau Die Vorgeschichte des Grals* (Preistoria Graalului) din jurul anului 1200, în Anglia.

Până în secolul al XII-lea, două mănăstiri, Cluny, din Franța, și Hirschau, din Germania, au avut cea mai mare influență religioasă asupra majorității comunităților din cele două țări. Influența sau curentul, dacă se poate vorbi despre un curent, era caracterizat prin acel *memento mori*, care întâi a circulat pe cale orală, după care, începând cu acest veac, s-a transmis și în cărțile vremii. De acum, religia va ocupa un loc secund în ceea ce privește spiritualitatea, cavalerii fiind cei care vor domina noua societate. Firește, un rol important l-au avut cruciadele pentru liberarea Sfântului Mormânt de sub stăpânirea musulmană. Cavalerii renunță la atitudinea ascetică și consideră că pregătirea pentru viața de apoi depinde de faptele săvârșite pe acest pământ. Dar, contactul cu Orientul se va regăsi și în operele literare, cele două culturi, occidentală și arabă, își vor împrumuta subiecte, dintre care miturile sunt cele mai frecventate. Maurii din Spania au adus cu ei cultivarea unei noi lirici, aceea a dragostei pure, dedicate femeii desăvârșite, ce se va răspândi în Franța, nordul Italiei și în Germania. Din Anglia, via Spania, se vor răspândi legende creștine ale Graalului și ale lui Arthur și Cavalerilor Mesei Rotunde. Mult timp ele au circulat pe cale orală, dar în jurul anului 1180 Christien de Troyes va scrie romanul (neterminat) *Perceval* (sau *Li contes del graal*), având drept izvor așa-zisa *le livre*. Aici se vor întâlni cele două motive: al Graalului și al lui Parsifal cu *măsuța magică* și potirul Graalului, apoi *blestemul* care apasă sufletele din regatul morții, această temă va reveni în epopeea lui Wolfram von

Eschenbach și regele pescar, *Persifal*, și eroul *eliberator*, cea de-a treia temă, când acesta salvează printr-o întrebare atât sufletele vrăjite, cât și pe regele pescar bolnav. Întrebarea trebuia să-i stimuleze curiozitatea.

Interesant este faptul că după Jessie L. Weston (vezi *The Grail and the Rites of Adonis*), citat de John Matthews în *An Arthurian Reader* (Aquarian Press, London, 1988, p. 182), nu Chretien de Troyes are cea mai veche scriere despre Graal, ci Bleheris Galezul (probabil cel amintit de Giraldus Cambrensis) ar fi scris cu câțiva zeci de ani înainte de acesta, unde eroul central este Gawain, singurul care vede Graalul, iar la întoarcerea sa, pământul, care fusese pustiu, înflorește; în basmele românești, eroul pleacă să aducă Soarele și Luna, ori îndeplinește alte misiuni, și, când se întoarce, se întâmplă același lucru. Weston a descoperit în textul lui Bleheris o descriere uluitoare a ritului lui Adonis, rit, care exista, așadar, și înainte de creștinism. Asistăm, zice ea, la un sincronism al acestui cult cu cel al Graalului; Regele Rănit din perioadele de început ale Graalului este zeul Adonis care moare toamna și învie primăvara, odată cu întreaga natură. De data aceasta, căutarea Graalului poate fi o inițiere a neofitului în cultul lui Adonis, cult care avea loc la solstițiul de primăvară. Într-o vizită, la castel, la un moment dat Gawain găsește un corp întins pe catafalc; simbolic, acesta reprezenta Natura adormită în timpul iernii. Cel care găsește Graalul participă fie la refacerea ei, fie la înșănătoșirea Regelui Rănit. Ca argument al descrierii cultului lui Adonis, întâlnit în călătoria lui Gawain, plecat în căutarea Graalului, se aduce și faptul că el vede 12 femei îndoliate care bocesc un corp întins (simbolic, zeul mort); este posibil ca, la începuturile sale, biserica creștină romană să fi tolerat și alte mistici, cum ar fi cele dionisiace, panteiste, apolonice etc. Să nu uităm însă de *Istoria britanicilor* a călugărului Nennius și de scrierile lui William din Malmesbury, scrise în secolul al IX-lea, ținând cont de cele două recesiuni ale tradiției antice britanice, una în favoarea Sf. David, apostolul Țării Galilor, și cealaltă, care susține revendicările mănăstirii Glastonbury. Arthur

Edward Waite (1857-1941), în lucrarea *The Holy Grail*, aduce alte două noutăți în interpretarea Graalului. În prima, susține că Graalul face parte dintr-o legendă legată de o doctrină secretă privind împărtășania și preoția din misterele catharilor; euharistia făcea parte dintr-o ceremonie de inițiere, fiind, de fapt, iluminarea finală a neofitului. De subliniat este că mulți eroi din romanele arthuriene sfârșesc prin a se călugări, ei devenind creștini adevărați la capătul multor „aventuri” sau probe de inițiere în creștinism. Cea de-a doua noutate constă în faptul că acest castel al Graalului s-a născut ca un protest împotriva bisericii catolice romane, în care Anticristul își găsisese deja locul la sfârșitul mileniului întâi. Un naiv ar putea pune întrebarea: cum să existe o parte din Duhul Sfânt al lui Isus într-un potir (Graal), fiindcă *Dominus qui non pars est sed totum* (Dumnezeu nu este parte, ci întreg).

De fapt, ce este Sf. Graal? Se pare că acesta ar fi: 1. paharul din care a băut ultima dată Isus la Cina Cea de Taină (Luca 22: 19-20); 2. Paharul ceresc (simbolic) adus de un înger la întristarea divină din grădina Gethsemani (Marcu 14: 136, Luca 22: 42); 3. paharul mistic în care Iosif din Arimathea a adunat sângele lui Isus la luarea Sa de pe cruce (în legende creștine britanice se spune că însuși Pillat l-a oferit lui Iosif). Aceste trei pahare (potire) nu sunt același, după cum și castelul Sf. Graal ar putea fi la Corbenic, Montsalvatch, Montsegur sau în alte locuri.

În esență, legenda Sf. Graal este creștină; așadar, geneza sa trebuie căutată în Palestina. Aventura cavalerilor Mesei Rotunde, în căutarea sa, este, de fapt, o luptă a sufletului cu puterile întunericului. Graalul este potirul nemuririi, cel care conține apa vie și apa moartă, căutată de Feții-Frumoși din basmele românești. În același timp, însă, căutarea sa constituie și o inițiere a căutătorului într-o nouă treaptă a cunoașterii. Se spune că Graalul nu poate fi găsit decât de o persoană castă, dar subliniem faptul că atât castelul, cât și Graalul aparțin unei realități mistice. Există și Graaluri false cum ar fi acelea de la Bruges, Mantua, Weingarten, Fecamp sau așa-zisul „Sacro Catino” de la

Genua. Una din interpretările mistice ale Sf. Graal ar fi aceea că el simbolizează imanenta prezență a lui Hristos pe Pământ, inspirația credinței sublimă, păstrând misterul sacramental a cărui comuniune este sufletul. Dar, așa cum arată Francis Rolt – Wheeler în *Mistic Gleams from the Holy Grail* (London, 1988, p. 82), „Graalul nu este numai un simbol, el reprezintă și viața mistică”; trouvierii și poeții chiar au invocat acest lucru.

Parsifal

An Opera in Three Acts

Richard Wagner

George London • Josef Greindl • Ludwig Weber
 Jess Thomas • Gustav Neidlinger • Irene Dalis
 Niels Möller • David Ward • Claudia Hellman
 Ruth Hess • Gerhard Stolze • Georg Paskuda
 Dorothea Siebert • Anja Silja • Gundula Janowitz
 Rita Bartos • Ursula Boese

Chorus and Orchestra of the Bayreuth Festival (Chorus-Master: Wilhelm Pitz)
 conducted by Hans Knappertsbusch

Tradiția ne spune că Iosif din Arimathea a fost închis de evrei într-un turn timp de 40 de ani (drept pedeapsă că a cerut și îngropat trupul lui Isus), și, în această, perioadă, s-a hrănit cu Sf. Graal. Se zice că Vespasian, fiul împăratului roman Titus, vindecat de lepră de voalul Sf. Veronica, a fost cel care l-a eliberat pe Iosif. Cât timp a fost închis, Iosif a învățat multe lucruri de la Isus, care, în final, i-a spus că trebuie să călătorească spre vest. De altfel, Iosif nu a fost străin de țărmlul Britaniei; în tinerețe, l-a însoțit pe unchiul său (un negustor care făcea comerț cu fenicienii) într-o călătorie în insulele Scilly, după cositor, și în Mendip Hills, din ținutul Somersetshire, după plumb. Navigând pe Canalul Mânecii, primii călători, neavând busolă, își luau ca punct de reper un deal conic din apropierea mlaștinilor din sudul Mendip-ului; se spune că Isus i-a spus că va călători spre vest până la un deal care va semăna cu muntele Hor din deșertul sirian.

Urme ale călătoriei lui Iosif s-au găsit în Sicilia, Marsilia, de ambele părți ale Munților Pirinei, în Laudea, Bretania și, bineînțeles în Marea Britanie; se pare că el a debarcat în portul roman Elna, acum dispărut. Misionarii care au pătruns în Pirinei, în secolul al II-lea, au descoperit creștini în munți, probabil erau cei care l-au întâlnit pe Iosif; acest lucru se leagă de Montsegur, muntele venerat de către cathari, căci numai așa se explică cultul Graalului în această regiune, atât de departe de „La Bloie Bretagne”. Legenda ne spune că la Bordeaux, Iosif a luat o corabie și s-a îndreptat spre Britania, debarcând la Glastonbury, fiind însoțit de doi celto-iberici. Aici, a construit prima biserică creștină din Anglia, biserică făcută din chirpici. Se zice că atunci el ar fi avut aproape 100 de ani. Într-o altă legendă creștină se spune că, după plecarea celorlalți, Iosif ar fi dispărut, dar că o corabie fără pânze și vâsle, tăind apa ca o săgeată, îl poartă spre „munții care își au marginile în două mări”. Iosif al II-lea, fiul, împreună cu Brons, Alain și alți călători, au părăsit orașul Sarras și și-au continuat călătoria, după ce și-a înmormântat tatăl înaintea altarului acestui modest sanctuar.

Povestea călătoriilor lui Iosif al II-lea este destul de confuză. Se spune că acesta și-ar fi întins mantia pe valuri și a călătorit pe ea asemenea lui Hristos. A ajuns în Țara Galilor, Northumbria și Scoția (în unele legende îl întâlnim și în Irlanda). În Țara Galilor a fost făcut prizonier. A fost eliberat de Evalach și a murit la căpătâiul eliberatorului său, devenit în mitologia britanică Regele Rănit – lăsându-l ca urmaș pe Alain, cel mai în vârstă fiu al lui Brons. De fapt, Brons fusese cumnatul lui Iosif din Arimathea și este considerat Regele Pescar. Deși nu a fost paznicul Graalului, locul unde s-a retras a devenit sfânt, de aceea apare și acolo viziunea Graalului; castelul Regelui Pescar este, după unii autori, chiar castelul Graalului. După trecerea lui Alain la cele veșnice, Brons i-a transmis lui Perceval „cuvintele misterioase” ale lui Iosif din Arimathea, nu înainte de a pune să se facă o masă în amintirea celei pe care s-a luat Cina Cea de Taină, așezând pe ea un pește și cupa (potirul); din acea clipă, el se

va numi *der Reiche Fischer* (Regele Pescar), iar cupa *Graal*. Dar, până la apariția lui Perceval, se spune că Alain, însoțit de 100 de persoane, a ajuns cu Sf. Graal în sudul Țării Galilor, în regatul lui Calafas, un rege renumit, dar păgân și lepros. Acesta i-a primit cu mari onoruri și, auzind că vin de la Ierusalim, i-a întrebat dacă boala sa este incurabilă. Alain i-a promis să-l vindece, dacă va renunța la păgânism și va deveni creștin. Calafas s-a botezat și și-a luat numele de Alphasan, apoi a primit permisiunea de a privi Sf. Graal. El s-a însănătoșit imediat și s-a oferit să construiască un castel pentru Sf. Graal. Pe fiică-sa a dat-o lui Iosua, fratele lui Alain. Alain a acceptat, convins că, în felul acesta, Sf. Graal va fi în siguranță. Când construcția a fost terminată, pe ușă au apărut următoarele cuvinte: „Corbenic, sanctuarul Sf. Graal”. Iosua s-a căsătorit cu prințesa și a devenit moștenitorul „Terrei Forayne” („Lystenois”, „Lyonesse”).

În legendele germane se spune că Graalul a fost păstrat în cetatea Gralsburg, loc unde vor fi aduse cununa cu spini, basmaua Veronicăi, cămașa și giulgiul în care a fost îngropat Isus. Aceste obiecte sfinte vor fi păzite de cavalerii Graalului, cei care vor propovădui cuvântul Domnului. Ei sunt conduși de Regele Pescar al Graalului, cel care fusese rănit, la rândul său, de lancea otrăvită a unui rege păgân.

În noaptea următoare, regele Alphasan a vrut să doarmă într-un donjon al castelului. La câteva minute de la miezul nopții a fost trezit și a asistat la liturgia Graalului. După terminarea slujbei, a apărut un serafim și l-a rănit mortal pentru lipsa de pietate (dormise într-un loc sfânt). Acesta a murit după zece zile de suferință, iar sanctuarul de la Corbenic a devenit un „castel aventuros”. Numele de Corbenic (cor-arbenic = scaunul suveran) se repetă de multe ori în scrierile despre cavaleri, dar niciodată de două ori în același loc și în același fel; Chretien de Troyes situează castelul Graalului într-o vale frumoasă, iar Walter Map pe marginea unei stânci.

Castelul sau sanctuarul Graalului nu poate avea o locație precisă pentru că prezența divinității nu poate fi limitată. A încadra

castelul Graalului în istorie, sau a-i acorda un loc permanent, înseamnă a interpreta greșit realitatea sa. Experiențele spirituale prin care trebuie să treacă inițiatul (cavalerul) sunt măsurate prin stările sufletești, ele neputând fi încadrate în spațiu și timp, dar revelații și indicații, mai mult sau mai puțin reale, pot fi regăsite. Este posibil să întâlnim începutul lor odată cu Alain, consacrat paznic al Graalului de către Iosif al II-lea. Precizăm faptul că, în prima perioadă, Graalul a fost o relicvă tangibilă, dar, în timpul regelui Arthur (cea de-a doua perioadă), acesta a devenit o țintă intangibilă căutării idealului. Începând cu secolul al XIII-lea, „trouverii” au cântat în castelele feudale legendele Mesei Rotunde, fabricându-și fiecare propriul text. Firește că legenda Graalului era deseori inclusă între ele; cavalerii trebuiau să plece în căutarea sa timp de un an și o zi. Cel care îl va găsi trebuia să fie o persoană merituoasă, călătorind la „răsărit sau apus”, acest lucru putând fi interpretat că, dacă își va înălța sufletul spre Dumnezeu, sau și-l va deschide, Duhul Sfânt va putea pătrunde în el; cel nemeritos nu-l va găsi niciodată, căutarea nefiind pentru el. Puțini cavaleri au reușit să-l vadă; Gawain a găsit dezonoarea, Lancelot doar l-a zărit din cauza dragostei sale pentru Guinevere, soția lui Arthur; doar Perceval a reușit într-adevăr să-l vadă, însă el nu i-a înțeles misterul. Galahad, Cavalerul Neprihănit, a reușit nu numai să-l vadă, ci i-a înțeles și puterea, reușind să-l vindece pe Regele Rănit. Acesta a luat Graalul, lancea sutașului Longinus și alte lucruri sfinte pe corabia lui Solomon ca să călătorească 2000 de ani spre orașul Sarras, despre existența căruia nimeni nu știe. După moartea lui Percival și Galahad, Graalul a dispărut de pe Pământ, dar misterul său cheamă și astăzi la căutare, drumul spre el fiind o cale unică în inițiere. El poate simboliza prezența imanentă a lui Dumnezeu în suflet, ori continua sa regenerare prin Duhul Sfânt. Așadar, atât adevărul istoric, cât și adevărul alegoric alcătuiesc un întreg care duc la o cunoaștere de sine mult mai profundă. Nu întâmplător castelul Graalului este numit și „Castelul sufletelor”, deci căutarea sa este de natură spirituală; castelul

Graalului, ca, de altfel, „templul Duhului Sfânt” – despre care vorbește Isus Hristos –, este subiectiv și obiectiv, înăuntru și înafară, immanent și transcendent.

Reamintim paznicii Graalului: Iosif din Arimathea, Iosif al II-lea, Alain, Eminadab (fiul lui Iosua și nepotul lui Alain), după care urmează cei patru regi din Terre Forayne, terminând cu regele Pelles și fratele acestuia, Pellaham; unii îi consideră drept paznici doar pe Iosif din Arimathea, Brons și Perceval. Într-o legendă creștină se spune că Brons, Evalach și Pellaham au fost răniți de lancea lui Longinus în timpul căutării Graalului, deoarece au confundat cinstea cu suferința pământească.

Acum intervine o licărire a Sf. Graal pentru a lumina misterul omului inițiat. Acel suflet care devine conștient de prezența divină și își dă seama de imperfecțiunile sale, este inevitabil străpuns de lancea rușinii; fără grația lui Dumnezeu el este un muritor rănit. În felul acesta legenda Graalului arată coabitarea văzutului cu nevăzutul și invers. El reprezintă biserica internă și externă a creștinului, cum zice și apostolul Ioan: „la început era Cuvântul și Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu”.

Învățarea prin suferință a paznicilor Graalului este ciudată. Prin răscumpărarea delegată – despre care scrie și Noica – suferințele lor aduc „vremurile aventurilor”, acele perioade întunecate din regatul Logresului (Angliei). Deși vrăjile, magicul și fantasmagoria „vremurilor aventuroase” sunt pe un alt plan decât al întâmplărilor

miraculoase care însoțesc Graalul, în călătoriile sale nu există nicio lipsă de continuitate a acestei teme. Iluziile astrale și faptele cavalești din lumea fantastică îți dau impresia că ar fi adevărate.

Inițiatul a simțit prezența divină materializată într-un anumit fel în conștiința sa. Pașii săi au descoperit Calea. Chiar dacă intervin mii de obstacole el trebuie să știe că Graalul există. Întotdeauna va fi ajutat de Brons care îl așteaptă să-i spună cuvintele miraculoase/ misterioase; dacă ar fi rănit aidoma regelui Rănit, ar veni Galahad și l-ar însănătoși. Merlin, Arthur, Lancelot, Percival și Galahad sunt pregătiți să-l ajute spre calea inițierii creștine, cunoscută sub denumirea de „Căutarea Sfântului Graal”.

De remarcat este faptul că popoarele celtice credeau într-un ținut al magiei, în timp ce romanii erau străini de acest lucru. Pentru romani, zeul celt Aengus, zeul tinereții veșnice, era un zeu păgân; deci Tir-na-n'Ogul, tărâmul Tinereții-fără-bătrânețe-și-vieții-fără-de-moarte, corespunde într-un fel și paradisului semitic. Pentru celți, Sf. Graal este însăși Natura, iar Dumnezeu este immanent, nu transcendent, adică Absolutul în manifestare, nu în retragere. Populația Dagda, din mitologia celto-irlandeză, simțea prezența divinității în fiecare frunză și auzea mesajul său în fiecare ciripit de pasăre. Dar nu toți oamenii reușeau să traducă acel mesaj chiar dacă zeii erau foarte aproape de ei; spiritele rele pot oricând ademeni sufletele inocente sau neștiutoare.

Transformarea sacrului în magic, a Graalului care l-a însoțit pe Iosif al II-lea și tovarășii săi, în Graalul căutat de cavalerii Mesei Rotunde, are loc în momentul când ființa umană s-a întors spre sine cu ajutorul credinței; aceasta este faza când Graalul se purta, de fapt, în plan spiritual, când castelul Graalului se transforma în templul Duhului Sfânt. Deseori, Percival se va adresa sinelui, iar Galahad va deveni un fel de stâlp al luminii.

Literatura Graalului rămâne un alt mod de inițiere în creștinism; Calea, Adevărul și Viața se pot realiza și prin scrierile trubadurilor sau scriitorilor acestuia. În ultimă

instanță, căutarea Graalului înseamnă căutarea lui Dumnezeu, numai că omul modern își poartă cu sine pasiunile și ispitele cu o mai mare pregnanță și foarte greu reușește să se lepede de ele.

În legende germane se spune că Graalul a fost păstrat în cetatea Gralsburg, loc unde vor fi aduse cununa cu spini, basmaua Veronicăi, cămașa și giulgiul în care a fost îngropat Isus. Aceste obiecte sfinte vor fi păzite de cavalerii Graalului, cei care vor propovădui cuvântul Domnului. Ei sunt conduși de Regele Pescar al Graalului, cel care fusese rănit, la rândul său, de lancea otrăvită a unui rege păgân.

Se pare că motivele epice ale literaturii germane s-au născut în timpul migrațiunii popoarelor (aprox. 35—625 D.C.) sub forma unor cântece populare „despre regele Ermanarich al ostrogoților, care a trăit pe țărmul Mării Negre, despre Wieland fierarul, - Icarul Nordului – balada Hildei, care a dat Gudrunlied-ul, în fine, pieirea burgunzilor, substratul epopeii de mai târziu *Cântecul Nibelungilor*” (Mihai Isbășescu). Peste 600 de ani nebuloși cele mai multe vor fi scrise mai ales de călugări fără prejudecăți, pentru ca, mai apoi, în secolele XVIII și XIX, ele să atragă atenția prozatorilor sau poezilor romantici și neoromantici ca de pildă Richard Wagner în drama sa muzicală *Parsifal*, în care prelucreează două motive epice cunoscute în jurul anului 1200: Graalul și eroul cast al creștinătății și al cavalerismului, Parsifal. El s-a inspirat din scrierile (1160-1190) francezului Chrestien de Troyes și ale lui Wolfram von Eschenbach. Regele Pescar a fost pedepsit de către Cel-de-Sus, fiindcă s-a abătut de la legile castității ale ordinului său, în sensul că a abdicat de la comandamentele religioase pentru a urma pe cele cavalierești. Vindecarea bolnavului este condiționată de înfrângerea normelor cavalierești, căci numai un cavaler străin l-ar putea vindeca, întrebându-l care este cauza rănii sale, încălcând astfel eticheta cavalierească care interzicea *curiozitatea*. Vasul sfânt care are darul de a-l hrăni pe acela ce doar îl va privi este păzit de acești cavaleri cu o etică religioasă ireproșabilă. Așadar, cel rănit va

putea fi vindecat dacă un alt cavaler îl va înfrânge prin elementul întrebării.

Motivul lui Parsifal este, după M. Isbășescu (vezi *Motivul Graalului și Parsifal în literatura germană* în *Revista Limbii și Culturii Germane*, an. I, nr. 3, octombrie-decembrie 1941), de origine celtică și face parte dintr-un ciclu epic al poveștilor ce se vor transfera în romanele și epopeile secolelor al XII-lea și al XIII-lea; el provine din alte patru motive:

- *Das Dummlingsmarchen* (*The Story of the Fool*), adică povestea prostănaclui, crescut de mamă-sa în singurătate, educat unilateral, neștiind nimic despre societate. El pornește în lume și se comportă invers de cum ar trebui să facă, dar, procedând așa, săvârșește multe isprăvi pe care oamenii normali nu le-ar putea face. Reprezentative la români sunt: povestea lui *Dănilă Prepeleac* și *Ionică cel prost* etc.

- *Das Marchen vom Toteureich* (*The Story of the Dead's Realm*), povestea împărăției morților unde sunt închise sufletele celor ce își așteaptă mântuirea. Ele sunt eliberate de un erou curajos ce pătrunde în împărăția lor și nu se sperie de încercări blestemate să-l supună.

- *Das Feenmarchen* (*The Fairy Land Story*), povestea zânei care a ademenit un erou în împărăția ei subpământeană și caută să-l mențină în mrejele iubirii ei; este întâlnită și în *Venusberg*-ul din *Tannhauser* (la români, în *Tenerețe-fără-bătrânețe-și-viață-fără-de-moarte*).

- *Motivul Tischleindeckdich* (*The Story of the Magic Table*), al mesei magice care apare ca prin farmec încărcată de bunătăți și dispăre tot atât de miraculos.

Crescut de mamă-sa în solitudine ca să-l ferească de tentațiile vieții cavalierești, Parsifal vede, din întâmplare, un aspect din această viață, ceea ce îl determină să plece în lume. Din inconștiență și din ignorarea pericolelor, el săvârșește multe fapte eroice. O fecioară îl atrage în regatul morților, dar eroul îl învinge pe demonul răului, stăpânul acestui ținut vrăjit, și eliberează sufletele celor închiși acolo.

În Germania, în primul deceniu al secolului al XIII-lea (1200-1210), Wolfram

von Eschenbach va traduce și va prelucra romanul lui Christien, cu titlul *Parzival*, adaptându-l spiritului german pentru a căpăta valoare permanentă.

Fiu al lui Gahmuret de Auschouwe și al Herzeloydei de Waleis, Gahmuret pleacă în Orient dornic de fapte cavaleriești. Aici, se căsătorește cu Belakane, regina maurilor, care îi dăruiește un fiu, jumătate alb și jumătate negru, numit Feirefiz. După ce se întoarce în țara sa, se căsătorește cu Herzeloyde, iar din unirea lor se va naște Parzival. Gahmuret pornește într-o nouă călătorie spre Orient, dar, într-o bătălie, este ucis. Herzeloyde își crește copilul într-o pădure, departe de viața cavaleriească, pentru a nu avea spiritul de aventură al tatălui. Deși a fost dornic de a ști totul, Parzival primește o educație unilaterală. El învață care este deosebirea dintre Dumnezeu și demon, iar curiozitatea îl determină s-o întrebe pe mamă-sa: „Vai, mamă, ce este Dumnezeu?” („Owe mouter, was ist got?”). Această întrebare îl va urmări toată viața. Din întâmplare, el va fi inițiat în tainele vieții cavaleriești și, din clipa aceea, el va deveni cavaler, legat de viața pământească. În peregrinările sale, Parzival pune în aplicare învățăturile șubrede ale mamei sale, creându-și lui și celor din jur multe neplăceri. De-abia în castelul unchiului său, bătrânul Gurnemanz, va primi o educație cavaleriească adevărată și celebrul sfat: „irn sult niht vil gevrâgen” („să nu întrebi multe”). În felul acesta, când ajunge la regele rănit, Amfortas, el nu se poate interesa de cauzele bolii acestuia. La masa de seară, au loc mai multe procesiuni; la un moment dat, un paj aduce o lance din care picură sânge; o fecioară, Repause de Schoye (fr. Repause de joie), poartă o tăbliță de *Achmardi* verde (o piatră prețioasă) pe care se află „un obiect daz hiez der Grâl” (acesta se numea Graal), înconjurat de o strălucitoare aureolă. Parzival este pe punctul de a pune întrebarea, dar își aduce aminte de sfatul lui Gurnemanz. El va înnopta în acest castel, însă, în zori, acesta era gol, iar el îl părăsește, insultat de un singur slujitor. Fiindcă Parzival a pus întrebarea mântuitoare, va fi blestemat de două ori: prima dată de fecioara văduvă Sigune, vara lui, care plângea la pieptul

logodnicului ei, ucis din vina ei, iar a doua oară la curtea regelui Arthur, unde fusese adus de cavalerul Gawan. În timp ce Parzival era ridicat la rangul de cavaler, sosește Cundria, trimisa Graalului, care îl dezonoarează și îl blestemă; fiindcă n-a adus alinare regelui bolnav, va trebui să rățăcească prin lume. Acum, el este în cumpăna vieții: își pierde echilibrul interior dintre viața religioasă, spirituală, și cea exterioară, formală, cavaleriească. Începe să nu mai creadă în bunătatea divină, duce o viață aventuroasă, condus de comandamentele cavaleriești, care au învins în sufletul său etica samaritană creștină. Celălalt cavaler, Gawan, de la curtea regelui Arthur, trece, la rândul său, prin mai multe peripecii: este atras de o zână în regatul ei, de unde, până la urmă, scapă, apoi ajunge în regatul morții; aici, salvează femeile stăpânite de vrăjitorul Klingsor, înzestrat cu puteri supranaturale, pe care Richard Wagner îl va prezenta ca demon. Dar, viața cavaleriească nu-l va satisface pe Parzival. El va rățăci prin lume în căutarea Graalului (Gralburg). Cea care îi va indica drumul este Sigune, devenită pustnică datorită credinței după ce i-a murit logodnicul. Parzival nu va găsi regatul Graalului pentru că nu este pregătit sufletește, este un ignorant în credință față de Dumnezeu. Cel care îl va lămuri este sihastrul Trevrizent, la care va sosi în Vinerea patimilor Domnului. El îl va împăca cu Dumnezeu, învățându-l să nu-i nesocotească justiția și clemența nici chiar atunci când nu le poate înțelege. Din omul care dorea să-l înțeleagă rațional pe Dumnezeu, Parzival va fi adus pe calea credinței. Acum află cauza neputinței de a rosti întrebarea mântuitoare: fără să știe fusese încărcat cu două crime: ucisese în luptă pe vărul său, Ither, iar prin plecarea de acasă a zdrobit inima mamei sale, care a și murit. Parzival se va căi de cele întâmplate, va renunța la cavalerismul pământesc, se va maturiza și se va împăca cu Dumnezeu. Cundrie îl iartă și îl conduce la Gralsburg, iar el va pune multășteptata întrebare: *Oheim was ist dir?* (Unchiule, ce e cu tine?/ Ce te doare?) Amfortas este mântuit și îl va desemna pe Parzival rege în locul său. Înainte de a deveni rege, eroul este nevoit să

lupte împotriva fratelui său vitreg, Feirefiz, fiul lui Gahmuret și al reginei Belacane. În timpul luptei, Dumnezeu face să-i plesnească spada pentru a nu-l ucidă. Feirefiz este creștinat și se va căsători cu Repause de Schoye, purtătoarea Graalului, după care se va întoarce în Indii, unde va propovădui creștinismul.

La francezi, Chrestien este primul care introduce în romanul său termenul *Graal*, acesta desemnând un *potir* de aur, în care se află o *hostie/ostie* (pâine necoaptă, azima) pe care catolicii și luteranii o folosesc la împărtășanie (cuminecătură), iar la anticii greci și romani: jertfă adusă zeilor), cu care era hrănit tatăl regelui pescar, cel care nu-și părăsise locuința timp de 20 de ani.

În roman, *Graal* nu a căpătat o semnificație religioasă explicită, nu s-a contopit cu sfântul potir din legenda creștină în care se păstrează sângele Mântuitorului.

La Wolfram von Eschenbach, Graalul este un obiect de preț care face minuni, dând tot ceea ce i se cerea: mâncare caldă sau rece, fericire supremă, aidoma celei din Paradis (a se vedea scena dintre Parzifal și Trevrizent). Într-o versiune nordică, de mai târziu, intitulată *Perceval-Saga*, Graalul se numește *ganganda greida*, adică *herumgehende Bewirtung* (ospățare abundentă).

Așadar, dacă la Christien Graalul conținea *hostia*, la Wolfram, acesta avea puteri magice. În viziunea acestuia din urmă, Graalul este făcut dintr-o piatră prețioasă (*lapsit exilis*, probabil *lapis ex caelus* = piatra Raiului), la care în fiecare Vinere Mare vine un porumbel și-i aduce o hostie care îi va reînnoi puterea magică. Înzestrat cu puteri laice, el poate prelungi viața sau să-i întinerească pe aceia care îl privesc. De aceea, Amfortas nu poate muri, trebuie să-l privească zilnic în timpul mesei, suferind veșnic chinul răni. Graalul nu poate fi văzut numai de creștini, nu și de păgâni. Feirefiz nu-l poate vedea decât după încreștinare. Graalul este păzit de niște cavaleri nepătați, conduși de un rege imaculat.

Regatul Graalului este o instituție religioasă de pregătire a unei împărății a lui Dumnezeu pe pământ. Dar Amfortas a

încălcat legea castității, de aceea trebuie să sufere până când un alt cavaler va ridica regatul la valoarea unei împărății spirituale universale, adică păstrarea moștenirii lui Christos cu potirul lui Iosif din Arimathea și lancea lui Longinus, bisericii revenindu-i rolul de moștenitoare spirituală a Mântuitorului. Parzifal este cel ales de Dumnezeu ca să îndrepte greșeala lui Amfortas și pentru a-i reda Graalului vechea aureolă. El este tipul eroului rătăcitor ce trebuie readus pe calea cea

Perceval, the Story of the Grail

bună. În afară de cele două păcate ale sale amintite mai sus, când își pierde grația Celui-de-Sus, mai are: îndoirea de justiția divină. De aceea, el trebuie să ispășească câțva timp și să-i fie încercată puterea credinței sale. Nefiind pregătit, el cade în îndoială și va suferi până va găsi drumul către Dumnezeu. Parcurgerea acestei inițieri reprezintă mântuirea sa pentru preluarea conducerii regatului Graalului. El este tipul cavalerului care își făurește solitar drumul, după propriile sale precepte, care nu-și pierde autocontrolul nici când se desparte de Dumnezeu și devine un rătăcitor. Adevărata sa perfecțiune va fi atunci când ajunge cavaler al lui Dumnezeu. De la tatăl său a moștenit neastâmpărul și dorul de aventură, adică viața pământească, inferioară, iar de la mamă sa statornicia și credința, adică drumul către Dumnezeu. Primele două virtuți, dacă le putem numi astfel, duc la despărțirea de Dumnezeu pe care el vrea să-l înțeleagă, aidoma cavalerilor feudali. Darul mamei îl duce la Dumnezeu și-l învață că Acesta este mai presus de înțelegerea omului, el, omul, trebuie să creadă mereu în dreptatea Lui. Inițierea sa întru

purificare simbolizează dualismul dintre om și divinitate, între viața pământească și viața viitoare, veșnică, echilibru la care trebuie să ajungă, prioritară fiind, bineînțeles, cea din urmă. Parzifal a fost ales să-l mântuiască pe Amfortas. El trebuie să-și merite menirea prin fapte și atitudine.

În romanul lui Wolfram se întâlnesc multe motive literare pe care epigonii săi le-au prelucrat după viziunea lor, fără să aducă ceva nou peste elementele oferite Christien și Wolfram. În a doua jumătate a veacului al 13-lea, scrie M. Isbășescu (op. cit. pp. 222-223), un poet din Thuringia creează un *Loherangrin* (*Lohengrin*), povestea fiului lui Parzifal, utilizând multe din elementele Gralsburgului și ciclului epic al regelui Arthus/Arthur. La fel au procedat Heinrich von dem Turlin în romanul fantastic *Der Abenteuer Krone* (scris între 1215-1220), cu eroul principal Gawan, Claus Wisse și Philipp Colin în romanul *Parzival* (scris între 1331-1336) sau Ulrich Futrer în *Buch der Abenteuer* (scris pe la 1490). Precizăm că în 1477, *Parzival* a fost printre primele opere tipărite din literatura germană. În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea începe reactualizarea scrierilor literare vechi. Astfel, în 1780, J. J. Bodmer (1698-1783) traduce câteva fragmente din *Parzival* în hexametri, iar în 1781 în catrene de baladă,

reluată în ediția din 1853; în 1836, filologul K. Lachmann (1793-1851) scoate o ediție critică a lui *Parzival*, pentru ca în 1842 să apară traducerea lui Karl Josef Simrock (1802-1876). Studiile lui A. W. Schlegel (1767-1845), A. F. Busching (1724-1793), F. F. Hofstater și J. Gorres (1776-1848) au înlesnit apariția prelucrărilor valoroase ale acestei legende, făcute în special de Karl Immermann și Richard Wagner.

Karl Immermann, autorul celebrelor *Aventuri ale Baronului de Munchhausen*, a scris între 1830 și 1832, o tragedie, intitulată *Merlin*. Aici, deosebirea dintre cavalerii Graalului și cei ai regelui Arthus, dintre ecleziastic și lumesc, este mult mai profundă. Comunitatea Graalului este bisericească, întâlnim un fel de cavaleri călugări, care răspândesc cu spada cuvântul lui Christos. Ca să-l aibă doar pentru el, vrăjitorul Merlin, aidoma lui Klingsor, ispitește cavalerii regelui Arthus să caute Graalul, care este sortit doar celui ales de Dumnezeu. Merlin îi arată cavalerului Lohengrin drumul spre Graal. Găsind drumul către Dumnezeu, Lohengrin se desparte de Merlin și devine, alături de Titurel și Parzival, paznic al Graalului, după care se va retrage în India în pofida insistențelor Antichristului. Immermann a ridicat Graalul la rangul de simbol al lui Dumnezeu pe pământ.

(Continuare în numărul următor.)

Decembrie

Luis García MONTERO

Luis García Montero (născut la 4 decembrie 1958) este un poet și critic literar spaniol, precum și profesor de literatură spaniolă la Universitatea din Granada. A studiat filosofie și literatură la Universitatea din Granada, unde a fost studentul lui Juan Carlos Rodríguez Gómez, un teoretician al literaturii sociale. Și-a obținut doctoratul în 1985, cu o teză despre poetul Rafael Alberti. A publicat peste 30 de volume și a primit numeroase premii literare, printre care Premio Adonáis de Poesía, Premio Loewe, Premio Nacional de Poesía, Premio Nacional de la Crítica, Premio Poetas del Mundo Latino. (R. B.)

Echivalențe lirice

Naranjas y cipreses

Déjalo ya. Recorre este silencio
de naranjas sin sol y cipreses sin luna.
Ahora que la verdad y la mentira
se alejan fatigadas
en el humo amarillo de un desdén,
tendrás que defenderte
de los rencores y del patetismo.
La muerte es un contable
perdido en la inocencia de los números.
Avara, sin excusas,
con sus cuentas inútiles y con sus manos frías,
se acercará a tu casa.
Espera la visita
y reconoce
una extraña dureza familiar
en el último paso.
Quien se arriesga a vivir un sueño ajeno
acaba por ser víctima
de sus propios fantasmas.

Portocali și chiparoși

Leapădă-te deja. Mergeți în tăcere
de portocali fără soare și chiparoși fără lună.
Acum, că adevărul și minciuna
se duc tot mai departe, obosiți
prin fumegîndul, galben, dispreț,
va trebui să te aperi
de ranchiună și patetism.
Moartea este un contabil
pierdut între numerele care roșesc.
Avară, făr' să se scuze,
cu conturile sale inutile și mîinile reci,
se va apropia de casa ta.
Așteaptă-i vizita
și recunoaște
o stranie duritate familiară
în ultimul pas.
Acela ce riscă să se-ntrupeze din vis străin
ajunge să fie răpus
de propriile fantasme.

Poema cancion pornografica

El agua pide orillas donde apoyar la frente,
la noche busca sueños para entrar en las casas,
la luz se hace murmullo
y los países juegan a las cartas.

Juegan
como el silencio con sus ruidos
para pensar que existen en un orden certero.
Como los rayos de la luna,
porque cantan su número y se van
deshaciendo.

Juegan como los dioses sin castigo,
suplican el color de una bandera
y la sombra de un himno.

Necesitados de soberanía,
los desnudos no son papel de plata.
Ya no hay sombras detrás de los abrazos
y los países juegan a las cartas.

Poema la crueldad

No es el cuchillo que por fin nos mata,
sino la espera fría de su hoja en la piel,
el tiempo sucio y duro,
los plazos del temor, porque la muerte
suele afilar sus armas
en el miedo cortante de la víctima.

No es el tener que irme,
ni es el amor vivido en dos ciudades,
sino la cuenta atrás de los últimos días,
la mala noche que pasea
su cuchillo de dudas en el pecho,
y después la mañana rencorosa,
el desilusionado rencor de los kilómetros
que me van separando una vez más,
por la M-30,
como la uña de la carne.

Poem cu porn cîntat

Apa cere țarmuri pentru odihnit frunte,
noaptea caută vise pentru a intra în case,
lumina devine un murmur
iar țările s-au pus să joace cărți.

Ele se joacă
precum tăcerea, cu zgomotele ei
ca și cum s-ar crede că ele există într-o ordine
clară.

Ca razele lunii,
pentru asta cîntîndu-și numărul și plecînd,
răsfîrîndu-se.

Se joacă așa cum zeii fără de pedeapsă,
care imploră culoarea unui steag
și umbra unui imn.

Avînd nevoie de suveranitate,
dezbrăcările nu sunt de țiplă.
Nu mai există umbre în spatele îmbrățișărilor
iar țările joacă în continuare cărți.

Poem crud

Nu cuțitul ne ucide, în cele din urmă,
ci recele așteptării lamei sale pe piele,
timpul murdar și greu,
termenele fricii, pentru că moartea
de obicei își ascute armele
cu frica tăioasă a celui ce va cădea.

Nu de chiar trebuie să plec,
nici nu e dragostea trăită în două orașe,
ci e numărătoarea inversă a ultimelor zile,
noaptea rea care își trece
cuțitul ei de îndoieli prin piept,
și apoi dimineața plină de sentimente rele și
ranchiună,
ranchiuna dezamăgită a kilometrilor
ce mă despică iar,
pe M-30,
ca unghia, de carne.

Prezentare și traducere de **Ramona BĂLUȚESCU**

Ramona BĂLUȚESCU

Negru ispititor

Poem pentru Luis García Montero

Dragă domnule,
Este bine să știi
Că, pentru mine.
Prin rîndurile acestea
Ești aducător de frumusețe.

Știu singurătatea celui ce își despică simțirea,
Să o verifice,
Înainte de a o rostogoli spre altă soartă.
Știu
Dîra pe care o lăsăm,
În încercarea de a petrece răul afară din trup,
Plecîndu-l, totuși, cu parte din tihna noastră,
Din substanța de unde încep ne-lucrurile.

Nu am gînd să te scot din ale tale.
Este bine, totuși, să știi
Că te văd, peste sîrma cu smocuri de panglici,
în vînt,

A vămilor,
Cum îți cufunzi mîinile
În negrul atîta de chemător
Al celor ce încă nu s-au lumit,
Să aduci, aici, în caldul din sinele nostru,
Foșnitoare, unduitoare frumusețe.

Nu cred în ursita lucrurilor,
Sau în ce, ca soartă bună,
Ar numi răsplată, după suplețea
Acestor gînduri ce ne numesc.
Și totuși,
Ca să încerc, și eu, măcar o dîră de ploaie
Prelinsă
În palma ce, doar pentru o clipă, s-a pus la
sperat,
Ating același negru ispititor, în care
Încă rodește mai mult decît tot ce s-a ridicat în
fire,

Pînă acum,
Plăsmuind, pentru o clipă, zeu, împlinitor,
Să cer tandrețuri, un snop, pentru ce ai dat,
Ca un mănunchi de iarbă,
În arșiță,
Cînd, poate, nici nu știm că, dincolo,
Toată apa trecuse,
Și nu mai era loc de nimic,
Decît pentru această stare de mulțumire,
Într-o limbă de-așa de departe,
Ce aproape că poate să fie orice.

Confesiuni în culoare

Marian COMAN

Gândurile mele, inspirate de lucrările doamnei Ileana Urcan, nu au pretenția unor aprecieri critice, nu ordonează și nu clasifică gestul artistic.

Sunt gândurile unui confrate în ale artei, simple și lipsite de vanitate; cât despre profunzimea lor, pot spune că ea există în măsura în care am reușit să empatizez cu aceste „bijuterii cromatice”.

Nu o cunosc personal pe doamna Ileana Urcan (relația noastră s-a născut într-un mod abrupt – ca să zic așa – în urmă cu 3 zile, când doamna m-a invitat să spun câteva cuvinte de deschidere), dar pot să spun că, privindu-i lucrările, încep să o cunosc ca artist.

Aceste lucrări transmit atâta candoare și seninătate și, dincolo de calitățile lor plastice indiscutabile, îmi vorbesc despre un om bogat în suflet și generos în a împărtăși acest lucru într-un mod subtil – prin aceste confesiuni în culoare.

Picturile artistei Ileana Urcan sunt poezii în culoare, un lirism aproape palpabil

Plastică

străbate fiecare lucrare în parte: de la peisajele cu gorgane însuflețite metaforic și margini de păduri, la lucrările cu buchete de flori, de la portrete la lucrările în care figura umană întreagă – solitară sau în grupuri – relaționează cu contextul plastic într-o manieră fantastică. Nu ezit să afirm că am detectat aici o seamă de lucrări unde, abordarea artistei, curajoasă și personală, a

condus discursul plastic spre tărâmul unui realism magic particular și expresiv.

Lucrări ca: „Eva – tentația păcatului” – (cu mărul acela mare și greu – precum păcatul), „Colină citind” sau „Eros” – unde trăirea erotică este mărturisită în spiritul cărnii, dar într-un fel elaborat, delicat și onest, „Pasărea lunii” sau „Fiicele ierbii de iunie” – cu acele personaje feminine alungite, solare – sunt o parte din lucrările care îmi argumentează această constatare.

În particular fie vorba, titlurile lucrărilor sunt foarte inspirate, ne oferă chei subtile de interpretare și fac, într-un fel nelămurit pentru mine, parte din lucrare.

Deși sunt reduse ca dimensiuni, lucrările spun foarte mult, pe lângă abordarea iconografică elaborată, cromatica de care se folosește artista este armonioasă – n-am descoperit nici un dezacord, gamele cromatice folosite, trecerile de griuri colorate, contrastele cromatice care configurează discursul plastic al compozițiilor sunt în echilibru și armonie. Doamna Ileana Urcan are un simț înnăscut pentru culoare.

Desenul delicat și candid este de cele mai multe ori redus la sugestii elementare, la esențe și, faptul acesta, completat de exprimarea în culoare a artistei, de care vorbeam mai devreme, conferă lucrărilor în ansamblu – o notă lirică deosebită.

Am un respect funciar pentru spiritul autodidact și consider că un artist – cu sau

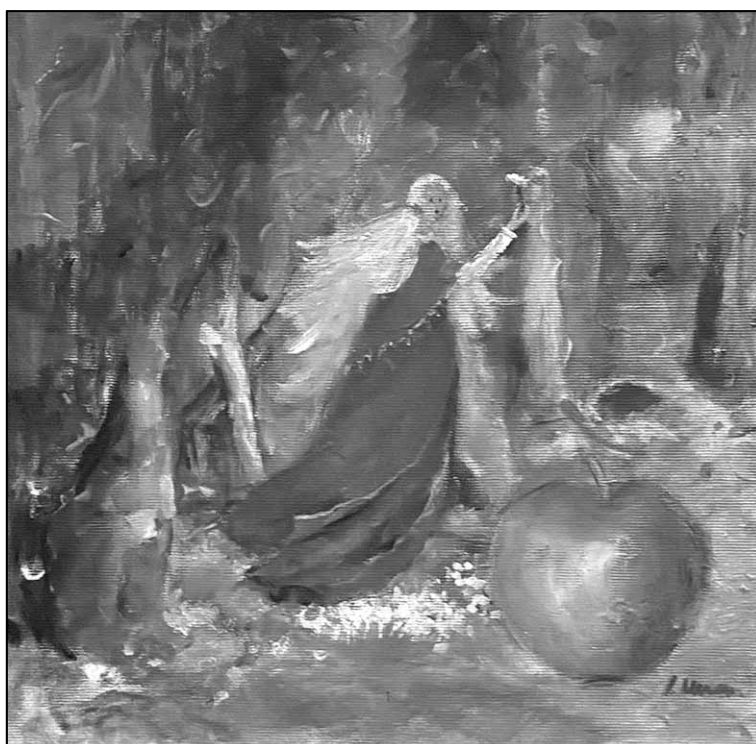
fără școală în domeniu – trebuie să aibă acest morb, această neliniște în căutarea de semnificații subtile.

Problematizarea condiției umane, perseverența în demersul acesta, ne ridică și ne transformă în spirit, ne ajută să ne

împlinim vocația artistică și ne ferește, pe noi – oamenii de artă – de mediocritate.

Doamna Ileana Urcan este un artist autodidact, și o felicit pentru acest lucru și o îndemn să continue pentru că o face bine și cu talent incontestabil.

(Cuvânt rostit la vernisajul expoziției „Anotimpurile singurătății”, cuprinzând lucrările artistei Ileana Urcan, la galeria bistrițeană „Casa cu lei”, în 3 martie 2022)

Eva – Tentația păcatului

La Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu a Bibliotecii Județene George Coșbuc din Bistrița, s-a deschis șantierul de lucru, 18.03.2022. În imagine, între alții: Ioan Pinteș, director, Emil Radu Moldovan, președinte CJ BN.

La Biblioteca Județeană din Bistrița, Valentin Marica acordă premii elevilor din Bistrița, premiați de Fundația Culturală Cezara, la Concursul Național „Amândoi în aburul pâinii”, ediția a XVIII-a, 2022.

Aniversările Bibliotecii – David Dorian 65. Lansarea antologiei *Inorog în iarnă*, prezentată de Victor Știr.

Lansări de carte – „Literatura – cultura dincolo de pandemie”, *Copilul de apă* de Menuț Maximilian, *Adolescenta din tramvaiul 6* de Cornel Cotuțiu. Le sunt alături George Vasile Dâncu, Olimpiu Nușfelean, Doina Macarie, Claudia Feldrihan.

Foto-album cu scriitori

Lansare de carte *Fotbalul prin amintiri*, volum alcătuit de prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta.

Imagine din sala Gavril Scridon.

Irina Petraș, Răzvan Voncu, Gabriel Chifu la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca. Sub genericul „Cuvânt și imagine”, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca și Editura Neuma au organizat o triplă lansare de carte: *Plăcuțele din Medio Monte* (carte-album) de Gabriel Chifu și Mircea Bochiș, *Stele pitice. Opt ficțiuni* de Răzvan Voncu (debut în proză al autorului) și *Crime la Elsinore* (roman, ediția a treia, definitivă) de Horia Gârbea, urmată de vernisajul expoziției artistului vizual Mircea Bochiș.

Mircea Bochiș, Horia Gârbea, Andrea Hedeș, Adrian Popescu, Lucian Năstăsă-Kovacs.

Un scriitor-cititor fotografiază sau se fotografiază?

Cititori-scriitori sau scriitori-cititori?

Lansări de carte la Cluj-Napoca

Constantina Raveca Buleu, Mircea Petean, Doina Cetea

Între alții: Virgil Mihaiu, Victor Cubleşan, Mircea Muthu, Olimpiu Nușfelean, Horia Bădescu, Hanna Bota...

Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Revista și Editura *Caiete Silvane*, sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Primăriei municipiului Zalău

Între participanți: George Vulturescu, Olimpiu Nușfelean, Carmen Ardelean, George Vsile Dâncu, Ioan F. Pop, Flavius Lucăcel, Viorel Mureșan

Olimpiu Nușfelean, Menuț Maximinian, Andrea H. Hedeș, Gheorghe Glodeanu, Imelda Chinta, Flavius Lucăcel, Nadia Fărcaș, Alice Micu

Marcel Lucaciu prezentat de Carmen Ardelean

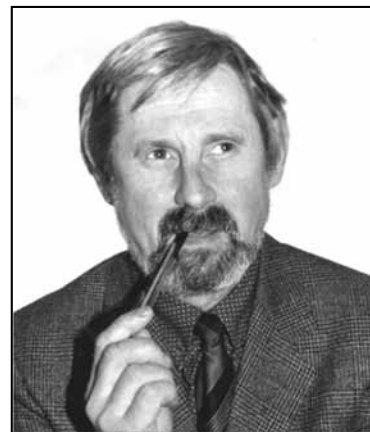
Zilele Caiete Silvane

Participanți la Zilele Caiete Silvane

Fotografii de Ionică MOLDOVAN

Lucian PERȚA

Gheorghe POP

Pe firul izvorului tainic al vieții

Poate fi oare
în Viața Omului
mai dulce preocupare
decât cetitul cărților cu zel,
decât mireasma tomului?
Percepția lumii din el
e peste închipuire,
sau când de dor suspini,
învins de iubire,
printre cuvinte te-alini.
Și cu toate acestea
tu, cititor, află-mi părerea
despre cărți, trebuie să știi
că pe firul izvorului tainic al vieții
mai dulce-i plăcerea
când le scrii!

Magdalena HĂRĂBOR

Într-o joacă de copil

Te caut
în fiecare *dimineață*
să mă scoți dintre *cuvintele*
visului meu despre viață,
să mă-nfășori în *foșnetele*
de dragoste ale iubirii tale
ca într-un joc de copil nevinovat,
dar tu la serviciu
ești plecat
și pe noptieră mi-ai lăsat
pe o foaie de hârtie un indiciu:

„Mă întorc târziu.
Deschide *ferestrele* și fă curat.”
Nu știu ce să mai spun,
ce să mai scriu,
pur și simplu m-ai deconectat
de la *al clipei*
exercițiu poetic.
Ei, și ce-i?
O să m-apuc să deretic!

Carmen SECERE

// echilibristică //

prea mulți negustori de poezie
într-o singură țară

care cum știe să scrie
consideră *viața ca pe o moarte ușoară*
și se simte *aproape fericit*

eu fac multă echilibristică
printre cuvinte până simt că am găsit
poemul

oricum, la o adică,
știu că ăsta-i sistemul!

**Parodii
pur și simplu**

Emilia-Paula ZAGAVEI

Inocența copilăriei

Citeam povești nemuritoare de copilă
Și pân'-la șaispe ani am tot citit,
Le răsfoiam și-n vis filă cu filă

Că mă purtau cu ele-n infinit.

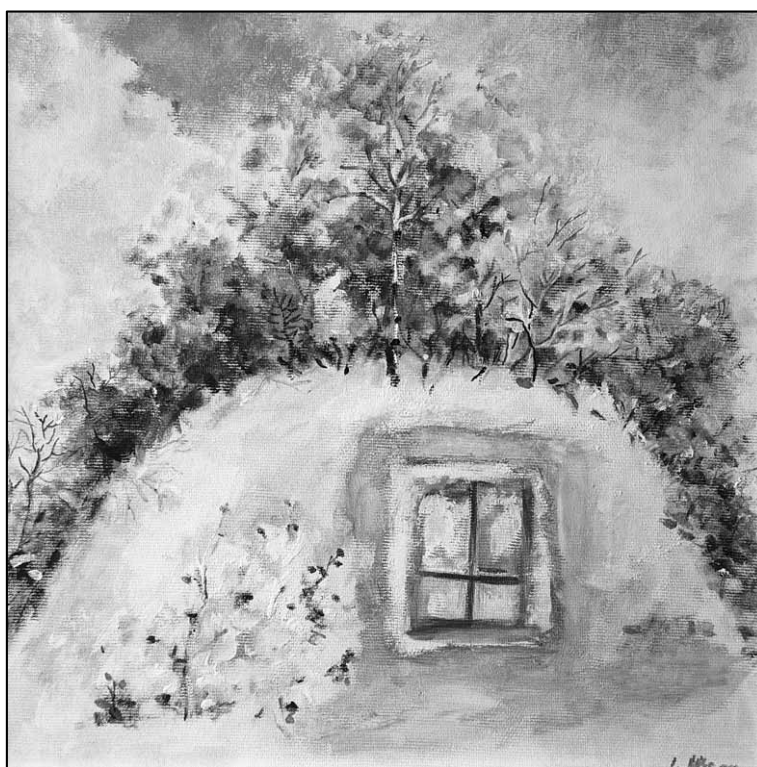
Fiind pline de mister și utopii,
Mă inspirau în unele momente
Și-am început să scriu și poezii,
Puțin naive, însă inocente.

E drept, trei oameni dragi m-au ajutat,

*De îngeri mă simțeam chiar la un pas,
Șotron printr-un jurnal am încercat
Și-am reușit și prozei să dau glas.*

Totu-i acum să nu-mi pierd inocența,
Că ăsta-i felul meu firesc de-a scrie,
Mi-e teamă însă doar de unul, Perța,
C-o risipește crunt în parodie!

(*cuvintele scrise cu aldine reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorilor.
Lucian Perța)

Gorgan

CITITOR DE REVISTE

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

Apostrof nr. 2/ 2022. Editorialul

semnat de Marta Petreu poartă pecetea unor mari îngrijorări: Trei crize scutură astăzi România: aceea universală, a pandemiei; aceea militară, de la granițele Ucrainei, vecina noastră; aceea a creșterii exorbitante a prețului la energie, și prin urmare a creșterii tuturor prețurilor cu amănuntul... Dacă o țară, prin liberalizarea prețului la energie, declanșează, pe lângă înghețarea propriei populații în locuințe, pe lângă creșterea prețurilor cu amănuntul la toate produsele, și paralizarea propriei capacități de producție, a școlilor, a institutelor de cercetări, a teatrelor, a bibliotecilor etc., înseamnă că această țară, indiferent de pandemie și de un posibil conflict armat la granițele ei, este în criză majoră. Într-una prezentă, apoi pe termen mediu și pe termen lung... Este evident că o asemenea situație duce automat la creșterea extremismului politic. Guvernul, azi, pare că lucrează pentru creșterea partidului extremist AUR. Nu excludem posibilitatea ca în culisele obscure ale vieții politice să existe și o extremă stângă, gata să țîșnească la lumină cu prima ocazie... Și, pe deasupra, o asemenea situație duce automat la migrarea forței de muncă tinere – ceea ce, ținând cont de problemele noastre demografice, prefigurează un dezastru și mai complex. În 2006 regizorul Andrei Șerban publica volumul autobiografic *O biografie*. În 2021, la Polirom, Iași, publică un nou volum, *Niciodată singur. Fragmente dintr-o galerie de portrete*, carte care este de fapt o continuare a *biografiei*, portretele făcute de el fiind tot atâtea întâlniri cu oameni deosebiți din lumea teatrului, a filmului, a scenelor și festivalurilor dedicate artelor. Scriu despre noul volum al lui Andrei Șerban Eugenia Sarvari și Mirela Nagăț. Semnează cronici literare și recenzii: Iulian Boldea (despre noi pagini consacrate de Al. Cistelean poeziei feminine, *Fete pierdute* – Ed. Cartier, Chișinău, 2021); Ion Bogdan

Lefter se ocupă în continuare de editarea „Arhivei Leon Levițchi” – (Contemporary Literary Press, 2013/ 2018); Constantin Cubleşan (*Micile întâmplări*, versuri de Călin Vlasie – Ed. Cartea Românească, 2021); Cristian Vasile (*Comunismul în România. Memorie și istorie* de Dragoș Petrescu & comp. – Ed. Pro Universitaria, Buc., 2020); Dan Gulea (*Literatura la feminin* antologie coordonată de Adina Dinițoiu și Anastasia Staicu – Ed. Seneca, Buc., 2021); Oliviu Crâznic (*Diavolul vânează inima ta*, proză de Daniel Bănuțescu – Ed. Paralela 45, 2021); Ana Ionesei (*Strindberg și Bergman – Perspective comparatiste asupra durerii inocentului*, o cercetare de Noemina Câmpean); Rodica Marian (*Mihai Eminescu. Lecturi analitice* de Constantin Cubleşan).

Convorbiri literare nr. 2/ 2022. Subteranele literaturii din

EDITOR UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXLIV
CONVORBIRI LITERARE
REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JURNĂLĂ DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867
Redactor: Călin Măruț SPERIDON

comunism intitulează Ion Papuc intervenția dumnealui, extrem de actuală, din mensualul ieșean pomenit – Ion Papuc, eseist de nota zece al culturii și artei contemporane. Scribe despre o operă monumentală semnată de Dan Culcer, *Cenzură și ideologie în comunismul real* (Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2016 – 1558 de pag., 24 cm, 2 vol.). Dan Culcer a fost în anii 1970 redactor la revista târgumureșeană *Vatra*, una dintre cele mai bine consolidate reviste de cultură din țară, repusă, ca titlu, în viața literaturii române de scriitorul Romulus Guga. Critic literar sever, în comentariile sale literare, în eseurile nesmintit documentate, Dan Culcer, datorită unor nefaste „împrejurări” locale, a colportării și denunțurilor la Securitatea din Tg. Mureș, a fost „pus pe tușă”. Partidul (PCR) l-a „padepsit” trimițându-l impresar la Teatrul Național din Tg. Mureș. (Ceva greu de imaginat.) Lucram la Casa Municipală de Cultură Bistrița. Într-o zi intră în birourile noastre Dan Culcer, prezentându-se impresar

la teatru. Pentru un astfel de om, impresariatul era o muncă umilă, nu ușor de suportat. Unui impresar îi sunt necesare abilități negustorești și, neapărat, o mare doză de obraznicie și putere de convingere, indiferent cu cine intră în contact. Dintre cei de la Casa de cultură, nimeni nu-l cunoștea pe criticul literar Dan Culcer. Eu îl știam de la dese întâlniri literare organizate de revista *Vatra*, unde luau parte câțiva scriitori din zona Bistriței, și din cronicile pe care D.C. le publica în revistă. Foarte bine scrise, în analize și exegeze literare temeinice. Nu-mi venea a crede văzându-l la Bistrița într-o asemenea ipostază. Cred că am rămas o vreme mut. Nu mai știu cum l-am ajutat, eram la începutul anilor 1980, în orice caz, pentru impresari, important era să vândă toate biletele unui spectacol, să joace spectacolele mereu cu casa închisă. Teatrul din Tg. Mureș venea la Bistrița foarte des, cu montări dramatice foarte bune și nu ducea lipsă de spectatori. Locuitorii orașului chiar știau ce înseamnă un spectacol de teatru. Nu după mult timp însă am auzit că Dan Culcer a reușit să părăsească România. Ajunsese la Paris, nu cunosc circumstanțele. Nu am luat în seamă „bârfa politrucă, securitistă” din acea vreme. Întregul număr 2/2022 al revistei *Convorbiri...* este compact construit, cu știință de editor.

România literară
nr. 13/ 2022.

Revista *România*

literară se remarcă demult prin opiniile pertinente pe care le vehiculează în paginile sale cercetând și căutând soluții la diversele probleme administrative și politice ale țării. În prezentul număr abordează în termeni exacți și serioși „războiul lui Putin” – cum îl numește Nicolae Manolescu – mașinăria cruntă de luptă a rușilor contra rușilor, a slavniciilor contra pravoslavnicilor sub comanda directă a Kremlinului putinist și, recent, a bun-de-afurisitului patriarh Kiril al rușilor. Mircea Mihaieș: „Scopurile lui Putin au fost triple: regândirea zonelor de influență, împiedicarea NATO de a-și plasa armele, chiar și defensive, prea aproape de granițele Rusiei și, poate punctul cel mai important și

cel mai puțin analizat, distrugerea modelului democrat de conducere (în Ucraina și nu numai – n.m., V.R.). Ucraina e coșmarul lui Putin. Ea reprezintă dovada vie că liberal-democrația e viabilă, așa cum s-a văzut încă pe vremea protestelor din Piața Maidan. De aceea, pentru Putin e vital să îngenuncheze Ucraina, pentru a-și dovedi sieși că democrația care s-a întins până la granițele nefericitei lui țări poate fi înfrântă. Există și un al patrulea scop, mai puțin vizibil, dar ușor de identificat: transformarea Rusiei în protectorul tuturor regimurilor seduse de practicile dictatoriale. Putin s-a descurcat de minune de fiecare dată când a avut de-a face cu autoritățile sângeroase din Asia, Africa, America de Sud sau din alte părți ale planetei... Punând cap la cap aceste elemente, se poate spune că țelul lui Putin nu e doar să refacă harta fostei Uniuni Sovietice. El visează și la revigorarea defunctei Internaționale Comuniste, cu scopurile și titulatura schimbate: Internaționala Teroristă!” Alexandru Călinescu: „Există niște constante ale propagandei care s-au menținut peste ani. Una din ele e tema luptei pentru pace. Uniunea Sovietică și-a atribuit din totdeauna rolul țării ce apără pacea, opunându-se capitaliștilor fără scrupule care ațâță la război. După 1945 și după ce a ocupat țările din Centrul și Estul Europei, Kremlinul a proclamat existența „lagărului păcii”. O lozincă din acei ani, scandată cu sârg la defilările de 23 august și 7 noiembrie, arată o dată în plus că Uniunea Sovietică își lua, și aici, partea leului: 'URSS, BASTION AL PĂCII E!' Vreme de decenii, 'lupta pentru pace' a fost o obsesie pentru Uniunea Sovietică și pentru sateliții ei. Pompând mari sume de bani, Kremlinul a organizat congrese mondiale pentru pace, a înființat Consiliul Mondial al Păcii, a editat în mai multe limbi (inclusiv în românește) o revistă cu titlul *Pentru pace trainică, pentru democrație populară* (simpla parcurgere a titlului îți tăia curiozitatea să citești revista). Au fost racolați scriitori și artiști occidentali, unii comuniști declarați, alții simpatizanți, unii sinceri, alții atrași de 'recompensele' pe care Kremlinul le distribuia cu generozitate... Nu e de mirare,

așadar, că *Putin declară, în cea mai autentică tradiție orwelliană, că soldații ruși au intrat în Ucraina pentru a aduce pacea și liniștea după care tânjea o populație ținută în captivitate de o șleahță de naziști* (s.m., V.R.)!” Nicolae Manolescu: „Și dacă coborâm, pentru o clipă, la plevușca politică dâmbovițeană, ce spuneți despre discreția de pe scena publică a partidului AUR și a lui Simion însuși de când cu războiul? Sau a lui Călin Georgescu?... Ce a declarat ipochimenul (la *Realitatea plus*, n.n.)... România trebuie să fie o țară neutră, iar NATO a greșit provocându-l pe Putin, care, Doamne sfinte!, își iubește patria cu ardoare. Ce e drept, n-a mai spus că ucrainenii se bombardează singuri ca să poată da vina pe Putin. A spus-o senatoarea al cărei nume m-am jurat să-l trec sub tăcere – și nu oriunde – ci la Vama Siret, într-o convorbire cu câțiva refugiați ucraineni. Spre lauda ei, presa nu i-a preluat vorbele... Pe Simion îl așteptam toți să pledeze cauza Republicii Moldova, acum când bombardamentele rusești se aud la Chișinău. Tăcere. Sau vechile jurăminte că nu sunt ceea ce crede tot omul cu un pic de minte că sunt...”

Steaua nr. 3/ 2022.

În editorial, dedicat

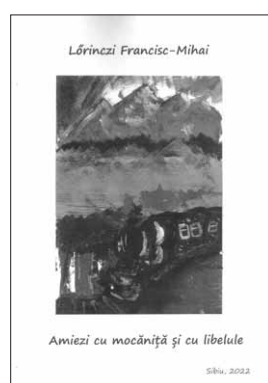
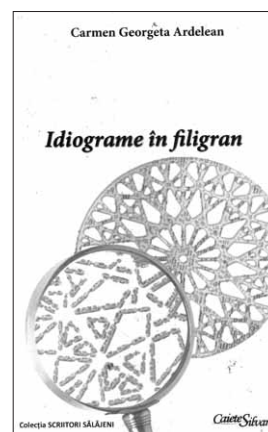
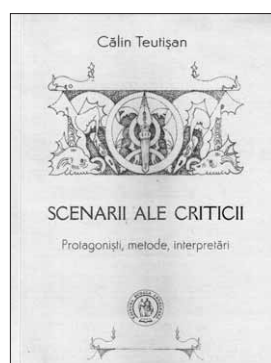
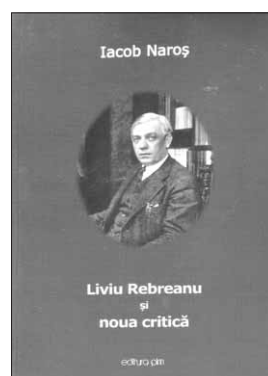
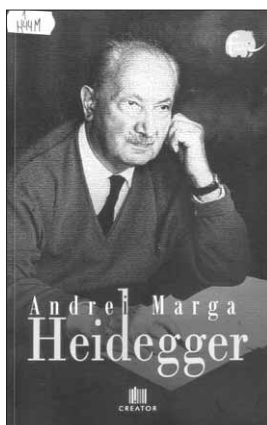
ca să zic așa blestematului război ruso-rus, Ovidiu Pecican îl pomenește (poate pentru culoare) pe războinicul războinicilor zeu, Ares, din mitologia Greciei, un zeu sângeros, simbol al violenței brutale, impulsiv și tranșant și afemeiat erotic bolnav. V. Putin are toate trăsăturile astea, și încă altele diavolești, aplicate bezmetic înarmat în teritoriile Europei Mediene, făcând paradă de „cuceritor”, crud cu apucături de trântor țâfnos, însă nu ar merita comparația, cum n-are leac, cum toți dictatorii vremurilor. De împutitul lui spirit nu vom scăpa curând, s-ar încarna odiosul!... Dar am scăpa. Zice Pecican: „Astăzi Marele Intermarium, Europa Mediană sau Europa Centrală, cum i s-a mai spus, veghează la turbarea slavă împotriva slavilor și a pravoslavnicilor. Dar câinii războiului stau asmuțiți, gata să o ia razna, dacă ar trebui până și peste oceane”. Nu există

în astfel de fapte rațiune, nici asemănare cu blestematul Hitler. Putin este cea mai recentă formă crudă de exterminare umană în masă, fără egal, care întrece cu mult până și filmele de groază. Mai avem de citit Declarația Consiliului Scriitorilor Europeni (EWC) împotriva războiului și violenței desfășurate în Ucraina; un *Imn* dedicate *Vieții* de Rabindranath Tagore, apărut în *Steaua* din mai 1977; minunate poezii de Ion Mureșan traduse în limba engleză de Mihaela Mudure; din nou despre *Ion Creangă*, vine Irina Petraș *recitind* la 185 de ani de la nașterea povestariului, al cărui *Drum* a fost și este o *cale*, iar „întâmplările la drum”, accente ale vieții transformate în poveste (astea rânduri scrise, poate în ciuda milenariștilor tineri care nu mai suportă „depășiții” literaturii române – n.m., V.R.); Mircea Popa scrie comemorativ despre Petru Dumitriu, la împlinirea a douăzeci de ani de la moartea scriitorului, decedat la 6 aprilie 2002, la Metz, în Franța, și avem note de călătorie inedite ale autorului român „de la München la Weimar”; Ștefan Bolea desenează un eseu pe marginea romanului de debut «Frig» (1963) de Thomas Bernhard, chiar despre „conținutul” și „miezul” acestui titlu; un alt eseu e semnat de Marius Lazăr al cărui cuprins se deduce după titlul „Cantitate, calitate. Universitatea și dialectica efectelor perverse”; în următoarele pagini, Kocsis Francisko traduce din lirica lui Sándor Kányádi; un eseu (studiu), intitulat „Italo Calvino la Harvard” semnează Teodor Baconschi; intrând în hățișul magic al epopeilor și poemelor medievale, Virgil Podoabă își intitulează eseu „Evul Mediu. Simbolul, simbolismul și cele două cicluri trifazice ale culturii europene”; Laszlo Alexandru traduce din Machiavelli un fragment din lucrarea «Povești florentine». Despre idealurile de frumusețe, definițiile ei și modalitățile de obținere a formelor dorite de-a lungul secolelor scrie cu nedisimulată lejeritate Laura Poantă. Etc. Urmează pagini de proză (Gellu Dorian), pagini de cronici, literare, de film, teatru, arte plastic, muzică (aici, specialitatea Virgil Mihaiu).

Mircea Arman, în editorial, abordează din nou *tema* „mașinalizare și digitalizare”. Analiza poate porni de la „zicerile” lui Nietzsche (1880): Mașina ne învață în ce fel se coagulează mulțimile de oameni... Mașina poate servi drept model organizației de partid... În schimb, ea nu ne învață în ce fel individul poate fi stăpân al lui însuși... De la aceste preceptări, pornind de la filosofii greci, germani, și prin Heidegger, ne putem întoarce la fundamentul cunoașterii (europene) care constă în *metafizică* sub toate formele pe care aceasta le dezvoltă în istoria filosofiei, prin implementarea din ce în ce mai articulată și sistematică a tehnicii planetare având ca fundament *gândirea calculatoare*... Heidegger pune pe seama gândirii calculatoare întregul pericol care derivă din tehnică și mașinism, acest pericol mergând până la dizolvarea esenței *gândirii diferențiate* de tip european. Mircea Arman continuă analiza: *Gândirea calculatoare* are în esența ei tendința malefică de suprimare a individului și de implementare a unei palete de „valori” pe care le poate modifica în voie, în funcție de interesele care o mișcă și de dorința de a duce ființarea încotro cere interesul celui care manipulează acest tip de gândire... Urmează, desigur, stăpânirea lumii virtuale și ale valorilor ei în dauna celei reale și ale valorilor acesteia... Editoralistul, în analiza sa, susține mai departe: *Blockchain*-ul (adică un lanț al gândirii în bloc! – chipurile inventat în Orientul apropiat-îndepărat), tinde să devină o unitate de timp-informație comercială, statistică, de tehnologie, psihologică, servicii publice, politice etc., care este una de tip „non-reversibil” și „non-fungibil”, neevaluabilă, de sorginte orientală, asemănându-se atât cu mentalitatea de tip indian cât și cu cea de tip chinez prin ambiția substituirii printr-o muncă titanică a *ființării* și a *ființei* genuine cu algoritmi matematici criptografici ce se doresc a fi substituenți ai realității. În mintea

tulburată a unor indivizi „vizionari”, cu o cultură și o cunoaștere a istoriei spiritului care nu trece de genunchiul broaștei, acesta nu doar că poate fi viitorul omenirii ci *trebuie* să fie, întrucât chiar omenirea, natura, pământul în ansamblul lui, nu sunt decât un imens joc video în care civilizații superioare joacă jocul – notează, cu amar Mircea Arman... Penibilitatea acestor idei nu poate fi comentată fără a te acoperi de ridicol și denotă lipsă de cultură... Digitalizarea trebuie să fie primul motor al lumii, mașinismul și gândirea calculatoare trebuie promovate, însă niciun studiu serios, nicio analiză sau meta-analiză a consecințelor acestei digitalizări și a folosirii lipsite de etică a inteligenței artificiale nu au fost făcute... În concluzie: Dominarea dată de gândirea calculatoare (și aneantizarea metafizicii) va conduce spre anularea culturii și a sensului istoriei spiritului. Rescrierea lumii și a culturii prin intermediul *blockchain*-urilor de toate tipurile și implementarea comodității lumii virtuale prin metaversuri va duce spre anihilarea individului și *ființei*, la mutilarea *ființării* și la profilarea unui tip de om mai degrabă asemănător *animalibus*... (s.n. – V.R.). Adică, trecerea umanului în „era postumanistă”!... Astăzi, progresul tehnologic, al informaticii și calculatoarelor se manifestă ca o aureolată „mângâiere pe creștet” a analfabeților din societate, ceva de genul: „bravo, puișor”! „bravo, Bulă”! „aferim, Goe”! „mânca-ți-aș mintea”!... Semnează cronici, eseuri, studii filosofice, comentarii și analize literare: Viorel Igna, Vasile Zecheru, Andrei Marga (din nou despre *Caietele Negre* de M. Heidegger), Iulian Cătălui, Radu Bagdasar, Ani Bradea, Ion Cristofor, Nicolae Iuga, Laura Poantă (despre ură și valurile urii interumane), Constantin Cubleşan, Adrian Dinu Rachieru, Ion Buzași, Irina Lazăr, Cristian Muntean, Alexandru Sfârlea, Irina-Roxana Georgescu, Mircea Moț, Claudiu Groza, Alexandru Jurcan, Oana Pughineanu, Eugen Cojocar, Petru Bejan (despre lucrări de artă semnate de Doru Cernea, Iași, membru al UAP). (V. R.)

ÎN VITRINA CU CĂRȚI A REVISTEI

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Ileana URCAN, *Fiicele ierbii de Iunie*